GEZAMELTE SHRIFTEN

Chaim Zhitlowsky

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

דר. חיים זשיטלאָווסקי

געזאַמעלטע שריפטען

אכטער באנד

דר. ח. זשיטלאָווסקי פערלאַג געזעלשאַפט

ניו יאָרק

אין שווערע צייטן

אינהאלט:

אין שווערע צייטען

די אינטערעסען פון אידישען פאָלק

פּראָגרעס און פּראָגרעסיווער נאציאָנאליזם

נאַציאָנאַליזם און אַסימילאַציע

די ערשטע טעג

...שווייצאריע האט זיך גוט פערבאריקאדירט פון אלע זייטען, — געווים א שכל גדול. דייטשלאנד און פראנקרייך האבען אפילו געלאזט אפיציעל מעלדען, אז זיי וועלען רעספעקטירען איהר נייטראליטעט, אבער דער יצר־הרע אין קריעג איז אזוי גרויס... „גאט היט אב דעם וואס היט זיך אליין“.

מומחה'ס זאגען, אז קיינעם פון די קריעג־פיהרענדע צדדים וועט זיך ניט געלוסטען א שפיעל צו טהאן מיט דעם בעוואפענטען שווייצערישען פאלק. שווייצאריע איז באמת דאס איינציגע לאנד, וואו די מיליטערישע מאכט איז ניט אבגעריסען פון די מאסען; וואו די גאנצע וואפען־טויגליכע בעפעלקערונג האט די כלי־זיין ביי זיך אין דערהיים און דעם פעסטען מוטה ביי זיך אין דער ברוסט — אויפגעצויגען דעם לעצטען טראפען בלוט פאר דער זעלבסטשטענדיגקייט אין דרויסען און פאר דער פרייהייט אינווייניג אין לאנד.

„ניט דייטשלאנד, ניט פראנקרייך וועט זיך לוינען אנצוהויבען מיט אונז“, זאגען די שווייצער. הלואי! זאל לפחות אט דאס ווינקעלע פון דער אמת'ער אייראפעאישער קולטור בלייבען בעשירעמט פון יענער בארבאריי, וואס האט איצטער פארפלייצט גאנץ אייראפא.

דאס שווייצערישע פ א ל ק קוקט פול מוטה און צוטרוי אין זיין פאליטישער צוקונפט. אבער דער שווייצערישער ע ו ל ם האט אין די ערשטע טעג פון דער מאביליזאציע פערלארען דעם קאפ: ער האט זיך א ווארף געטהאן אין די באנקען ארויסצונעהמען זיינע דעפאזיטען. פרויען האבען זיך א לאז געטהאן אין די שפייזקראמען איינקויפען פראוויאנט אויף וואכען און חדשים. נארישע, נישט געשטוינענע ידיעות האבען זיך ארומגעטראגען אין דער לופט,

ווי ערגעץ־וואו אין אַן איישישאָק, און עס האָט געדוכט, דאָס לאַנד וועט אינגאַנצן אין זיך צונויפברעכן פון לויטער שרעק.

אָבער די אָרגאַניזאַציאָן פון פ אָ ל ק איז באַלד געוואָרען דער אויבערהאַר איבער דעם צושראָקענעם ע ו ל ם. די רעגיערונג און די פאָרשטעהער פון אַלע פּאַרטייען האָבען שנעל אַריינגענומען די קעהר־רימענס אין די הענד, און אין אַ פּאָר טעג אַרום זיינען די איבערגעשראָקענע ווידער געקומען צו זיך. שטרענגע געזעצען אַנטגעגען די, וואָס העכערען די פּרייזען אויף לעבענס־מיטעל; קאָמיטעטען אויסצוהעלפען אין דער נויטה; אַ רעכט־שטילשטאַנד (מאָראַטאָריום) אויף אַ געוויסער צייט פאַר די, וואָס קענען ניט פּאַרטיג ווערען מיט די צאָהלונגען פון זייערע חובות: אַ קאָנטראָליע איבער דער גאַנצער פּראָדוקציע פון אַלע לעבענס־מיטלען אין דעם לאַנד, — אָט דאָס אַליין, אָט דער בלאָסער שוץ פון אַ סאָציאַליסטישער באַלעבאַטישקייט, — איז געווען גענוג, כדי אַריין צו פלייסען ז י כ ע ר ה י י ט אין די אויפגערודערטע געמיטהער און צו פערטרייבען די פּאַניק.

דאָס טאָג־טעגליכע לעבען האָט אָנגעהויבען ווידער צו געהן זיין געוועהנליכען גאַנג אין דער שווייץ. דער עולם איז רוהיג. מעהר נישט דאָס פאָלק איז אין טיעפער זאָרג: וואָס וועט זיין ווייטער? ווי ווערט מען פּאַרטיג מיט דעם פאַרפרעסטען עקאָנאָמישען קריזיס, וואָס שטעהט שוין ביי דער טהיר? און אויב ער איז ניט אויסצומיידען, — ווי שוואַכט מען אָב זיין ווירקונג?

ווער וויים, צו וועלכע געדאַנקען דאָס פאָלק וועט זיך דער־טראַכטען! נישט שוין וועט עס ווידער דערגעהן נאָר צו אַ פּאָר נייע רעפאָרמערישע לאַטעס אויף דעם אַלטען בגד? אָדער וועט אפשר דער „אַריינפיהר אין דעם עקספּערימענטאַלען סאָציאַליזם“, וועלכען די געשיכטע האָט איצטער אין פּאָרלייענען דעם פאָלק, אוועקשטעלען זיין געדאַנק אויף אַ גאַנץ אַנדער וועג, וואָס פיהרט צו אַ גאַנץ אַנדער ציעל? זיכער קען מען זיין, אַז די סאָציאַליסטישע פּאַרטיי וועט זיך ניט פערזאַמען אויסצונוצען די לעקציעס, מיט זייערע העכסט אינטערעסאַנטע עקספּערימענטען, וואָס דאָס לעבען אַליין לייענט צוליעב דעם סאָציאַליזם.

דער עולם איז רוהיג. אָבער דאָס איז נאָר בנוגע צו זיך.

און צו דער צוקונפט פון דער שווייץ. דערפאר איז מען פון דער וועלטלאגע און פון דער קריעג אויפגערודערט ביז צום העכסטען גראד. מען פּאָלעמיזירט אויף וואָס די וועלט שטעהט. מען קאָמענטירט די בעריכטען פון די צייטונגען און עס ווארפט זיך אין די אויגען, אז די קינדער פון איין לאַנד, די שווייצער, זיינען פאָרט נאָך ניט צונויפגעוואקסען אין איין פאָלק: די דייטש־שווייצערישע פרעסע, ווי די דייטש־שווייצער בכלל, האַלטען מיט דייטשלאַנד; די ראָמאַנישע שווייץ, מיט איהר פרעסע, ציהט צו פראַנקרייך. אין די עפענטליכע ארויסטרעטונגען איז מען אָבער זעהר פאָרזיכטיג. מען ווענדט אָן די גרעסטע מיה צו האַלטען זיך נייטראַל, ניט דערלאָזען, אז אין דער סימפּאַטיע פונ'ם פאָלק זאָל איין צד איבערוועגען דעם אנדערן.

נאָר א דאַנק דער סאָציאַליסטישער פרעסע פון דער שווייץ, וואָס האָט וועניגער פאַר אַלעמען פערלאָרען קאָפּ און הארץ! ווענigסטענס האָט זיך פון צייט צו צייט אין דעם וויכער פון מיינונגען און ווידעראַנאַנדען געלאָזט הערען די שטים פון צאָרן אנטקעגען דעם קריעג בכלל, די שטים פון צער איבער דעם גרויסען בראָך, וואָס האָט געטראָפען די גאַנצע מענשליכע קולטור...

און די פּאַסירונגען יאָגען שנעל איינע די אַנדערע. צייטונגען גיעבען ארויס, — אַן אומדערהערטע זאַך אין דער שווייץ, — עטליכע מאָל א טאָג „עקסטראַס“. רויטע, גרינע, בלויע, ווייסע. פאַר א טאָג קלייבט זיך אָן אויף מיין טיש א היבשער פּעקעל פון פיעלפאַרביגע בלעטלעך, פול מיט שקרים פון פערשיידענע פאַרבען.

דער מיליטערישער געפילדער אין דעם געוועהנליך אזוי פריעדליכען בערן; די ותיקין־מוזיק אין דער פריה, אָקאָרשט בעגינען, די מעריב־מוזיק אין שפּעטען אָווענד, אין פרעהליכע, צום קאַמף ארויסרופענדע טענער; דאָס שטענדיגע מוסטירען־זיך כמעט ביי יעדען שול־הויז (מען האָט די שול־הייזער אין קאַזאַרמעס פערוואַנדעלט); די שווערע, הילכיגע טריט פון די טרופּען, וואָס מאַרשירען איבער די גאַסען; די רעדלעך אומעטום, וואו עס איז אויסגעהאַנגען א נייע דעפּעשע; דער גאַנצער נערוועזער הו־האַ, מיט וועלכען עס איז איצטער אָנגעפילט די לופט, און על כולם דער פּ א ק ט א ל י י ן, אז דער גרויסער וועלט־קריעג האָט זיך אָנגעהויבען,

דער פאַקט, וואָס שטעהט אַ לעבעדיגער, אָן אָנגעוואָפּענטער פאַר די אויגען, בעת דער מוח וויל איהם נאָך אַלץ ניט אַריינגעהמען אין זיך, ווייל נאָך אַלץ ניט צוגעבען זיין אומגעהוירע, שיקזאַל־שווערע בעדייטונג פאַר אַלע ערשיינונגען פון דעם געשיכטליכען לעבען, — דאָס אַלץ רודערט איינעם אויף, אַזוי אַז אפילו די טויטע שטילקייט פון דער נאַכט ברענגט ניט קיין רוה, און דער שלאָף קען קוים וואָס צוקלעפּען די אויגען.

נאָך צוויי „שיטערע", כמעט אין גאַנצען דורכגעוואַכטע נעכט, ווען דער שלאָף האָט זיך נאָר פון אויבען אויף געוויעגט איבער מיר, ווי כוואַליעס פון דונקעל־גראָהען נעפּעל, לעג איך מיך אויף דער דריטער נאַכט אין בעט מיט דעם פעסטען בעשלוס, דאָס מאָל— ניט אַנדערש ווי איינצושלאָפען.

איך לעש אויס די עלעקטריע. אין אַ ווײַלע צינד איך זי וויע־דער אָן און לעש זי תיכף נאָך אַ מאָל אויס. איך פרעס צונויף די אויגען און הויב אָן צעהלען פון איינס ביז... לאָז זיין ביז הונ־דערט טויזענד, ביז אַ מיליאָן, אַבי וועגען קיין זאַך ניט טראַכטען!

באַלד הויב איך אָן מיט פרייד צו בעמערקען, אַז מיין מיטעל נעהמט ווירקען. אין רעכטען מיטען צעהלען שווימט פון ערגעץ וואו אַרויף אין דמיון אַ פּייזאַזש, — צוויי באַרג־קייטען, מיט אַ שמאָלען טהאָל צווישען זיי, און מענשען ציהען זיך, איינער נאָך דעם אַנדערן איבער דעם שמאָלען טהאָל.

איך פערשטעה, וואָס דאָס איז. דאָס הויבט דער בעל־חלום אָן, נאָך איידער איך בין אין גאַנצען איינגעשלאָפען, צו וועבען זיין געוועב, ווער ווייס פון וועלכע מאַטעריאַלען. איך דרעמעל שוין, און אין דער משונה'דיגער לאָגיק פונ'ם דרעמעל וואַקסט אויס אַ מורא, טאָמער וועט מיך דער בעל־חלום „פערוויקלען" אין קריעג, מיך, וואָס האַלט זיך אויף אין אַ נייטראַלען לאַנד...

איך פרוב איהם דעריבער אונטערזאָגען אָן אַנדער טהעמא. די זיך ציהענדע מענשען־מאַסען (עס זיינען שוין געוואָרען מאַסען) פערוואַנדעל איך אין אַ רעליגיעזע פריעדליכע פּראָצעסיע, דער בעל־חלום פאָלגט מיך און אין דעם ליכטיגען שיין פון דער זון ציהען זיך פרעהליכע מאַסען, געקליידט אין פּורפּור און ווייס, מיט

גרינע לולבים אין די הענד, און ווינדען זיך צווישען די בערג אלץ העכער און העכער ארויף...

איך געדענק ניט, ווי אזוי דאָס בילד איז מיט א מאָל פערוואנ־דעלט געוואָרען. אָבער פּלוצלונג שטעהט אויף פאר מיר קלאָר אזא מין פּאנאָראמע: ס'איז נאכט. די גאנצע ערד איז אן אומ־געהויער גרויסער שווארצער בארג, וואָס ענדיגט זיך מיט א טיע־פען קעסעל. דער הימעל־געצעלט איז דוקא העל־בלוי, בעזעעט מיט שטראהלענדע, שארף־פינקלענדע שטערען, און נאָר דער מיטען הימעל, וואָס איבער'ן קעסעל, איז רויטליך ווי בעת א שרפה.

פון אלע זייטען פון דעם בארג ציהען זיך ארויף לאנגע געשלענ־געלטע מחנות ס אָ ל ד א ט ע ן, מיט די ראנצען אין צונויף גע־וויקעלטע מאנטלען אויפ'ן רוקען. ביים ברעג פון דעם קעסעל שטעל־לען זיי זיך אָב, און זייערע פנים'ער ווערען בעלויכטען פון א פייער. טיעף אונטען אין קעסעל וויעגט זיך אין שווערער אומרוה א ברע־נענדיגע רויטליכע מאסע, וועמעס גלאנץ עס שלאָגט זיך אָב אין די געשליפענע שווארץ־מארמאָרנע ווענד פון דעם קעסעל.

אנטקעגען מיר, שארף ביי דעם ראנד פון דעם פייער־אָבגרונט, שטעהט א יונגער סאָלדאט. קלאָר זעה איך זיין געזיכט מיט די בלאָנדע וואָנצעס, ליעבליך געריגנעלט ביי די עקען. ער טהוט צו מיר א שמייכעל ווי ער וואָלט זאָגען: „אָט וועסטו זעהן, וואָס פאר א שפּיצעל איך וועל זיי אָבטהאָן!" ער דערלאַנגט זיך א הויב, און א שפּרונג אין די פלאַקערענדע גלוטה. און נאָך א סאָלדאט א לאנגער, א מאָגערער, מיט א קורץ געשאָרענער שווארצער באָרד, דערלאַנגט זיך א הויב און א שפּרונג, אָבער ער בלייבט הענגען אין דער לופטען, מיט צונויפגעקראמפּטע פיס צו דעם גוף, צונויפגע־קראמפּטע הענד צו דער ברוסט. ער בלייבט אזוי הענגען א רגע, אָבער באַלד שטרעקען זיך אויס זיינע פיס, און ער לאָזט זיך אראָב שטיל און פּאמעלעך אין דעמזעלביגען פייער פון קעסעל. און דער־נאָך הויבען אָן אויפ'ן שטעל צו שפּרינגען און צו פאַלען פון אלע זייטען מחנות נאָך מחנות פון מענשען און די פלאַמען הויבען אָן שלאָגען אין דער הויך.

א דערשראָקענער כאַפּ איך מיך אויף. דער חלום האָט מיך פאראינטערעסירט.

וואָס האָט מיר דער בעל־חלום געוואָלט ווייזען? האָט ער אפשר געהאַט בדעה אויסמאָלען א סימבאָל פון דעם קריעג? אויב יע, האָט דאָס איהם געבעך גאָר ניט געראָטען. אַנשטאַט א סימבאָל, וואָס זאָל פאַר'ן חוש אויפדעקען די אינוועניגסטע בעדייטונג פון דער גרויסער וועלט־טראַגעדיע, וועלכע מיר לעבען איצטער דורך, האָט ער מיר געגעבען כמעט ניט מעהר ווי א פשוט'ע אילו־סטראַציע צו דעם איינפאַכען פ א ק ט פון דעם קריעג, א צייטונגס־קאָרעספאָנדענץ אין א פאַרביגען בילד.

קען מען איבערהויפט סימבאָליזירען דעם קריעג?

איך דערמאָהן מיך אָן שטוקס בילד, דעם רייטער מיט די צוזאַמענגעפרעסטע ליפען, מיט דעם פערגליווערט ווילדען בליק, וואָס טרעט אונטער די פיס פון זיין פערד טויזענדער און טויזענדער לייבער. איך דערמאָהן מיך אָן ווערעשטשאַגינס „דער אַפּאָטעאָז פון דעם קריעג", — א גרויסע פיראַמידע פון מענשליכע שארבענס, מיט א שווארצען ראָב אויף'ן שפיץ, — אָן זיין „פערוואונדעטען", דעם צושראָקענעם סאָלדאַטעל, וואָס האָט א וואָרף געטהאָן דעם ביקס, און לויפט, זיך האַלטענדיג מיט איין האנד פאַר דער פערוואונדעטער ברוסט. עס דוכט, אַז זיינע ליפען טרייסלען זיך אין רחמנות און געוויין און מורמלען: „אָי, מיינע ליעבינקע!" איך דערמאָהן מיך אָן דעם גרויסאַרטיגען, ווירקליך טיעפען בילד זיינעם: „אויף שיפקא איז אַלעס רוהיג", — א ברייטע פעלד, בעדעקט מיט שנעע און וואו ניט וואו שטאַרצט פון אונטער דעם שנעע ארויס א קניע אין סאָלדאַטען־הויזען. און נאָך אַנדערע געזעהענע בילדער אויף דער טהעמא „קריעג" שווימען ארויף אין זכרון, — אָבער קיינער פון זיי בעפריעדיגט ניט. עס איז נאָך א פנים, איבער דער קראַפט פון דער מענשליכער קונסט, סיי אין בילד, סיי אין וואָרט פאַרטיג צו ווערען מיט דעם ענין אזוי, ער זאָל ארומגענומען ווערען פון אַלע זייטען און עס זאָל אויפגעדעקט ווערען זיין אינוועניגסטע בעדייטונג.

עס קען זיין, דאָס קומט דערפון, וואָס אונזער שטעלונג צו דעם קריעג האָט זיך נאָך ניט אויסגעקריסטאַליזירט גענוג קלאָר. ווי לאַנג איז עס, ווען די פעלקער האָבען בעטראַכט דעם קריעג ווי א יום־טוב? און וויפיעל זיינען נאָך עד היום דאָ מענשען, פאַר

ווען דער קריעג איז ניט די גרעסטע משונעת פון דער מענש־הייט, אפילו ניט א שיקזאלס־אומגליק פון אייזערנער נויטווענ־דינקייט, אפילו ניט א סטיכישע קאטאסטראפע, ווי אן ערד־ציטער־ניס אדער א מגפה, נאר א מיסטישע חתונה, א מיסטישער זיווג מיט דער העלדישקייט און דעם אייביגען רוהם?

*

*　*

ווי שטעלט זיך דאס פאלק צום קריעג? אט די אלע מחנות פון יונגע, קרעפטיגע, לעבענספולע לייבער, וואס ציהען זיך פון מזרח און מעריב, צפון און דרום צו דעם ראנד פון דעם קעסעל און ווארפען זיך אין זיין גלוטיגען רויט, נישט שוין געהן זיי נאר אונטער דער בייטש פון דעם בעפעהל? נישט שוין ליעגט דער איצטיגער קריעג אין קיין שום פארם ניט אין זייער אייגענעם ווילען? א טראגעדיע פון דער מענשהייט, וואס שפיעלט זיך אב להיפך דעם ווילען פון דער מענשהייט?

דאס וויל זיך ניט לעגען אויפ'ן שכל!

דער איצטיגער קריעג וועט אונז צווינגען איבערצוקוקען אויפ'ס ניי א סך און א סך פון אונזערע ביזאהעריגע מיינונגען. אויך יענע מיינונגען אונזערע, אין וועלכע מיר האבען אלע ביז אהער אזוי פעסט געגלויבט, אז די פעלקער ווילען ניט קיין קריעג, אז דעם קריעג ווילען נאר די הערשענדע קלאסען, — אויך דער פראגרעסי־ווער אני־מאמין אונזערער נויטיגט זיך אפנים אין א קריטישער רעוויזיע.

א טהעמע, גענוג אויף צו טראכטען, ביז צום ותיקון־טרומייט...

„טאג“, 5־טען נאוועמבער, 1914.

דר. ח. זשיטלאָווסקי

דער קריעג און דער ווילען פון פאָלק

„די פעלקער ווילען ניט קיין קריעג. יעדער איינער פון פאָלק האָט אָדער זוכט א פריעדליכע בעשעפטיגונג אין מלאכה אָדער מסחר, אין לאַנד־ווירטשאַפט אָדער געלערנטע פּראָפעסיעס, און לעכצט נאָך זיכערקייט און פריעדען. מעהר נישט קליינע גרופען פון דער אַלטער אריסטאָקראַטיע, דאָס רוב מיט א קיסר אויפ'ן שפיץ, און קליינע גרופען פון דער הויכער פינאַנץ, דאָס רוב מיט א אידישען באַנקיר בראש, — זיי און נאָר זיי זיינען דאָס, וואָס רופען ארויס דעם קריעג, און די רעגירונגען פיהרען אויס זייער ווילען.“

אזוי אָדער אין ד ע ם ערך האָבען מיר אַלע געגלויבט, — מיר, וואָס שטעהען פאַר דעם אייביגען פריעדען פון פעלקער.

פלעגט מען אונז פרעגען:

— היינט פאַר וואָס געהן די פעלקער אין קריעג? און ניט נאָר די דערשלאָגענע פעלקער פון מזרח, וואָס האָבען קיין ברעקעל איינענעם ווילען ניט, נאָר די אויפגעקלעהרטע פעלקער פון מעריב, מיט וועמעס ווילען עס מ ו ז ע ן זיך רעכענען די קיסרים און האַר־רען? פאַר וואָס געהן דיענען די הונדערטער־טויזענדער סאָציאַ־ליסטען, וואָס לייקענען שוין פּרינציפּיעל אָב דעם קריעג?

פלעגט דער ענטפער דערויף זיין:

— זיי אַלע, אפילו די געבילדעטסטע און אויפגעקלערטעסטע, געהן דיענען אונטער דעם שמיץ פון דער בייטש. אָך! איחר האָט נאָר קיין השגה ניט, וואָס פאַר א ווירקונג עס האָט די מילי־טערישע דיסציפּלין, וואָס פאַר א כשוף־בייזע קראַפט עס שטעקט נאָך אין איהר! קוים טהוט איינער אָן דעם „קיסר'ס ראָק“, קוים עטהעמט ער איין די לופט פון דער קאַזאַרמע, אזוי ווערט דער אייגענער ווילען פּאַראַליזירט; ווי אין א היפּנאָז פאָלגט ער אַלץ, וואָס מען הייסט איהם, און דער טרייעסטער סאָציאַל־דעמאָ־

קראַט איז קאַפּאַבעל צו שיסען אין דעם אייגענעם פאָטער אין די צייטען פון אַ סטרייק.

הייסט עס, די רעגירונגען און די מיליטערישע דיסציפּלין זיי־נען שולדיג אין דעם קריעג, די פעלקער אָבער זיינען ריין פון זינד.

— נו, און דער אויסברוך פון דעם פאָלקס־ענטהוזיאַזם אין די צייטען פון מלחמה, ווי דערקלערט איהר דאָס?

— אַך, ווער ווייס דאָס ניט, ווי דאָס ווערט ג ע־מ א כ ט! די פערקויפטע פּרעסע, דער בעפעהל פון אויבען און די מורא פאַר דער בייטש...

אַזוי פלעגען מיר פערטיידיגען די ג ו ט ס ק י י ט און פריעדליכקייט פון פאָלק און פלעגען גאָר ניט מערקען, אַז אין דעם ליעגט די גרעסטע בעליידיגונג פאַר איהם. דאָס פאָלק — אַ גוט־מוטיג, רעכטשאַפען לעמעלע, וואָס ווערט פערוואַנדעלט אין אַ רייסענדען טיגער אונטער דעם בעפעהל פון אַ פּאָר הערען מיט לאַנגע בייטשען!...

דעם אמת גערעדט, ניט גאָר קיין שעהנער אַטעסטאַט פאַר דאָס פאָלק, ד. ה. פאַר דער מ ע נ ש ה י י ט, פאַר יענער מענש־הייט, אין וועלכע מיר אַלע גלויבען, צוליב וועלכער מיר אַלע לעבען.

גאַנץ זיכער, וואָלט יעדער איינער פון אונז אַלע מאָל מיט פרייד פערביטען אַ רעכטשאַפען פריעדליך לעמעלע, וואָס קען ווע־רען אַ ווילדע חיה לויט דעם פרעמדענס בעפעהל, אויף אַן אמת ווילדע טיגער־נאַטור, וואָס האלט, ווען מען דאַרף, זיך אַליין אין צוים אונטער דער מאַכט פון דעם אייגענעם זיטליכען ווילען.

אָבער דאָ געהט גאָר ניט אין דעם, וואָס אַיינער וואָלט גע־וואָלט, דאָס פאָלק זאָל זיין. עס שטעהט פאַר אונז די פראַגע, וואָס דאָס פאָלק א י ז, וואָס איז דער טיעפסטער אינהאַלט פון זיין ווילען? געהט באמת דער קריעג להיפך צו דעם פאָלקס־ווי־לען? איך מיין דאָ, פערשטעהט זיך, ניט דוקא דעם איצטיגען קריעג, נאָר דעם קריעג בכלל.

ווען זיינען די פעלקער געוואָרען אַזעלכע פריעדליכע לעמע־לעך? פון געבורט אויס, דאַכט מיר, האָט זיי נאַט בעשענקט מיט גאַנץ שאַרפע נעגעל און ציינער. איך רעד שוין דאָ ניט פון יענער פריאָדע פון ווילדקייט אין דער מענשליכער געשיכטע, ווען די

פעלקער, נאָך קאַניבאַלען, פלעגען זיך לאָזען אין קריעג מיט דער לײדענשאַפט פון הונגער, מיט דעם ענטהוזיאַזם פון שמחה פאר א גרויסער, פעטער סעודה. נאָך איצטער וואַרפען זיך אין קריעג די מענשען־פרעסערישע ניאַם־ניאַם־שבטים פון אפריקא מיט דעם פריידיגען אויסגעשריי: „פלייש! פלייש!"

לאָמיר אויך לאָזען די פעריאָדע פון באַרבאַריי אָן א זייט, הגם מען טאָר ניט פערגעסען, אז זי ליעגט נאָך זעהר־זעהר נאָהענט צו אונז, און אז די שפורען פון באַרבאַריי האָבען נאָך פשוט קיין צייט ניט געהאט — און נאָך ווייניגער געלעגענהייט — אין גאַנ־צען צו פערשווינדען פון דעם מענשענס נשמה.

לאָמיר בלייבען ביי דעם פעריאָד פון דער ציוויליזאַציע, ביי יענער קלײנער, קורצער צייט פון דער געשיכטליכער ענטוויקלונג, וואָס איז אַלט ערשט א פינף־זעקס טויזענד יאָהר.

דאַרף איך מיך דאָ אָבשטעלען באריכות אויף די פעלקער פון דער אַלטער וועלט? איז נאָך נויטיג צו דערמאָהנען, מיט וואָס פאר א הייליגער פרייד די אַלטע וועלט האָט זיך גע־צויגען צום קריעג? נעהמט אפילו די אידען, דאָס פריעדליכסטע פאָלק פון דער וועלט, דאָס פאָלק, וואָס האָט בעשאַפען דעם העכ־סטען מענשליכען אידעאַל, — דעם אידעאַל פון אייביגען וועלט־פריעדען.

ניט נאָר אין די צייטען פון דוד און שאול, ווען פרויען (פרויען פון פאָלק!) פלעגען בעזינגען די גבורות פון די העלדען אין מלחמה און אויף אזא אופן אָנפייערן יעדען איינעם צו קריעגערישען מוטה; ווען דאָס פאָלקס־ליעדעלע: „שאול האָט געשלאָגען זיינע טויזענ־דער און דוד — זיינע מיריאַדען" האָט ארויסגערופען אזא קנאה אין שאול׳ס ברוסט צו דוד׳ס רוהם: אפילו אין דער שפּעטערער צייט פון די נביאים, ווען דער אידעאַל פון דעם וועלטליכען פריע־דען איז שוין אָנגעזאָגט געוואָרען דער מענשהייט, אָטהעמט אויך נאָך פון די אידישע הייליגע שריפטען דער הייסער אָטהעם פון מלחמה־רויש, פון מלחמה־דאָרשט.

נופא ביי ישעיה׳ן, ביי דעם ערשטען און גרעסטען נביא פון אייביגען שלום, געפינען מיר ניט נאָר שטעלען, וואָס בעזעכטיגען דעם קריעג ווי גאָטס א שטראָף און וואו די קריעגעריש־מעכטיגע

פעלקער ווערען געשילדערט ווי שווערדען אין גאַטס האנד, נאָר אויך אזוינע שטעלען, פון וועלכע עס לויכט ארויס דעם נביא׳ס בעוואונדערונג פאר דער קריעג־פיהרענדער מאכט, זיין עסטהעטישע פרייד מיט דער שעהנקייט פון דעם זיעגער.

לייענט נאָך א מאָל איבער זיין שילדערונג פון אשור׳ס אר־מעען!

„...אַט קומט ער אזוי לייכט, אזוי פלינק!
ניטאָ ביי איהם קיין מיעדער, קיין שטרויכלענדער;
ניט געשלאָפען, ניט געדרימעלט;
פעסט זיצט דער גארטעל ארום זיינע לענדען;
עס רייסט ניט דער ריעמען פון זיינע שיך.
און די פיילען זיינען פערשפיצט און אלע בויגענס אָנגעשפאנט.
די הופען פון זיינע פערד, ווי קיזעל־שטיין שטארק,
זיינע רעדער ווי א ווירבעל־ווינד.
און א געברילל האָט דאָס, ווי א לייב.
ווי די יונגע לייבען ברילט ער און ברומט,
און כאפט זיין רויב און טראָגט אוועק
און קיינער קען ניט אָבנעהמען.“
(ישעיה קאפ. 5, 26-29.)

נאָך א סך שפעטער פון ישעיה׳ן האָט דער מחבר פון „האזינו“, — איינע פון די פאָעזי־רייכסטע אָדען פון דער וועלט־ליטעראטור, — געקענט אין די ליפען פון דעם רבונו־של־עולם אריין לעגען אזעלכע קריעג־שכור׳ע, בלוט־טריפענדע רייד:

„אז איך שארף אָן מיין בלאנקען שווערד,
אז איך הויב אויף צום משפט מיין האנד,
כדי צו ברענגען נקמה דעם פיינד,
כדי צו צאָהלען דעם האסער זיין חוב, —
שיכור איך אָן מיינע פיילען מיט בלוט
און מיין שווערד ווערט געפיטערט מיט פלייש,
מיט דעם בלוט פון דערשלאָגענע און פון געפאנגענע,
מיט די קעפ פון די פיהרער פון פיינד.
(האזינו ל״ב, 40-43.)

און אז ביי די אידען איז אזוי, קען מען זיך שוין משער זיין, וואָס פאַר א ראָלע דער קריעגס־ענטהוזיאזם האָט געשפּיעלט אין דער פּאָעזיע פון מצרים, בבל, אשור, רוים, גריעכענלאַנד און דער גאַנצער ציוויליזירטער אַלטער וועלט; און אז מיר לייענען וועגען די זיטען און מנהגים, וואָס האָבען געהערשט אין די קריעגען פון יענער צייט, — ווי מען פלעגט זיך בעגעהן מיט די בעזיעגטע און געפאַנגענע, מיט קינדער און פרויען, פריהרט דאָס בלוט אין אונ־זערע אָדערן: אונזערע נערווען קענען שוין דאָס ניט איבערטראָגען, סיידען די דייטשען פון דעם צוואַנציגסטען יאָהרהונדערט ווען אונז וויעדער געוואוינען דערצו...

דאָס מיטעל־אַלטער... דאַרף מען נאָך א וואָרט פערלירען וועגען דער שטעלונג פון יענער צייט צו קריעג און פריעדען? אָבער די זעלבינע שעצונג פון קריעג, ווי פון דעם ערהאבענסטען מאָמענט אין דעם לעבען פון דעם פאָלק, פון דער קריעגס־פראָפעסיע, ווי פון דער נאָבעלסטער בעשעפטיגונג, פון דער קריעגס־העלדישקייט, ווי דעם חשוב'סטען הערואיזם, געפינען מיר סיי אין דער צייט פון דער רענעסאַנס און דער רעפאָרמאציע, סיי גאָר אין די שפּעטערע יאָהרהונדערטען ביז צו די קריעגס־צייטען פון נאפּאָלעאָן דעם ערש־טען.

7־טער נאָוועמבער, 1914.

דער קריעג און די אייראָפּעאישע קולטור

דער איצטיגער וועלט־קריעג איז א יום־הדין אויף אונזער גאַנ־צען אייראָפּעאישען פּראָגרעס. דערפאַר אליין האָט ער א שיכות ניט נאָר צו די פעלקער און לענדער, וואָס זיינען פאַרוויקעלט אין איהם, נאָר אויך צו יעדען איינעם פון אונז. פאַר יעדען איינעם פון אונז איז ער אַן אינווענינגסטע בלוטיגע אנגעלעגענהייט, ווייל אין קאָן שטעהט דאָ אונזער גלויבען אין דער מענשהייט, וואָס איז ניט אָבצורייסען פון דעם גלויבען אין דעם אייראָפּעאישען פּראָ־גרעס.

די צוויי־און־פערציג סענטימענטער קוילען פון די דייטשע „הויּ־וויטצער" האָבען ניט נאָר צושטערט בעלגישע און פראַנצויזישע פעסטונגען. זיי מאכען אַן א חורבן אין נאָך וויכטיגערע פעסטונגען, וואָס בעלאַנגען צו דער גאַנצער ציווילעזירטער וועלט: אין די האָפענונגען אויף א מענשליכע ענטוויקלונג פון דער מענשהייט, אויף די הומאַניזירענדע ווירקונג פון אונזער מאָדערנער קולטור, אויסגעוואַקסען פון דער אייראָפּעאישער ציוויליזאציע.

עס איז א יום־הדין אויף אונזער אייראָפּעאישער קולטור, און זי טאָר קיין פעראיבעל ניט האָבען, ווען מען רעכענט איהר איצטער אויס דעם לאַנגען „על חטא" איהרען, און מיר דאַרפען זיך ניט וואונדערן, ווען ביי אייניגע פּעסימיסטען פערגעהט דער יאוש אזוי ווייט, אז זיי זעהען פאָראויס דעם גאַנצען חורבן פון אייראָפּא און זוכען זייער טרייסט אין דעם בודהיזם פון דעם „געלען" אָריענט. איך פערשטעהע גאַנץ גוט זייער שטימונג. זייער קריטיק פון דער קולטור וואַקסט ארויס פון דער גרויסער ליעבע צו איהר און זיי לייקענען זי איצטער אָב נאָר דערפאַר, ווייל זי איז ביי זיי ארומגענומען געוואָרען מיט וואָלקענס פון ספק און צער.

פאַרהאַן אָבער א גאַנצע מחנה אַנדערע קריטיקער, ביי וועמען דער גלויבען אין דער אַלמענשליכער קולטור האָט זיך לכתחילה געהאַלטען אויף צופוילטע שטריקלעך. דערהויפּט זיינען זיי פערשפּרייט צווישען אונז, אידען.

צוליעב זיי לאָזט מיר דאָ זאָגען א פּאָר ווערטער.

עס זיינען דאָ צווישען אונז א סך „פּראָגרעסיסטען", וואָס גלויבען אויך, ווי מיר, — אָדער וואָס זאָגען, אז זיי גלויבען, — אין דער אייביגער ענטוויקלונג פון דער מענשהייט, אין איהר שטענדיגען שטרעבען צו פערפאָלקאָמונג, אפילו אין די גרונד־פּעסטען פון דער אייראָפּעאישער קולטור. אָבער זיי זאָגען ארויס דעם דאָזיגען גלויבען אין אַזא טאָן, אקוראַט ווי זיי וואָלטען אונז א טובה געטהאָן דערמיט. און דעם ערשטען בעדינג שטעלען זיי אוועק, אז דער פּראָגרעס און די מענש־ווערונג פון דעם מענשען זאָלען אין יעדען מאָמענט פון דער מענשליכער געשיכטע בעוויזען זייער גלאָריע און קראַפט. קומט אָבער אַן עת צרה, און עס רייסט זיך ארויס

פון די טיפעניסען פון דער מענשהייט א פייער־שטראָם פון אמת'ער באַרבאַריי, איז זיי יעמאָלט זיך גאָר ניט אויסצוצאָהלען !...

— אַט ד אָ ס איז אייער קולטור און פּראָגרעס ? אָט דאָס איז די הויך־געלויבטע ציוויליזאציע פון די אייראָפּעאישע פעלקער ? א קלאָג צו אזא קולטור ! אז אָך און וועה צו אזא פּראָגרעס מיט אזא ציוויליזאציע !...

קודם כל ווילט זיך ביי זיי, ווי אויך ביי אַלע קריטיקער פון דעם אייראָפּעאישען פּראָגרעס, א פרעג טהאָן :

האָט א י ה ר א בעסערע קולטור, א בעסערע ציוויליזאַציע ? איך מיין דאָ, פערשטעהט זיך, ניט די פּאָר איידעלע געדאנקען פון די פּאָר איידעלע מענשען וועגען א פיינעם איידעלען לעבען אויף דער וועלט, וואָס מען קאָן מיר דאָ ציטירען. איך האָב אין זין די קולטורעלע ווירקליכקייטען פון דער מענשהייט אין זייער גאַנצער געשיכטליכער ענטוויקלונג.

איך געפעלט ניט די אייראָפּעאישע קולטור פון דעם צוואַנציגסטען יאָהרהונדערט, ווייל אייראָפּעאישע ציוויליזירטע פעלקער צורייסען איינס דאָס אנדערע אויף שטיקער, ווי ווילדע חיות... גוט ! גוט ! ו ו ע מ ע ס קולטור און פון ו ו ע ל כ ע ן יאָהר־הונדערט וואָלט איהר אונז אוועקשטעלען פאר א מוסטער ? איז אפשר דאָ א י י ן קולטור־אַרט פון א י י ן יאָהר־הונדערט, אין וועלכער און אין וועלכען די באַרבאַריי פון קריעג האָט נ י ט געהערשט איבער דעם מענשען ?

איהר וועט מיך געוויס אָבשיקען צו די נביאים, צו יענע גיגאַנטען פון דער מענשהייט, וואָס האָבען פון זונען־שטראהלען אויסגעפלאָכטען דעם אידעאַל פון פעלקער־פריעדען פאר דער וועלט. מסכים ! לאָמיר געהן צו די נביאים.

אין די נביאים האָט זיך די מענשהייט דערהויבען צו דעם אידעאַל פון דער העכסטער מאָראַלישער הויך. די מענשהייט האָט אין זיי פערקערפּערט, ווי אין א מוסטער, די געשטאַלט פון דעם אידעאַלען מענשען און האָט דורך זייערע הייליגע ליפּען אַנגעזאָגט די בשורה פון דעם העכסטען מענשליכען אידעאַל. די נביאים האָבען געפאָדערט פון זייער פאָלק א נ י י מ ר א ל ע פריעדענספּאָליטיק אין די גרויסע, קריעגערישע צונויפשטויסען פון זייער

צייט: צווישען אשור און מצרים אין ישעיה'ס צייטען, צווישען בבל און מצרים אין די צייטען פון ירמיהו.

האָבען אָבער די נביאים פּראָטעסטירט אנטקעגען דעם קריעג פון זייער צייט, אנטגעגען דער „באַרבאַריי פון דעם קריעג"? בשום אופן ניט! אין די ערָאָבערונגס־קריעגען פון אשור און בבל האָבען זיי געזעהן ניט דאָס שפּיעל פון איינצעלנע הערשער, ניט די בייזע געלוסטען פון א טיראַן. זיי, וואָס אין זייער ברוסט האָט די מענשהייט צום ערשטען מאָל דערשפּירט די זיכערקייט, אז עס וועט קומען א צייט, ווען אַלע פעלקער וועלען איבערשמיעדען זייערע שווערדען צו אַקער־אייזענס און זייערע שפּיעזען צו שניט־מעסערס, — זיי האָבען געקוקט אויף די שלאַכטען פון זייער צייט, ווי אויף א פּראָדוקט פון דער העכסטער קאָסמישער נויטווענדיג־קייט. אין זייער געדאַנק האָבען די נביאים צוריקגעפיהרט דעם קריעג צו דעם לעצטען יסוד פון דעם וועלטליכען זיין, צו דעם גע־רעכטען, שכל'דיגען ווילען פון דעם וועלט־גאָט, יאַהווע, אין וועמעס הענד בבל און אשור זיינען געוועזען ניט מעהר ווי געצייג.

וואָלטען די נביאים געלעבט אין אונזער צייט, וואָלט זייער געדאַנק געפלייסט זיך צו בעגרייפען יענע קרעפטען פון דער גע־שיכטליכער נויטווענדיגקייט, וואָס שטעהען העכער איידער דער ווילען פון די איינצעלנע מאָנאַרכען און אפילו פון די איינצעלנע פעלקער און וואָס האָבען אַרויסגערופען דעם איצטיגען וועלט־קריעג. דאָס דאַרפען אויך מיר טהאָן, אין וועמעס האַרצען עס לעבט דער נביאים'שער גלויבען אין אייביגען וועלט־פריעדען.

קודם כל פערשטעהן. דערנאָך ערשט וויינען אָדער לאַכען.

און איידער מיר נעהמען זיך וויינענדיג לאַכען פון דעם מהות פון אונזער איראָפּעאישער קולטור (דער איינציג ־ מענשלי־כער, פּראָגרעסיווער קולטור!), אָדער לאַכענדיג וויינען אויף איהר פלוצליכען חורבן, דאַרפען מיר פערשטעהן, אז דער גאַנג פון דעם מענשליכען פּראָגרעס איז ניט קיין שפּאַציער־רייט אויף א ברוקיר־טען שאָסעע: מיר דאַרפען שטענדיג האָבען אין זינען, אז דער וועג פון דער מענשליכער קולטור, דער וועג „מעבדות לחירות

ומאפילה לאור גדול" איז אַ קאָלאָסאַל־טראַגישער װעג און אַ שטיק פון דער דאָזיגער טראַגיק לעבען מיר איצטער איבער.

די געשיכטע פון דער מענשהייט איז אפשר װי די געשיכטע פון אונזער ערד־באַל. פאַראַן אַ סברה, אַז די ערד איז פריהער באַשטאַנען פון היילע גלוט און בראַנד און אַז איהר ענטװיקלונג איז דער קאַמף, װאָס דער שװערער ערד־צודעק, בעשאַפען פון דער זעלביגער גלוט, האָט געפיהרט מיט דעם שטענדיג לאָדערנדען פייער. ערשט װען דער ערד־צודעק איז געװאָרען גענוג פעסט און שטאַרק, האָבען זיך געקאָנט בעװייזען אין איהם די גרינע פלעינען, די פעלדער און װעלדער און די לעבעדיגע בעשעפעניסען, — די קינדער ניט אַזוי פון דעם העלישען פייער אין דער טיעף, װי פון די בעלעבענדע, לייכטענדע און װאַרעמענדע זון־שטראַהלען אין דער הויך. און עד היום איז דער קאַמף, נאָך אפשר מיליאָנען פון יאָהרען, ניט צו ענד. נאָך עד היום בעפאַלען װאולקאַנישע ספּאַזמען די ערד און שטראָמען פון גלוט און בראַנד רייסען זיך אַרויס פון איהר טיעף און ברעכען דורך דעם שװערען צודעק.

די װאולקאַנישע טעאָריע װערט איצטער שטאַרק אָבגעפרעגט אין דער װיסנעשאַפטליכער געאָלאָגיע. אָבער אין דער געשיכטע פון דער מענשהייט קאָנען מיר ניט אויסקומען אָהן דער „װאולקאַניסטישער" סברה.

די מענשהייט אין איהר נאַטור־צושטאַנד איז אויך געװען — און דער נאַטור־מענש איז דאָס נאָך עד היום — היילע גלוט און בראַנד און די קולטור איז דער צודעק, װאָס צוימט איין די העלישע טיעף און ברענגט פריעדליכע פרוכטען פון די זון־שטראַהלען אין דער הויך: פון װיסענשאַפט, קונסט, אינדוסטריע און מאָראַלישע פערפאָלקאָמונג. דער צודעק איז נאָך אָבער יונג און דין. אפילו די נשמה פון דעם איינצעל־מענשען איז נאָך ניט אין גאַנצען אַרומגענומען פון דעם קולטור־פאַנצער. װער האָט אין זיין לעבען ניט דורכגעלעבט מאָמענטען, װען דער העלישער ליידענשאַפטס־פייער פון דער טיעף, האָט װאולקאַניש דורכגעריסען — אָדער שיער דורכגעריסען — דעם קולטור־צודעק, װי שטאַרק און דיק ער זאָל ניט זיין, געמאַכט צו אַש, אָדער שיער געמאַכט צו אַש דעם מענ־

שען, וואָס וואַקסט תמיד אַרויס פון דער חיה און בעצווינגט די חיה אין זיך!

נאָך שטאַרקער לאָדערט אויף דער העלישער פייער אין דעם צווישען־לעבען פון די פעלקער. נאָך דינער איז יענער קולטור־צו־דעק, וואָס דאַרף אַרומנעהמען אַלע אומות אין איין אייגציגער מענשהייט, נאָך שרעקליכער און פּערוויסטענדער זיינען די וואול־קאַנישע אויסברוכען אין צווישען־פעלקערליכען לעבען. איז אין דעם די קולטור שולדיג? אָדער דער פאַקט, וואָס זי האַלט ערשט אין וואַקסען און ווערען, און איז נאָך ניט מעכטיג גענוג צו האַלטען די בלוטיגע סטיכיע אין צוים?

אָבער זי וואַקסט, די קולטור! מיט יעדען דור ווערט זי קרעפטיגער און שטאַרקער, סיי אין דעם לעבען פון דעם איינצעל־מענשען, סיי אין דעם לעבען צווישען מענש און מענש, סיי אין דעם לעבען צווישען פאָלק און פאָלק; אַלץ שוואַכער ווערט די ווירקונג פון דער פינסטערער גלות אין דער טיעף, אַלץ מעכטיגער דרינגען אַריין די ליכטיגע זון־שטראַהלען פון דער הויך.

אָט זעהט!

מיר האָבען אויבען גערעדט פון די נביאים, ווי פון דער העכ־סטער פערקערפּערונג פון דעם מענשליכען אידעאַל. דאָס איז אמת אין גרויסען און גאַנצען, אָבער אין די פּרטים זיינען זיי אויך גע־ווען ניט מעהר, ווי קינדער פון זייער צייט און האָבען אָבגעשפּי־געלט דעם נידעריגען קולטור־ניוואָ פון יעמאָלט. איך האָב שוין געזאָגט: זיי האָבען ניט פּראָטעסטירט אַנטגעגען דעם קריעג. גע־ווים, זיי האָבען איינגעזעהן זיין אונפערמיידליכקייט; אָבער די אונפערמיידליכקייט פון דעם קריעג שאַפט ניט אָב די אונפער־מיידליכקייט, לפּחות די נויטווענדיגקייט, פון דעם פּראָטעסט. דער פּראָטעסט אַנטגעגען דעם קריעג, דאָס איז דער קאַמף פון קולטור אַנטגעגען באַרבאַריי. די נביאים האָבען ניט פּראָטעסטירט, ווייל אויך אין זייער נשמה איז נאָך ניט געווען דער געפיהל פון פּראָטעסט אַנטגעגען קריעג. זיי האָבען בעוויינט דעם חורבן פון דעם אייגענעם פאָלק, געפרעהט זיך אויף דער מפּלה פון די, וואָס האָבען, לויט זייער מיינונג, די מפּלה פערדיענט, און ערגעץ וועט איהר ביי זיי ניט געפינען יענעם געפיהל פון דעם איבערמענש־

ליבען עקעל, פון דער פּראָסטיגער אימה, וואָס נעהמט אַרום אונזער הארץ, ווען מיר טראַכטען וועגען דעם בלוטיגען צוזאַמענשטויס פון פאָלק און פאָלק.

דאָס — די נביאים! ווער רעדט שוין וועגען דער איבעריגער מענשהייט! ביי וועלכען פאָלק איז דער קריעג ניט געווען קיין יום־טוב? וואו איז ער ניט בעזונגען געוואָרען, וואו ניט געקרוינט געוואָרען מיט דעם העכסטען לויב, וואָס די מענשהייט פערמאָגט? און מיט וואָס פאַר אַן ענטוזיאַזם די מענשהייט האָט זיך געוואָרפען אין קריעג (און טהוט עס נאָך, דאָס רוב, עד היום!). ווי צו דער חופּה איז מען געגאַנגען אין איהם!

און מיר? מיר זיצען מיט הערצער — שטיקער אייז, מיט צונויפגעביסענע ליפּען, מיט אַ נשמה פול פערגליווערטען שרעק, ניט פאַר אונזער גורל, — מיר זיינען בעשיצט און געשירמט. — נאָר פאַר דעם גורל פון די אונז פרעמדע מענשען, וועמען דאָס אומגליק האָט פּלוצלונג דערגרייכט.

מיר און — די נביאים! פּליעגען לגבי ריעזען! און פון דעסטוועגען האָבען די ריעזען ניט געקאָנט יעמאָלט שטעהן אויף יענער הויך פון עטישען געפיהל, וואָס איז שוין אַזוי נאַטירליך פאַר אונז, פּשוט׳ע בשר ודם׳ס, סאָלדאַטען אין דער אַרמיי פון דעם פּראָגרעס.

פון וואַנען קומט דאָס צו אונז, אויב ניט אַ דאַנק דער אייראָפּעאישער קולטור, אויף וועלכער איהר פּאָלט איצט אַזוי אָן? יענער געפיהל, אין וועמענס נאָמען איהר פּראָטעסטירט אַנטגעגען אונזער ציוויליזאַציע — איז ער דען אַליין ניט אַ פּראָדוקט פון יענער ציוויליזאַציע?

גאַנץ זיכער! און נאָך איינער פון איהרע בעסטע און טייערסטע פּראָדוקטען!

יע, — לאָמיר האַלטען הייליג דעם דאָזיגען געפיהל. לאָמיר ניט אויפהערען צו פּראָטעסטירען און קעמפּפען אַנטקעגען דעם קריעג בכלל, מיט דער גאַנצער קראַפט. וואָס מיר פערמאָגען, ניט קוקענדיג דערויף וואָס מיר זעהן איין זיין איצטיגע אונפערמיידליכקייט.

אָבער לאָמיר דערביי ניט פערגעסען איינס: ניטאָ און ניט

געוועזן אין דער גאַנצער געשיכטע פון דער מענשהייט אזא קול־טור, — אחוץ דער אייראָפּעאישער, דער קולטור פון דער ציוויליזירטער וועלט, — אין וועמעס נאָמען מיר קאָנען אויפהויבען דעם פּראָטעסט און דעם קאַמפּף אנטגעגען דעם קריעג!

דער איצטיגער קריעג וועט אונז אפשר שמיעדען נייע וואפען פאַר דעם קאַמפּף צוליעב אייביגען פריעדען. לאָמיר פיהרען דעם קאַמפּף, אָבער לעסטערט דערביי ניט אונזער קולטור! פערזינדיגט זיך ניט אנטקעגען אַלגעמיין־מענשליכען, ד. ה. אייראָפּעאישען פּראָגרעס!

ער, דער אַלגעמיין־מענשליכער פּראָגרעס, לעבט איצט איבער איינעם פון די וויכטיגסטע און טראַגישסטע מאָמענטען אין זיין שיקזאַל. עס וועלען זיך געפינען גענוג בעלנים אָנצופאַלען אויף איהם און מאַכען די מענשהייט אָבשפּענסטיג פון זיין גייסט. מיר טאָרען דאָס קיינעם ניט דערלאָזען. קיין איין פּאָזיציע טאָר נישט אויפגעגעבען ווערען, קיין איין שריט צוריק!

איך זאָג נאָך אמאָל: דער איצטיגער קריעג האָט אַ שיכות ניט נאָר צו די, וואָס פיהרען איהם, אָדער לײַדען פון איהם: ער איז אַן אינווענינגסטע, „בלוטיגע“ אַנגעלעגענהייט פון יעדען דענקענדען מענשען.

לאָמיר קוקען ערנסט אין די אויגען פון דער ערנסטער צייט. דער אידעאַל פון דעם אייביגען פריעדען, וואָס די קריסטליכע וועלט האָט איבערגענומען בירושה פון די אידישע נביאים, איז גאָר אַן עופּה'לע, וואָס האָט נאָך קיין צייט ניט געהאַט צו ווירקען אויף די הערצער און דעם ווילען פון די פעלקער, בפרט אז מען לאָזט איהם נאָך ניט ארויס פון די בלוטיגע ווינדעלעך, אין וועלכע דאָס מאָדערנע קריסטענטום האַלט איהם אין זיין וויעגעלע.

איך וויל בשום אופן ניט לייקענען, אַז אין דעם משך פון דעם נייענצעהנטען יאָהרהונדערט איז די בלוט־דאָרשטיגקייט פון דער חיה אין אונז אַ ביסעל שטילער געוואָרען, — דער עיקר ביי די ארבייטענדע שיכטען פון די ציוויליזירטע פעלקער. איך קען מיר איצטער ניט פאָרשטעלען קיין איין פויער פון קיין איין ציוויליזירטען פאָלק, וואָס זאָל נאָך גלויבען, ווי דאָס גלויבט דער אראַבישער פ ו י ע ר פון די היינטיגע טעג, אַז יענער מענש איז

קיין מענש ניט, וואָס האָט נאָך קיין מענשליך בלוט ניט פערגאָסען. געוויס, זיינען שוין איצטער דאָ מיליאָנען און מיליאָנען פון מענשען, וואָס וואָלטען לגמרי מסכים געווען, דער קריעג זאָל אָבגעשאַפט ווערען, אויב זיי וואָלטען געגלויבט, אַז דאָס קען ווען עס איז געשעהן. אָבער לאָמיר ניט איילען ארויסצודריגגען דערפון, אַז דער קריעג געהט שוין להיפך צו דעם ווילען פון יענע מיליאָנען און מיליאָנען. זיי בעטראַכטען איהם ווי אַן אומגליק, — דאָס יע. אָבער ניט ווי אַ סטיכישע קאַטאַסטראָפע, ווי אַן ערד־ציטערנים, צ. ב., וואָס האָט אַ ברעקעל ניט צו טהאָן מיט אונזער ווילען און אונזער יושר, נאָר ווי אַ טראַגישען שיקזאַל, וואָס לעגט ארויף אויף אונזער געוויסען דעם הייליגסטען, און אפילו דעם שוידערהאַפטסטען חוב, מקריב צו זיין דעם אייגענעם לעבען, כדי אוועקצורויבען דעם לעבען פון דעם אנדערן.

אויב עס איז דאָ אַ ברעקעל ספק אין דעם, פּרובט, שטעלט אָב דעם פריעדליכסטען פויעריל פון דעם פריעדליכסטען פאָלק, — וואָס זאָג איך — דעם פויער? — שטעלט אָב דעם ערשטען אַ ידען אין גאַס, — שוין געוויס דער פריעדליכסטער נפש פון דער וועלט! — און טהוט איהם אַ פרעג:

— דאַרף מען האָבען סאָלדאַטען?

אויב ער וועט אויפ'ן שטעל פערשטעהן דעם זין פון אייער שאלה, וועט ער אייך גאַנץ זיכער ענטפערן, אפשר מיט אַ זיפץ דערצו:

— אַך, ליידער — ליידער קען מען נאָך אָהן סאָלדאַטען ניט אויסקומען... סיידען אין משיח'ס צייטען...

הייסט עס, אַז אויך דעם אידען'ס פריעדליכער ווילען איז מסכים דערצו, אַז סאָלדאַטען זאָלען זיין.

אָבער פון דער צושטימונג פון זיין ווילען ציעהט זיך שוין אַ גלייכע ליניע צו — דער נויטווענדיגקייט פון קריעג.

אויף וואָס דאַרף מען סאָלדאַטען? געוויס ניט אויף צו מוסטירען זיך און צו שפּיעלען מיליטערישע מאַרשען: אויף צו פערטיידיגען דאָס לאַנד, ווען דער שונא וועט אָנפאַלען דאַרף מען זיי, ד. ה. אויף צו פיהרען קריעג!

לאָמיר דאָ ניט אריינפאַלען אין יענעם פעהלער, וועלכען דער

סאָציאַליסטישער אינטערנאַציאָנאַל האָט געמאַכט אין זיינע אַנטי־מיליטאַריסטישע רעזאָלוציעס. לאָמיר דאָ ניט מאַכען אין איינעם מיט איהם דעם נאאיווען חלוק צווישען אַ פערטיידיגונגס־קריעג און אַן אַנפאַל־קריעג, און אַרויסגעבען אַ היתר אויף דעם צווייטען. ווי וויכטיג יענער חלוק זאָל ניט זיין פון אַ סטראַטעגישען שטאַנדפּונקט, האָט ער קיין ברעקעל בעדייטונג ניט פאַר דער מאָראַלישער זייט פון דער זאַך.

בעלגיע פיהרט אַ פערטיידיגונגס־קריעג אַנטקעגען דעם אַנ־פאַלס־קריעג פון די דייטשען, ווייל די דייטשען זיינען פריהער אַנ־געפאַלען אויף איהר. אָבער ווי וואָלט למשל געווען, ווען בעלגיע וואָלט מיט דער צייט פריהער זיך דערוואוסט אויף קלאָר, אַז דייטש לאַנד איז שוין גרייט אויף איהר אָנצופאַלען און אַז מיט אַ ראַשען, ענערגישען איבערפאַל איבער דייטשלאַנד קען זי פערהיטען דעם אָנפאַל, אָדער אָבשוואַכען זיין ווירקונג, אָדער פערשטאַרקען די איי־גענע פּאָזיציע אין דער פערטיידיגונג? וואָלט בעלגיענס קריעג אויפגעהערט דערפון צו זיין אַ פערטיידיגונגס־קריעג, וואָס מעג געפיהרט ווערען לכל הדעות?

אויב מיר גיעבען אַ הכשר דעם סאָלדאַט, ער זאָל פערטיידיגען דאָס לאַנד, ווען דער שונא וועט אָנפאַלען, גיעבען מיר דערמיט ארויס אַ הכשר דעם גענעראַל, ער זאָל פיהרען אַן אָנפאַלס־קריעג, אויב ער זעהט איין, אַז אויך דאָ ווי כמעט אומעטום איז די בעסטע פערטיידיגונג דער אָנפאַל.

„מען דאַרף האָבען סאָלדאַטען. מען דאַרף זיי האָבען, זיי זאָלען שיעסען און שטעכען מענשען, און זיך לאָזען דערשיסען און דערשטעכען פון מענשען. און וואָס מעהר „שונאים“ זיי וועלען אויס׳הרג׳ענען, וואָס רייכער זיי וועלען אָנשכור׳ן זייערע שפּיעזען מיט בלוט, וואָס זאַטער זיי וועלען אָנפּיטערן זייערע שווערדען מיט פליישׁ, — אַלץ בעסער: דאָס איז דער לאָגישער אימפּעראַטיוו פון קריעג. און ווייל סאָלדאַטען און קריעג דאַרף האָבען דאָס גאַנצע פאָלק, ליעגט אויך אויף מיר, ווי אַ טייל פון דעם פאָלק, דער חוב צו טראָגען די אחריות פאַר דעם קריעג, צו געבען איהם יענע מסירת־נפש, וואָס ער פערלאַנגט, און נעהמען אויף מיין געוויסען יענע

רציחות, און בלוט־פערגיסונגען, וואָס וועלען אויספאַלען אויף מיין חלק".

אזוי מוזען פיהלען און דענקען די פריעדליכסטע פון די פריעד־ליבע אין דעם פאָלק. וועד רעדט שוין פון יענער נאָך גרעסערער צאָהל פון מיליאָנען און מיליאָנען, ביי וועמען די אַלטע קריעגס־פּסיכאָלאָגיע האָט זיך נאָך גאָר ניט אויסגעוועבט פון פלייש און בלוט און האָט נאָר געוואַרט אויף אַ געלעגענהייט, כדי לוסטיג ארויס צו רייסען זיך, ווי גאָר אין די אַלטע צייטען!

מיר וועט נאָך מסתמא אויסקומען צו רעדען וועגען דער קריעג־שכרות ביי די ציוויליזירטעסטע פעלקער פון דעם צוואַנציגסטען יאָהרהונדערט. דערוויילע לאָמיר פאַרמולירען דעם „היוצא מדברינו". דער „היוצא מדברינו" איז — אַז דער איצטיגער קריעג איז ניט עפּעס אַזוינס, וואָס איז לחלוטין פרעמד צו דעם ווילען פון די פעלקער: מעהר אָדער ווענינער טיעף ליעגט ער אין זייער אַלע־מענס ווילען...

— הייסט דאָס, אַז מיר, די בני ישעיהו־הנביא, די טרעגער פון דעם פריעדענס־אידעאַל, דאַרפען בויגען די קניע פאַר דעם ווי־לען פון פאָלק?

— אָה, בשום אופן ניט! דאָס הייסט נאָר, אַז מיר דאַרפען וויסען, אויף וואָס פאַר אַ וועלט מיר לעבען און וואו מיר האַלטען מיט די פעלקער אין דער וועלט.

דאָס מוזען מיר וויסען, כדי ריכטיג צו פערשטעהן די טראַגע־דיע, וואָס שפּיעלט זיך איצטער אָב, דעם כאַראַקטער פון די קרעפ־טען, וואָס שטויסען זיך אין איהר צונויף, אפשר וועלען מיר דורך דעם שטודיום פון דעם קריעג און פון די מאָמענטען וואָס האָבען איהם מעגליך געמאַכט, ארויסגעפינען בעסערע מעטהאָדען, ווי אַזוי צו פיהרען קריעג אַנטקעגען דעם קריעג.

12־טער נאָוועמבער, 1914.

איז דאָס אונזער קריעג?

פיער און פערציג יאָהר נאָכאַנאַנד האָט איירָאָפּאַ געלעבט אין א פריעדענס־טעמפּעל. דער טעמפּעל איז געוועזן געבויט, — אָדער ריכטיגער: קונציג צונויפגעשטעלט, — פון קאַנאָנען, מיטראַליעזען, ביקסען, באָמבעס, פאַנצער־שיפען, פעסלעך פולווער, „האָביצער" און כל המינים כלי־משחית. א שטאָלצען און שעהנעם נאָמען האָט דער טעמפּעל געטראָגען: „דער בעוואפענטער פריעדען". עס זיי־נען, ווייזט אויס, געוועזן גענוג נאַאיווע מענשען, וואָס האָבען נאָך געגלויבט אין דעם אַלטען רוימישען ווערטעל: „אויב דו ווילסט פריי־דען, זאָלסטו אָנגרייטען דעם קריעג", און אז דער בעסטער פרידענס־טעמפּעל איז אַזאַ, וואָס ווערט צונויפגעשטעלט פון ביקסען און האַר־מאַטען.

פיעלע רעגירונגען האָבען פון פערשיידענע זייטען געפיהרט דעם בוי פון דעם קונציגען טעמפּעל, און דער גאַנצער שכל איז בע־שטאַנען אין דעם, אז זיין גלייכגעוויכט, — דאָס בעריהמטע „איי־ראָפּייאישע גלייכגעוויכט", — זאָל ניט ווערען צושטערט. האָט א רעגירונג, אין איהר גרויסער ליעבע צו וועלט־פרידען, ארויפגעלייגט אויף איהר זייט אַן איבריגען האַרמאַט, אַזוי האָבען פון אַלע זייטען זיך דערהערט אויפגערודערטע געשרייען:

— דאָס איירָאָפּעאישע גלייכגעוויכט איז אין סכנה!

און פון אַלע זייטען האָט מען זיך גענומען אויסגלייכען די וואָג מיט נייע כלי־זיין. נאָר אַזוי ווי יעדע רעגירונג האָט תמיד געשפּיהרט אין איהר האַרצען א ברענענדיגע ליידענשאַפט צום פריי־דען, האָט יעדע פון איהר זייט צוגעלייגט אַן איבעריגען האַרמאַט, רעם, ביז... ביז אַן איבעריגער כלי־משחית איז ערגעץ־וואו אוועק־כדי דערמיט אָנצופייערען אַלע אַנדערע, זיי אַלע זאָלען טרייבען דעם פרידענס־טעמפּעל אַלץ ווייטער און ווייטער אין דער הויך.

און דער טעמפּעל איז אויסגעוואַקסען צו אַ מורא'דיגען טהור־
רעם, ביז... ביז אַן איבעריגער כלי־משחית איז ערגעץ־וואו אוועק־
געלייגט געוואָרען אונבעמערקט, — אַ שפּאָגעל־נייע הויביטץ־באָמ־
בע, — אָדער אַ ברענענדיגע שוועבעלע איז ערגעץ מוטוויליג אריינ־
געוואָרפען געוואָרען אין אַ פּולווער פעסעל, — און דער גאַנצער
טעמפּעל האָט פּלוצים אַ קראַך געטהאָן און איז צונויפגעפאַלען.

דער וועלט־קריעג איז געקומען אומגעריכט, ווען אפילו יעדער
איינער, וואָס האָט נאָר מיט אָפענע אויגען צוגעקוקט, מיט וואָס
פאַר אַ התמדה די רעגירונגען בויען דעם וועלט־פרידען, האָט זיך
געדאַרפט ריכטען אויף דער מלחמה פון טאָג אויף טאָג.

מען האָט ניט געגלויבט אין דעם וועלט־קריעג, ווייל מענשען
האָבען זיך נאָך ניט אָבגעוועהנט צו גלויבען אין וואונדער; ווייל
אפילו די, וואָס האָבען זיך שוין לאַנג בעפרייט פון דעם וואונדער־
גלויבען אין דער נאַטור, קאָנען זיך נאָך אַלץ ניט אָבזאָגען פון דער
האָפענונג אויף ניסים אין דער וועלט פון פּאָליטישע און סאָציאַלע
פּאַסירונגען. צוליעב וואָס דען אַנדערש האָט מען אויסגעגעבען די
מילי־מיליאַסען פון דעם פּאָלקס פערמעגען, אויב ניט צוליעב דעם
קריעג? נישט שוין צוליעב דער ארכיטעקטאָנישער שעהנקייט פון
דעם טעמפּעל, נישט שוין צוליעב דעם, אַז דער פריעדענס־טהורעם
זאָל אייביג וואַקסען אין דער הויך?

יאָהר אויס, יאָהר איין פלעגט דער אשמדאי ארומגעהן ארום
די איהם ליעבע צונויפשטעלעכץ און פלעגט אין פריידיגער אומגע־
דולד רייבען זיינע הענד, ביז עס האָט געמוזט קומען ז י י ן טאָג,
ביז מען האָט געמוזט אָנצינדען די פלאַקערס צו זיין יום־טוב.

דאַכט זיך, אַז דער קריעג איז דעם טייוועלס קריעג. ווי קומט
ער צו זיין „אונזערער"? לאָזט זיך אויס, אַז ניט נאָר די בירגער־
ליכע ראַדיקאַלען, נאָר אויך די גאַנצע סאָציאַליסטישע וועלט, —
ביז אויף אַ פּאָר אָרעמע אויסנאַהמען אין די נייטראַלע לענדער, —
האָט ארויסגעגעבען די פּאַראָלע, אַז דער קריעג איז „א ו נ ז ע ר"
קריעג, ניט נאָר דערפאַר, וואָס ער איז אונז נוגע אין לעבען אריין,
נאָר ווײַלע אין איהם ווערט אויסגעפאָכטען אונזער שלאַכט, —
דער קאַמף פון פּראָגרעס אנטגעגען רעאַקציע.

כמעט אַלע סאָציאַליסטען פון דער גאַנצער וועלט פאָדערען פון

אונז, מיר זאָלען אָנגורטען אונזערע לענדען און שטעלען זיך אין פראָנט. מיר טאָרען ניט זיין נייטראַל, טענה'ן זיי, דער פּראָגרעס פערלאַנגט פון אונז, מיר זאָלען זיך אַוועקשטעלען אויף זיין זייט און העלפען איהם גובר זיין „די פינסטערע מאַכט".

ווי פאָלגט מען ניט דעם פּראָגרעס? ווי האָט מען דאָס א הארץ ניט אריין צו ווארפען זיך אין קאַמף פאַר איהם, אויב ניט מיט לייב און לעבען, איז לכל הפחות מיט דעם גאַנצען פייער פון אונזער סימפּאַטיע?

איז אָבער די צרה, וואָס דאָס פרעהליכע בילד פון דער סאָ־ציאַליסטישער פּרינציפּיעלער אייניגקייט ווערט געשטערט דורך א קליינינקען פּראַקטישען סכסוך. מיר זיינען אַלע נאָך ניט מושוה געוואָרען, אויף וועלכער זייט איז דער פּראָגרעס און וואו האָבען מיר צו זוכען די רעאַקציע. א טייל סאָציאַליסטען טענה'ן, אז די רעאַקציע, — דאָס איז דער צאַריזם; דעריבער דאַרפען מיר קעמ־פען אויף דער זייט פון דייטשלאַנד און עסטרייך, אָדער סימפּאַטי־זירען מיט זיי. אַנדערע ווידער בעווייזען אייך קלאָר, ווי דער טאָג, אז די „מאַכט פון דער פינסטערנים" איז איצטער דער דייט־שער מיליטאַריזם, און דעריבער איז אונזער חוב צו געהן האַנד אין האַנד מיט דעם „צאַר־באַטיושקאַ".

און א חידוש נפלא! קוקט איהר זיך איין אין די פנים'ער פון די, וואָס ריידען צו אייך מיט אזא התלהבות אין דעם נאָמען פון דעם מענשליכען פּראָגרעס און דעם סאָציאַליסטישען אידעאַל, אזוי בעמערקט איהר צו אייער פערוואונדערונג אויפ'ן שטעל, אז דער ענטפער אויף דער שאלה, וואו איז פּראָגרעס און וואו איז רעאַקציע, שטעהט דאָ אין א געוויסער „פונקציאָנעלער" צונויפשטימונג מיט די שטריכען פון דעם געזיכט.

די רוסישע, פראַנצויזישע און ענגלישע סאָציאַליסטען בעוויי־זען אייך מיט אותות און מופתים, אז דער פּראָגרעס בכבודו ובעצמו איז דער פעלד־מאַרשאַל אין דעם לאַגער פון דעם דריי־פערבאַנד. און פּונקט דערזעלביגער קונץ, נאָר נאָך מיט מעהר פרישקייט, גיט זיך איין די סאָציאַליסטען פון דייטשלאַנד און עסטרייך.

ווי איז דאָס צו דערקלעהרען? פאַר וואָס זעהען א פּלעכאַ־נאָוו און א קראָפּאָטקין, ווי דער פּראָגרעס רייט פאַר זייערע רוסי־

שע אַרמעען? פאַר וואָס זעהען די וויקטאָר אַדלערס און די קאַרל ליעבקנעכטס בחוש, ווי דערזועלביגער פראַגרעס פיהרט די עסטרייך־דייטשע אַרמעען אין שלאַכט? איהר וועט דאָך מיך ניט וועלען איינשמועסען, אַז דאָ שפּיעלען אַ וועלכע עס איז ראָליע נאַציאָנאַלע פּניות און סימפּאַטיען. סאָציאַליסטען און נאַציאָנאַלע געפיהלען?! געהט! דערצעהלט דאָס וועמען אַן אַנדערען!

אָבער — שפּאַס אָן אַ זייט.

שוין דער פאַקט אַליין, וואָס יעדער סאָציאַליסט רייסט זיך פון דער הויט צו בעווייזען, אַז דער פּראָגרעס און דער יושר און די אינטערעסען פון דעם סאָציאַליזם ליעגען אויף דער זייט פון זיין פאָלק און זיינען פערבונדען מיט דעם זיעג פון זיין פאָלק, און אַז אויב זיין שונא וועט, חלילה, טריאומפירען אין קריעג, וועלען יענע דריי הייליגסטע געטער פון דער מענשהייט געטראָטען ווערען מיט די פיס, — שוין דער פאַקט אַליין, זאָג איך, דאַרף פאַר יעדען בר־דעת זיין אַ בעווייז, אַז אין׳ם סאָציאַליסט רעדט דאָ ניט דער פּראָגרעס און ניט דער סאָציאַליזם, נור אַז אין זיינע בלוטען קאָכט דאָ אַ גאַנץ אַנדער ליידענשאַפט: דער פּאַטריאָטיזם, די הייסע טרייע איבערגעבענקייט צו דעם אייגענעם פאָלק און צו דעם אייגענעם לאַנד. די שאָוויניסטישע פערבלענדעניש, — אַ קלעפּיגע אויגען־קראַנקהייט, נאָך ערגער, איידער די טראַכאָמע, — האָט צו־שטערט אויך דעם סאָציאַליסט׳ס קלאָרען בליק, און אויב זי האָט ניט אין גאַנצען אָוועקגערויבט דאָס ליכט פון זיינע אויגען, האָט זי איהם לכל לפּחות בלינד געמאַכט אויף איין אויג. ער זעהט נאָר איין זייט פון דער זאַך, נאָר די זייט, אין וועלכער עס זיינען פער־אינטערעסירט זיינע נאַציאָנאַלע אינטערעסען און פּניות.

בעפרייט מען זיך אָבער פון דער קלעפּיגער אויגען־קראַנקהייט, —דער „שאָוויניטים“, — און מען וואַרפט אַראָב פון חשבון די בעוואוסטע אָדער אומבעוואוסטע נאַציאָנאַלע סימפּאַטיען, איז יע־מאָלט אסור אויב מען הויבט אָן צו פערשטעהן, ווי אַזוי אַ סאָציאַ־ליסט קאָן אין זיך געפינען דעם קוראַזש רופען אונז צו־צושטעהן צו אַ וועלכען עס איז צד פון די איצט קעמפּפענדע צדדים.

די ווידער־נאַטירליכע בינאָמיע אין וועלכע דער רוסישער צאַ־ריזם איז אריין מיט דער פראַנצויזישער רעפּובליק און דער ענגלי־

שער דעמאקראטיע, א מאוס'ער געלד־און־מאכט שדוך, וואס האט אויף אויביג פערדארבען די רעפוטאציע פון יענע צוויי שעהנע פריי־הייטס־פרינצעסינס, — האט בעשאפען אזא לאגע, אז איהר קאנט ניט סימפאטיזירען מיט פראנקרייך און ענגלאנד, איידער איהר צו־קושט זיך ניט פון גאנצען הארצען מיט דעם רוסישען זשאנדאר, און איהר קאנט ניט פערלאזען פראנקרייך און ענגלאנד, סיידען ביי אייך איז רעכט, דער פרייסישער הוסארען־שטיוועל זאל צוטרעטען אין שטויב אויף דאס ביסעלע פרייהייט, וואס אייראפא פערמאגט נאך.

ווי איהר זאלט ניט דרעהען און ווענדען די לאגע, — און מיר וועלען זי שפעטער נאך ארומריידען באריכות, — תמיד וועט איהר אין דער לעצטער ליניע קומען צו איין־און־דעמזעלביגען רעזולטאט:

אין דעם איצטיגען וועלט־קריעג קעמפט די בייטש פון דעם דייטשען מיליטאריזם אנטגעגען דעם קנוט פון דעם רוסישען צא־ריזם. ו ו ע ר עס זאל ניט זיעגען, וועט זיין אן אומגליק; ו ו ע ר עס זאל ניט פערלירען, וועט זיין א גליק.

א שד ראנגעלט זיך מיט א רוח. ס'איז א פאראדנע־פארשטע־לונג פון מחבלים צוליעב דעם אשמדאי.

ווי קומען מיר, סאציאליסטען, אהער?

15טער נאוועמבער, 1914.

מיט וועמען דארפען מיר האלטען ?

דער צארישער קנוט און די דייטשע מיליטאריסטישע בייטש זיינען פון אלע מאל געווען א גלייכער שידוך. אבער אויב ביידע וואלטען זיך אפען צונויפגעפארט אין א פאליטישען בונד, וואלט דאס אויפגעהויבען אזא שטורעם אין דער גאנצער וועלט, אז פון דעם געבענשטען פאר־פאלק וואלט קיין זכר ניט געבליבען. פאלט דער אשמדאי אויף א המצאה. ער רייצט זיי אן איינס אויף דאס אנדערע. איז — אט דער, וואס איז אין כעס אויף דעם קנוט,ווארפט זיך העלפען דער בייטש, און דער, וואס קאן ניט אריבער־טראגען די בייטש, זוכט די ישועה ביי דעם קנוט. אויף אזא אופן

ווערען בעשאַפען מחנות פון מענשען, וואָס אַרבייטען אויף דער דערהאַלטונג פוןביידען, ביידען זאָל חלילה נישט געקרימט ווע־רען אַ האָר. איך מוז מודה זיין: דאָס איז אַ געניאַלע המצאה, ווירדיג פאַר דער רעפּוטאַציע פון׳ם „פירסט פון חשך", אַ המצאה, וועלכע הויבט נאָך העכער אויף די מיינונג, וואָס איך האָב תמיד געהאַט וועגען איהם.

די געניאַלקייט פון דער המצאה בעשטעהט אין דעם, וואָס זי האָט איהם, דעם טייוועל, מיין איך, מעגליך געמאַכט קומען צו זיינע ביטערסטע פיינד, צו די איידעלסטע, קלינגסטע און בעסטע קינדער פון דער מענשהייט, און אָהן שאלות און מענות אַ זאָג טהאָן זיי מיט דער גאַנצער מאַיעסטעטישער ברייטקייט:

— אַ־נו, רבותי, וואו זיינען אייערע בכבוד׳ע נעז? שטעקט זיי, זייט מוחל, אריין אין די פינגער פון מיינע מחבלים און לאָזט זיך פיהרען אַהין, וואו איהר וועט איינער דעם אַנדערן איבעררייסען דעם גאָרגעל.

און זיינע ערגסטע דם־שונאים, מענשען מיט קלאָרע קעפּ און וואַרעמע מענשליכע הערצער, האָבען אריינגערוקט די נעז אין די אויסגעבויגענע פינגער פון די מחבלים און זיך געלאָזט פיהרען אַהין, וואו זיי בייסען איבער איינער דעם אַנדערן די גאָרגלען.

מיר דוכט, עס איז געקומען די צייט, ווען מיר מעגען זיך אַ פרעג טהאָן. אפשר גענוג זיך לאָזען פיהרען פאַר׳ן נאָז? אפשר גענוג שוין געשפּיעלט פאַר׳ן טייוועל?

לאָמיר דורכקוקען, ווי דער סדר איז, די טעמים, פאַר וואָס מען וויל אונז „אָנטהאָן אין די יונ׳ישע קליידער". אפשר וועט זיך אַרויסווייזען, אַז מיר האָבען אַ סך וויכטיגערע זאַכען צו טהאָן, איידער צו פיהרען דעם קאַמף פון דעם קנוט, אָדער שאַפען דעם טריאומף פאַר דער בייטש, אַז עס איז דאָ אַן אַנדערע אַרמעע, צו וועמען מיר זאָלען צושטעהן, — אַן אַרמעע, וואָס האָט זיך דערווייל נאָך ניט אריינגעוואָרפען אין קריעג, וואָס מוסטירט ערשט און זאַמעלט איהרע קרעפטען, און וואָס וואַרט אויף אונז, מיר זאָלען אַרויסטרעטען אין איינעם, ווען אונזער צייט וועט קומען. איך מיין דאָ די אַרמעע פון קריעגער אַנטקעגען דעם קריעג...

וואָס זיינען די טעמים, וואָס דאַרפען אונז מאַכען טייערער **איין צד פון די איצטער קריעג־פיהרענדע צדדים פאַר דעם אַנדערן?**

הערט זיך צו צו אַלע אַרגומענטען, מיט וועלכע די פיהרער פון דאָ און דאָרטען, האָבען פערענטפערט זייער קריעגערישע שטעלונג און איהר וועט געפינען, אַז זיי, — די אַרגומענטען, מיין איך, — לאָזען זיך איינטיילען אין פיער אָדער פינף קלאַסען.

קודם דאַרף מען האָבען אין זין די א ו ר ז א כ ע ן, וואָס האָבען אַרויסגערופען די מלחמה אָדער וואָס האָבען געצוואונגען די פעלקער זיך אַריין וואַרפען אין פייער. אויב די, וואָס האָבען גע־צויגען דעם שווערד פון דער שייד, קעמפען פאַר א זאַך, וואָס דאַרף זיין הייליג און טייער דער מענשהייט, זיינען מיר מענשען געוויס מחויב, צו־צושטעהן מיט אונזער גוט און בלוט פאַר זיי.

דערנאָך קומען די פרינציפען און אידעאַלען, וואָס זיינען איינ־געוויקעלט אין דעם קריעג. די שלאַכט ווערט געפיהרט פון אַר־מעען אַנטקעגען אַרמעען, אָבער אין דער־זעלביגער צייט שפּיעלט זיך אָב הינטער זייערע רוקענס א קאַמף פון אידעאַלען און פרינציפען: פון פּאָליטישע פרייהייט אַנטקעגען צאַרישען דעספּאָטיזם, פון דע־מאָקראַטישע רעגיערונגס־פאָרמען אַנטקעגען פּרייסישען יונקער־טום, פון פעלקער־פרייהייט (בעלגיען) אַנטקעגען ברוטאַלע פער־געוואַלטיגונג (דייטשלאַנד). מיר דאַרפען, זאָגט מען אונז, אָננעה־מען זיך פאַר די, אויף וועמעס זייט עס זיינען די אונז טייערע אי־דעאַלען.

ווייטער קומען אַרגומענטען און בעטראַכטונגען וועגען די ר ע ז ו ל ט א ט ע ן פון דעם קריעג. וואָס וועט די וועלט געווינען אָדער פערלירען, ווען דייטשלאַנד וועט זיעגען ? וואָס וועט צו־קומען אָדער אָבקומען, אויב דער טריאומף וועט זיין ביי דעם צד שכנגד ? לאָמיר קעמפען אַנטקעגען דעם, פון וועמעס מפּלה מיר דערוואַרטען מעהר גוטס פאַר דער מענשהייט.

מיר קאָנען ניט לאָזען אָן א זייט אויך יענע סברות און חקירות, וואָס האָבען אין זיך ד ע ם ג ו ר ל פ ו ן א ו נ ז ע ר א י־ד י ש ע ן פ אָ ל ק נאָכ'ן קריעג. אַלץ קאָן מען מקריב זיין צו־ליעב דער מענשהייט, נאָר ניט די לעבענס־אינטערעסען פון א גאַנ־צען פאָלק. אונזער לאַגער דאַרף זיין דער, — אַזוי וויל מען

פון אונז, — וועמעס זיעג עס וועט ברענגען מעהר נוצען און פריי־הייט פאַר אונזער פאָלק.

און לסוף דארפען מען נאָך בעטראכטען, וואָס פאַר א ווירקונג עס וועט מוזען האָבען דער אויסגאַנג פון דעם קריעג אויף דעם פּראָ־גרעסיווען גייסט און די רעוואָלוציאָנערע ענערגיע פון די מאַסען, וואָס קעמפען, יעדערע אין זיין לאנד, פאַר א בעסערער און א ליכ־טיגערער צוקונפט.

א גאַנץ היבשער פּעקעל פון פּראָבלעמען ! און אז מען זאָל זיי אַלע גוט דורכקייען, פערזיכערט מען אונז, וועלען מיר יעמאָלט איינזעהן, אז אין דעם איצטיגען קריעג שטעהט צופיעל גרויסעס און וויכטיגעס אין קאָן, מיר זאָלען מעגען, ווי אמאָל חוני המעגל, בעטען ביי דעם רבונו־של־עולם, אז ער זאָל די תפילות פון איין צד ניט שעצען העכער פאַר די תפילות פון דעם אנדערן...

גוט, לאָמיר זיך צוהערען צו די טענות ! מילא מיט די אַרגו־מענטען פון דעם ערשטען קלאַס, די אָפיציעלע ערקלעהרונגען פון די קריעג־פיהרענדע שטאַאטען, פאַר וואָס זיי פיהרען דעם קריעג, קאָ־נען מיר פאַרטיג ווערען אין איינס און צוויי.

מען דארף שוין זיין גאָר א בן־פקוע אין דער פּאָליטיק, כדי צו גלויבען אויפ'ן וואָרט די אַלע שעהנע רעד, מיט וועלכע די „מלכיות" בעפּוצען פאַר דער וועלט זייערע אמת'ע מאָטיווען : רוסלאַנד קאָן ניט פערטראָגען דעם צער פון זיין אָרימען קרוב, סער־ביען ; דעם דייטשען קיסר נעהט שוין איבער די גאַל די חוצפּה פון דעם רוסישען צאַריזם ; פראַנקרייך וויל מאַכען א סוף צו דעם דייטשען מיליטאַריזם, און ענגלאַנד ברענט אין דעם הייליגסטען נרים־צאָרן פאַר דער עולה, וואָס דייטשלאַנד האָט בעגאַנגען בנוגע דעם אונשולדיגען בעלגיען...

מען קען זיי צו גוט, די אַלטע היהנער־פרעסער, — ריכטיגער: פעלקער־פרעסער, — מען זאָל א רגע קאָנען גלויבען אין זייער א וואָרט. מען ווייס, אז די אַלע שעהנע רייד זיינען ניט מעהר, ווי די הגדה, און אז מען האָט אין זין ניט די שעהנע הגדה, נאָר די פעטע קניידלעך : די דאָרשט צו וועלט־מאַכט, צו דער אויבער־הערשאַפט איבער'ן ים, אָדער אויף דער יבשה, צו נייע פרעמדע לענדער און פעלקער, וואָס זאָלען איינעם געבען נאָך מעהר מענשען פאַר'ן חיל,

נאָך מעהר פעטע שטעלען פאַר דעם בעאַמטען און פערוואַלטער, נאָך מעהר מאַרק־פּלעצער פאַר דעם האַנדעל און דער אינדוסטריע, נאָך מעהר קלינגענדע מטבעות פאַר דעם מלוכה־אוצר.

פון די אמת'ע מאָטיווען, וואָס האָבען ארויסגערופען דעם קריעג, קאָן קיינער ניט געווינען אונזער הארץ : זיי שטעקען אַלע מיט זייערע וואָרצלען אין די אַלטע פערשימעלטע אידעאַלען פון דער פאַר־קאַפּיטאַליסטישער וועלט, אָדער אין די מגושם'דיגע מאַטעריעלע אינטערעסען פון די קאַפּיטאַליסטישע קלאַסען, און יעדער טראָפּען מענשליך־בלוט, וואָס ווערט פערגאָסען צוליעב זיי, איז א קרבן, וועלכען די אַרבייטער־מאַסען ברענגען אויף דעם מזבח פון זייערע אונטערדריקער און פיינד.

קאָנען מיר נעהמען אויף זיך די אחריות פאַר'ן בלוט, וואָס ווערט פערגאָסען צוליעב אַזעלכע מאָטיווען ?

— אָבער, — זאָגט מען אונז, — עס מאַכט גאָר ניט אויס, וואָס די „מלכיות" מיינען ווען זיי פיהרען דעם קריעג. צוליעב וואָס מען זאָל איהם ניט האָבען ארויסגערופען, ריהרט ער אָן גאָר־נאָר אין די הויכע עולמות פון פּרינציפּען און אידעאַלען, וואָס זיינען אונז טהייער, און זייער קריוודע מוזען מיר זיך אָננעהמען.

אויך אויף דער טענה, וועלכע ווערט געשאַפּט פון דער „אינ־ווענינסטער לאָגיק", וואָס שטעקט אין דעם איצטיגען קריעג, דאַרף מען ניט פערלירען קיין סך רייד. געוויס, שטעקט „אין דער לאָגיק פון די פאַקטען", אַז דער קאַמף פון פראַנקרייך אַנטקעגען דייטשלאַנד איז א קאַמף פון א דעמאָקראַטישער רעפּובליק ..עגען א יונקערשער מאָנאַרכיע, און מיט דעם גאַנצען הארצען וואָלטען מיר געמוזט שטעהן אויף דער זייט פון פראַנקרייך, ווען מיר וואָלטען ניט געפיהלט, אַז בשעת מעשה נעהמט אונז אונטער'ן אָרעם דער בלוט־דורשטיגער „בער פון צפון" און אַז אויך ער ליאַסקעט מיט זיינע צייהן אין אונזערע אויערן : „פאָראויס, אין קאַמף פאַר פרייהייט און רעכט !"

געוויס, איז דער קריעג וואָס דייטשלאַנד פיהרט אַנטקעגען רוסלאַנד, א קאַמף פון אַן אייראָפּעאישער קאָנסטיטוציע אַנטקעגען אַן אַזיאַטישען דעספּאָטיזם, א קאַמף פון בערזענליכער פריי־הייט און בירגערליכען שוץ אַנטקעגען באַרבאַרישע אונטערדריי־

קונג און שכור'ן ווילדמוטה. גאַנץ זיכער וואָלטען מיר אַלע געוועזן אויף דייטשלאַנד'ס צד, ווען דאָס וואָלט אין דער זעלבינער צייט ניט בעטייט דעם קאַמף אַנטקעגען דער פראַנצויזישער רעפּובליק און דער ענגלישער דעמאָקראַטיע און נאָך דערצו אַ הסכמה צו דער מיליטאַריסטישער בייטש.

דאָס זיינען אַלץ אלף־בית־אמת'ען, און אויך אַלע אַנדערע אַרגומענטען, וואָס ווערען געשעפּט פון דער „אינוועניגסטער לאָגיק", קאָנען ניט פיהרען צו קיין אַנדער רעזולטאַט, ווי נאָר צו דעם אַז „גוט" און „שלעכט" האָבען זיך אין דעם קריעג אַזוי צונויפגעפלאָכטען אין איינעם, אַז ווען איהר העלפט דעם „גוט", וואָס אויף איין זייט, העלפט איהר אין דערזעלבינער צייט דער „שלעכט" וואָס אויף דער אַנדערער.

ניט די אָפיציעלע מאָטיווען, ניט די „אינוועניגסטע לאָגיק" פון דעם קריעג וואָלטען ניט געקאָנט פערבלענדען די אויגען פון דער סאָציאַליסטישער וועלט, ווען אויף דער סצענע וואָלטען ניט אַרויף די פּלפּולים וועגען די **ר ע ז ו ל ט א ט ע ן**, וואָס מיר האָבען צו ערוואַרטען פון דעם קריעג.

צו זיי לאָמיר איבערגעהן.

17טער נאָוועמבער, 1914.

די קלענערע צרה

נאָך אין די ערשטע וואָכען פון דעם קריעג בין איך דורך אַ גליקליכען צופאַהל בעקאַנט געוואָרען מיט די דעבאַטען וועגען איהם, וואָס זיינען פאָרגעקומען אויף אַ זיצונג פון רוסישע סאָציאַליסטען־רעוואָלוציאָנערען אין מעריב אייראָפּע. דאָרטען, איז ווי מיר דוכט, צום ערשטען מאָל אַרויסגעזאָגט געוואָרען די טעאָריע פון דער „קלענערער צרה".

עס האָט אויך אויף יענער זיצונג פון בעקאַנטע פיהרער פון אַ סאָציאַליסטישער רעוואָלוציאָנערער פּאַרטיי ניט געפעהלט קיין שטימען, וואָס האָבען גע'טענה'ט, אַז דער קריעג איז „אונזער" קריעג און אַז „מיר" מוזען נעהמען אין איהם אַן אַנטייל. דער־הויפּט האָט זיך געהיצט אַן אַלטער, גרויער בכבוד'ער רעוואָלוציאָ־

נער, וואָס שטאַמט אָב פון רוסישע פויערים. מיט דער בעגייסטע־רונג פון א נביא האָט ער אַלעמען אָנגעזאָגט די פרעהליכע בשורה, אז רוסלאַנד וועט זיעגען און אז דערפון וועט ארויס א ישועה ניט נאָר פאַר רוסלאַנד, נאָר פאַר דער גאַנצער וועלט. רוסלאַנד איז שוין ניט רוסלאַנד : דאָס איז פראַנקרייך און ענגלאַנד. ניקאָ־לאַי דער צווייטער איז שוין ניט ניקאָלאַי דער צווייטער : ער איז עדוואַרד גריי און וויוויאַני.

„וואַרפט אוועק אייער אַלטע פסיכאָלאָגיע !" — האָט ער אַלץ געשריען אויף יענע זיינע חברים, וואָס האָבען בשום אופן ניט געוואָלט גלויבען אין אַזאַ וואונדערבאַרער פערוואַנדלונג פון באַרבאַרישען צאַריזם אין אייראָפּעאישע דעמאָקראַטיע.

דאָס איז נאָך געווען אין יענע טעג, ווען אין דער פּרעסע האָ־בען זיך אַרומגעטראָגען פער'עקשנ'טע קלאַנגען וועגען דער פריעד־ליכער רעוואָלוציע, וואָס איז פּלוצלונג פאָרגעקומען אין רוסלאַנד'ס „הויכע ספערען" : וועגען דעם מאַניפעסט צו די פּוילען און צו „מיינע ליעבע אידען" ; וועגען דער מפּלה, וואָס שצעגלאָוויטאָוו און קאַסאָ האָבען געקראָגען. דער בערלינער „פאָרווערטס" האָט אין א דעפּעש פון פּעטערבורג מודיע געווען, אז אנשטאַט שצעגלאָ־וויטאָוו'ן איז בעשטימט געוואָרען קאָני און אז קאַסאָ'ס פּלאַץ פער־נעהמט קוזמין־קאַראַוואַיעוו.

די לעצטע דעפּעש אין א דייטשער ציימונג, וואָס איז דאָך גע־ווים ניט פעראינטערעסירט צו פערשפּרייטען ידיעות, גינסטיגע פאַר רוסלאַנד, האָט געקאָנט נאָך מעהר פער'שכור'ן די מוחות. קאָ־ני,—לאָז זיין דאָס איז שוין אַן אַלטער, כמעט פאַנאַנדערגעפאַ־לענער טעמפּעל פון ליבעראַליזם. קוזמין־קאַראַוואַיעוו, — ניט גאָט וויים וואָס פאַר א שטורעמדיגער ראַדיקאַל. על כל פנים, זיי־נען די צוויי נעמען סימבאָלען פאַר א נייעם קורס. און א קלאָרער דייטליכער בעוויין, אז די רוסישע רעגיערונג וויל זיך איצטער ניט בענוגענען מיט פראַזען און צוזאָגען : זי הויבט אָן צאָהלען מזומנים.

עס האָט זיך אַזוי געוואָלט גלויבען אין רוסלאַנד'ס ענדליכער בעפרייאונג, אז עס איז גאָר קיין חדוש ניט, וואָס אַזוי פיעל מענ־שען האָבען ניט געקאָנט ביישטעהן דעם נסיון און האָבען מיט

אַמאָל אַרויסגעריסען פון האַרצען „די אַלטע פּסיכאָלאָגיע“ פון חשד און האַס צו דעם רוסישען צאַריזם און זיינען געווען אָנגע־גרייט צו געהן אין קריעג אונטער דער פאָהן פון „טאָוואַרישטש ניקאָלאַי“.

האָט אפשר אַן עהנליכער פּסיכאָלאָגישער פּראָצעס זיך אָבגע־שפּיעלט ביי די דייטשע סאָציאַליסטען? האָבען אויך זייערע פערשמאַכטע הערצער, אין דעם בענקען נאָך אַ בעסערער צוקונפט פאַר זייער פאָלק, זיך געלאָזט בערוישען פון אַ פּאָר ליבעראַלע פראַזען און זיינען אַריינגעפאַלען אין דער אילוזיע, אַז דער מענש ווילהעלם איז ענדליך געוואָרען אַ שטיקעל מענש? אפשר האָ־בען מיר אָט אין דעם פּסיחאָלאָגישען פּראָצעס אַ שטיק דערקלערונג פאַר דעם משונה'דיגען פאַקט, וואָס אזוי פיעל דייטשע סאָ־ציאַליסטען האָבען זיך אַ וואָרף געטהאָן אין שלאַכט אונטער דער פאָהן פון „גענאָסע ווילהעלם“? אָך, עס איז אזוי גוט צו גלויבען אין דער גוטסקייט פון דעם מענשען, אזוי שווער תמיד אַרום צו געהן מיט חשד און שנאה אין דער ברוסט!

ווי די מעשה איז, האָט מיך דאָס באמת געפרעהט, ווען איך בין געוואָהר געוואָרען, אַז אויף יענער זיצונג פון די סאָציאַליסטען־רעוואָלוציאָנערען, זענען די גוטע, גלויביגע, נאַאיווע נשמות גע־ווען אין אַ פערשווינדענדען מעוּט. די מאַיאָריטעט האָט זיך ניט אונטערגעגעבען דער שכרות, וואָס האָט זיך אַרום געטראָגען אין לופטען און איז געבליבען קאַלט צו די הויך־קלינגענדע פראַזען פון „טאָוואַרישטש ניקאָלאַי“ און „גענאָסע ווילהעלם“. קלאָר האָ־בען די מייסטע פון זיי געזעהען, אַז דער איצטיגער וועלט־קריעג האָט לויט זיינע מאָטיווען קיין ברעקעל מגע ומשא ניט מיט דעם מענשליכען פּראָגרעס; אַז לויט די פּרינציפּען, וואָס זיינען אין איהם פערוויקעלט, איז דער דאָפּעל־בונד פון עסטרייך און דייטש־לאַנד ניט מעהר מיוחס, איידער די טריפּעל־אַליאַנץ פון פראַנקרייך־ענגלאַנד־רוסלאַנד און אַז לויט די דירעקטע רעזולטאַטען, וואָס מען האָט צו דערוואַרטען פון איהם, וועט ער ניט ברענגען קיין ברעקעל טובה פאַר דער מענשהייט. מעהר נישט וואָס דען, דער זיעג פון די טריפּעל־אַליאַנץ וועט זיין, — אזוי האָבען זיי אַלע בעשלאָסען,

— א „קלענערע צרה פאר דעם פּראָגרעס", איידער דער זיעג פון דעם דאָפּעל־בונד.

עס מאַכט ניט אויס, וועלכע ארגומענטען זיי האָבען נעבראַכט פאַר דער סברה. שוואַכט אָב יענע האָפענונג, וועלכע עס פערבינדט מיט דעם רוסישען זיעג א בורצעוו, א פּליעכאַנאָוו, א קראָפּאָטקין, מאַכט פון די גרויסע טובות קלענערע רעות און איהר וועט פער־שטעהן דעם גאַנג פון זייערע געדאַנקען. אויף דעמזעלביגען אופן קאָן מען אָהן מיה איבערקעהרען דעם פּעלץ און בעווייזען, אז די קלענערע רעה וועט ארויסוואַקסען פון דייטשלאַנד'ס טריאומף.

דער „שכל" דערפון איז גאָר א פשוט'ער.

די ערשיינונגען פון דעם געזעלשאַפטליכען לעבען און דער נעשיכטליכער ענטוויקלונג זיינען אזוי צאָהל־רייך, אזוי צונויפגע־פּלאָנטערט אין איינעם, אז יעדע גרויסע פּאַסירונג מוז ארויסרופען הונדערטע נייע ערשיינונגען, און עס קאָן ניט געמאָלט זיין, אז זיי אַלע זאָלען זיין דורכאויס שלעכט אָדער דורכאויס גוט. בפרט אין דעם איצטיגען קריעג, וואו „גוטס" און „שלעכטס" האָבען זיך כמעט גלייך פערטיילט אויףביידע שטרייטענדע צדדים, מוז על פּי חיוב אויסקומען, אז ווער עס זאָל ניט זיעגען, וועט אביסעל געוויכט פאַלען אויף דעם שאָל פון „גוטס" און אויף אַלע פעל וועט די „שלעכטס" פון דעם צד שכנגד בעקומען א קלאַפּ.

היינט געהט רעכענט אויס על פּי קלאָרען שכל, אָהן א ברע־קעל סימפּאַטיע אָדער אַנטיפּאַטיע פון אייער הארצען, וועמעס „שלעכטס" עס וועגט שווערער און וועמעס נצחון עס וועט דערי־בער זיין א קלענערע צרה.

דייטשלאַנד'ס מיליטאַריזם איז געווען דער צענטער פון רע־אקציע פאַר גאַנץ וועסט אייראָפּא, — א צענטער, וועלכען דער געניאַלסטער רעאַקציאָנער ביסמאַרק האָט אויפגעבויט און בע־פעסטיגט. ער האָט גוט געוואוסט, וואָס ער האָט געטהאָן, בעת ער האָט אָבגעשניטען א שטיק לעבעדיגע פּלייש פון פראַנקרייך און האָט עס צוגענעהט צו דייטשלאַנד. ער האָט דערמיט אריינ־געשאָסען א פייל אין דער פראַנצויזישער דעמאָקראַטיע און בע־שאַפען אַן אייטערנדע וואונד, אין וועלכער עס האָבען געשוויבעלט מיקראָבען פון פעלקער־האַס און שאָוועניסטישע „רעוואַנש"־געפּיהר־

לען. די גאַנצע צייט פון נאָך 1871 האָט פראַנקרייך ממש געפיבערט פון יענער פער׳סם׳טער וואונד, און טאָמער האָט זי אין די לעצטע יאָהרען אָנגעהויבען אַ ביסעל קומען צו זיך, וועט אַ נייער זיעג פון דייטשלאַנד שניידען נייע פאַסען פון פרעמדע פלייש און בעשאַפען נייע אייטערדיגע וואונדען ניט נאָר אין פראַנקרייך, נאָר אויך אין בעלגיען, ענגלאַנד און רוסלאַנד. די אויפגאַבען פון דעם מענשליכען פראָגרעס, פון דער אינוועניגסטער ענטוויקלונג, פון אַ פריעדליכער פערשטענדנים צווישען פעלקער וועלען אין יענע לענדער מוזען אָבגערוקט ווערען אויפ׳ן צווייטען פלאַן, און דעם אויבענאָן פון דער עפענטליכער מיינונג וועט פערנעהמען דער איינציגער געדאַנק, ווי אַזוי זיך אָבצורעכענען מיט דעם שונא, ווי אַזוי איינצושטילען דעם בעליידיגטען נאַציאָנאַלען געפיהל.

קאָן די שאָוויניסטישע פער׳סם׳ונג פון דער אייראָפּעאישער דעמאָקראַטיע אַריבערגעוואַויגען ווערען דורך יענעם ביסעלע „גוטס“, וואָס וועט אויספאַלען אויף דעם חלק פון אַ פּאָר רוסישע פּראָווינצען, ווען זיי וועלען איבערגעהן צו דייטשלאַנד אָדער עסטרייך?

דער רוסישער צאַריזם איז דער צענטער פון רעאַקציע פאַר דער גאַנצער וועלט. שוין איצטער בוקען זיך פאַר׳ן צאַר אַלע רעאַקציאָנערע כחות פון אומעטום. זאָל רוסלאַנד זיעגען, וועט דער פייף פון דעם צאַר׳ס קנוט זיך מיט מעהר ברייטקייט פאַנאַנדערטראָגען ניט נאָר איבער די סטעפּעס פון דער אומגליקליכער מדינה, נאָר איהר וועט איהם קלאָר הערען אויך אין בערלין און אין פּאַריז, אין לאָנדאָן און אין ניו יאָרק.

קאָן דאָס אויסגעגליכען ווערען מיט יענעם טרייסט, וואָס דערפאַר וועט בעלגיען ווידער ווערען פריי און זעלבסטשטענדיג, פראַנקרייך וועט אויסגעהיילט ווערען פון איהר נאַציאָנאַלען שמאַרץ און ווילהעלם׳ס מיליטאַריסטישע חוצפּה וועט קריגען איהר פערדיענטען לוין?

איך מוז מודה זיין, אַז דיביידע פּערספּעקטיווען: די פערשטאַרקונג פון דעם צאַר׳ס מאַכט און די שאָוויניסטישע פערגיפטונג פון דער אייראָפּעאישער דעמאָקראַטיע זיינען אין מיינע אויגען גלייך שרעקליך און מיט קיינע וואָג־אינסטרומענטען קאָן איך ניט אויסגעפינען, וועלכע פון זיי איז די „קלענערע צרה“.

סיידען אָננעהמען די המצאה פון איינעם מיינעם א פריינד, וואָס האָט מיר ניט לאַנג געמאכט די בעמערקונג, אז דייטשלאַנד'ס זיעג איז שוין דערפאר אליין א קלענערע צרה פאר'ן פראָגרעס, ווייל דייטשלאַנד איז דער צענטר פון רעאַקציע ניט מעהר ווי פאר וועסט־איירָאָפּא, בעת רוסלאַנד איז דער צענטר פון רעאקציע פאר דער גאַנ־צער וועלט.

דערמאָהן איך מיך אָבער אָן א קלוגען ווערטעל, וואָס גראף היידען האָט אמאָל געזאָגט צו די קאַדעטען. גראף היידען איז גע־ווען דער פיהרער פון דער פארטיי „פריעדליכע בענייאונג". זיינען צו איהם געקומען די קאַדעטען מיט דעם פאָרשלאג, ער זאָל זיי שטיי־צען אין דעם קאמף אנטקעגען די סאָציאליסטען, וואָס מוזען דאָך אין זיינע אויגען זיין א גרעסערע צרה, איידער די קאַדעטען.

„אין מיינע אויגען" — האָט גראף היידען געענטפערט, — „איז די נפקא מינה צווישען אייך און די סאָציאליסטען אזא: איהר ווילט אונז, פריצים, אראָבוואַרפען פון זיעבעטען גאָרן, און זיי ווילען אונז אראָבשליידערן פון צעהנטען"...

דייטשלאַנד'ס זיעג וועט אראָבוואַרפען דעם מענשליכען פּראָ־גרעס פון דעם זיעבעטען גאָרן; רוסלאנד'ס — פון דעם צעהנטען. אָבער שוין פון דעם זיעבעטען ברעכט מען האלז און נאַקען.

20טער נאָוועמבער, 1914.

פעלקער קריעג אָדער שטאַאַטען קריעג?

וואָס איז די איצטיגע מלחמה, — א פעלקער־קריעג אָדער א שטאַאַטען־קריעג?

פאַראַנען מענשען, וואָס מאַכען ניט קיין נפקא־מינה צווישען פאָלק און שטאַאַט. א פאָלק איז א גרופּע פון מענשען, וואָס ביל־דען אָן אייגענעם שטאַאַט. אזוי דענקען צ. ב. אַלע שטאַאַטס־מענער פון דעם אַלטען חדר, דיפּלאָמאַטען, וואָס האָבען צו זאָגען א דעה אין די אינטערנאַציאָנאַלע בעציהונגען פון פאָלק צו פאָלק. פאר זיי קאָן דער איצטיגער קריעג ניט זיין קיין אנדער זאַך, ווי א פעלקער־קריעג, ווייל נאָר פעלקער (שטאַאַטען) קאָנען ארויס־

לאָזען קריעגס־דערקלערונגען און נאָר פעלקער (שטאַאַטען) קאָנען פיהרען קריעג.

די בעגריפען פון די דיפּלאָמאַטען און פון די אַזוי אָנגערו־פענע שטאַאַטס־מענער זיינען אָבער ניט קיין "מוז„ פאַר יעדען דענקענדען מענשען און פאַר דער מענשהייט. די מענשהייט װענדט טאָג־טעגליך אָן אַן אַנדער בעגריף װעגען פאָלק, װאָס האָט לחלוטין ניט צו טהאָן מיט דעם קינסטליכען בעגריף, װאָס די ביזהעריגע דיפּלאָמאַטיע האָט אויסגעאַרבייט פאַר איהרע אייגענע נויטען, לויט איהרע אייגענע פּרינציפּען.

פאַר דער מענשהייט איז אַ פאָלק אַ סכום פון מענשען, װ א ָ ס פ י ה ר ט א ָ ן א י י ג ע נ ע ק ו ל ט ו ר ע ל ע ב א ַ ל ע ב א ַ ט י ש ק י י ט, אַלץ איינס, צו זיי האָבען אָן איי־גענעם שטאַאַט אָדער ניט. די פּוילען זיינען אַ פאָלק, אַ נ א ַ צ י ע ניט דערפאַר, װייל עס איז דאָ אַ פּוילישע מדינה, נאָר דערפאַר, װייל זיי האָבען אַ פאָלקס־שפּראַך, אַ נאַציאָנאַלע ליטעראַטור, אַ נאַציאָנאַלע קולטור, נאַציאָנאַלע מנהגים און טראַדיציעס. און װאָס עס זאָלען ניט בעשטעהן יענע סימנים, לויט װעלכע די מענש־הייט װייס, אַז פּוילען זיינען אַ פאָלק, פערשיידען פון אַלע אַנ־דערע פעלקער, געהט אין יענע סימנים ניט אַריין דער עלעמענט פון אַן אייגענעם שטאַאַט. די פּוילען האָבען איהם פערלאָרען; זיי האָבען אָבער דורך דעם ניט אויפגעהערט צו זיין אַ פאָלק, אַ חוץ פאַר די דיפּלאָמאַטען און פאַר די װאָס קוקען אויף דעם ענין מיט די אויגען פון דיפּלאָמאַטען.

אגב, דאַרפען מיר בעמערקען, אַז אין דער צאָהל פון די סימנים, װאָס קאָנסטיטואירען אַ פאָלק אָדער אַ נאַציע, געהט אויך ניט אַריין דער עלעמענט פון אַ טעריטאָריע, פון אַן אייגענעם לאַנד. די עטנאָלאָגיע, ד י װ י ס ע נ ש א ַ פ ט פ ו ן פ ע ל ק ע ר, רעכענט אויס אַ גרויסע צאָהל פון אַזעלכע װאַנדער־פעלקער, װאָס האָבען קיינמאָל ניט געװאוסט, װאָס דאָס הייסט אַן אייגען לאַנד. דעם פּונקט איז זעהר װיכטיג צו האָבען אין זין, אַז ניט, קאָן איי־נעם אויסדוכטען, אַז די פּוילען זיינען דערפאַר אַ פאָלק, װייל זיי האָבען אַן אייגען לאַנד און װייל זיי קאָנען, אונטער אומשטענ־דען, פערװאַנדלען זייער אייגען לאַנד אין אַן אייגענעם שטאַאַט.

די וויסענשאַפט פון דער מענשהייט, וואָס בעשעפטיגט זיך מיט דעם ענין פון פ ע ל ק ע ר, — מיט זייער איינטיילונג, זייער פיזישען געבוי, זייער פסיכאָלאָגיע, זייער קולטור, זייער שטעלונג איינס צו דעם אנדערען, זייערע גדולים און העלדען, זייער געשיכטע, — אַט די וויסענשאַפט שלאָגט ארויס פון קאָפּ די אַלע אַלטע, פערשימעלטע בעגריפען וועגען „פאָלק" און „נאַציע", וואָס באַמבלען זיך ביי אונז, אַ דאַנק דער שליטה, וואָס די הער־שענדע דיפּלאָמאַטיע האָט אויף אונזערע מוחות.

אַ פאָלק, איז אַ גרופּע פון מענשען, וואָס פיהרט אַן אייגע־נע קולטורעלע באַלעבאַטישקייט. ווי וויכטיג עס זאָל ניט זיין פאַר אַ פאָלק צו האָבען אַן אייגען לאַנד, כדי עס זאָל קענען א ו י פ ' ן ב ע ס ט ע ן א ו פ ן פיהרען זיין אייגענע קולטורעלע באַלע־באַטישקייט ; ווי נויטיג עס זאָל אַ מאָל ניט זיין, אַז צוליעב דעם זעלביגען צוועק, זאָל עס אויך בעזיצען אַן אייגענעם סואווערענעם שטאַאַט : בלייבט עס תמיד אַ פאָלק, אפילו, ווען עס קאָן זיך קיינמאָל ניט דערשלאָגען ניט צו אַ לאַנד און ניט צו אַ פּאָליטי־שער סואווערעניטעט.

אַ שטאַאַט אָבער איז אַ פערבאַנד פון מענשען, וואָס קאָן ארייננעהמען אין זיך אַ סך פערשיידענע פעלקער, — גאַנצע אָדער טיילען פון זיי. די גרענעצען פון אַ שטאַאַט מוזען ניט צונויפ־פאַלען מיט די גרענעצען פון אַ פאָלק, און די עקזיסטענץ פון אַ פאָלק פאַלט ניט צונויף מיט דער עקזיסטענץ פון אַ מדינה (טע־ריטאָריע), אָדער אַ מלוכה (שטאַאַט).

די פראַנצויזישע ליטעראַטור איז די ליטעראַטור פון דעם פראַנצויזישען פ אָ ל ק און ניט פון דער מדינה פראַנקרייך און ניט פון פראַנקרייכ'ס מלוכה. דעריבער וועט איהר אין דער גע־שיכטע פון דער פראַנצויזישער ליטעראַטור אָנטרעפען אזא וויכ־טיגען נאָמען, ווי זשאַן זשאַק רוססאָ, וואָס האָט קיינמאָל ניט בע־לאַנגט צו פראַנקרייך. ער איז געבאָרען געוואָרען אין דער פראַנ־צויזיש־רעדענדער שווייצאַריע און איז כל ימיו געבליבען אַ שוויי־צער. די דייטשע מאָלעריי איז די מאָלעריי פון דעם דייטשען פאָלק, און ניט פון דעם דייטשען לאַנד, אָדער דעם דייטשען „רייך". דעריבער געהערט בעקלין צו דער געשיכטע פון דער דייטשער מאָ־

לעריי, ווען אפילו ער איז געבאָרען און איז כל ימיו געבליבען א באזעלער, א בירגער און א קינד פון דער דייטש רעדענדער שווייצאריע. דעריבער ווערען אויך די ליטווישע ליטעראטור און די אידישע ליטעראטור, וואָס בליהען אין אמעריקאַ, ניט צוגערעכענט ווערען צו דער קולטור פון דעם אמעריקאַנער פאָלק, נאָר צו די ליטעראַטורען פון דעם ליטווישען פאָלק און דעם אידישען פאָלק. מחמת דעמזעלביגען טעם איז אויך די אידישע שפּראַך — די שפּראַך פון דעם אידישען פאָלק, אַלץ איינס, וואו זי ווערט גערעדט, אין נאָרד־אמעריקאַ, אָדער אין זיד־אפריקאַ, אין ירושלים, אָדער אין קאָפּענהאַגען, אין ניו־יאָרק, אָדער אין ווילנע.

א פאָלק קאָן לעבען אין פערשיידענע שטאאטען, ווי די דייטשען, וואָס לעבען אין דייטשלאַנד, עסטרייך, שווייצאריע, רוסלאַנד, אמעריקאַ. און א שטאאט קאָן בעשטעהן פון פערשיידענע פעלקער, ווי עסטרייך, וואָס בעשטעהט פון צוועלף קעץ אין איין זאַק.

צוליעב וואָס ווערט געגרינדעט א שטאאטס־פערבאַנד? אויף דער פראַגע איז ניט אזוי לייכט צו ענטפערען. בערג און בערג פון ספרים זיינען אָנגעשריבען געוואָרען וועגען דעם ענין. אויב איהר ווילט קאָנט איהר זיך בעגנוגענען מיט יענעם ענטפער, וועלכען הערר וואָלינג גיט אין דעם לעצטען נומער „ניו רעוויו“. נאַציאָנען, זאָגט ער, אָבער געמיינט ווערט דאָ: „שטאאטען“. (הערר וואָלינג׳ס תפיסת עין פון א נאַציע איז נאָך אין תפיסה ביי דער דיפּלאָמאַטיע), נאַציאָנען, זאָגט ער, זיינען עקאָנאָמישע איינהייטען, קאָנקורירענדע געשעפטס־פירמען. (דהי ניו רעוויו נומ. 7, ז. 50).

פערלאָזט איהר דאָ דעם ענגען שטאַנדפּונקט פון עקאָנאָמישער קאָנקורענץ און פערשטעהט איהר דאָ דעם וואָרט געשעפט אין א ברייטערען זין, וואָס נעהמט אין זיך אריין די בעפריעדיגונג ניט נאָר פון ריין עקאָנאָמישע, נאָר אויך פון פּאָליטישע און סאָציאַלע נויטען, קאָן מען גאַנץ גוט זאָגען, אז א שטאאט איז א געוויסע ארט געשעפטס־פירמע, וואָס נעהמט אין זיך אריין שותפים פון די פערשיידענסטע רעליגיעס, שפּראַכען, קולטורען, פעלקער

און וואו די מאַיאָריטעט פון די שותפים ווערט דערווייל בע־שווינדעלט צוליעב א קליינער מינאָריטעט.

א שטאַאט איז א געשעפטס־פירמע; א פאָלק איז א קולטור־אָרגאַניזם, — דאָס איז דער אלף־בית פון דער מאָדערנער פאָלקס־פּאָליטיק, און ווער עס קען נאָך ניט אָט דעם אלף־בית, וועט ניט קענען איבערלייענען אפילו א שורה אין דער מאָדערנער געשיכטע.

ווייס מען אָבער דעם אלף־בית, איז יעמאָלט ניט שווער צו ענטפערען אויף דער שאלה: ווער קעמפט איצטער מיט וועמען, —שטאַאַטען, אָדער פעלקער? געשעפטס־פירמען אָדער קולטור־אָרגאַניזמען?

אויב דער איצטיגער קריעג וואָלט געווען א ריינער פעלקער־קריעג, וואָלטען די קריעג־פיהרענדע פעלקער זיך בעטייליגט אין איהם גאַנץ. דאָס קאָנען מיר אָבער זאָגען נאָר פאר א גאַנץ קליי־נער צאָהל פון זיי. די ענגלענדער, די סערבען, די טערקען און די יאפּאנער קעמפען גאַנץ אויף איין זייט. און אנטקעגען זיי שטעהט אויך גאַנץ נאָר איין פאָלק — די טשעכען (אזוי דוכט מיר. גאַנץ פּאַנאַנדערקלייבען זיך אין דעם פּלאָנטער פון דעם איצטיגען קריעג איז ניט אזוי גרינג). אלע אנדערע פעלקער זיינען דאָ געטיילט. צו די דייטשען פון דייטשלאַנד און עסטרייך זיינען ניט צוגעשטאַ־נען זייערע פאָלקס־ברידער פון שווייצאַריע און עס קעמפען אנט־קעגען זיי זייערע פאָלקס־ברידער פון רוסלאַנד. צו די פראַנצוי־זען און די איטאַליענער זיינען ניט צוגעשטאַנען זייערע פאָלקס־ברידער פון דער פראַנצויזישער און איטאַליענישער שווייצאַריע. אנטקעגען די גרויס־רוסען פון רוסלאַנד קעמפען די גרויס־רוסי־שע קאָלאָניעס פון דער בוקאָווינע און עסטרייך. די אידען, די פּוילען און די קליין־רוסען פון רוסלאַנד שטעהען אין קאַמף אנט־קעגען זייערע פאָלקס־ברידער פון עסטרייך. און אויך די טשע־כען פערגיסען איצטער זייער בלוט, ניט ווי קינדער פון א בעשטימ־טען פאָלק, ניט ווי טרעגער פון א בעשטימטער טשעכישער קול־טור, נאָר ווי שותפים אין דער שטאַאַטליכער געשעפטס־פירמע, וואָס רופט זיך „עסטרייך".

דער איצטיגער קריעג איז ניט א פעלקער־קריעג און איז ניט ארויסגעוואקסען פון דעם אנטאַגאָניזם צווישען פעלקער, צווישען

קולטור־אָרגאַניזמען. ער איז אַ שטאַאַט־קריעג, אויסגעוואַקסען פון יענעם אַנטאַגאָניזם, וואָס עקזיסטירט צווישען די פערשיי־דענע שטאַאַטליכע געשעפטס־פירמען.

ווערט איינעם אָט דער פאַקט קלאָר, ווי דער טאָג, ווערט איהם אויך ניט שווער צו פערענטפערען די נאָך וויכטיגערע שאלה,— אויף וויפיעל דער „נאַציאָנאַליזם" איז שולדיג אין דעם איצטיגען קריעג. אויב אייער בליק אויף דעם ענין פון נאַציאָנאַליטעט איז נאָך פערטונקעלט מיט די טעאָריעס פון די הערשענדע דיפּלאָמאַ־טען, איז יעמאָלט „נאַציע" און „שטאַאַט" איין און דיזעלביגע זאַך און דער גאַנצער אומגליק שטאַמט פון דעם אַנטאַגאָניזם, וואָס הערשט צווישען די „נאַציעס". אויב אָבער איהר קאָנט זיך בע־פרייען פון דעם הערשענדען דיפּלאָמאַטישען שווינדעל, אויב איהר פערשטעהט, אַז אַ שטאַאַט איז א י י ן זאַך, און אַ נאַציע אָדער אַ פאָלק איז אַ גאַנץ אַנדער זאַך, יעמאָלט וועט איהר מוזען מודה זיין, אַז די פעלקער, — די קולטור־שאַפענדע אָרגאַניזמען, וואָס בויען די מענשהייט, — זיינען אין דעם איצטיגען קריעג גאָט די נשמה שולדיג, זיי האָבען זיך אָפּט געלאָזט צוהאַקען אויף שטיקער דורך די געקרוינטע און ניט געקרוינטע קצבים, און אויך איצטער ווערען זיי צופּאַלמעסט, ווי שותפים פון געוויסע „גע־שעפטס־פירמעס".

מיט אַנדערע ווערטער וויל איך זאָגען דאָס: איהר, פּראָ־גרעסיווע טהוערס, איהר, קעמפּער פאַר דעם אייביגען פריעדען, לאָזט די פעלקער צורוה! וואַרפט אויף זיי ניט אַרויף קיין ממזר־בלבולים. הויבט גאָר ניט אָן צו טראַכטען וועגען אָבשאַפען זיי, ווייל זיי זיינען די בויער פון דער מענשליכער קולטור און ניט פון זיי שטאַמט דער קריעג: פערשיידענע קולטורען קאָנען, זאָלען און מוזען ברידערליך לעבען אין איין אַלגעמיינעם פערבאַנד.

די צרה איז מיט די „געשעפטס־פירמעס", זיי האָבען די טבע צו „קאָנקורירען" איינער מיט דעם אַנדערען. זיי זיינען דער אמת'ער געפאַהר פאַר דעם וועלט־פריעדען.

לאָמיר זיך נעהמען צו די „געשעפטס־פירמעס"...

יוני, 1915.

אוים די כתבים פון אַ נייטראַלען

...אין שיקאַגאָ בין איך איינגעשטאַנען אין אַ דייטשען האָ־טעל. געשפּייזט האָב איך דאָרטען גופא אין אַ רעסטאָראַן, וואָס איז געווען אויסגעמאָלט און צוגעפּוצט אויפ׳ן דייטשען סטיל. בעדיענט האָבען מיך דייטשע קעלנער און איך האָב מיך ליידער געפיהלט, ווי אין דער היים, אין מיין ליעבער־ליעבער דייטשער שווייצאַריע. איך האָב גאָר פערגעסען, אַז איך, אַ „רוסישער", געפין מיך אין קריעג מיט דייטשלאַנד, ווי איך האָב בכלל פער־געסען, אַז עס געהט נאָך ערגעץ־וואו אָן דער גרויסער וועלט־קריעג.

דאָס הייסט : פערגעסען פערגעסט מען קיין מאָל ניט אַזאַ זאַך ; דערויף זיינען דאָ ציימונגען, וואָס דערמאָהנען אייך אַלע אין דער פריה און אַלע אויף־דער־נאַכט, אָבער מען לאָזט אַרוים פון זינען די בעדייטונג פונ׳ם פאַקט. די בעריכטען האָבען זיך צוגעגעסען, די נערווען זיינען טעמפּ געוואָרען. מען לייענט און מען פיהלט שוין ניט מעהר דעם שרעק, וואָס ליגט אין די מיטגעטיילטע פאַקטען, — דעם שרעק, וואָס מען האָט אַמאָל דורכגעפיהלט, בעת זיי זיינען געווען ניי. די געפיהלען זיינען מיט אַ הייטעל פערצוויגען געוואָרען און דער געדאַנק לאָזט זיי צורוהע, וויל ניט אויפרייסען דאָס הייטעל אוים פוילקייט, אוים מורא פאַר אַן איבעריג ביסעל צער.

די אויפרייסונג פון דער „לוזיטאַניא" האָט אָבער אויך דאָס הייטעל אויפגעריסען, וואָס אויף אונזערע געפיהלען, און מיר האָ־בען זיך פּלוצלונג וויעדער דערוואוסט, גאָר איבער אַ ניים, אַז אין איירָאָפּאַ ווערט געפיהרט אַ וועלט־קריעג. דערוואוסט זיך ניט מיט׳ן מוח, — דאָס איז אַן אויבערפלעכליכער און אַ האַלבער ווי־סען, — נאָר ווי מען דאַרף אַזעלכע זאַכען וויסען : אַזוי אַז דאָס וויסען זאָל אריין אין אַלע ביינער.

עס איז מיר געוואָרען אַ ביסעל אונגעמיטהליך אין מיין דייטשען האָטעל, אין דער ליעבער היימיש־אינטימער אַטמאָספערע פון דעם דייטשען רעסטאָראַן. און צו דער גאַל האָבען מיר געשלאָגען די פּאַטריאָטישע רייד פון מיין קעלנער, מיט וועלכע ער האָט מיך בעגעגענט אויף מאָרגען נאָך דער קאַטאַסטראָפע.

— „איך בין פראָה !" — האָט ער אויסגעשריען, דער הויכער בלאָנדער קערל, מיט דעם רויטען, פעטען, פערשוויצטען געזיכט און די וואסער־בלאָהע אויגען. „איך בין פראָה ! וואס העטטע אוף וואנדערבילט נאָך ענגלאנד צו געהן ? ער וואורדע געוואָרנט! ער העטטע צו האוזע זיטצען זאָלען !"

משמעות, אַז אין דעם גאַנצען ענין האָט איהם אַ ביסעל „גע־באַדערט" נאָר דאָס, וואס דער מולטי־מיליאָנער וואנדערבילט איז געפאַלען אַ קרבן פון דער דייטשער קריעגס־פיהרונג. דאָס איז געוויס אַ שאָד : אַזאַ גרויסער גביר, כמעט אַ „קאַיזער" ! דאָס שטערט אביסעל די שמחה. אָבער שטאַרק נעהמען זיך צום האַר־צען איז אויך ניטאָ וואָס. ווער האָט איהם געהייסען פאָהרען קיין ענגלאַנד ? האָט ער געזאָלט זיצען אין דער היים !

די נאַאיווע פּאַטריאָטישע רייד פון דעם געזונטען טעוטאָן האָט נאָך מעהר, איידער די זינקונג פון דער „לוזיטאַניא" גופא, פערטריבען די פּוילקייט פון דעם געדאַנק, אין גאַנצען אראָבגע־ריסען דאָס הייטעל, וואָס האָט טעמפּ געמאַכט די געפיהלען.

וויעדער אמאָל אַ שטיקעל רש"י, אונטערגעטראָגען אונטער'ן נאָז. טאָמער פערגעסט אמאָל איינער, וואס איז דער טייטש „קריעג", קומט דער טייטש און פערטייטשט דאָס, און ער עפענט אייך ממש די אויגען, אין איינעם מיט דעם קאָפּ...

איך בין נייטראַל. אין דעם ערנסטסטען ערנסט. וויפיעל איך האָב ניט געפּרואווט דרעהען די פאַקטען און ארגומענטען אהין און אהער, וועגען זיי אויף אַלערליי וואָגען, מעסטען זיי מיט אַלער־ליי מאַסשטאַבען, תמיד קומט ביי מיר אוים איין און דערזעלביגער רעזולטאַט : ווער עס זאָל ניט געווינען, וועט זיין שלעכט ; ווער עס זאָל ניט פערשפּיעלען, וועט זיין גוט ! נעה, מאַך עפּעס מיט אַזאַ רעזולטאַט ! ווער וועט זיך אין איהם איינהערען ?

איינהערען זיך וועט מען נאָר אין יענע רייד, וואָס שרייען איינעם אין אויער אַריין: זעהסט? אָט איז דיין פיינד! גיב זיך אַ וואָרף אויף איהם מיט דיין כל חמתך, גיס אויס אויף איהם די גאַנצע שנאה און דאָס גאַנצע ביטערקייט פון דיין הארצען!

אָבער איך בין נייטראַל. איך האָב קיין צד ניט אין דעם איצטיגען קריעג, און לאָז איך פריי רעדען מיינע געפיהלען, פער־גין איך קיינעם ניט קיין איין ברעקעל געווינס, קיין איין ברעקעל נצחון. איך האָב נאָר איין פּאַרטיי: די קריעגס־געפאַנגענע! אַלע מאָל ווען איך לייען פון די הונדערטער, טויזענטער, צעהנדליג־טויזענטער געפאַנגענע, איז ווי אַ בלאַסער זון־שטראַהל וואָלט דורכ־געריסען די וואָלקענס. אָט דאָס איז גוט! „זיי" זיינען שוין זיכער ארויס פון גיהנום. „זיי" וועלען שוין זיכער ניט מאָרדען און ניט שטעהן ווי אַ ציעל פאַר'ן טויט. וואָלט איך מיך ניט גע־שעהמט, וואָלט איך געפּאַטשט בראַוואָ די „אַליאירטע" פאַר די מיה, וואָס זיי מיהען זיך, צו־צושטעלען מיר אַזוי פיעל קריעגס־געפאַנגענע.

איך בין נייטראַל, אָבער ליידער איינזאַם אין מיין נייטראַלי־טעט. און דאָס איז פאַר מיר עד היום אַ חדוש נפלא. עס האָט זיך מיר געדוכט, אַז גראָד מיר, אידען, האָבען ניט געטאָרט צו־שטעהן צו אַ וועלכער עס איז פּאַרטיי אין דעם איצטיגען קריעג. איך מיין, פערשטעהט זיך, יענע אידען, וואָס זיינען ניט געצוואונ־גען דערצו על פּי דעם געזעץ. וואָס האָבען מיר דאָ צו דערוואַרטען פון דעם קריעג? ווער עס זאָל ניט געווינען, וועט אונז זיין שלעכט, און ווער עס זאָל ניט פערשפּיעלען, וועט אונז ווידער זיין שלעכט.

אַ זיעגרייכע רוסלאַנד וועט דערוועגען דאָס פּיצעלע רעכט פון די גאַליציאַנער אידען, ווי זי טהוט דאָס שוין. אַ דערשלאָ־גענע רוסלאַנד וועט אויסלאָזען איהר גאַנצען כעס צו אונז, ווי זי גרייט שוין איצטער אָן דאָס מאַטעריאַל דערצו אין דער פאָרם פון די אומגעלומפּערטסטע בלבולים און בעשולדיגונגען. און קיין גרוי־סען רושם קאָן אונזער פּאַרטיי־נעהמען סאַי ווי סאַי אויף קיינעם ניט מאַכען. און קיין גוטס קאָן אונזער פּאַרטיי־נעהמען אויך ניט ברענגען אונז פון קיין צד. הייגט פאַר וואָס זאָלען מיר לפחות

אונזערע אייגענע נשמות ניט אָבהיטען פון יענעם שמוץ, פון יענע מיליאָנען טאָג־טעגליכע פערברעכענס, מיט וועלכע מיר סאָלי־דאַריזירען זיך, ווען מיר שטעהען צו צו דעם אָדער יענעם צד? —

עס איז שווער צו זיין איינזאם אין א וועלכער עס איז געזעלשאפטליכער שטרעמונג. אָבער אַן אנדערם מאָל ווערט די איינזאמקייט בעצאָהלט כפל־כפלים מיט דעם פולען רעכט, וואס מיר האָבען יעמאָלט צו זאָגען פאר זיך אליין: „ידינו לא שפכה!“.

איינער מיינער א פריינד האָט אמאָל אין א געשפרעך מיט מיר אויסגעדריקט זיין פערוואונדערונג, פאר וואָס מיר, סאָציאַליסטען, ווערען אזוי אויפגעקאָכט, ווען מיר לייענען וועגען די אויסטערלישע גרויזאמקייטען, וועלכע דער אָדער יענער צד בעגעהט אינ'ם איצטיגען קריעג. איז דער קריעג גופא ניט די גרויזאמסטע זאך אין דער וועלט? וואָס פאר א בעטרעף האָט לגבאי אָט דער גרויזאמסטער זאך אין דער וועלט די אזוי גערופענע „הומאַניטעט“, וואָס איידעלע מענשען ווילען, אז מענשען זאָלען מיט איהר מאָרדען איינע די אַנדערע? ווען איינער קוילעט א קינד, איז דאָ א גרויסע נפקא מינה, מיט וואס פאר א מעסער ער האָט איהם געקוילעט: א שאַרפען אָדער א טעמפען?

די טאָרפעדירונג פון דער „לוזיטאַניא“ הויבט ווידער אויף דיזעלביגע פראגע, און מיר דוכט, מען קאָן זי ניט פערענטפערען אזוי ראדיקאָל, ווי דאָס האָט געוואָלט טהאָן מיין פריינד. מיר טאָרען דערביי ניט פערגעסען, אז די מאָראַלישע ענטוויקלונג פון דער מענשהייט געהט זעהר און זעהר לאנגזאם, און איידער זי קאָן איינזעהן די גרויזאמקייט פון א וועלכער עס איז האנדלונג און געפינען אין זיך דעם מוטה אין גאנצען אָבצושאפען זי, מוזען פריהער דורות און דורות ארבייטען אויף דער אָבשאפונג פון די גרויזאמע פאָרמען, אין וועלכע די האנדלונג טרעט ארוים.

איך וועל ברייננגען א ביישפיעל, כדי צו דערקלערען דעם ענין.

עס איז פאר מיר קיין ברעקעל ספק ניטאָ, אז מענשען וועלען ווען עס איז זיך אָבגעוועהנען פון דער מיאוס'ער מדה צו שפייזען זיך מיט די נבילות פון געטויטעטע ברואים. עס קאָן זיין, זיי וועלען עס טהאָן ערשט יעמאָלט, ווען מען וועט אָנהויבען פראָדוצירען פלייש אויפ'ן כעמישען וועג, פון ניט־אָרגאַנישע שטאָפען.

אָבער שוין איצטער זיינען דאָ מענשען, וועמעס מאָראַלישער גע־פיהל עס דערלאָזט זיי ניט צו לעבען אויף דעם חשבון פון צער־שטערטען לעבען. דאָס רוב פיהלט נאָך ניט יענעם מאָראַלישען געפיהל, און רעכענט, אַז פלייש איז ניט מעהר ווי אַ געזונטע, אַנ־גענעהמע שפּייז, וואָס האָט אַ ברעקעל ניט צו טהאָן מיט די פראַגען פון מענשליכער חשיבות.

און פון דעסטוועגען הויבט אָן דאָס רוב צו פיהלען, — נאָך מעהר : עס איז שוין אין גאַנצען אַריין אין אונזער מאָראַלישען בעוואוסטזיין, — אַז טויטען אַ לעבעדיגע בריאה צוליעב פלייש איז, אמת, מותר, אָבער פיינינגען זי דערביי טאָהרען מיר ניט : עס איז אַ צ ע ר ב ע ל י ־ ח י י ם.

די אידען, דאָס עטישע פאָלק פאַר עקסעליאַנס, דאָס פאָלק פון רחמנות, האָבען אויסגעאַרבייט די שטרענגסטע דינים, ווי אַזוי בעת'ן שעכטען, אַנצוטהאָן וואָס ווייניגער צער דער געשאָכטענער בריאה. וויפיעל מיה מוז דער שוחט אָנווענדען איידער ער שטעלט אָן דעם חלף ! איין פּגימה'לע, קוים בעמערקבאַר מיט'ן נאָגעל, מאַכט דעם חלף פסול ! וואָס פאַר אַ בעטרעף האָט דער גאַנצער צער־בעלי־חיים לגבי דעם פאַקט, וואָס מען נעהמט אוועק דאָס לעבען פון דעם בעל־חיים ? און פון דעסטוועגען איז דער רחמנות צו די געשאָכטענע בעת'ן שעכטען אַ וויכטיגער שריט אין דער מאָראַלישער ענטוויקלונג, אַ טרעפּעלע אין יענעם לייטער, וואָס פיהרט אונז אַלץ העכער און העכער ביז צום אָבשאַפען אין גאַנצען פון אומפערשולדעטע טהיער־מאָרדען, ביז צום אויסלעשען אין גאַנצען אונזערע לעבען־פרעסערישע אינסטינקטען.

דער צער־בעלי־חיים האָט אונז פאָרט געמאַכט איידעלער און צאַרטער. אויף אַ מענשען, וואָס וואָלט אוים הוילער אכזריות און זולל וסובא אריינגעביסען זיינע ציינער אין דעם האַלז פון אַ לעבע־דיגער בריאה, כדי צו זעטיגען זיך מיט איהר בלוט, וואָלטען מיר געקוקט ווי אויף דעם גרעסטען אויסוואורף, און אויב איינער וואָלט איהם בשעת מעשה צוריסען אין צאָרן אויף שטיקער, וואָלטען די געשוואָרענע ריכטער פריי־געשפּראָכען דעם רוצח. זיי וואָלטען מוחל געווען אַ מענשען־מאָרד, וואָס איז בעגאַנגען געוואָרען אין דער ליידענשאַפט פון צער־בעלי־חיים.

דאָס וואָלט געווען אַ מאָראַלישער פּאַראַדאָקס אָבער פאַר דער מאָראַל איז טייער דער צושטאַנד פון געפיהלען, וואָס ווייזען אָן דעם ענטוויקלונגס־גאַנג פון אכזריות צו רחמים.

עס איז פאַר מיר אויך קיין ברעקעל ספק ניט, אַז דער קריעג וועט ווען עס איז אָבגעשאַפט ווערען. אָבער איידער די מענש־הייט וועט דערגרייכען אַזאַ רעוואָלוציאָנערע מדרגה, וועט זי, לויט איהר אַלטען מנהג, דורכמאַכען אַ לאַנגזאַמע עוואָלוציע פון דעם צער־בעלי־חיים, פון רחמים און הומאַניטעט — אין... קריעג, ווי סאַטיריש עס זאָל ניט קלינגען דער צונויפשטעל פון אַזעלכע ווערטער.

די אינטערנאַציאָנאַלע אָבמאַכונגען, ווי אַזוי צו שטעלען דעם חלף, מיט וועלכען עס ווערען געשאָכטען די טויזענטער מענשען, זיינען איינצעלנע טרעפּלעך פון דעם לייטער, וואָס פיהרט צו דעם אייביגען פריעדען; און אויב אָט די טרעפּלעך ווערען איינגע־בראָכען אין דעם איצטיגען קריעג, בעטייט דאָס אָן אמת'ע רעאַק־ציע אין דער ענטוויקלונג פון דער מענשליכער מאָראַל, אָן אמת'ע פערווילדערונג, וואָס שטעלט אַוועק די ציוויליזירטע פעלקער אויף דער מדרגה פון יענעם בלוט־דורשטיגען באַרבאַר, וואָס בייסט זיך אַריין מיט די ציינער אין דעם האַלז פון אַ לעבעדיגען בעשע־פענים, כדי צו זעטיגען זיך מיט זיין בלוט...

נאָר איין תפלה האָב איך צו דעם רבונו־של־עולם:

אויב דו, גרויסער גאָט, האָסט שוין יע חשק אַריינצומישען זיך אין דעם מיאוס'ען ענין, מאַך, אַז דער קריעג זאָל זיך ענדי־גען מיט גאָרנישט: מאַך, אַז אַלץ זאָל בלייבען ווי געווען... זאָ־לען די מיליאָנען קרבנות זיין געפאַלען אומזיסט און אומנישט; זאָלען די חרוב־געוואָרענע לענדער קיינעם ניט געבען קיין איין ברעקעל איבערוואָג איבער דעם אַנדערן; זאָלען די טייכען פער־גאָסענע בלוט נים איבעררוקען קיין איין שטיין פון די אַלטע גרע־נעצען!

אפשר וועלען אָט די מיליאָנען אומשולדיגע קרבנות, די אומ־זיסט חרוב געוואָרענע לענדער, די פאַר גאָרנישט פערגאָסענע בלוט אויסלערנען דער מענשהייט, זי זאָל איינזעהן, אַז ניט דורך

קריעג קאָן מען און זאָל מען פערענטפערן די פּראָבלעמען פון דעם פעלקער־לעבען.

17טער מאַי, 1915.

אַ שטיקעל נחמה

פשעמישל איז ווידער געפאַלען, דאָס מאָל אריבער אין די הענד פון די פריהערדיגע באַלאבאַטים. ביי דער געלעגענהייט האָבען די צייטונגען געבראַכט די ידיעה, אַז דערביי איז ביי די רוּסען ווידער גענומען געוואָרען אַ גוזמא מיט קריעגס־געפאַנגענע.

פאַר מיר, דעם „נייטראַלען", איז די לעצטע ידיעה — די פרעה־ליכסטע. מיין צד אין דעם איצטיגען קריעג איז, ווי איך האָב שוין אַ מאָל בעמערקט, דער געפאַנגענער, וואָס מוז שוין בלי ספק בלייבען „נייטראַל", ביז עס וועט זיך ענדיגען דער קריעג.

איך פרעה מיך מיט דעם נייעם גרויסען חיל, וועלכען מיין צד האָט געוואונען. איך גראַטוליר איהם, וואָס דער גאָט פון קריעג האָט זיך מרחם געווען אויף איהם און האָט איהם בעפרייט פון דעם טראַגישען חוב, צו טויטען זיינע ברידער פון אַן אנדער לאַנד און דערביי אַליין צו געהן אין טויט, און פון גאַנצען הארצען ווינש איך יעדען איינעם פון די געפאַנגענע, ער זאָל האָבען וואָס צו עסען, וואָס צו טרינקען און וואו צו שלאָפען און אַז אין דער ניצליכער קולטור־רעלער ארבייט, וועלכע די געפאַנגשאַפט וועט ארויפלעגען אויף איהם, זאָל ער קאָנען פערטרינקען זיין טיעפע בענקשאַפט צו דער היים און צו די דאָרטען איבערגעבליבענע אייגענע און טייערע: אַז בעת ער וועט געהן מיט דעם אַקער־אייזען איבער'ן פעלד, אָדער וועט ארבייטען מיט דעם גראָב־אייזען אין דעם גאָרטען, זאָל איהם ניט פייניגען די מחשבה: „איך בעאַקער אַ פ ר ע מ ד פעלד. איך בעבוי אַ פ ר ע מ ד ע ן גאָרטען". זאָל ער אָנהויבען פיהלען, אַז עס זיינען ניטאָ קיין פרעמדע פעלדער, און קיין פרעמדע גערטנער, און קיין פרעמדע לענדער: אַז עס איז דאָ נאָר איין ערד, אונזער אַלעמענס מוטער; אַז יעדער פון אונז איז איהר קינד, און אויף איהר האָבען מיר אודאי ניט וואָס ברוגז צו זיין, אויב מ י ר פערשטעהען ניט איהרע געבאָטען און בעשמוצען זי מיט טייכען אונ־

שולדיגע בלוט, אנשטאט צו בעגיסען זי מיט אונזער עהרליכען שוויים.

דער קריעגס־געפאַנגענער וועט דאָס אָנהויבען פיהלען. ער וועט לעבען אין דעם „לאַנד פון זיין שונא". אָבער עס וועט ניט געדויערען לאַנג, און ער וועט אין דעם „שונא" דערקענען דעם אייגענעם ברודער, דאָס קינד פון אונזער מוטער־ערד.

עס איז שוין פון לאַנג אָן בעקאַנט דער פאַקט, אז די מענשען־מאַסען, וועמען דער קריעג האָט אָוועקגעשטעלט, ווי ביטערע שונאים אויפ'ן שלאַכטפעלד, זיינען נאָר די שונאים איינע צו די אַנדערע אין פּרינציפּ, אין דעם אַבסטראַקט, — אפשר אויך אין דעם קאָלעקטיוו־געפיהל. דער „רוס" איז א שונא דעם „דייטש". אָבער דאָס איז נאָר דער „רוס" בכלל דעם „דייטש" בכלל, און וויצע ווערסאַ. איוואַן, דער רוס, און יאָהאַן, דער דייטש, קאָנען זיך צונויפלעבען, ווי ברידער, און האָבען קיין ברעקעל שנאה ניט איינער אַנטגעגען דעם אַנדערען.

אי, ווי שטימט דאָס מיט דעם כלל, אז אין בכלל אלא מה שבפרט, אז עס קאָן זיך ניט געפינען אין דעם כלל קיין איין זאַך, וואָס איז ניטאָ אין דעם פּרט? פון וואַנען נעהמט זיך די שנאה אין די קאָלעקטיווען, אויב זי איז ניטאָ אין די יחידים?

איז דאָס טאַקי א גרויסע קשיא. ריכטיגער: א טיעפע־טיעפע שאלה, אויף וועלכער ניט איין שאַרפער מוח האָט שוין אויסגעפּרואווט זיין שאַרפקייט. פאַר די „יודעי־חן" וויל איך דאָ דערמאָנען, אז דער „אין בכלל אלא מה שבפרט" ווערט טאַקי שוין פון לאַנג אָן אָבגעפרעגט אין דער פילאָסאָפיע און אז גראָד אין דער איצטיגער צייט איז אָט דער כלל שוין געוואָרען אויס כלל פאַר דער גרעסטער צאָהל פון די גרעסטע דענקער. מיר הויבען אָן זיך צוגעוועהנען צו דעם געדאַנק, אז דער קאָלעקטיוו, דער קבוץ, איז א סך־א סך א גרעסערער און רייכערער ענין, איידער דער סכום פון די יחידים, וואָס שטעלען איהם צונויף: אז דער אייגענטליכער „יש" איז ער, דער קבוץ, דער בוים, פון וועלכען מיר יחידים, זיינען נאָר די בלעטלעך וואָס וואַקסען אויס און פאַלען אראָב און וואַקסען ווידער אויס: געזעהענע בלעטלעך פון א ניט געזעהענעם, פאַר די פשוט'ע אויגען פערבאָרגענעם בוים. מיר הויבען אָן צו

פרשטעהן, אז דער בוים בעהערשט אונז און ניט מיר דעם בוים.
אָבער ווי עס זאָל ניט זיין די מעשה אין דער פילאָסאָפיע, — ווי מיר זאָלען ניט אויסטייטשען יענע טיעפע־טיעפע סודות, וואָס ליעגען אין די שיכות'ען צווישען דעם יחיד און דעם פאָלק, צו וועל־כען ער געהערט, צווישען די פעלקער אין זייער נאַציאָנאַלען צונויפ־שטוים און צווישען די יחידים אין זייער אינדיווידועלען לעבען, — די פאַקטען בלייבען פאַקטען, אז אין דער איצטיגער צייט זיינען דער קבוץ „רוס" און דער קבוץ „דייטש" דם־שונאים איינער דעם אַנדערן, בעת דער יחיד „איוואַן" קאָן שטעהן אין איינעם מיט דעם יחיד „יאָהאַן" אויף איין גאָרטען, טהאָן מיט איהם די אייגענע מענשליכע ארבייט, און זיי זאָלען ביידע בעוואוסט אָדער אונבעוואוסט הנאה האָבען פון זייער מענשליכען אין־איינעם זיין.
עס איז אַ פאַקט, אז אפילו אויף דעם שלאַכטפעלד, וואו די רציחה קאָכט זיך פאַנאַנדער צו דעם היציגסטען גראַד, עקזיסטירט די נאַציאָנאַלע רציחה אויך נאָר ווי אַ געפיהל פון קאָלעקטיוו צו קאָלעקטיוו, אָבער ניט ווי געפיהל פון מענש צו מענש. קוים הערט אויף די שלאַכט, קוים ווערט געשלאָסען אַ שטילשטאַנד, לאָז זיין אויף אַ שעה, אזוי קומען ארויס די ווילדע טיגערן פון זייערע גרי־בער און אין איין הרף־עין ווערען זיי פערוואַנדעלט פון ווילדע חיות אין גוטמוטיגע, פריינדליכע מענשען, צווישען וועלכע עס ווע־רען שוין אויפ'ן שטעל בעשאַפען חבר'שע בעציהונגען.
עס איז אַ פאַקט, אז די וואָס קעהרען זיך אום צוריק פון דער געפאַנגשאַפט, ברענגען מיט זיך אַלע מאָל גוטע און דאַנקבאַרע עראינערונגען וועגען דעם „פרעמדען" לאַנד און די „פרעמדע" מענשען, צווישען וועלכע זיי האָבען געלעבט, און ווער קאָן אָבשע־צען, וויפיעל די הומאַנע בעהאַנדלונג פון די געפאַנגענע האָט אויפ־געטאָן, כדי צו דערנעהענטערן די פעלקער איינע צו די אַנדערע! אויף וויפיעל דאָס לעבען אין איינעם, אין אַן אטמאָספערע, אַ פרייע פון עקאָנאָמישע קאָנקורענץ, האָט געהאָלפען ארויסברענגען יענעם געפיהל, אז קודם כל זיינען מיר מ ע נ ש ע ן, ערדען־קינדער, וואָס בעלאַנגען צו איין מענשהייט און צו איין ערד, ווי פערשיידען עס זאָל ניט זיין אונזער נאַציאָנאַלע ארט, ווי אַנדערש עס זאָלען ניט אויסזעהען אונזערע לענדער.

אין אַלע קריעגען ביז אהער האָט אָט די אינטערנאַציאָנאַלי־זירענדע ווירקונג פון דער געפענגענשאַפט ניט געקאָנט שפּיעלען קיין גרויסע ראָליע שוין דערפאַר, וואָס די אַרמעען זיינען געווען לפי ערך קליין, און קליין איז געווען דער פּראָצענט פון די, וועמען דער שיקזאַל האָט בעפרייט פון דער ארויפגעצוואונגענער רציחה.

דער איצטיגער קאָלאָסאַלער קריעג, דער צונויפשטויס פון גע־וואַלדיגע קבוצים מיט זייערע געוואַלדיגסטע רציחות, האָט אויך געבאָרען די קאָלאָסאַלע ערשיינונג פון איבער אַ מיליאָן געפאַנגענע אינדיווידועןן, וואָס וועלען איינזאַפּען אין זיך די אַטמאָספּערע פון אַ מ ע נ ש ל י כ ע ן צווישען־פעלקערליכען לעבען און וועלען דעם גייסט פון אָט דער אַטמאָספּערע פאַנאַנדערטראָגען און פער־שלעפּען אין די פּערוואָרפענסטע ווינקעלעך פון זייערע היימען. און עס זיינען אין די ציוויליזירטע לענדער אומעטום, — געלויבט איז גאָט! — דאָ מענשען, וואָס וועלען שפּעטער אַפּעלירען צו יענעם גייסט פון פעלקער־ברידערשאַפט, וואָס וועלען פערוואַנדלען די אונבעוואוסטע געפיהלען אין בעוואוסטזיניגע אידעאַלען און פער־שטאַרקען יענע אַרמעע, וואָס וועט פיהרען אַ קריעג אַנטקעגען דעם קריעג.

אין די פריהערדיגע נאָר ווילדע דורות האָט ניט געקאָנט זיין קיין שום רייד וועגען דער הומאַניזירענדער ווירקונג פון דער געפענג־שאַפט. דער געפאַנגענער איז געווען דער שקלאַוו פון דעם זיעגער און קיין מענשליכע רעכט האָט ער ניט געהאַט. ער איז געווען זיינער אַ ח פ ץ: אַ ניצליך געצייג, אויב ער האָט איהם בעשטימט צו אַרבייט; אַ שפּיעלכעל, אויב ער האָט איהם אָדער זי געהאַל־טען צום צייט־פערטרייב. צוברעכען אַ שפּיעלכעל, אָדער צוקוקען מיט גרויזאַמער הנאה, וואָס פאַר אַ מינעם דאָס מאַכט, בעת מען שינדט פון דעם לעבעדיגערהייט די הויט, אָדער מען רייסט ארויס די נעגעל פון די פינגער, איז ניט געווען קיין חטא, נאָר אדרבא, אַ כשר־פערדיענטעס רעכט.

איצטער לעבען מיר שוין ניט אין די נאָר ווילדע דורות. ווי־ביעל באַרבאַריי עס זאָל נאָך ניט שטעקען אין אונז, ווי גרויזאַם מיר זאָלען ניט זיין איינע צו די אַנדערע אין קריעג, — דאָס לעבען

אין געפאַנגשאַפט און די שטעלונג צו די געפאַנגענע איז הומאַני־זירט געוואָרען אין אַזאַ גראַד, אַז דורך דעם אַליין קענען מיר אָפּ־שאַצען דעם אונגעהויערן מהלך, וואָס די מענשהייט איז דורכגע־גאַנגען אין איהר מענשליכער ענטוויקלונג.

די קריעגס־געפאַנגענע פון דער איצטיגער מלחמה וועלען האָ־בען אַ גרויסע ווירקונג ניט נאָר אויף די פערברידערונג פון די פעל־קער אין געפיהל, נאָר אויך אויף די פערשפּרייטונג פון פּראָגרעסי־ווערע געדאַנקען צווישען די מאַסען.

צו די קרעפטען, וואָס טרייבען אָן דעם מענשליכען פּראָגרעס, געהערט אויך דער איינפלוס, וואָס די פעלקער האָבען איינער אויף דעם אַנדערן. פערשליעסט זיך אַ פאָלק אין זיינע אייגענע ד' אמות, הערט ער אויף צו פּראָגרעסירען. ער ווערט געוועהנט צו זיין אָרט לעבען און דענקען און בעמערקט ניט מעהר די פעהלערן און די טונקעלע זייטען, ווי אַ מילנער הערט אויף צו שפּיהרען די קלאַפּעריי פון דער מיהל, ווען ער וואוינט אין איהר טאָג אויס, טאָג איין. ערשט, ווען ער פערלאָזט זי אויף אַ צייט און קעהרט זיך אום צוריק, בעמערקט ער ווידער דעם גערויש.

„אַ גאַסט, וואָס קומט אויף אַ ווייל, זעהט אויף אַ מייל", זאָגט אַ אידיש ווערטעל. די ראיה פון דעם גאַסט איז דערפאַר שאַרפער און ווייטער, איידער די ראיה פון דעם היימישען, ווייל ביי דעם לעצטערען איז די געזיכטס־קראַפט טעמפּ געוואָרען דורך דער גע־וועהנונג, דורך דעם טאָג־טעגליכען אָנבליק פון איין־און־דיזעלביגע ערשיינונגען, בעת דער בליק פון דעם פרעמדען איז נאָך פריש. דעם פרעמדען וואַרפען זיך דעריבער אין די אויגען זאַכען, וועלכע דער היימישער פערזעהט. „סאָ־סטאָראָני ווידניעיע", — פון דער זייט זעהט מען בעסער, — זאָגט מחמת דעמזעלביגען טעם אויך אַ רו־סיש ווערטעל.

ווען „יאָהאַן" איז געצוואונגען צו לעבען ביי „איוואַנען" און „איוואַן" איז געצוואונגען צו לעבען ביי „יאָהאַנען", מוז זיי ביידען קלאָרער ווערען דער קאָנטראַסט, וואָס עקזיסטירט צווישען זייערע אַרטען לעבען. „יאָהאַן" וועט קאָנען בעסער אָבשעצען די יסודות פון קולטור און פרייהייט, — ווי שוואַך עס זאָל ניט זיין זייער גראַד, — וועלכע ער האָט געהאַט אין דערהיים, און וועט זיך אומ־

קעהרען מיט אַ נאָך גרעסערען האַס צו דעם רוסישען דעספּאָטיזם און צו דעספּאָטיזם בכלל, איידער ער האָט דאָס געהאַט פריהער. „איוואַן“, — אפילו ווען ער זאָל זיין פון די גאָר רויהע פויערים פון דער רוסישער דאָרף, וועט מוזען ציהען אַ פערגלייך צווישען דעם דייטשען פּאָליטישען און קולטורעלען לעבען און דעם רוסישען. ער וועט זיך מוזען אינטערעסירען מיט דעם, ווייל די גרויסע מאַסען פון רוסלאַנד האָבען איצטער אויך גענומען טראַכטען וועגען די פראַגען פון פּאָליטיק און קולטור, אַ דאַנק דער גרויסער רעוואָלוציע.

די רוסישע קריעגס־געפאַנגענע וועלען ברענגען אַ היים די בעקאַנטשאַפט מיט דער פּ אָ ל י ט י ש ע ר פ ר י י ה י י ט, יענער פרייהייט, פון וועלכער זיי האָבען אַזוי פיעל געהערט רעדען, וועלכע זיי האָבען אָבער נאָך קיין מאָל ניט געהאַט די געלעגענהייט צו פערזוכען אין דערהיים. זיי וועט מען שוין געוויס ניט קאָנען איינשמועסען, אַז „טשטאָ ניעמצו זדאָראָוואָ, טאָ רוסקאָמו סמערט“, אַז וואָס דעם דייטשען איז אַ געזונד, איז דעם רוסען אַ טויט. זיי וועלען שוין פערשטעהן, אַז וואָס פאַר איין פאָלק איז אַ סם החיים, איז אַ לעבענס־קוואַל אויך פאַר אַלע אַנדערע פעלקער, ווייל מיר אַלע זיינען געקנאָטען פון איין און דעמזעלבען טייג: ערדען־קינדער זיינען מיר אַלע, פון מענשליכען פלייש און בלוט.

און פאַרגעסט ניט: ה ו נ ד ע ר ט ע ר ט ו י ז ע נ ד ע ר רוסען וועלען זיך אומקעהרען מיט נייע נשמות אהיים. אין אַלע ווינקעלעך פון דעם צאַר'ס מדינה וועלען זיי פאַנאַנדערטראָגען די בשורה פון דער פּאָליטישער פרייהייט און דורכדעם העלפען אָנזאַמלען דעם ברען־מאַטעריאַל פאַר דער קומענדער רוסישער רעוואָלוציע, וואָס מוז זיך אַרויס רייסען נאָך דעם קריעג, אויב זי וועט זיך ניט אַרויס רייסען נאָך פריהער.

איך ווייס, ס'איז נאָר אַ קנאַפּע נחמה, וואָס איך דערצעהל דאָ, לגבי דעם חושך, וואָס הערשט אַרום. אָבער עס האָט זיך מיר גראָד פערוואָלט אָבשטעלען מיין געדאַנק אויף די שאַנסען פון פעלקער־פריעדען און פעלקער־ברידערשאַפט, וואָס ווערען בעשאַפען אין דעם קריעג גופא.

עס ווילט זיך אָברוהען אויף דעם געדאַנק פון דעם ברידערליכען פעלקער־בונד אין דער צוקונפט, ווייל מען קאָן באַלד דערשטיקט ווערען אין דער שאָוועניסטישער אטמאָספערע, וואָס רינגעלט אונז אַרום. עס ווילט זיך דערמאָנען, דערהויפט אונז אידען גופא, אז דער פעלקער־האַס און די „שפוך המתך"־שטימונג, אין וועלכער מיר לעבען, איז א חוצפה'דיגער פאַטש אין פנים צו די לעהרען פון יענע ישעיהו'ס און מיכה'ס, מיט וועלכע מיר שטאָלצירען אזוי גערן.

עס ווילט זיך א מאָל א פּאָר שויבען צוברעכען, עס זאָל נאָר קאָנען אריין א ביסעל פרישע לופט.

10טער יון, 1915.

ווי לאַנג וועט געווערען דער קריעג?

(אויס די נאָטיצען פון א גייטראַלען)

פּאר א יאָהרען סוף אויגוסט האָב איך געהאַט אַן אונטער־רעדונג מיט א שווייצארישען שטאאטסמאן. גערעדט האָבען מיר, ווי עס פערשטעהט זיך, פונ'ם נאָר וואָס אויסגעבראָכענעם וועלט־קריעג.

— ווי לאַנג, רעכענט איהר, וועט די מלחמה אָנהאַלטען? — פרעג איך.

דער שטאאטסמאן פערטראַכט זיך; זיין געזיכט ווערט טרויעריג, און מיט א שטילער נעדריקטער שטים ענטפערט ער:

— איך האָב מורא צו זאָגען, א חדשים זעקס, אויב ניט די גאַנצע אכט.

— אזוי לאַנג? — ווער איך נשתומם.

—יע! — ענטפערט ער מיט א זיפץ. — מיר רעכענען זיך מיט אזא שווידערליכער מעגליכקייט...

די „שווידערליכע מעגליכקייט" פון „א חדשים זעקס, אויב ניט די גאַנצע אכט" איז שוין לאַנג געוואָרען א פערגאַנגענע ווירקליכקייט. באַלד וועט ווערען א יאָהר, א קיילעכיג יאָהר, און צו דער מלחמה זעהט זיך נאָך אַלץ ניט קיין סוף.

אין יענער צייט האָט אין איירפּאָפּא קיינער ניט גערעכענט, — איך מיין קיינער ניט פון די, וואָס האָבען גערעדט וועגען דעם

מיט אַ שטיקעל רעכט אויף אויטאָריטעט, — אַז דער קריעג זאָל קאָנען נעדויערען אַזוי לאַנג. דאָס רוב האָט געקוקט אויף איהם, ווי אויף אַ מאַוים'דיגען זומער־שטורעם, ווי אויף אַן אורגאַן, וואָס וועט אפשר אַלץ חרוב מאַכען, אָבער וואָס וועט זיך אַרי־בערטראָגען שנעל.

און אפילו די פּעסימיסטען האָבען געגלויבט, אַז דער „פריה־לינג מוז ברייננען די ענטשיידונגס־שלאַכט".

דערנאָך איז געקומען דער פריהלינג און תיכף האָט מען אָב־געלעגט דעם ענטשיידונגס־מאָמענט אויף דעם איצטיגען זומער. „ערשט אין יולי האָבען מיר צו ערוואַרטען דעם ענטשיידענדען אָנפאַל פון די אַליאירטע", — האָט די פרעסע ארויסגעזאָגט די וואַהרשיינליכסטע סברה.

„דער זומער איז געקומען", ווי עס זינגט זיך אין דעם טרויעריגען „טראַ־לאַ־לאַ"־ליעדעל. עס איז שוין, ברוך השם, יולי אויף דער וועלט, און די ציימונגען זיינען אונז מכבד מיט אַ נייער ידיעה פון פראַנקרייך, אַז מען גרייט זיך דאָרטען צו אַ ווינ־טער־קאַמפּאַניע. און פון ענגלאַנד שרייבט מען, אַז די שטאַאטס־לייט זיינען געקומען צו דעם בעשלוס, אַז... די לאַגע איז אַן ערנסטע, אָבער נאָר זעהר אַן ערנסטע...

אויף ווי לאַנג, אייגענטליך, קלייבט זיך דער חשוב'ער הערר קריעגס־נאָט אויסצוציהען זיין איצטיגען וויזיט אין איירָאָפּאַ ? וועט די קליינע פריעדענס־דעמאָנסטראַציע פון די דייטשע סאָ־ציאַלדעמאָקראַטען, וועט די פריעדענס־שליחות פון די אַמעריקאַ־נער סאָציאַליסטען זיין בכח ארויס צו משלח זיין דעם בכבוד'ען העררן ?

איך שטעל מיך פאָר דעם קריעגס־נאָט אין דער פאָרם פון אַן אומגעלומפּערטער בריאה, פון קאָלאָסאַלע מאָסען, ווי אַ באַרג די גרויס, און פון פערראָסטעטען אייזען געבוים. דער ווילד־בע־וואַקסענער פּנים דריקט נאָר נישט אויס, אפילו נים קיין צאָרן, אפילו ניט קיין מעפיסטאָפאָלישען געלעכטער : ריינע פערגלי־ווערטע משוגעת, און אין די אויגען, — רויטע אַלבינאָס־אויגען,— איז אויך דערזעלביגער בליק, פון וועלכען עס פאַנגען אָן פרירען אייערע בלוטען אין די אָדערען.

דאס רוב צייט ליעגט די דאזינגע וואהנזיניגע בריאה אין איהר פערגליווערטקייט. אבער פלוצלונג טהוט זי זיך א הויב, עפענט אויף איהרע אויגען, ווי פון רויטען טינט, קראקעט הייזעריג ארויס דאס ווארט: „טרינקען!" — און תיכף גיבען זיך א לאז מחנות מחבלים, ברעננגען צושלעפען א פאס, די גרויס ווי א טהורעם, דריקען אויס אהין זשמעניעס־ווייז מענשען, ווי מען דריקט אויס דעם זאפט פון די וויינטרויבען, און אז די טהורעם־פאס איז שוין פול מיט שוימענדען מענשען־בלוט, ברעננגען זיי דאס זייער קעניג און הארר.

און ער הויבט אויף דאס טהורעם־פאס צו זיינע ליפען, ווי קלעצער, בלאזט אב דעם רויטען שוים פון ברעג און פאלט צו צו דעם בלוט מיט די דארשטיגע ליפען. און בעת ער טרינקט און טרינקט מיט התמדה, ווערען געבראכט נייע פעסער און עס ווערט געקעלטערט אין זיי נייער מענשליכער בלוט־וויין.

וויפיעל פעסער דארף ער נאך, דער אשמדאי פון קריעג, אויס־טרינקען, כדי צו שטילען זיין דארשט ? קאן מען אפשר אריינ־גיסען אין זיי א סם אזא, אז דאס זאל זיין זיין לעצטער טרונק ?

פאראן א פאר ערשיינונגען אין דעם איצטיגען קריעג, וואס זיינען פאר מיר א רעטעניש.

וואונדערבאר און אונדערקלערליך זיינען קודם־כל די אומ־בעשרייבליכע נצחונות פון דעם דייטשען חיל. וואס דייטשלאנד האט אין דעם יאהר בעוויזען, האט צו זיך קיין פאראלעל ניט אין דער גאנצער געשיכטע פון דער מענשליכער קריעג־פיהרונג. איהר קאנט דאס ניט פערגלייכען מיט די נצחונות פון אן אלכסנדר מוקדון, א יוליוס צעזאר, א נאפאלעאן.

אן אלכסנדר, א צעזאר זיינען געוועזען די פערטרעטער פון דער ציוויליזאציע אין יענער צייט, און זייערע מלחמות האבען זיי געפיהרט אנטקעגען בארבארען און האלב־בארבארען. די ציווי־ליזאציע, די יעמאלט'דיגע וויסענשאפט און טעכניק האט אריינ־געלעגט אין די הענד פון די גריכען און רוימער אזא איבערוואג פון קריעגס־מיטלען, פון וועלכע די בארבארען האבען נאר קיין השגה ניט געקאנט האבען. אין הלכות „טכסיסי מלחמה" האבען

די ניט געבילדעטע פעלקער ניט געקאָנט כאַפּען אפילו די שיחות חולין פון א גריכישען אָדער רוימישען גענעראַל.

דייטשלאַנד האָט געוויס אויך בעוויזען וואונדער אין וויסענ־שאַפטליכער קריעגס־טעכניק. אָבער די דייטשען האָבען דאָך ניט צו טהאָן מיט באַרבאַרען, נאָר, — אויב מען זאָל אפשר אראָב־וואַרפען רוסלאַנד פון חשבון, — אויך מיט אַזעלכע געבילדעטע פעלקער, ווי זיי גופא. די זעלביגע שכל'דיגע המצאות, וואָס דייטשלאַנד קאָן, קאָנען אויך די אנדערע, און אין דעם פּונקט פון וויסענשאַפטליכער טעכניק האָבען די פראַנצויזען און די ענגלענ־דער שוין אָנגעיאָגט דעם דייטש. די דייטשע „הויביטצער" האָ־בען געפונען זייער קאָנקורענט אין די נייע פראַנצויזישע האַרמאַ־טען; די עראָפּליינס פון די אליאירטע זיינען ניט ערגער פאַר די דייטשע; די „צעפּעלינס" שפּיעלען דערווייל ניט קיין גרויסע ראָליע אין דעם קריעג, און די אליאירטע זיינען, ווייזט אויס, נאָר ניט אַזוי אינטערעסירט אין דעם נייעם כלי־משחית; דערפאַר אַרבייטען זיי האַסטיג אויף דער פערפערטיגונג פון די אַזוי וויכ־טיגע סובמאַרינס און זיי ווילען אין דעם פּרט גאַנץ בעשטימט אָניאָגען דייטשלאַנד.

על־כל־פּנים, קאָן מען די אליאירטע בשום אופן ניט פערגליי־כען מיט „באַרבאַרען" לגבי די „ציוויליזירטע" דייטשען, און דייטשלאַנד'ס זיעג איז ניט דער זיעג פון וויסענשאַפט איבער עם־הארצות.

עס וואָלט געווען אויך פאַלש צו ציהען א פּאַראַלעל צווישען דייטשלאַנד'ס נצחונות און די נאַפּאָלעאָנישע. נאַפּאָלעאָן האָט געפיהרט אן אַרמעע פון בעגייסטערטע פראַנצויזען, וואָס זיינען נאָר וואָס געקומען צו זיך נאָך דער פראַנצויזישער רעוואָלוציע. דאָס איז געווען דער קאַמף פון דער ניי־געבוירענער פרייהייט אַטאַקירענדיג די פעלקער, וואָס האָבען נאָך געלעבט אונטער אן אַב־סאָלוטיסטישען רעזשים.

אויף דער זייט פון דעם פראַנצויזישען חיל איז געווען דער רעוואָלוציאָנערער ענטהוזיאַזם פון א בעפרייטען פאָלק צו דעם מאַן, וואָס איז אויסגעוואַקסען פון דעם רעוואָלוציאָנערען פראַנק־רייך, צו דעם מאַן, וואָס האָט גערעטעט דאָס רעוואָלוציאָנערע

פראנקרייך פון אלע זיינע אויסלענדישע פיינד און האט גרויס געמאכט דעם נאמען פון דעם רעוואלוציאנערען פראנקרייך איבער דער גאנצער וועלט. אזא ענטהוזיאזם האבען ניט געקאנט האבען די סאלדאטען, וועלכע מען האט געפיהרט אין פעלד אנטקעגען נאפאלעאנ'ס ארמעע, און זי איז אומעטום געוועזען זיעגרייך, ביז דער רוסישער פראסט האט זי ניט צוברעקעלט.

אין דעם פרט פון ענטהוזיאזם שטעהען אבער דייטשלאנד'ס געגנער געוויס ניט ניעדריגער פאר דער דייטשער ארמעע ; אפשר א סך העכער. זיי, די געגנער, פיהלען אונמיטעלבאר, אז דער יושר איז אויף זייער זייט, ווייל מען איז אויף זיי אנגעפאלען, בעת דייטשלאנד דארף ערשט בעווייזען על פי שכל, פאר וואס זי איז גערעכט, פאר וואס זי איז געצוואונגען געוועזען אנצופאלען.

און דערצו : ווי גרויס עס זאל ניט זיין די ראליע פון דער מאראלישער שטימונג אין דער ארמעע, — די „מאראל“ איז נאר איינער, ווען אפילו זעהר א וויכטיגער פאקטאר אין א מאדערנעם קריעג. אין דער איצטיגער „וויסענשאפטליכער“ צייט, ווען דעם מענשענ'ס ארבייט ווערט אלץ מעהר און מעהר אבגעשטופט אן א זייט דורך דער „מאשין“, ווערט אויך די ראליע פון דעם קריעג־פיהרענדען מענשען שטארק בעשניטען דורך דער מאכט פון דער „מאשין“, פון דער מעכאנישער טעכניק, וואס ווערט אנגעווענדעט אין דער מלחמה. ביי א גלייכער קריעגס־טעכניק מ ו ז סוף־כל־סוף גובר זיין די צאהל. די מאיאריטעט מוז נעהמען די אויבערהאנד איבער די מינאריטעט.

נעהמט מען אין בעטראכט אט די אלע מאמענטען, מוז מען קומען צו דעם בעשלוס, אז על פי לאגישען חשבון האט דייטשלאנד, וואס איז א מינאריטעט לגבי די פעלקער, מיט וועלכע זי פיהרט קריעג, שוין לאנג געדארפט ברעכען האלז־און־נאקען. ארויסגעשטעלט האט זיך, אז דייטשלאנד האלט אין איין זיעגען און זיעגען כמעט א גאנצען קיילעכיגען יאהר, און די ציוויליזירטע געגנער איהרע ליעגען ווי פאראליזירטע און קאנען זיך ניט ארויסבעפרייען פון דעם שטיוועל, וועלכען דייטשלאנד האט ארויפגעשטעלט אויף זייער רוקען.

אן אנדער חדוש נפלא פאר מיר איז די פאליטיק פון איטא־

ליען. פאַר דער איין טובה, וואָס דייטשלאַנד האָט פערלאַנגט פון איהר : בלייבען נייטראַל — האָט מען איטאַליען אָנגעבאָטען אַזוי פיעל, וויפיעל זי האָט כמעט אַליין פערלאַנגט. די נפקא מינה צווישען דעם, וואָס זי האָט געפאָדערט, און דעם, וואָס מען האָט איהר פאָרגעשלאָגען, איז אַזוי קליין, אַז אויב איטאַליען וואָלט זיך ניט געריסען אין קריעג אריין, וואָלט זי גע־מאַכט דעם גלענצענדסטען פּאָליטישען געשעפט אין דער וועלט. און געמאַכט וואָלט זי דאָס פאַר גאָר נישט, פאַר דעם גליק ניט צו דאַרפען פיהרען איהרע קינדער אין דעם בלוט־קעלער פון דעם קריעגס־גאָט.

ווי אַזוי נעהמט דאָס איטאַליען און שטויסט צוריק די זיעג־רייכע האַנד פון דייטשלאַנד און שטעהט צו צו די, וועלכע ליגען פּאַראַליזירט אונטער דעם שמיוועל פון דעם אונבעזיעגבאַרען גי־גאַנט ? האָט איטאַליען קיין עקספּערטען ניט, וואָס זאָלען אָב־שעצען די אונגעהויערע מיליטערישע פעהיגקייטען פון דעם טעווּ־טאָן ? האָט דער פערלויף פון דעם קריעג ניט בעוויזען פאַר זיי, אַזוי קלאָר ווי דער טאָג, אַז דייטשלאַנד „יכול'ט" און די אַליאיר־טע, רחמנא לצלן, ניט ? ווי אַזוי וואַרפט זיך דאָס אַ ציוויליזיר־טע מדינה בלינד אין דעם קריעג, ווען אַלע צייכענס רעדען אַזוי דייטליך, אַז זי מוז קריגען די זעלביגע קלעפּ, וואָס איהרע נייע פערבינדעטע ?

און אויך די מעשה מיט די „דאַרדאַנעלען" איז ניט גאָר אַזוי גלאַט. אין אַזאַ צייט, ווען די אַליאירטע נויטיגען זיך אַזוי שטאַרק אין יעדען מענשען און אין יעדען קויל, וואָס קאָנען אויסגענוצט ווערען אויף דעם וועסטליכען פראָנט, נעהמט מען און מען פער־שווענדט אַזוי פיעל מענשען און אַזוי פיעל מוניציע אויף אַ יוצא־דופן'דיגען אָנפאַל אויף טערקיי.

איך וואָלט נאָך פערשטאַנען, ווען די אַליאירטע וואָלטען געקאָנט האָבען די קלענסטע האָפענונג דורכצורייסען זיך דורך די דאַרדאַנעלען אין אַ משך פון אַ קורצער צייט. אַזאַ האָפענונג האָבען זיי אָבער ניט געקאָנט האָבען. און בעסער פאַר אַלע האָט דאָס געמוזט וויסען ענגלאַנד. ענגלאַנד האָט דאָך אַליין יענע פעסטונגען אין די דאַרדאַנעלען געבויט. פאַר די אַליאירטע האָט

דעריבער ניט געקאָנט זיין קיין סוד, אז די עקספּעדיציע אין דעם מערמעל־ים וועט זיי קאָסטען ניט נאָר מענשען און געלד, נאָר אויך, — וואָס איז דער עיקר, — א ס ך צ י י ט, איידער זיי וועלען זיך דאָרטען דערשלאָגען צו אַזאַ זיעג, וואָס זאָל האָבען אַ ממשות׳דיגע וואָג אויף די שאָלען פון די פריעדענס־פערהאַנדלונ־גען.

האָבען זיך די אליאירטע לכתחילה גערעכנט אויף א לאנגען, יאָהרען־לאַנ־גען קריעג?

איך וויל אין דעם נעקסטען ארטיקעל פּרואווען געבען א דער־קלערונג צו די דריי איבענדערמאָהנטע וואונדער: דעם וואונדער פון דייטשלאַנד׳ס נצחונות; דעם וואונדער, וואָס איטאַליען איז, אין איהרע איינענע נאַציאָנאלע אינטערעסען, נאָר צוגעשטאַנען צו די דערשלאָגענע און פּאַראַליזירטע און האָט ארויסגעלאָזען פון די הענד אַזעלכע גלענצענדע שאַנסען, וועלכע א זיעגרייכע לאַנד האָט איהר אָנגעבאָטען פאַר אומזיסט און אומנישט; און דעם וואונדער, וואָס די אליאירטע האָבען זיך פערנומען מיט א זיי־טיגען קריעג אין די דאַרדאַנעלען, וועלכער דאַרף אין משך פון חדשים און חדשים האַלטען אין איין צאַפּען ענערגיע פון זיי.

די דערקלערונג פון די וואונדער איז פערבונדען מיט דעם ענטפער אויף דער שאלה, ווי לאַנג עס דאַרף „על פּי שכל“ גע־דויערען דער קריעג.

7טען יולי, 1915.

די אורזאַך און דער געדויער פונ׳ם קריעג.

איך בין ניט קיין מומחה אין מיליטערישע וויסענשאַפטען און, באמת געזאָגט, פערדריסט דאָס מיך. ווי געננעריש מיר זאָ־לען ניט זיין אַנטקעגען יעדען קריעג בכלל, מוזען מיר דאָך צו־געבען, אז ער איז נאָך עד היום א וויכטיגער פאַקטאָר אין דעם פּאָליטישען לעבען פון די פעלקער, און ממילא אויך אַ ברענענדיגע פראַגע אין דער אינוועניגסטער פּאָליטיק. מיר האָבען זיך געלאָזט אינטערעסירען מיט אלץ, וואָס האָט א שיכות צום קריעג אין ניט

אַ קלענערער מאָס, איידער מיט דעם, וואָס האָט אַ שייכות צו דעם קלאַסענקאַמף.

די סאָציאַליסטען פון די עלטערע דורות זיינען אין מיליטע־רישע ענינים ניט געווען אַזעלכע עם־הארצים, ווי מיר. ווען איהר לייענט די בריעף פון אַ מארקס, אַן ענגעלס, אַ לאַסאַל, וואָס זיי־נען אָבגעדרוקט נאָך זייער טויט, בעמערקט איהר, אַז זיי האָבען זיך שטאַרק אינטערעסירט אויך מיט יענער וויסענשאַפט פון סיסטעמאַטישען מענשען־מאָרד, וואָס וועט, צו דער שאַנד פון דער מענשהייט, אפשר נאָך ניט אַזוי שנעל פערשווינדען פון איהר גייסטיגען האָריזאָנט.

די סאָציאַליסטען האָבען געהאַט זייערע עקספּערטען אין דער מלחמה־קונסט, מיט רעוואָלוציאָנערע אַנשויאונגען, ווי אַזוי צו דע־מאָקראַטיזירען דעם מיליטער־דיענסט און אַוועקשטעלען איהם אין דעם דיענסט פון די פאָלקס־אינטערעסען. ענגעלס איז געווען פערדרעכענט פאַר אַ בר־סמכה אין מיליטאַריסטיק, און אין די שפּע־טערע דורות האָבען בעבעל אין דייטשלאַנד און זשאָרעס אין פראַנקרייך אוועקגעגעבען געננוג פון זייער צייט אויף אויסצושטו־דירען, — און גרינדליך אויסצושטודירען, — די פּראָבלע־מען פון דער מאָדערנער קריעגס־פיהרונג. ווי פּאַרלאַמענטאַרישע פיהרער פון זייערע פּאַרטייען האָבען זיי דאָס געמוזט טהאָן, כדי צו קאָנען קאָנטראָלירען אַלע שריטען אויף דעם פעלד, וואָס ווערען געמאַכט פון די רעגיערונגען און די הערשענדע קלאַ־סען.

מחמת דעמזעלבינגען טעם האָבען די עלטערע סאָציאַליסטען זיך שטאַרק אינטערעסירט אויך מיט דער אויסלענדישער פּאָלי־טיק און האָבען שטענדיג געהאַלטען שאַרף אין אויג אַלץ, וואָס עס קומט פאָר אין דער וועלט פון דער דיפּלאָמאַטיע.

די יינגערע סאָציאַליסטישע דורות זיינען געוואָרען צופיעל אָבגעלאָזט אין דעם פּרט. מיר האָבען צופיעל געגלויבט אין דעם באַלדיגען אויסברוך פון דער סאָציאַלער רעוואָלוציע, וואָס האָט געדאַרפט מיט איין קלאַפּ אָבשאַפען די אַלטע וועלט, מיט איהרע קלאַסען־קעמפען און מיט איהרע פעלקער־קריעגען. מיר זאָלען אויף איין רגע האָבען געקאָנט צולאָזען דעם געדאַנק, אַז אויך מיר,

סאָציאַליסטען, פאַר וועמען דער וועלט־פריעדען איז די נשמה פון אונזער גלויבען, וועלען נאָך אַ לאַנגער צייט זיין געצוואונגען צו טראַכטען, אין איינעם מיט דער אַלטער וועלט, וועגען די בעסטע מעטהאָדען, ווי אַזוי מאַסענווייז צו פאַרטילינען מענשליכע לע־בענס.

עס איז טראַגיש פאַר דעם סאָציאַליזם, וואָס ער מוז דאָס טהאָן. אָבער — די רעוואָלוציע איז קיין מאָל ניט געווען קיין הימעל־בלאָהע אידיליע. זי איז אַלע מאָל געווען אַ בלוט־שפּריי־צענדע טראַגעדיע, פול פון אינוועניגסטע ווידערשפּרוכען און קאָנ־פליקטען.

יע, עס איז אַ שאָד, וואָס אין דער צייט פון דעם איצטיגען וועלט־קריעג האָבען מיר ניט די ריסטאָוו׳ס און די ענגעלסעס. זיי וואָלטען אונז דערקלעהרט די מ י ל י ט ע ר י ש ע זייט פון דער גראַנדיעזער טראַגעדיע, וואָס שפּיעלט זיך איצטער אָב פאַר אונזערע אויגען און וואָס פאַרקלעמט אונזער האַרץ. אין זייערע עהרליכע, בעהאַוועגטע רייד וואָלטען מיר גענלויבט. מיר וואָלטען זיך ניט בעדאַרפט בלינד פערלאָזען, — ווי מיר מוזען דאָס טהאָן איצטער, — אויף די איינזייטיגע עקספּערטען פון די קריעג־פיהרענדע צדדים, וועלכע דערצעהלען דעם עולם נאָר דאָס, וואָס עס לוינט זיי צו דערצעהלען, לויט די אינטערעסען פון דעם אָדער יענעם צד.

איך גלויב אָבער, אַז עס זיינען דאָ איינינע פראַגען אין דעם איצטינען קריעג, צו וועלכע מען דאַרף ניט זיין קיין איבעריגס גרויסער מומחה, כדי צו קאָנען פאַנאַנדערקלייבען זיך אין זיי. איך האָב אין מיין פריהערדינען אַרטיקעל אָנגעמערקט אַ פּאָר פון אַזעלכע פראַנען, וואָס דאַרפען, נאָך מיין מיינונג נאָך, שטעהן אין דעם פאָרדערונג פון דעם אינטערעס.

די פראַגען זיינען : ווי אַזוי קאָנען מיר דערקלעהרען די כסדר׳דינע גלענצענדע נצחונות פון דער דייטשער אַרמעע ? וואָס איז דער „שכל“, וואָס די אַליאירטע, וועלכע זיינען, דורכט זיך, גענוג פערעננט אין אייראָפּאַ, שטופען זיך מיט אַזאַ געוואַלד אין די ענגעניסען פון די דאַרדאַנעלען ? מיט וואָס פאַר אַ רעכט האָט איטאַליען זיך אָבגעזאָגט פון די גלענצענדע טעוטאָנישע אָנגעבאָ־

טען, פון איהרע פריהערדיגע פערבינדעטע, און איז צוגעשטאַנען צו די פריהערדיגע פאָליטישע געגנער, וואָס האָבען אזוי ווענִיג שאַנסען צו געווינען די אויבערהאַנד איבער דעם דייטשען עוג מלך הבשן ?

ווי דער לעזער שטויסט זיך אָן, זיינען די אַלע דריי פראַגען פערבונדען אין איינעם, און זייער צענטראַל־פונקט איז — דער אומבעשרייבליכער, וואונדערבארער ערפאָלג פון די דייטשע כלי־זיין. אויב די נצחונות פון דער דייטשער אַרמעע זיינען א פועל־יוצא פון דעם פאַקט, וואָס די דייטשע ראַסע, איהר מיליטערישע אויסבילדונג, איהר וואונדערבארע וויסענשאַפטליכע טעכניק שטע־הען מיליטעריש אזוי הויך איבער די ראַסען, מיליטערישע פעהיג־קייטען און וויסענשאַפטליכע געניטקייט פון איהרע געגנער, אַז זיי קאָנען זי אין דעם איצטיגען קריעג בשום אופן ניט אַרובער־יאָגען, וואָלט אָט דער פאַקט געמוזט לאַנג קלאָר ווערען פאַר די מיליטערישע עקספּערטען פון די אַליאירטע, און זיי וואָלטען אייג־געזעהן, אַז עס ליעגט אין זייערע אינטערעסען, וואָס גיכער צו פערענדיגען דעם קריעג.

ווייל אויב דייטשלאַנד'ס איבערוואָג קאָן ניט אויסגעגליכען ווערען אין דער צייט פון דער מלחמה, יעמאָלט מוז יעדער טאָג, אין וועלכע די שטאַרקערע מאַכט שטויסט זיך צונויף מיט דער שוואַכערער, מאַכען שווערער דעם איבערוואָג פון די דייטשען אי־בער די אַליאירטע, מאַכען אַלץ גרעסער דעם מהלך צווישען ביי־דענס שאַנסען אויף געווינען און אַלץ טיעפער מאַכען דעם קבר, עס וואָלט יעמאָלט געוועזן א פערברעכען פאַר די אַליאירטע צו פערציהען דעם קריעג אין די לענג דורך דער אוואַנטיורע אין די דאַרדאַנעלען, וואָס מוז אָבצאַפּען כחות פון דעם וועסט־פראָנט. עס וואָלט יעמאָלט געוועזן א משוגעת, אַן איינפאַכער אידיאָטיזם פון איטאַליען צו פערבינדען איהר גורל מיט א פערלאָרענער זאַך.

אויב די אַליאירטע זעהען וואָס מעהר צו פערלענגערן דעם קריעג, אויב איטאַליען ווערט ניט נתפעל פון די דייטשע נצחונות, לאָזט אַרויס פון די הענד אוצרות, וואָס מען באָט איהר אָן, אויב זי שטעקט אַריין אויך איהר לייב אין די פּאַנגס־אָרעמס פון דעם מאוים'דיגען ספרוט, איז דאָס א קלאָרער סימן, אַז זייערע מילי־

מערישע עקספּערטען האָבען די אַבסאָלוטע זיכערקייט, אז די דייי־טשע נצחונות זיינען נאָר צייטווייליג, — זיי מענען אַנהאַלטען נאָך אַ היבשע ביסעל צייט, — אז אין דעם משך פון דעם קריעג מ ו ז דייטשלאַנד׳ס איבערוואָג אָבגעמעקט ווערען און אַז וואָס לענגער דער קריעג וועט געדויערען, אלץ ז י כ ע ר ע ר וועט ער פערטיליגט ווערען.

אויף וואָס קאָן אזא זיכערקייט געבויט זיין?

זי איז געבויט אויף אַ ניכטערער אָבשעצונג פון דער לאַגע און פון יענע רעאַלע פאַקטען, וואָס האָבען געצוואונגען דייטש־לאַנד ארויסצורופען דעם קריעג.

דייטשלאַנד׳ס גבורה איז ניט אַ פּראָדוקט פון איהר גאונ׳י־שער ראַסע, — ווי געניאַל זי זאָל אין דער אמת׳ן ניט זיין. די מיליטערישע קראַפט פון אַ פאָלק איז אַלע מאָל אַ פּראָדוקט, דער עיקר, פון ט ע כ נ י ק — און אונטער דעם וואָרט „טעכניק“ פערשטעהע איך אַלץ, וואָס עס איז נויטיג, כדי די אַרמעען זאָלען אָם בעסטען אויסנוצען זייער קריעגערישע ענערגיע, — און פון צ אָ ה ל. אין קריעג מוז סוף כל סוף גובר זיין די העכערע טעכ־ניק. אָבער ביי אַ גלייכער טעכניק מוז סוף כל סוף גובר זיין די גרעסערע צאָהל.

אָט דער געזעץ איז געווען די אורזאַך, וואָס האָט אַרויסגע־רופען דעם קריעג; אויף דעם געזעץ בויען די אַליִאירטע, ווען זיי זוכען איהם צו פערלענגערען.

לאָמיר זיך דערמאָנען די אורזאַך פון דעם קריעג.

אין דעם זומער פון 1913 איז שוין געווען ניכר, אַז דער פער־ענדיגטער באַלקאַן־קריעג איז געווען ניט מעהר ווי דער ערשטער אַקט פון אַ גרויסער טראַגעדיע, וואָס דאַרף זיך אָבשפּיעלען אין אייראָפּאַ. דער וועלט־קריעג איז נאָך יעמאָלט ניט אויסגעבראָ־כען דערפאַר, ווייל ניט רוסלאַנד, ניט פראַנקרייך זיינען ניט גע־ווען פאַרטיג פאַר איהם.

עס הויבט זיך אָן אַ נערוועזע, האַסטיגע מיליטערישע פאָר־בערייטונג אין ביידע לענדער. זייערע פּאַרלאַמענטען בעווילינען אומגעהויערע סומען אויף צו פערשטאַרקען די מיליטערישע קראַפט. עס ווערען אָנגענומען פּראָגראַמען אויף צו רעאָרגאַני־

זירען די מיליטערישע מאכט אין אזא מאָס, אז דייטשלאנד דער־פיהלט זיך אין געפאהר. איהרע מיליטערישע עקספּערטען הויבען אויף א שטורעם. זאָלען די פּראָגראַמען דורכגעפיהרט ווערען אומ־געשטערטערהייד. אזוי ווערט אין 1917 א שטריק ארומגעוואָר־פען ארום דייטשלאנד'ס האלז און איין עק פון דעם שטריק וועט זיין אין די הענד פון רוסלאנד, דער אנדערער — אין די הענד פון פראנקרייך. זיי וועלען נאָר דארפען שטארקער א ציה טהאָן און דייטשלאנד'ס לעבענס־אָטהעם געהט אויס. אזוי האָבען גע־מענה'ט די מיליטערישע עקספּערטען.

דייטשלאנד האָט געהאט און האָט נאָך עד־היום א טעכנישען איבערוואָג איבער רוסלאנד און פראנקרייך און אויב אָט די בע־סערע מיליטערישע פאָרבערייטונג וואָלט געווען אן א ב ז א־ל ו ט ע, אזא, וואָס קאָן אָנגעיאָגט ווערען נאָר אין דורות און דורות, — וואָלט יעמאָלט דייטשלאנד געקאָנט רוהיג ווארטען ביז 1917, אין דער זיכערקייט, אז זי וועט אלע מאָל און אנטקעגען אלעמען קאָנען בעווייזען, וואָס זי קאָן.

אָבער דייטשלאנד האָט געוואוסט, אז איהר טעכנישער אי־בערוואָג איז א רעלאַטיווער, א צייטווייליגער, אז ער איז אן אריבער־יאָג אויף א פּאָר יאָהר און ניט מעהר; אז אין 1917 יאָגט מען זי אָן, און אז יעמאָלט ווערט זי דערוואָרגען פון דעם שטריק, וואָס ליעגט אויף איהר האלז.

זי האָט דעריבער ג ע מ ו ז ט ארויסרופען דעם וועלט־קריעג, וואָס פריהער, כדי אויסצונוצען איהר צייטווייליגען פאָר־שפּרונג, כ ד י צ ו צ ו ו י נ ג ע ן ד י ג ע ג נ ע ר א נ־צ ו י אָ ג ע ן ז י א י ן ד ע ר צ י י ט פ ו ן ק ר י ע ג, כדי דער אונפערמיידליכער קריעגס־שטורעם זאָל זיך אין דעם ערגסטען פאל האָבען אויסגעברויזט אין אזא מאָמענט, ווען די געגנער ווע־לען זיי האָבען אָנגעיאָגט, אָבער נאָך ניט אריבערגעיאָגט.

דאָס האָט געמוזט זיין דייטשלאנד'ס חשבון אויף דעם ערג־סטען פאל. און דאָס איז אויך דער חשבון, וואָס שטעהט פאר די אויגען פון די אליאירטע. זיי שעהמען זיך ניט מיט זייערע מפּלות, ווי דייטשלאנד גרויסט זיך ניט איבריגענס מיט איהרע נצחונות. ביידע צדדים ווייסען און פערשטעהען, אז אנדערש האָט

דאָס ניט געקענט זיין: דייטשלאַנד'ס צייטווייליגער איבער־יאָג האָט זיך אַנדערש ניט געקאָנט אַרויסווייזען אין'ם קריעג, ווי נאָר אין דער פאָרם פון וואונדערבאַרע נצחונות. און זיי וועלען מוזען אַנהאַלטען אַזוי לאַנג, ווי לאַנג דער טעכנישער איבערוואָג וועט ניט אויסגעגליכען ווערען דורך די האַסטיגע מיליטערישע בעוואַפענונג פון די אַליאירטע, און זיי וועלען קאָנען איבערגעבען דאָס וואָרט צו דעם פאַקטאָר פון דער גרעסערער צאָהל.

וועט זיך דייטשלאַנד'ס חשבון אַרויסשטעלען ריכטיג? וועלען די אַליאירטע זיך צופריעדענשטעלען מיט דעם, וואָס זיי האָבען אַנגעיאָגט דייטשלאַנד און וועלען זיך אָבזאָגען אויסצונוצען די גרעסערע צאָהל, כדי זיך אָבצורעכענען מיט איהר? דאָס זיינען אַזעלכע פראַגען, וואָס מוזען אַרומגערעדט ווערען באריכות. מיר מוזען דאָס לאָזען אויף אַן אַנדערס מאָל.

צייט דערצו וועלען מיר סאַי־ווי־סאַי האָבען גענוג, ווייל אויב אונזער השערה איז ריכטיג, — און זי קאָן דערקלערען די דריי רעטעניסען פון דעם איצטיגען קריעג, — דאַרף די מלחמה נעדויערען נאָך אַ גוטע פאָר יאָהר, ווייל אַזוי ליעגט דאָס איינגעגראָבען אין דער אינווענינסטער לאָגיק פון דער לאַגע.

סיידען די פעלקער וועט נמאס ווערען, מיט זייערע לעבענס צו פערווירקליכען די אינווענינסטע לאָגיק פון דער לאַגע: סיידען זיי וועלען קומען צום שכל און אַראָבטרייסלען פון זיך דעם כשוף פון יענע קרעפטען, וואָס האָבען אַזאַ אינווענינסטע לאָגיק בעשאַפען.

יולי 1915.

דער סוף פון דעם טערק

וואָס וועט זיין דער סוף פון דעם קריעג?

עס איז אַלעמען בעקאַנט די וועטער־נביאות פון יענעם פויגל:

— עס וועט זיין אָדער אַ רעגען, אָדער אַ שנעע. אָבער אויב אַ רעגען, וועט דאָס זיין שוין איינמאָל אַ רעגען: אַ מבול! און אפשר אַ קלייניגקער. און אפשר וועט גאָר נישט זיין.

— געווינען מוזען אָדער די דייטשען, אָדער די אַליאירטע. אָבער אויב די דייטשען וועלען געווינען, וועט דאָס זיין שוין איינמאָל

אַ זיעג! גאַנץ בעלגיש נעהמען זיי צו זיך, די באַלטישע פּראָווינצען רייסען זיי אָב, פּוילען געהט אוועק פון רוסלאַנד, פינלאַנד ווערט בעפרייט. און אפשר וועלען זיך די דייטשען מוזען בענוגענען מיט אַ סך ווענינער. און אַפּשר וועט זיך די גאַנצע מעשה אויסלאָזען מיט אַ רעמיז, (דראָה).

איך האָב אין אַ פּאָר פריהערדיגע אַרטיקלען בעוויזען, ווי אַזוי עס איז מעגליך, אַז דער קריעג זאָל זיך ענדיגען מיט אַ רעמיז.

איך בין אַרויסגעגאַנגען פון דעם געדאַנק, אַז דייטשלאַנד, וואָס האָט אַזוי אומדערוואַרטעט אָנגעצונדען דעם גרויסען וועלט־בראַנד, האָט דאָס באמת געטהאָן ניט אויס אַ פּאָליטישען לייכטזין און ניט פון מוטהווילינער גדלות, נאָר געטריבען פון דער נאַציאָנאַלער נויט.

דייטשלאַנד האָט ניט שטאַרק מגזם געווען, ווען זי האָט גע־טענה׳ט, אַז זי איז געצוואונגען צו טרעטען מיט די פיס אַלע אינ־טערנאַציאָנאַלע געזעצען און אָבמאַכונגען, ווייל זי קעמפט פאַר איהר נאַציאָנאַלע עקזיסטענץ. „נאַציאָנאַלע עקזיסטענץ" איז געווען אפשר אַ ביסעלע אַ גוזמא. אפילו ווען רוסלאַנד און פראַנקרייך וואָל־טען אין 1917 פאַרטיג געוואָרען מיט זייערע מיליטערישע פּאָרבע־רייטונגען, אפילו ווען זיי וואָלטען זיך מיט התמדה אַ נעהם געטהאָן, צו ציהען די שטריק פוןביידע זייטען אויף דייטשלאַנדס האַלז, וואָלט זי אַפּשר אויך געקאָנט, אין אַ פערטיידיגונגס־קריעג, בע־שטעהן איהר שטעדטעל.

אָבער יעמאָלט וואָלט זי זיכער פערלוירען יענע ראָליע אין דער וועלט־פּאָליטיק, וועלכע זי האָט זיך ערוואָרבען אין דער לעצטער צייט.

דער ראַשער ענטשלוס פּאַנאַנדערצופּלאַקערען דעם וועלט־קריעג אין אַזאַ מאָמענט, ווען איהרע צוויי שונאים פון רעכטס און לינקס זיינען נאָך ניט פאַרטיג, לאָזען פאַרבייציעהען דעם שטורעם אונטער בעדינגונגען, ווען זי, דייטשלאַנד, האָט דעם פּאָרשפּרונג פון אַ פּאָר יאָהר מיליטערישען אריבעריאַג, איז געווען אַ מייסטער־צוג פון דער דייטשער נאַציאָנאַלער פּאָליטיק.

זי האָט געקאָנט זיכער זיין, אַז זי וועט איהר אריבעריאָג גלייך אויסבייטען אויף וואונדערבאַרע נצחונות אין דער ערשטער צייט, און וואָלט ענגלאַנד אויך בעצייטענס ניט איינגעזעהן די לאַגע און

ניט גלייך זיך אריינגעוואָרפן אין קריג, — שפּעטער וואָלט זי סאַי ווי סאַי געמוזט צושטעהן צו איהם, — וואָלטען די דייטשע טריאומפען געווען נאָך קאָלאָסאַלער, און זי וואָלט ארוים פון דעם וועלט־קריעג נאָך אפשר מיט א שטארקען צוגאָב צו איהר פריהער־דיגער פּאָליטישער וואָג.

איצטער אָבער וועט דייטשלאַנד, — ניט קוקענדיג, וואָס זי האָלט ביי נעהמען ווארשא, וואָס זי וועט אפשר איינגעהמען דעם באַלטישען ראַיאָן, וואָס זי וועט אפשר צוריקשטויסען די רוסישע אַרמעע ביז צו די אייגענטליכע גרעניצען פון „ראסיי", ביז סמאָ־לענסק, — איצטער וועט דייטשלאַנד צופריעדען זיין, ווען זי וועט פון דעם וועלט־בראַנד ארוים א גאַנצע מיט די ביינער, און זי וועט גומל־בענשען, ווען איהר מאכט אין דעם וועלט־קאָנצערט וועט פּראָפּאָרציאָנעל ניט פערמינערט ווערען.

אין דעם זין וועט דער קריעג זיך ענדיגען מיט א רעמיז, און דייטשלאַנד'ס ציעל וועט זיין דערגרייכט.

אָבער דאָס הייסט ניט, אז אַלץ וועט בלייבען, ווי געווען. ווי זעהר עס וואָלט זיך מיר, דעם נייטראַלען, ניט געוואָלט, אז צום סוף זאָלען די פעלקער זיך מוזען זאָגען: „מיר האָבען איינע די אַנדערע געמאָרדעט אומזיסט און אומנישט", אין א „סטאַטוס־קוואָ־אַנטע", א צוריק־קעהר צו דעם פריהערדיגען צושטאַנד, צו דער פריהערדיגער פּאָליטישער לאַנד־קאַרטע, א זאַך וואָס איז אונמעגליך אָנצונעהמען.

דער וועלט־קריעג האָט זיינע אינוועניגסטע, אימאַנענטנע ציעלען. אז ניט, וואָלט ער זיך גאָר ניט ארויסגעריסען. דייטשלאַנד האָט איהם ניט געקאָנט בעשאַפען. זי האָט איהם נאָר גע־קאָנט ארויספאָדערען, קינסטליך ארויפטרייבען אויף דער אויבער־פלעך, כדי צו פּראָפּיטירען פון זיין פריהצייטיגען אויסברוך.

דער ציעל פון דעם וועלט־קריעג איז אָבער די פערענטפערונג פון דער „אָריענט־פראַגע" — און דער איצטיגער ענטפער אויף דער פראַגע איז די ליקווידירונג פון דער טער־קישער אימפעריע.

יע, פון דער טערקישער אימפעריע. מיט דעם טערק האָט זיך

דאָס אָנגעהויבען און צו איהם, צו דעם טערק וועט זיך דאָס מסתמא אויסלאָזען.

שוין פון לאנג אָן, ווי ארום דעם „טויטען־בעט" פון דעם „קראנ־קען מאַן" זענען געשטאנען די פיער גרויס־מעכטען, וואָס יעדע איינע פון זיי האָט זיך גערעכענט פאר זיין לעגאַלען יורש: רוס־לאנד, ענגלאנד, פראנקרייך, עסטרייך. ווי הונגעריגע וועלף האָבען זיי געהיט איינער דעם אנדערען, אָנגעגרייט אָנצופאלען אויף יע־דען איינעם פון זיי, וואָס וועט האָבען די העזה ארויפצולעגען די האנד אויף דעם פעטען ביסען.

עס איז אָן אָנגענומענע זאַך אין דער פּאָליטיק, אַז טערקיי האָט זיך געהאלטען נאָר דורכדעם, וואָס קיינער האָט קיינעם ניט געלאָזען זי איינשלינגען. איהר אינטערנאציאָנאלע לאגע האָט זיך אָבער פערבעסערט קורץ פאר דער טערקישער רעוואָלוציע, ווען דייטשלאנד איז אריינגעטראָטען אין פריינדליכע בעציהונגען צו איהר. אין דער וואקסענדער וועלט־ראָליע דייטשלאנד'ס האָט די טערקיי געפונען א נייע מאכט, וואָס איז פעראינטערעסירט, אַז קיינער זאָל זי ניט אָנריהרען.

אָנגעלעהנט אויף דייטשלאנדס אקסלען, פּרובט דער „קראנ־קער מאַן" אראָבקריעכען פון זיין קראנקען־בעט. עס רייסט זיך ארויס די יונג־טערקישע רעוואָלוציע. אָבער ווי נאָר דער „חולה" האָט זיך דערלאנגט א ריהר, אזוי האָט שוין דער פּאָליטישער גלייכ־געוויכט פון אייראָפּא גענומען וואקלען.

בולגאריען און עגיפּטען דערקלעהרען זיך פאר אינגאנצען אונ־אבהענגינג פון דער טערקיי. א נייער וואָלף שטעהט צו צו די פרי־הערדיגע. איטאליע הויבט פּלוצלונג אָן א קריעג מיט טערקיי און רייסט פון איהר אָב איין גליעד נאָך דעם אנדערען. דאָס גיעסט אריין מוטה אין די באלקאנישע פעלקער: זיי פעראייניגען זיך, כדי אין גאנצען ארויס צו ווארפען דעם טערק פון אייראָפּא. נאָר איין דייטשלאנד בלייבט איהם טריי, און טערקיי האָט אויף קיינעם ווייטער ניט צו האָפען, ווי נאָר אויף די פּאָליטישע אינטערעסען און דער מיליטערישער מאכט פון דעם דייטשען רייך. זאָל דייטש־לאנד באמת ארויס א זיעגערין פון דעם איצטיגען קריעג, אזוי ווערט די פערענטפערונג פון דער אָריענט־פראגע ווייטער אָבגעשטופּט,

ווער ווייס אויף ווי לאַנג, און דער היסטאָרישער גורל פון דער טערקיי דערוויילע אַרויסגעריסען פון דער סכנה.

דייטשלאַנד וועט ניט לוינען איינצושלינגען די טערקיי און צו בעשאַפען דורך דעם אַ נייעם אינוועגיגסטען פיינד. עס וועט זיך איהר אַ סך בעסער בעצאָהלען, די טערקיי זאָל פערבלייבען, כלומרשט, סואווערען אין אַלע איהרע פּראָווינצען, זי זאָל אויף זיך אויך ווייטער טראָגען דעם יאָך פון דער נאַציאָנאַלער זעלבסט־דערהאַלטונג און זעהן אין דייטשלאַנד דעם איינציגען פריינד און בעשיצער אַנט־קעגען אַלע שונאים פון דרויסען. די אמת'ע באַלאַבאַטישקייט אָבער, סאַי די פּאָליטישע, סאַי די עקאָנאָמישע אין דער טערקיי וואָלט יעמאָלט אַריבער אין דייטשע הענד.

אונטער דער מאַסקע פון דער טערקישער סואווערעניטעט וואָלט דייטשלאַנד יעמאָלט געוועזען דער פאַקטישער יורש פון יענע לענ־דערייען, פאַר וועלכע עס שלאָגען זיך די אייראָפּעאישע מעכטען. דייטשלאַנד וואָלט געוואָרען ד י וועלט־מאַכט, מיט אַ געזיכער־טער אויבערהערשאַפט איבער אייראָפּאַ אויף דורות.

צום גליק פאַר די אייראָפּעאישע פעלקער און צום אומגליק פאַר דעם טערק, קאָן פון אַזאַ זיעג דייטשלאַנד'ס גאָר קיין רעד ניט זיין. דייטשלאַנד איז שטאַרקער פאַר איהרע געגנער מיט אַ פּאָר יאָהר מיליטערישע איבערוואָג, און אויף דערויף אַליין קאָן ניט געגרינדעט ווערען אַ העגעמאָניע איבער דער וועלט. דער מי־ליטערישער איבערוואָג וועט אויסגעגליכען ווערען אין דעם משך פון דעם קריעג, און וואָס לענגער ער וועט געדויערן, אַלץ זיכערער וועט קומען דער אויסגלייך. צו דער צייט פון דעם פריעדען וועלען די אַליאירטע, אַ חוץ דעם, האָבען אין זייערע פינגער די האַלז און דאָס הארץ פון טערקיי, — די דאַרדאַנעלען און קאָנסטאַנטינאָפּאָל. מיט קאָנסטאַנטינאָפּאָל, „דעם שליסעל צו דער וועלט־הערשאַפט", אין זייערע הענד, קאָנען זיי רעדען מיט דייטשלאַנד גאַנץ אַנדערע רייד.

אויב דייטשלאַנד'ס חשבון זאָל זיך איינגעבען, און דער קריעג זאָל זיך ענדיגען מיט אַ רעמיז, ניט פערמינערינדיג פּראָפּאָרציאָנעל דייטשלאַנד'ס פּאָליטישע וואָג, וועט פאַר קיינעם קיין אַנדער ברירה ניט זיין: מען וועט מוזען פערענטפערען די אָריענט־פּראַגע און

בעצאָהלען יעדען פאַר די קרבנות פון דעם קריעג מיט שטיקער טערקיי.

דאָס איינציגע, אויף וואָס דער טערק קאָן יעמאָלט האָפען, איז אַז דייטשלאַנד וועט פאַר איהם אויסדינגען די אונאבהענגיג־קייט פון די ריין־טערקישע פּראָווינצען אין קליין־אַזיען. זאָל אָבער דייטשלאַנד פערלירען דעם קריעג, איז יעמאָלט איבערהויפּט „אַ סוף — אַן עק״ צו אַ וועלכער עס איז פּאָליטיש־זעבלסטשטענדיגער טער־קישער עקזיסטענץ.

על־כל־פּנים, אויך אין דעם פאַל פון אַ רעמיז, — וועט טערקיי מוזען ווערען צוטיילט. אַלע ניט ריין־טערקישע פּראָווינצען, — סידיע און פּאַלעסטינאַ, מעסאָפּאָטאַמיע און אַרמעניע און דאָס ביסעל אייראָפּאַ, וואָס זי האָט נאָך ביי זיך, — וועלען פון איהר אָבגענומען, פּאַנאַנדערגעשניטען און צוטיילט ווערען אויף פער־שיעדענע שאָלען, כדי צו בעשאַפען אַ נייעם דוויערנדען איירא־פּעאישען גלייכגעוויכט. די טערקיי וועט זיך דאַרפען שעצען גליק־ליך, ווען מען וועט זי אַליין ניט ארויפוואַרפען אויף וועמעס עס איז אַ שאָל.

און טאַקע פאַרוואָס ניט אויף דער שאָל פון עסטרייך־דייטש־לאַנד? וועלף געהען אויף געיעג אין איינעם אין „ברידערליכער סאָלידאַריטעט״, אָבער אַ פערוואַונדעטען וואָלף עסען די אייגענע ברידער אויף. דאָס איז אויך דאָס האַרטע געזעץ פון דער אינטער־נאַציאָנאַלער פּאָליטיק, כל זמן די פעלקער וועלען לעבען צווישען זיך, ווי די וועלף.

אָט פאַר וואָס איך זאָג, אַז מיט דעם טערק האָט זיך דאָס אָנ־געהויבען, און צו דעם טערק וועט זיך דאָס משמעות אויסלאָזען. אָט פאַר וואָס איך מיין, אַז די איצטיגע שלאַכטען אין פּוילען, בעלגיע, פראַנקרייך און אומעטום ווערען,—זיכערער פאַר אַלץ,— געפיהרט אויף דעם חשבון פון דעם טערק.

28טען יולי, 1915.

די אינטערעסען פון דעם אידישען פאָלק

און וואָס איז מכח אונז ?

אין די צייטונגען, צייטשריפטען און גאַנצע ביכער פון גאָר דער וועלט הערט מען נאָך אַלץ ניט אויף מפלפל צו זיין זיך וועגען דעם איצטיגען וועלט־קריעג און נאָך עד היום ווערט געפיהרט אַ הייסע פאָלעמיק וועגען די פערפּלאָנטערטע שאלות, וואָס ער, דער קריעג, האָט פּלוצים אַוועקגעשטעלט פאַר דער מענשהייט.

ביי די נייטראַלע פעלקער ווערען אַלע שאלות צוגעשפּיצט צו איין־איינציגען הויפּט־פּראָבלעם : בלייבען נייטראַל אָדער זיך אַ וואָרף טהאָן אין פייער ? און אויב געהן אין קריעג — צו וועמען צושטעהן ?

אויך ביי אונז, אין אונזער ענגער און ווייטער אידישער וועלטעל, קאָנען די קריעגס־פראַגען נאָך ניט אַראָבגענומען ווערען פון דעם סדר היום. אויך מיר זיינען געצוואונגען פאַנאַנדערצו־קניפּלען מיט נעגעל און צייהן יענע פערפּלאָנטערטע נעץ פון פּראָבלעמען, וואָס האַלט איצטער געפאַנגען דעם מענשליכען גע־דאַנק. און אויך ביי אונז האָבען אַלע שאלות איין איינציגען אויס־קוק : מיט וועמען האַלטען ? ס'איז אָבער אַ גרויסע נפקא מיניה צווישען די פּלפּולים ביי די אומות העולם און דיזעלביגע חקירות ביי אונז אין דערהיים.

ביי אַלע פעלקער פון דער וועלט, — דערהויפּט ביי די ניי־טראַלע, — קאָנען די פּראָ־און־קאָנטראַס האָבען אַ ממשות'דיגען רעזולטאַט, קאָנען אויף אַזאַ אָדער אַן אַנדער אופן איינווירקען אויף דעם גאַנג פון די פּאַסירונגען.

האָט מאָנטענעגראָ, למשל, איינגעזעהן, אַז זי דאַרף געהן העל־פען סערביען, האָט זי תיכף אַרויסגעשטעלט אַן אַרמעע פון אַזוי־פיעל און אַזויפיעל רעגימענטער, וואָס האָבען געמוזט פיעל אָדער ווייניג אַ ציה טאָן די שאַל אויף דער זייט פון דעם דריי־פערבאַנד. דאָס אייגענע מיט דעם טערק, וועמעס אַריינגרייפען אין קריעג האָט

גאַנץ געוויס צוגעגעבן וואָג אויף דער שאָל פון דעם צוויי־בונד. און ווען אַ פאָלק באַשליסט צו בלייבן נייטראַל, האָט דאָס אויך אַ מעהר אָדער ווייניגער גרויסע בעדייטונג פאַר דעם גאַנג און די רעזולטאַטען פון דעם קריעג. אָבער וואָס פאַר אַ ווערדע האָבען א ו נ ז ע ר ע חקירה׳ן־זיך און האַמפּער׳ן־זיך וועגען דעם קריעג?

נאָך איידער מיר האָבען זיך געקאָנט פאַנאַנדערקלייבען, אויף וועמעס צד איז דער יושר אָדער צו וועמעס צד עס ציהען די אינטע־רעסען פון אונזער פאָלק, האָבען מיר זיך שוין אריינגעוואָרפען אין דער מלחמה און האָבען אַרויסגעשטעלט אַן אַרמעע אויב איך האָב ניט קיין טעות, אַ סך אַ גרעסערע, איידער מאָנטענעגראָ.

געוויס האָבען מיר דאָס ניט געטאָן, ווייל מיר זיינען אַן „עמא פזיזא“, אַ לייכטזיניגנ פאָלק, אָדער אַ קריעגערישע אומה, וואָס האָט זיך קוים געקאָנט דערוואַרטען אויף דעם בלוטיגען יום־טוב. מיר זיינען געגאַנגען אין קריעג און מיר פערבלוטען אין איהם ווייל מען האָט ביי אונז קיין עצות ניט געפרעגט און מיט אונזער דעה זיך ניט גערעכענט; ווייל דער ביטערער מזל אונזערער האָט אונז געזאָגט: „געה!“, און מיר האָבען געמוזט געהן.

צו וואָס פאַר אַ רעזולטאַט מיר זאָלען ניט קומען אין אונזערע ויכוחים, צו וועמען עס זאָלען ניט ציהען אונזערע סימפּאַטיעס אָדער אינטערעסען, פאַר וועמען עס זאָל זיך אין דער לעצטער שורה ניט אַרויסזאָגען דער ווילען פון פאָלק, וועט דאָס קיין ברעקעל ווירקונג ניט האָבען אויף אונזערע האַנדלונגען, — מיר וועלען געהן שיסען און שלאַכטען, וועמען מען וועט אונז הייסען, — און ממילא קאָן אונזער ווילען קיין ברעקעל ממשות ניט האָבען אויף דעם גאַנג פון די פּאַסירונגען.

מיינט ניט אַז דער דאָזיגער פינסטערער מזל אונזערער בע־שטעהט נאָר אין דעם, וואָס מיר האָבען ניט, ווי מאָנטענעגראָ אָדער בולגאַריע, קיין אייגענע זעלבסטשטענדיגע מדינה, אין דעם פּרט זיינען די פּוילען אָדער די רוטענער ניט קיין גרעסערע מיוחסים, איידער מיר. אויך זייער שיקזאַל איז דעריבער געגוג הארט, אויך זיי מוזען צוזעהן, ווי זייערע קינדער ווערען פוןביידע זייטען גרעניץ פיינדליך אוועקגעשטעלט איינע אַנטקעגען די אַנדערע און דורך די בייטש פון דעם פרעמדען הערשער געצוואונגען צו ברודער־מאָרד.

אָבער אויב מען פרעגט ביי זיי ניט קיין עצות און מען וואַרט ניט אויף זייער הסכּמה צו דעם קריעג, וואָלט אָבער פאַלש געווען צו זאָגן, אַז זייער דעה אינטערעסירט קיינעם ניט, אַז זייער פאָלקס־ווילען איז אַ זאַך, מיט וועלכע די הערשער האָבען זיך אַבסאָלוט ניט וואָס צו רעכענען.

די פוילען און די רוטענער וואוינען, ווען אפילו אָהן פּאָליטישע זעלבסטשטענדיגקייט, אין זייער אייגענער היים. אַזוי פיעל און אַזוי פיעל קוואַדראַט קילאָמעטער לאַנד איז בעפעלקערט פון דער פּוילישער און דער רוטענישער אומה. דער קריעג ווערט גראָד געפיהרט אויף יענעם שטח, און די וואָס פיהרען איהם זיינען געצוואונגען האָבען אין זין די שטימונג און די געפיהלען פון דער בעפעלקערונג.

עס האָט זיך גראָד געמאַכט, אַז דיביידע פעלקער זיינען געבליבען טריי און לאָיאַל צו זייערע הערשער און זיי האָבען ניט אוועקגעשטעלט זייער ווילען להיפּך צו דעם ווילען פון יענער מלוכה, צו וועלכער זיי געהערען. עס קאָן זיין, אַז דער שטאַאַטס־פּאַטריאָטיזם האָט ביי זיי גובר געווען דעם נאַציאָנאַלען געפיהל, מעגליך אפשר אַז דורך אַ פּסיכישער פערבלענדניס זיינען ביי די עסטרייכישע פוילען און רוטענער פערבונדען געוואָרען די אינטערעסען פון דעם גאַנצען פּוילישען און רוטענישען פאָלק מיט דעם זיעג פון עסטרייך, ווי די רוסישע פוילען און רוטענער האָבען אַרויפגעלעגט זייערע נאַציאָנאַלע האָפנונגען אויף דעם טריאומף פון די רוסישע כּלי־זין. און אפשר האָט זיי דער קריעג פערכאַפּט אין אַזאַ היסטאָרישען מאָמענט, ווען די נאַציאָנאַלע ענערגיע זייערע איז געווען אָבגעשוואַכט און זיי האָבען זיך געמוזט לאָזען שטופּען ווי פעהנדליך אויף'ן שאַךברעט.

אַזוי אָדער אַזוי, אָבער יעדער איינער וועט צוגעבען, אַז די פּאַסיווּיטעט און לאָיאַליטעט פון יענע פעלקער זיינען ניט קיין מוז אין זייער היסטאָרישען זיין, ניט קיין נויטווענדיגער פּועל־יוצא פון זייער נאַציאָנאַלער לאַגע.

קיינער קאָן ניט אָבלייקענען דעם פאַקט, אַז אַ פּוילישער אָדער רוטענישער, אָדער אַ פּויליש־רוטענישער אויפשטאַנד, צוליעב אייגענע נאַציאָנאַלע ציעלען, איז געווען אַ מ ע נ ל י כ ק י י ט אין

דעם איצטיגען קריעג און אז א דאנק יענעם אויפשטאנד וואָלטען די פּאסירונגען אין זייערע לענדער בעקומען א גאנץ אנדער אויסזעהען, איידער איצטער.

מיט דער דאָזיגער מעגליכקייט האָבען זיך דעריבער די קריעגפיהרענדע צדדים ג ע מ ו ז ט רעכענען, און זיי האָבען דאָס געטהאָן, אויף וויפיעל זייערע אינטערעסען האָבען עס געקאָנט צולאָזען און אויף וויפיעל זיי האָבען אָבגעשעצט דעם ערנסט פון דער לאגע.

מחמת דעמזעלבען טעם האָט זיך עסטרייך שטארק געמוזט צוהערען צו דער דעה און דעם ווילען אויך פון דעם טשעכישען פּאָלק, ווען אפילו זיין טעריטאָריע ליגט דרויסען פון שלאכט־ראיאָן. ערשטענס, — ווער קאָן וויסען, וואו עס וועט אויסקומען צו פיהרען די שלאכט? און צווייטענס, אפילו ווען די טשעכישע טעריטאָריע זאָל בלייבען אין גאנצען פערשוינט פון קריעגס־שלאכטען, — ווער קאָן קאווירען, אז אין דעם טשעכישען פּאָלק וועט ניט אריין א רוח שטות, וואָס זאָל איהם א טרייב טהאָן אין די אָרעמס פון דער רוסישער פּאָליטיק? אויך א טשעכישער אויפשטאנד איז א מ ע ג ל י כ ק י י ט און קיין צד האָט זי ניט געטאָרט ארויסלאָזען פון אויג.

וואָס בעדייט דאָס? דאָס בעדייט, אז א בעשטימטער סכום קוואדראט קילאָמעטער לאנד, בעזעצט פון די קינדער פון איין־איינציגען פּאָלק, — מיט א געזונטער בויערשאפט, וואָס קאָן ארויסשטראָמען א געוויסע סומע פון מוסקעל־ענערגיע, מיט א מיטעלשטאנד, וואָס קאָן אוועקגעבען א טייל פון זיין אייגענס פאר די אינטערעסען פון זיין פּאָלק, מיט אַן אינטעליגענץ, וואָס איז איבערגעגעבען דעם פּאָלק און איז אָנגעגרייט מקריב צו זיין פאר איהם זיין מארך און בלוט, — איז תמיד א בעדייטענדער פּאָליטישער פאקטאָר, וואָס וועט אלעמאָל ארויספאָדערען א געוויסען דרך ארץ צו זיך.

נו, און מיר? וואָס איז אונזער ווערטה אין דעם פּאָליטישען לעבען? וואו זיינען אונזערע קוואדראט־קילאָמעטערס לאנד?

מיר זיינען א פּאָלק, אָהן א פיצעל אייגען־לאנד, א פּאָלק, וועמעס מאסען עס ווידעמען זיך, ווי ווערים, אין דעם זומפּ פון די שטעדט און שטעדטלעך; וועמעס באנקירען ווע‌לען תמיד פאר א

ביסעל אַ העכערען פּראָצענט פּערלייען זייערע קאַפּיטאַלען אונזערע בעדריקער; וועמעס אינטעליגענץ, — אונזער גייסטיגע מאַרך און זאַפט, — וועט זיבען מאָל אַ טאָג אַבלייקענען, אַז זי געהערט צו אונז, זיבען מאָל אַ טאָג זיך אָבשפּייען פון אונז פאַר אַ פעטען טאָפּ לינזען, פאַר אַ פּראָפעסאָר־שטעל, פאַר די אַקסעלבאַנטען פון אַ מאַיאָר, פאַר דעם כבוד צו זיצען ביים פרעמדען טיש.

וואָס פאַר אַ רעכט האָבען מיר צו פערלאַנגען, אַז מען זאָל פּאָליטיש אַריינרעכענען אין חשבון אויך אונזער גורל און וואָס פאַר אַ ווערטה קאָן פאַר איינעם האָבען די בעשטימונג פון אונזער ווילען?

אונזער פּאַסיוויטעט און לאָיאַליטעט זיינען ניט קיין צייט־ווייליגער פּראָדוקט פון געוויסע היסטאָרישע אומשטענדען; ניט קיין אויסגערעכענטער פּאָליטישער שריט; ניט קיין טעמפּעראַרע פערגליווערטקייט פון אונזער נאַציאָנאַלער ענערגיע; זיי זיינען אַ נויטווענדיגער מוז, איינגעקריצט אין דעם שפּל'ען נאַציאָנאַלען מעמד אונזערען. קיינער דאַרף זיך ניט רעכענען מיט אַן אידישען פּאָלקס־אויפשטאַנד און יעדערער האָט דעריבער די מעגליכקייט צו שפּייען אונז אין פּנים און צו טרעטען אונז מיט די פיס.

וואָלט אין אונזער ברוסט ניט געלעבט דער טיעפער גלויבען אין די רעוואָלוציאָנערע כוחות, וואָס שלומערען אין אונזער אַר־בייטערשאַפט און אין די נאַציאָנאַלע כוחות פון אונזערע פּאָלקס־מאַסען, וואָס מוזען אין גאַנצען איבערבייטען אונזער נאַציאָנאַלען מעמד, וואָלטען מיר יעמאָלט אויף דער שאלה: „און וואָס איז מכוח אונז?" געמוזט געבען נאָר איין ענטפער: — מכוח אונז איז די ערגסטע זאַך, די מאוס'טע זאַך, וואָס קאָן ווען עס איז פּאַסירען מיט אַ פּאָלק: **עס איז אויף אונז אַ גרויסער צער־בעלי־חיים!...**

עס איז דעריבער קיין חידוש ניט, וואָס דאָס רוב פּאָליטיקער אונזערע, אָהן אַ ברעקעל גלויבען אין די רעוואָלוציאָנערע און נאַ־ציאָנאַלע כוחות פון די אידישע מאַסען, ברעכען איצטער זייערע מוחות נאָר אויף איין־איינציגען פּראָבלעם: ווער פון די קריעג־פיהרענדע צדדים וועט לייגען אויף אונז מעהר רחמנות.

שפּיהרט אָבער קיינער ניט די גאַנצע שמאַך, וואָס ליגט אין די ווערטער: אַ צער־בעלי־חיים אויף אַ פּאָלק?...

23טער נאָוועמבער, 1914.

ד״ר. ח. זשיטלאָווסקי

די אַלטע אידישע וועלט

אין אַלע מיינע בעטראַכטונגען וועגען דעם איצטיגען קריעג, האָב איך איין־איינציגען געדאַנק אין זין: בעווייזען אַזוי קלאָר, ווי דאָס איז נאָר מעגליך פאַר מיר, אַז מיר קאָנען ניט און טאָרען ניט סימפּאַטיזירען מיט קיינעם פון די קריעג־פיהרענדע צדדים.

איך וואָלט געוואָלט, דער געדאַנק זאָל ניט נאָר שטעהן קלאָר פאַר'ן שכל, נאָר ער זאָל אויך לאָזען טיעפע וואָרצלען אין געפיהל. ריכטיגער: ער זאָל בעפרייען און פערשטאַרקען אונזער נאַטירליכען האַס צו אַלע יענע רעגירונגען, וואָס האָבען פון איין זייט און פון דער אַנדערער אַריינגעשלעפּט זייערע פעלקער אין'ם גיהנום; ער זאָל אָבּפרישען אונזער נאַטירליכען פּראָטעסט אַנטקעגען אַלע יענע פּאַרטייען און פּערזאָנען, וואָס הערען ניט אויף צו פערטיידיגען אַ וועלכען עס איז צד און אויסצוגעפינען אַ חכשר פאַר איהם, פאַרוואָס ער מעג און זאָל אויס'הרג'ענען די מיליאָנען מענשען פון זיין צד שכנגד.

אָ, ס'זיינען מיר גוט בעקאַנט די סאָפיזמען פון דעם יצר הרע אין אַזאַ לאַגע. וויבאַלד מיליאָנען קרבנות פאַלען דאָך סאַי ווי סאַי פון ביידע זייטען גרעניץ, לאָזען די קרבנות ניט פאַלען אומזיסט. זאָל זייער אונשולדיג פערגאָסענע בלוט ברייגען לפּחות אַ ברעקעלע ישועה פאַר דער אונטערדריקטער מענשהייט, אָדער פאַר אַ טייל פון איהר; זאָל עס אין ערגסטען פאַל פערהיטען די מענשהייט פון די נאָך גרעסערע צרות, וואָס וואָלטען געקאָנט אַרויסוואַקסען פאַר איהר... עס בלייבט מעהר ניט, ווי אויסצורעכענען מיט'ן שכל, פון וועלכען צד מיר האָבען צו דערוואַרטען די ברעקעלע ישועה אָדער „די קלענערע צרה", כדי יענעם צד צו שיינקען אונזערע סימפּאַטיען, אויב מיר קאָנען איהם ניט העלפען אויף אַ מעהר ממשות'דיגען אופן.

אָט אין דעם סאָפיזם, וואָס קלינגט אַזוי איידעל און שעהן,

ליעגט די גאַנצע שמוץ, אין וועלכען מיר פערברודיגען איצטער אונ־זערע נשמות, די גאַנצע שמוץ, וואָס מאַכט, אז מיר, די פּראַגרע־סיווסטע און הומאַנסטע, די פערשוואָרענע שונאים פון דעם קריעג, פרעהען זיך פון גאַנצען האַרצען, ווען מיר דערוויסען זיך פון דער צייטונג, אז „אונזער צד" האָט גובר געווען, אז ער איז פון דער שלאַכט ארויס מיט א נצחון. מיר פערגעסען, אָדער פעררייידען די צייהן אונזער געוויסען, ווען ער דערמאָהנט אונז, אז דער נצחון איז געוואונען געוואָרען אין קריעג — אין קריעג — אין קריעג: אז דאָס בעדייט אזוי פיעל און אזוי פיעל אונשולדיגע איבערגעשניטענע העלזער, דורכגעשאָסענע הערצער, אויפגעשליצטע מענשליכע בייכער: אז אונזער פרייד באָדט זיך דאָ יעדעס מאָל אין דעם זידענדען מענש־ליכען בלוט, אויסגעמישט מיט דעם צוטראָטענעם מארך פון מענש־ליכע שארבענס.

איך בין געוויס ניט קיין אבסאָלוטער געגנער פון בלוטיגען קאַמף, און די פסיכאָלאָגיע פון א קריסטוס אָדער א טאָלסטאָי האָט שוין לאַנג אָנגעוואָרען איהר אבסאָלוטע הערשאַפט איבער מיין נשמה. איך קען א הייליגען קריעג און גלויב אין איהם: דאָס איז דער קריעג פון די אונטערדריקטע, אָדער פון די, וואָס געהען זיך מקריב זיין אין זייער נאָמען, כדי דורכצוברעכען א פרייען וועג פאַר דער ענטוויקלונג פון דער מענשהייט. יענער קריעג איז אָבער פון א גאַנץ אַנדער מהות און ער רופט זיך, — להבדיל בין טומאה לטהרה, — מיט א גאַנץ אַנדער נאָמען: ר ע ו ו אָ ל ו צ י ע. און אויך דאָס הייליגע, דאָס רעוואָלוציאָנערע בלוט־פערגיסען איז ניט קיין פרייד, נאָר א צער און א טראַגעדיע, און נאָר יענער האָט א רעכט צו נעהמען אויף זיך די גאַנצע אחריות פון פערגאָסענע מענשליכע בלוט, — שולדיג אָדער אונשולדיג, — וואָס פיהלט מיט אַלע כוחות פון זיין לעבען, אז ער איז צו יעדער רגע אָנגעגרייט אוועקצוגעבען אַלע כחות פון זיין לעבען אין דעם פרייהייטס־קאַמף פון דער מענשהייט.

קאָנען מיר, — איך מיין דאָ, נאַטירליך, די סאָציאַליסטען, — מיט וואָס עס איז פערענטפערען אונזער צושטעהן צו דער טומאה?
— דאָס איז די פראַגע, וואָס איך הער ניט אויף צו פרעגען. און אַלע מאָל, ווען איך טראַכט וועגען איהר, קום איך אַלץ צו דעם זעל־

ביגען ענטפער: ניטאָ ביי אונז אַזעלכע טעמים, וואָס זאָלען קאָנען פערוואַנדלען אַ שוואַרצע קרעציגע קאַץ אין אַ ווייסע אונשולדיגע טויב. ווי איהר זאָלט איהם ניט קעהרען און ווענדען, — דער איצטיגער קריעג איז דורכאויס אונגליק, דורכאויס פערברעכען, און דאַרף פאַר אונז זיין אַלץ איינס, וועלכע פינסטערע מאַכט וועט גובר זיין; *) אַלץ איינס, ווען מיר זאָלען אפילו אריינברייגגען אין חשבון די אינטערעסען פון דעם אונגליקליכסטען פון אַלע פעלקער, פון דעם אידישען פאָלק.

אין וואָס בעשטעהען די אינטערעסען פון אונזער פאָלק און צו וועלכען צד ציהען זיי?

די אַלטע פרום־נאַציאָנאַלע אידישע וועלט האָט געקוקט און קוקט נאָך עד היום אויף אונזער לעבען אין גלות, ווי אויף אַ צייטווייליגען אונגליק, וואָס קאָן אין יעדער מינוט איבערגעריסען ווערען דורך משיח׳ס קומען. אונזער איינציגע אויפגאַבע אין גלות איז צו ליידען און צו האָפען און מיט רעליגיעזע פרומקייט פערדיענען דעם אייבערשטענס גענאָד. און קודם כל דאַרפען מיר עקזיסטירען, האָבען פון וואַנען צו לעבען, און דער בעסטער אופן פאַר אונזער עקאָנאָמישען קיום אין גלות איז דער מסחר, אין וועלכען מיר האָבען שוין ארויסגעוויזען אַזוי פיעל גאונות, — דער מסחר, וואָס בינדט אונז ניט צו צו דער ערד, אויף וועלכער מיר וואוינען, וואָס צווינגט אונז ניט צו לאָזען טיעפע וואָרצלען אין איהר.

אונזערע אינטערעסען זיינען קודם כל די אינטערעסען פון דעם אידישען האַנדעל. האָבען אַ רעכט צו האַנדלען אומעטום מיט וואָס מיר ווילען און מיט וועמען מיר ווילען, — דאָס איז דער העכסטער „פּאָליטישער" אידעאַל פון דער אַלטער אידישער וועלט, אונזער העכסטע פאָדערונג פון יענער ממשלה, וואָס אונטער איהר שוץ געפינט זיך דאָס אידישע פאָלק. און עס פערשטעהט זיך, אַז די ממשלה דאַרף אונז נעהמען אונטער איהר ש ו ץ. דער אידישער האַנדעל רופט ארויס אַנטקעגען זיך די קנאה פון דעם ניט־אידישען סוחר און די שנאה פון די מאַסען, וועלכע מיר „בעגליקען" מיט

---

*) דאָס האָט זיך אין גאַנצען געמוזט איבערבייטען מיט דעם פאַל פון דעם רוסישען צאַריזם (1918).

אונזער מקח וממכר. מיר דאַרפֿען האָבען אַ ש ט אַ ר ק ע האַנד, אַ שטרענגע רעגיערונג, וואָס זאָל האַלטען דאָס פֿאָלק אין צוים, אָבער וואָס זאָל גראָד זיין פֿריינדליך צו אונז און פֿערהיטען אונזער לעבען, אונזער האָב און גוטס פֿון די אַנטיסעמיטישע אויסברוכען פֿון דעם המון.

אין דער „עמאַנסיפּאַציע", דער בירגערליכער גלייכבערעכטיגונג, קאָן די אַלטע, פֿרום־נאַציאָנאַלע וועלט אונזערע ניט זיין איבעריגס פֿעראינטערעסירט, אויב זי וויל בלייבען טריי צו די גרונדפּרינציפּען פֿון איהר וועלט־אַנשויאונג. אויף וואָסער פּייער דאַרף זי די רעכט פֿון בילדונג און די רעכט צו ווערען אַן אָפֿיצער אָדער אַ גענעראַל? די אַלערליי „פּראַוועס" האָבען נאָר אויף אַזוי פֿיעל אַ ווערטה אין איהרע אויגען, אויף וויפֿיעל זיי דערלייכטערען דאָס מיליטער־דיענסט אָדער בעפֿרייען איינעם אין גאַנצען פֿון איהם, און אויף וויפֿיעל זיי גיעבען איינעם די מעגליכקייט צו וואוינען אומעטום און צו האַנדלען נאָך דער געלוסט פֿון דעם האַרצען.

די „גלייכבערעכטיגונג" ווערט אַן אידעאַל פֿאַר דער אַלטער וועלט נאָר אויף אַזוי פֿיעל, אויף וויפֿיעל זי הערט אויף צו גלויבען אין זיך אַליין, אויף וויפֿיעל זי ווערט „צולאָזען" און הויבט אָן מאַכען קאָמפּראָמיסען צו דער „היינטיגער צייט", אויב ניט צוליעב זיך, איז צוליעב די קינדער. אויב עס איז שוין בעשערט, זיי זאָלען זיין גוים, זאָלען זיי לפּחות זיין געשטודירטע דאָקטוירים און פּראָפֿעסאָרען; אויב שוין דיענען, לאָזען זיי אויך דאָ פֿערנעהמען דעם אויבען־אָן, ווי אָפֿיצערען און גענעראַלען.

ביי זיך אין האַרצען אָבער טראַכט די אַלטע וועלט, עס וואָלט אַ סך געזינטער געווען פֿאַר דאָס אידישע פֿאָלק, ווען אָט די גאַנצע „בילדונג" מיט דער „ציוויליזאַציע", וואָס גראָבען אונטער דעם רעליגיעז־נאַציאָנאַלען יסוד פֿון אונזער זיין אין גלות, זאָלען זיך פֿאַרביי געהן פֿאַרביי אונז, ניט אָנריהרענדיג אונזער לעבען אויף אַ האָר. וואָס פֿעהלט דען די אידען אין ט ע ר ק י י, וואו זייערע קינדער געהען נ י ט אין די אוניווערזיטעטען און וועהען נ י ט אָבגעריסען פֿון זייער פֿאָלק און זייער אמונה?

די טערקיי, — דאָס איז די אידעאַלע מדינה, וואָס שטימט

אינגאַנצען · דעם כאַראַקטער און דער וועלט־אַנשויאונג פון דער אַלטער פרום־נאַציאָנאַלער וועלט. און ניט די טערקיי פון ענווער־ביי, וואָס איז שוין פערגיפטעט מיט דעם סם פון דעם אייראָפּעאישען טראַגרעס, וואָס טרייבט שוין אידישע קינדער אין סאָלדאַטען און וויל אידען מאַכען פאַר טערקען, נאָר די אַלטע גוטע טערקיי פון דעם סולטאַן אבדול־האַמיד, וואָס האָט געלאָזט שניידען די העלזער פון טויזענטער קריסטען און איז תמיד געווען פול מיט חסד צו דעם פאָלק ישראל. אַ שאָד נאָר, וואָס דער טערק איז אַן אביון און עס איז ביי איהם ניטאָ פון וואָס צו לעבען; אז ניט וואָלט מען ניט בעדאַרפט קיין בעסערען גן־עדן אויף דער וועלט, איידער די טערקיי.

אָט, ווען דער אייבערשטער וואָלט בעוויזען אַ נס, און דער טערק זאָל פון אונטען ארויף אָבנעהמען ביי רוסלאַנד דעם גאַנצען דרום, מיט דער קרים, און דערצו נאָך פוילען און פּרייסען, — אָט דאָס וואָלט געווען באמת אַ ישועה שלמה פאַר די אידען אין רוס־לאַנד! אָבער — עט! ווי קומט דער טערק צו אַזאַ גבורה? און ווער פון זיינע קריסטליכע שותפים אין דעם קריעג וועט איהם לאָזען געהן אַזוי וויים און פערכאַפּען אַזוי פיעל? ניט עסטרייך און ניט דייטשלאַנד.

אויב ניט דער טערק, איז זאָל דער זיעגער זיין עסטרייך. קיר"ה איז אויך אַ מלך חסד ורחמן, און אונטער די פליגלען פון זיין ממשלה האָבען אידען דעם נויטיגען שוץ. און אויב דאָס קאָן ניט זיין עסט־רייך, איז זאָל שוין זיין דייטשלאַנד, אמת, אין ווילהעלם'ס מדינה, מיט דעם שטאַרקען אַנטיסעמיטיזם, וואָס לעבט אין דעם דייטש'ס נשמה, וועלען די זעקס מיליאָן אידען, וואָס וועלען צוקומען צו דייטשלאַנד, ניט אויפגענומען ווערען מיט אָפענע אָרעמס. אַ האַרטען געזעלשאַפטליכען קאַמף וועלען די אידען דאַרפען פיהרען פאַר זייער עקאָנאָמישען מעמד און נאָך אַ שווערערער קאַמף וועט זיי פאָרשטעהן פאַר די נאַציאָנאַל־רעליגיעזע יסודות פון זייער עקזיס־טענץ. אָבער פון פּאָגראָמען וועט מען זיין זיכער און האַנדלען וועט מען קענען אויף וואָס די וועלט שטעהט...

זיכערקייט, פריעדען און מסחר! און דאָס אַליץ וועט אונז גע־בען דייטשלאַנד. „מיין ליעבבען, וואָס ווילסטו נאָך מעהר?"

און פון דעסטוועגען, ניט קוקענדיג אויף די אַלע דייטשע גליקען,

איז שווער די אידען פון דער אַלטער וועלט זיך אָבצורייסען אין הארצען פון „ראַסיי“, מיט איהר מאָסקווע און ניזשני־נאָווגאָראָד, מיט איהר ברייטער וואָלגע, מיט די ברויט־רייכע גובערניעס, די פיה־רייכע סטעפּעס, דעם וואַלד־רייכען צפון, דעם גאָלד־רייכען אוראַל און דעם סתם־רייכען סיביר, — פון ראַסיי, דער גרויסער שמאַלץ־גרוב, וואָס ביי איהר ברעג שטעהט שוין דאָס אידישע פאָלק, קוקט שוין אריין אין איהר מיט דאָרשטיגע אויגען און בעלעקט זיינע פערשמאַכטע ליפּען...

דער אמת'ער גליק וואָלט דעריבער געווען, ווען מען וואָלט גע־קענט בלייבען אין ראַסיי, און ווען דער אייבערשטער וואָלט רחמנות געהאַט און וואָלט איבערגעביטען ניקאָלאַיס הארץ צו גוטען אויף אידען! יעמאָלט וואָלט די אַלטע אידישע וועלט מיט'ן גאַנ־צען הארצען געבעטען גאָט פאַר דעם רוסישען קיסר, זיינע אַרמעען זאָלען מאַכען אַ תל סאַי פון דעם אוהב ישראל, דעם טערק, סאַי פון דעם דייטש, סאַי פון קיר"ה'ן אליין...

איך שטעל זיך דעריבער פאָר, וואָס פאַר אַ גוואַלטיגען רושם עס דאַרפען מאַכען אויף אונזער אַלטער אידישער וועלט די בריעף פון איזראַעל זאַנגוויל און זיין פּראָ־רוסישער שטאַנדפּונקט אין דעם איצטיגען קריעג. אָן אַלט בעקאַנט און זיס ליעדעלע הויבט אָן ווידער צו זומען אין איהרע אויערען און אָנפילען איהר הארץ מיט האָפנונג און בטחון: דאָס ליעדעלע פון דער אידישער שתדלנות.

איזראַעל זאַנגוויל — דער שתדלן ביי עדואַרד גריי; עדואַרד גריי — דער שתדלן ביי ניקאָלאַי דעם צווייטען, און אַ לעבעדיגען גאָט האָבען מיר אין הימעל וואָס קאָן מאַכען נויגען דעם קיסר'ס אויער צו אַזאַ גרויסאַרטיגער שתדלנות־

„מיין ליעבכען, וואָס ווילסטו נאָך מעהר?“

אויף אַזאַ'ן אופן איז דאָס הארץ פון דער אַלטער אידישער וועלט צוריסען אויף צווייען: עס ציעהט צו דעם רייכען שמאַלץ־גרוב פון רוסלאַנד און עס ציעהט צו דער זיכערקייט און האַנדעלס פריי־הייט פון מערב־איירופּאַ.

26טען נאָוועמבער, 1914.

דר. ח. זשיטלאָווסקי

די פּראָגרעסיוו־אַסימילאַטאָרישע וועלט

פון אלע, מיר בעקאַנטע, אידישע אינטעליגענטען געהערען א גוטע פינף און זיעבענציג פּראָצענט צו דעם פּראָגרעסיוו־אסימי־לאטאָרישען לאַגער. און א גוטע פינף און זיעבענציג פּראָצענט פון דער זעלבער גרופּע מענשען האלטען אין דעם איצטיגען קריעג פאַר דייטשלאַנד'ס צד.

איז דאָ א וועלכע עס איז אינוועניגסטע קרובה'שאַפט צווישען די אידעאַלען פון דער אַסימילאַציע און די סימפּאַטיעס צו דעם צוויי־בונד? מוז יעדער אידישער אַסימילאַטאָר זיין פאַר דייטש־לאַנד?

פאַקטען און ארגומענטען בעווייזען מיר, אז אזא ענגע נאָ־הענטקייט צווישען אַסימילאַציע און גערמאַנאָפילענטום איז אין דער אמת'ן דאָ. געוויס זיינען דאָ אין מיין ערפאַהרונג אויך אַזעלכע פעלען, — און אויך די אידישע ראַדיקאַלע פּרעסע קאָן זיי אויפ־ווייזען, — וואו ערץ־אַסימילאַטאָרען נעהמען זיך אָן דוקא פאַר רוסלאַנד, אייניגע דירעקט, אַנדערע א ביסעל פערשעהמטערהייט, „קעיר אָוו ענגלאַנד־פראַנקרייך“.

דאָס זיינען אָבער זעלטענע אויסנאַהמען, און ווערט מען גענויער בעקאַנט מיט זיי, געפינט מען, אז מען האָט דאָ צו טהאָן מיט אַסימילטאָרען שוין פון גאָר־גאָר א הויכער מדרגה, וואָס האָבען שוין דאָס אידישע פאָלק לגמרי און אונטער אלע אומשטענדען טיעף אין דער אדמה, וואָס ווילען זיך לחלוטין ניט רעכענען מיט די אינ־טערעסען פון דעם אידישען פאָלק און בעשטימען זייער שטעלונג צו דעם קריעג אוים ריין־מענשליכע מאָטיווען.

אויף אזא'ן אופן זענען יענע אויסנאַהמען פאַר מיר א נייער בעווייז צו יענעם כלל, וועלכען איך זעה איצטער אויף שריט און טריט, אז פינף און זיעבענציג פּראָצענט פון הונדערט אידישע אסי־

מילאַטאָרען פערבינדען זייערע האָפנונגען אויף דער צוקונפט פון דעם אידישען פאָלק מיט דעם זיעג פון דייטשלאַנד איבער רוסלאַנד.

אין דעם פונקט זענען זיי אַ סך אויסגעהאַלטענער און אייניטליכער איידער די אַלטע, פרום־נאַציאָנאַלע אידישע וועלט, וועמעם הארץ עס צאַפּעלט זיך אין דערמיט צווישען צוויי, לאָמיר זאָגען, „אידעאַלען“: צווישען דער פעטער חיונה אין רוסלאַנד און דער איידעלער בעהאַנדלונג אין דייטשלאַנד.

דער אַסימילאַטאָר האָט אין דעם פרט קיין ברעקעל רים ניט אין זיין נשמה, קיין דואַליסטישע סימפּאַטיעס מחמת דעם פשוט'ען טעם, וואָס חיונה איז ניט זיין דאגה, ווייל ער דאַרף זאָרגען, — אויף וויפיעל ער קאָן איבערהויפּט זאָרגען פאַר דאָס אידישע פאָלק, — נאָר וועגען דער איידעלער בעהאַנדלונג.

און אין דער אמת'ן: ווי קומט ער זיך צו אינטערעסירען מיט די עקאָנאָמישע נויטען פון די גרויסע אידישע מאַסען? זיין אידעאַל איז אויסגעוואַקסען ביי דער אידישער געבילדעטער בורזשואַזיע און ביי דער יונגער אידישער אינטעליגענץ, וואָס האָט גע'חלש'ט אַריין צו שטופּען זיך אין דער ניט אידישער געבילדעטער וועלט. צוליעב דעם צוועק האָבען זיי אַרויסגעבראַכט דעם געדאַנק, אַז דאָס אידישע פאָלק איז שוין איבערהויפּט מעהר קיין פאָלק ניט, נאָר ניט מעהר ווי אַ רעליגיעזע סעקטע וואָס האָט אַ רעכט אויף אַ פאָלקאָמענע בירגערליכע גלייכבערעכטיגונג. אַ רעליגיעזע סעקטע אָבער האָט ניט קיין אייגענע עקאָנאָמישע פּראָבלעמען.

די אידישע אַסימילירטע בורזשואַזיע האָט פערטיידיגט דעם אידישען האַנדעל, ניט דערפאַר, וואָס ער איז אין די ערשטע צייטען פון דער אַסימילאַציאָנס־מגפה געוועזן דער איינציגער אידישער מקור־פּרנסה, נאָר מחמת דעם טעם, וואָס דער האַנדעל בכלל איז, — ווי זיי האָבען געגלויבט, — דער וויכטיגסטער טרעגער און פערשפּרייטער פון קולטור און ציוויליזאַציע און וואָס די אידען זענען מהאי טעמא די פּאָהנען־טרעגער פון דעם מענשליכען פּראָגרעס.

די אידישע אַסימילירטע סאָציאַליסטען האָבען געקעמפּט אַנטקעגען דעם אידישען האַנדעל ניט דערפאַר, וואָס ער, אונזער פיעל געליובטער מסחר, איז דער טיעפסטער קוואַל, פון וועלכען עס שלאָגט

שנאה און קנאה צו אונז: ניט דערפאַר, וואָס ער האָט דערנידע־ריגט דאָס אידישע פאָלק צו דער מדרגה פון א פּרעמד־פלאַנץ וואָס דערנעהרט זיך מיט די קרעפטען פון א פרעמדען פּראָדוקטיווען אָר־גאַניזם, נאָר מעהר נישט דערפאַר, וואָס ער געהט להיפך צו די אינ־טערעסען פון דעם אַרבייטער־קלאַס, וואָס ער איז ווי יעדער קאַפּי־טאַליזם בכלל, געוואָרען א שטער פאַר דער ווייטערדיגער ענטוויק־לונג פון דער געזעלשאַפט.

קוים ווערען די אידען אויסגעגליכען אין זייערע בירגערליכע און פּאָליטישע רעכטען מיט דער הערשענדער בעפעלקערונג, אַזוי ווערען זיי א טייל פון דעם הערשענדען פאָלק, און וואָס עס וועט זיין מיט דער גאַנצער בעפעלקערונג פון לאַנד, זאָל אויך זיין מיט זיי. וועגען די עקאָנאָמישע און סאָציאַלע פּראָבלעמען זאָלען דאגה׳נען די פּאָליטישע פּאַרטייען, די עקאָנאָמישע קלאַסען, די רעגיערונג, אָהן א ברעקעל אונטערשייד פון פאָלק צו פאָלק.

ספּעציפישע אידישע נויטען און אינטערעסען קאָן מען ניט און זאָל מען ניט זוכען אויף די פעלדער פון דעם עקאָנאָמישען, סאָצי־אַלען, נאַציאָנאַלען און קולטורעלען לעבען. עס איז דאָ נאָר איין־איינציגע אידישע נויט, — די רעכטליכע בעגרעניצונגען פאַר אידען און די אידישע אָבגעשטאַנענקייט פון דער הערשענדער קולטור.

הימעל־ווייט שטעהען אָב די אַסימילאַטאָרישע אידעאַלען פון יענער וועלט־אַנשויאונג און יענע האָפנונגען, מיט וועלכע עס לעבען די נשמות פון דעם פרום־נאַציאָנאַלען דור. עס קאָן זיין, אז אין דעם משך פון דעם גאַנצען לעבען אין גלות האָט דאָס אידישע פאָלק ניט איבערגעלעבט קיין געוואַלטיגערע גייסטיגע רעוואָלוציע איידער יענע איבערקעהרעניס, וואָס איז פאָרגעקומען אין די אידישע מוחות א דאַנק דעם אַסימילאַטאָרישען אידעאַל.

אוים בענקשאַפט נאָך דער גאולה! אוים האָפנונגען אויף משיח און ארץ־ישראל! אוים טענות צו דעם רבונו־של־עולם און צו די אַרומיגע פעלקער! אין אונזערע צרות און יסורים זענען מיר נאָך מעהר שולדיג איידער זיי. ווער הייסט אונז אַרומצוימען זיך און אָבשיידען זיך פון דער גאַנצער מענשליכער וועלט? ווער הייסט אונז לעבען, ווי א שטאַאט אין א שטאַאט, ווי א פאָלק אין א

פאָלק? לאָמיר אויפהערען צו זיין א פאָלק, וועלען מיר אויפהערען צו זיין אין גלות.

עס איז א גאַנצער תהום צווישען דיביידע וועלטען, — דער פרום־נאַציאָנאַלער און דער פראָגרעסיוו־אַסימילאַטאָרישער. און פונדעסטוועגען איז אין זיינע פראַקטישע פאָדערונגען דער נייער רעוואָלוציאָנערער דור ניט ווייט אַוועקגעגאַנגען פון דעם אַלטען.

די אַלטע פרום־נאַציאָנאַלע וועלט האָט זיך געגנויטיגט אין האַנדעלס־רעכט און געבענקט נאָר וועגען זיי. דער פראָגרעסיוו־אַסימילאַטאָרישער דור האָט זיך געגנויטיגט א חוץ דעם אין ביל־דונגס־רעכט און אין דער יורידישער מעגליכקייט צו פערנעהמען דעם אויבען־אָן אין דעם געזעלשאַפטליכען לעבען. דעריבער פער־לאַנגט ער די פולע בירגערליכע „עמאַנסיפּאַציע".

דער אַלטער דור האָט זיך געגנויטיגט אין זיכערקייט און שוץ און האָט געהאָפט צו קריגען זיי דורך שתדלנות ביי דעם „מלך חסד ורחמן", דורך דער פּאָליטיק פון דער הינטער־טיר. דער נייער דור האָט אויך דיזעלביגע נויט, אָבער ער וויל זי בעפריעדיגען דורך רעכטליכע גאַראַנטיען אין א פרייען קאָנסטיטוציאָנעלען אָדער דע־מאָקראַטישען שטאַאַט. און וואו דאָס איז ווייניג (אך! אפילו אין דעם דעמאָקראַטישען שטאַאַט קאָנען א מאָל פּאַסירען עולות בנוגע צו אידען), קאָן מען שטילערהייד צולעגען א ביסעל ניי־אַרטיגע שתדלנות ביי די ליבעראַלע און פרייהייטליכע פּאַרטייען.

על־כל־פּנים, האָט די אַסימילאַטאָרישע וועלט אַן אויסגע־פּרואווטען רעצעפּט, ווי אַזוי צו ערלאַנגען פאַר אונז די אונז נויטיגע „איידעלע בעהאַנדלונג". ער בעשטעהט פון „עמאַנסיפּאַציע" און „אַסימילאַציע". דאָס זענען די צוויי צויבער־ווערטער, מיט וועלכע זי האָפט צו פערענטפערען די אַנגעוועהטיגטע אידישע פראַגע.

אָבער מיט אַזאַ פעראיינפאַכטען, — איך וואָלט געזאָגט: פערסימפּעלטען, — בליק אויף די אינטערעסען פון דעם אידישען פאָלק איז באמת ניט שווער צו פערענטפערען די שאלה, מיט וועמען צו האַלטען אין דעם איצטיגען קריעג.

וואו איז געבוירען געוואָרען דער געדאַנק, אַז דאָס אידישע פאָלק איז ניט קיין פאָלק, נאָר קינדער פון א בעשטימטען גלויבען? —אין דייטשלאַנד!

וואו ווערט די אידישע שפּראַך פערשוואונדען פאַר דער דייטשער, ווי דער טוי פאַר די שטראַהלען פון דער זון? — אין דייטשלאַנד!

וואו זענען די גלענצענדסטע שלאַכטען געפאָכטען געוואָרען צוליעב דער „עמאַנסיפּאַציע“? — ווידער אין דייטשלאַנד!

וואו האָבען די אידען זי אויסגעקעמפט כמעט ביז גאָר קליינע רעסטען? — אין דייטשלאַנד! אין דייטשלאַנד!

ווער זאָגט אונז איצטער צו די שעהנסטע, די פיינסטע, די איידעלסטע בעהאַנדלונג? און וועמען פון אַלעמען, וואָס זאָגען אונז עפּעס צו, האָבען מיר אַ רעכט צו גלויבען מעהר פון אַלעמען? — דערזעלביגער ענטפער, נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל: דייטשלאַנד! האָט מען דאָ אַ סך וואָס צו טראַכטען, וואו איז אונזער צד?

30טער נאָוועמבער, 1914.

דער נאַציאָנאַל־פּראָגרעסיווער דור

די אַלטע אידישע וועלט זעהט די אינטערעסען פון דעם אידישען פאָלק נאָר אין די רעכט צו פיהרען האַנדעל און אין דער זיכערקייט און דעם שוץ, וואָס די רעגיערונג און דאָס עפענטליכע לעבען דאַרפען גאַראַנטירען דעם אידען.

די אויפגעקעלרטע אידישע וועלט, וואָס האָט גיך געוואונען דעם זיעג איבער דער אָרטאָדאָקסיע און איז געוואָרען דער פיהרער פון דעם אידישען לעבען אין רוסלאַנד אין די זיעבעציגער און אַכטציגער יאָהרען פון דעם פאָריגען יאָהרהונדערט, האָט אַ ביסעל אַ ברייטערען קוק אויף די אינטערעסען וואָס מיר האָבען צו פערטיידיגען אין די גלות־לענדער. אָבער אויך איהר פּראָגראַם איז ניט מי יודע ווי טיעף און ברייט. „עמאַנסיפּאַציע“, „אַסימילאַציע“ און „קאָנסטיטוציע“, — דאָס זענען איהרע פאָדערונגען, ניט חלילה פאַר דאָס אידישע פאָלק, וועמעס נאַציאָנאַלע עקזיסטענץ זי לייקענט לגמרי אָב, נאָר פאַר די אנהענגער פון דער „מאָזאַישער קאָנפעסיאָן“, פאַר די „בני דת־משה“, אויף וויפיעל זיי זענען נאָך

ניט „עמאַנסיפּירט", נאָך ניט „אַסימילירט", אָדער אויף וויפיעל זייער פּאַקטישע לאַגע שטימט נאָך ניט אין אַלע פּרטים צונויף מיט דעם, ווי זי וואָלט בעדאַרפט זיין אין אַן עהרליכען פרייהייטליכען, קאָנסטיטוציאָנעלען רעזשים.

אָבער אויך די אַסימילאַטאָרישע ריכטונג האָט שוין דערלעבט איהר אייגענעם גזלן, וואָס וויל מאַכען אַ תל פון איהר הערשאַפט איבער דעם אידישען לעבען, ווי זי אַליין האָט אַמאָל צובראָכען די אויבערמאַכט פון דער אַלטער וועלט: עס איז אויסגעוואַקסען די אינגסטע ריכטונג פון דעם אידישען עפענטליכען געדאַנק, דער מאָ־דערנער אידישער נאַציאָנאַליזם.

מען בעמערקט אָפט אין דער מענשליכער געשיכטע, — ווי דאָס האָט ה ע ג ע ל צום ערשטען מאָל אויפגעוויזען, — אַז דער דריטער פּעריאָד אין דער ענטוויקלונג פון אַ וועלכען עס איז ענין, איז ניט נאָר אַן אָבלייקענונג פון די צוויי פריהערדיגע פּעריאָדען, נאָר אין דערזעלבער צייט אויך אַ צוריק־קעהר צו דעם ערשטען פּעריאָד און אַ פּעראייניגונג פון זיינע גרונד־פּרינציפּען מיט די פּראָגרעסיווע רעזולטאַטען, וואָס זענען אויסגעאַרבייט געוואָרען אין דעם צווייטען פּעריאָד.

אויך דער מאָדערנער אידישער נאַציאָנאַליזם איז אין תוך אַריין אַזאַ סינטעז פון די צוויי פריהערדיגע עפּאָכען. פון דעם פרום־נאַציאָנאַלען דור נעהמט ער איבער דעם נאַציאָנאַלען עלע־מענט, פון דעם פּראָגרעסיוו־אַסימילאַטאָרישען — דעם גרונד־פּרינ־ציפּ פון פּראָגרעס און אויף די צוויי יסודות בויט ער אויף זיין נייע וועלט־אַנשויאונג און פּראָגראַם, — דאָס פּראָגראַם און די וועלט־אַנשויאונג פון דעם פּראָגרעסיווען נאַציאָנאַליזם.

דער נייער פּראָגרעסיוו־נאַציאָנאַלער דור איז, לויט די גרונד פּרינציפּען פון זיין פּראָגראַם, ווי מען זעהט, אַ כשר קינד פון די צוויי פּערגאַנגענע פּעריאָדען; לויט זיינע פּראַקטישע פּאָדערונגען פיהרט ער זיך אָבער גאָר ניט ווי אַ כשר קינד, נאָר ווי אַ רעוואָ־לוציאָנערער בן סורר ומורה.

אין קיין איינציגען וויכטיגען פּונקט קאָן ער ניט געהן האַנד־אין־האַנד ניט מיט דער פרום־נאַציאָנאַלער, ניט מיט דער פּראָגרע־סיוו־אַסימילאַטאָרישער וועלט.

ער איז געווים ניט וועניגער נאַציאָנאַל אין זיין פיהלען און טראַכטען, איידער דער פרומסטער איד. אָבער ווייל די פרומע וועלט בויט דאָס נאַציאָנאַלע לעבען פון׳ם פאָלק נאָר אין דער פאָרם פון א רעליגיעזען לעבען, ווייל זי קאָן זיך נישט פאָרשטעלען אן אַנדער נאַציאָנאַל־אידישע עקזיסטענץ, סיידען א רעליגיעז־אי־דישע, מוז דער נאַציאָנאַל־פּראָגרעסיווער דור, וועמעס גאַנצער שטרעבען עס איז אוועקצושטעלען דעם קיום הלאום אויף ריין־וועלטליכע יסודות, בעקעמפען די אַלטע וועלט אויף יעדען שריט און טריט.

ער איז אויך געווים ניט וועניגער פּראָגרעסיוו, איידער דער אסימילאַטאָר, און די אייראָפּעאישע אַלגעמיין־מענשליכע קולטור איז איהם ניט וועניגער טייער, איידער יענעם. אָבער דער אסי־מילאַטאָר קאָן זיך ניט פאָרשטעלען קיין אַנדער אייראָפּעאישע קול־טור, א־חוץ יענע פאָרמען, וועלכע ער געפינט פאַרטיגע ביי די פּראָגרעסיווע פעלקער פון דעם אייראָפּעאיש־אַמעריקאַנישען קול־טור־קרייז. „לעבען פּראָגרעסיוו" הייסט דעריבער ביי איהם: צו־נויפגיסען זיך מיט דעם קולטור־לעבען פון יענעם פאָלק, צווישען וועלכען די אידען וואוינען. דער נאַציאָנאַל־פּראָגרעסיווער דור קעמפט אָבער פאַר אן אייגענע אידישע פאָרם פון דער אַלגעמיין־אייראָפּעאישער קולטור און ממילא מוזען זיי, — דער פּראָגרעסי־ווער נאַציאָנאַליסט און דער אסימיליאַטאָר, — זיך תיכף פונאַנ־דערשפּרינגען, ווי שונאים, ווי נאָר זיי טרעטען צו צו א וועלכער עס איז געמיינזאַמער פּראָגרעסיווער ארבייט.

טרויעריגע קווי־פּראָ־קוואָ׳ס וואַקסען אָפטמאָל ארויס פון אזא לאַגע.

כל זמן דער פּראָגרעסיוו־נאַציאָנאַלער דור אטאַקירט די צענ־טראַל־פעסטונג פון דעם אסימיליאַטאָרישען לאַגער, דעם אידעאַל פון אסימילאַציע, כל זמן ער קעמפט אַזוי היים און ערנסט פאַר דער נאַציאָנאַלער עקזיסטענץ פון דעם אידישען פאָלק, יובעלט די אַלטע וועלט פון שמחה און וואַרעמט איהרע צופראָרענע הענד פאַר יענע פייערן, וועלכע די יוגענד האָט אָנגעצונדען צוליעב דעם „קיום הלאום". „ענדליך־ענדליך איז ער געקומען, דער גזלן אויף

מיין גזלן!" טראַכט זי מיט פרייד. „ענדליך האָבען מיינע קינ־דער זיך ווידער אומגעקעהרט אהיים, צו מ י ר!"

אָבער ווען איהרע קינדער קומען צוריק אהיים, לוסטיגע פון קאַמף און נצחון, און הויבען אָן באמת צו בויען דעם „קיום הלאום", ווי זיי פערשטעהען, אזוי ענטפּלעקט ערשט די אלטע וועלט, ווי עס זעהט אויס דער אמת'ער פּנים פון איהרע בעשיצער און פּאַרקעמפער. ניט ווייטער בויען ווילען זיי, נאָר איבערבויען; ניט פעררייכטען דעם „בדק הבית", נאָר צורייסען דאָס צופוילטע געביי פון אונטען ביז ארויף און אויפשטעלען א נייעם בנין אויף דעם זעלביגען געזונדען און פעסטען פונדאמענט.

א פּערציטערטע, א דערשלאָגענע גיט זיך א וואַרף צוריק די אלטע וועלט פון דעם יונגען דור, און ווינשט איהם פון גאַנצען פערביטערטען הארצען, ער זאָל בעסער האָבען אויסגערונען אין זיין מוטערס טראַכט, איידער ער האָט דערלעבט די ליכטיגע שיין.

און ווען דער אסימיליאַטאָרישער דור זעהט, ווי די נייע יוגענד שטעלט אָן איהרע הארמאַטען אויף דאָס אלטע צופוילטע געביי און בעלאַגערט אלע הייליגע פעסטונגען פון דער אלטער וועלט אין דעם נאָמען פון דעם אלגעמיין־מענשליכען פּראָגרעס, דערלעבט ער נחת אָן זיינע קינדער. ער פיהלט, אז זיי זיינען בלוט פון זיין בלוט און מאַרך פון זיין מאַרך, און האָפט, אז זיי וועלען דערענ־דיגען דאָס, וואָס ער האָט אָנגעהויבען: פערוואַנדלען דאָס גאַנצע אידישע לעבען אין א הויפען פון שוט, איבערלאָזען עס צו דער מאַכט פון ווינד און וועטער, און אליין אנטלויפען צו די געביל־דעטע שכנים.

אָבער קוים בעמערקט ער, אז דער יונגער דור בענוגענט זיך ניט מיט צושטערען דאָס אלטע; אז דעם אָנגעוואָרפענעם בארג פון שוט רוימט ער אָב; אז אונטער די אראָבגעטראָגענע חורבות גע־פינט ער אויס און רייניגט אָב דעם אלטען געזונטען נאַציאָנאַלען פונדאמענט און הויבט תיכף אָן בויען אויף איהם זיין מאָדערנעם שטאָלצען נאַציאָנאַל־פּראָגרעסיווען בנין, — אזוי פערליערט דער אסימילאַטאָר די געדולד. „רעטאָגראַדען! שאָוויניסטען!' — שרייט ער אין פערצווייפלונג, און א האָגעל פון קללות און זלזולים

הויבט זיך אָן צו שיטען אויף די קעפּ פון די פּראָגרעסיוו־נאַציאָ־נאַלע.

אויב — בעת על פּי טהעאָריע האָט בעדאַרפט אויסקומען, אַז דער דריטער דור זאָל זיין ווי יענס פרום קעלבעלע, וואָס זויגט צוויי מוטערס, צווינגט איהם די פּראַקטישע ארבייט צו ווערען א מין „ידו בכל“, וואָס קען א שריט ניט טהאָן אין דער ווירקליכער אַר־בייט, וואו ער זאָל איינעם ניט אַרויפטרעטען אויפ'ן פוס און ניט אַרויסרופען א העפטיגען קאַמף אַנטקעגען זיך פון דער גאַנצער אידישער פערגאַנגענהייט, דער פרומער אַזוי גוט ווי דער פּראָגרע־סיווער.

יע, נאָך מעהר! וואָס ענערגישער דער יונגער דור געהט אָן מיט זיין ארבייט, אַלץ שווערער ווערט איהם, אויסצושפּיעלען איין צד פון די אַלטע שונאים אַנטקעגען דעם אַנדערען, אויסצונוצען די כוחות פון דעם אַלטען דור אין דעם קאַמף אַנטקעגען אַסימי־ליאַציע און די ענערגיע פון דער פּראָגרעסיווער אַרמעע אַנטקעגען דער פערגליווערטער פרומקייט.

א דאַנק דעם קאַמף, וואָס דיביידע אָבגעלעבטע פּאַרטייען מוזען פיהרען מיט דעם נייעם פיינד, ווערען זיי נעהענטער איינע צו דער אַנדערער. עס איז א מערקווירדיגער פאַקט, אַז די אַלטע שנאה צווישען דעם נאַציאָנאַל־פרומען אידען און דעם פּראָגרעסי־ווען אַסימיליאַטאָר הויבט אָן צו פערבלאַסען אין דער לעצטער צייט, און יעדער, וואָס קוקט מיט אָפענע אויגען ארום זיך, קאָן בעמער־קען אין דעם לעבען ערשיינונגען, וואָס בעווייזען דאָס גענוג קלאָר.

אַלטע אידען ווילען בעסער לייענען א סאָציאַליסטיש־אַסימי־ליאַטאָרישע צייטונג איידער א נאַציאָנאַל־ראַדיקאַלע. „מיט די“, זאָגען זיי, „ווייסען מיר, לכל הפּחות, וואו מיר האַלטען אין דער וועלט. איז איינער א סאָציאַליסט, זאָל ער אונז ניט דרעהען דעם קאָפּ מיט אידשקייט“...

צוריק הויבט אָן דער אַסימיליאַטאָר א סך מעהר הנאה האָבען פון דעם פרומען שוהל־אידען, איידער פון דעם נאַציאָנאַלען אַפּיקורס, ווייל יענער קאָן איהם שוין מעהר ניט שטערען אין זיין אַרבייט און איז שוין מרוצה איבערצונעהמען די פרעמדע קולטור מיט דער פרעמדער שפּראַך און דעם פרעמדען אַרט לעבען, ד. ה.,

אויסערליך זיך אין גאַנצען צו אַסימילירען, מיט דעם תנאי, פער־שטעהט זיך, אַז די „יהדות" זאָל דערביי אַ ברעקעל ניט ליידען.

און אויף אַזאַ'ן אופן בעוואַפענט זיך די גאַנצע אידישע פער־גאַנגענהייט, מיט אַלע איהרע עלעמענטען, צוליעב דעם קאַמף אַנט־קעגען דעם נאַציאָנאַל־פּראָגרעסיווען דור.

אָבער דאָס קאָן איהם ניט אָבשרעקען פון זיין היסטאָרישער מיסיע. ער ווייס, אַז די געשיכטע פון דעם אידישען פאָלק האָט איהם אוועקגעשטעלט אויף דעם עהרענפולען פּלאַץ פון דעם „דריי־טען פעריאָד" אין אונזער גלות־לעבען, — אַ פעריאָד, וואָס דאַרף מאַכען אַן ענד צו די שרעקען און פּלאָגען פון אונזער ביז איצטיגער עקזיסטענץ. ער ווייס, אַז די געשיכטע האָט איהם פערטרויט אַ פעראַנטוואָרטליכע ארבייט, און ער מוז איהר בלייבען געטריי, ווי העפטיג עס זאָל ניט ברויזען דער קאַמף אַנטקעגען איהם פון רעכטס און לינקס.

און אין דעם ליכט פון זיין נייעם שטאַנדפּונקט און זיין רע־וואָלוציאָנערער ארבייט פערטיידיגט ער פאַר דעם אידישען פאָלק אַ גאַנץ נייעם בליק אויף די אינטערעסען פון דעם אידישען פאָלק.

3טער דעצעמבער, 1914.

די דריי גראַציעס

„טרי גראַציאַי סטשיטאַלים וו דרעווניעם מיריע", — „דריי גראַציעס זיינען געוועזען אין דער אַלטער וועלט"...

איך געדיינק שוין ניט, פון וועלכען רוסישען דיכטער מיר באַמבעלט זיך איצטער דער פערז אין זכרון. אָבער באַמבלען זיך טהוט ער, הפּנים, דערפאַר, ווייל איך האָב אין דער לעצטער צייט אַזוי אָפט געטראַכט וועגען די דריי גראַציעס, וואָס האָבען פערשטריקט אין זייער חן דאָס האַרץ און דעם געדאַנק פון דעם אידישען אַסימילאַטאָר.

און דער נאָמען פון דער ערשטער גראַציע איז „אַסימילאַציע".

און דער נאָמען פון דער צווייטער איז „עמאַנסיפּאַציע". און פון דער דריטער איז דער נאָמען „קאָנסטיטוציע".

עס האָט געגוג געקאָסט מיה דעם יונגען, נאַציאָנאַל־פּראָגרעסי־ווען דור, ביז ער האָט אינגאַנצען אַראָבגעטרייסעלט פון זיך דעם כשוף פון דער ערשטער און האָט אריין געבראַכט אין ריכטיגע גרעניצען דעם ווערטה פון דער צווייטער און דריטער.

אין דעם קאַמף אנטקעגען דעם אסימיליאַטאָרישען אידעאַל האָט די יונגע נאַציאָנאַל־פּראָגרעסיווע פּובליציסטיק ארויסגעבראַכט אויף קלאָר, סיי די היסטאָרישע אורזאַכען, וואָס האָבען ארויסגערופען יע־נעם אידעאַל אין לעבען, סיי די גרויסע קולטורעלע מיטיע, וועלכע ער האָט אין זיין צייט דורכגעפיהרט ביי דעם אידישען פאָלק, סאַי ענדליך די מאָטיווען, פאַרוואָס די ווייטערדיגע ענטוויקלונג פון דעם עפענטליכען אידישען געדאַנק האָט געמוזט פיהרען צו דעם באַנקראָט פון די אסימילאַטאָרישע גרונד־פּרינציפּען.

איך וויל דאָ בקיצור איבערגעבען די וויכטיגסטע רעזולטאַטען, וועלכע אונזער פּובליציסטיק האָט דערגרייכט אין איהר קריטיק פון אונזערע „דריי גראַציעס". *)

די „אסימילאַציע" איז צו אונז געקומען אין דער געשטאַלט פון אַ צויבער־פעע, מיט גלענצענדע, בערוישענדע צוזאָגען, און ביי יעדען וואָרט איהרען האָבען זיך פּערל געשאָטען פון איהר מויל.

זי האָט אונז מיט אַ וויסענשאַפטליכער פּינקטליכקייט פער־זיכערט, אַז די אייביגע שנאה צו אונז פון די פעלקער ארום וועט פערשווינדען, ווי נאָר מיר וועלען זיך אָבזאָגען פון דער אייגענער נאַציאָנאַלער עקזיסטענץ און זיך בעטראַכטען, ווי קינדער פון יענע פעלקער, צווישען וועלכע מיר וואוינען; אַז דער נידע־ריגער, שפל'ער קולטור־מעמד אונזערער וועט זיך מוזען אַ הויב טהאָן אין דער הויך, ווי נאָר די קינדער פון אונ־זער פאָלק וועלען צושטעהן מיט'ן גאַנצען הארצען צו דער פרעמ־דער קולטור; אַז דער פערהויקערטער, אין דרייען צונויפגעדרעהטער, אין גלות פערשקלאַפטער מהות מענש, דער אידישער, וועט זיך

---

*) זעה וועגען דעם באריכות מיין אַרבייט: „די אַסימילאַציע, וואָס זי זאָגט צו און וואָס זי גיט".

אויסגלייכען אין זיין גאַנצער שטאָלצער מענשליכער גרויס, ווי נאָר מיר וועלען אויפהערען צו גלויבען, אַז מיר זיינען אין גלות, ווי נאָר מיר וועלען אַרויס פון אונזערע ענגע פינסטערע פיער ווינקעלעך און, ווי גלייכע מיט גלייכע, אָנהויבען קעמפען פאַר אונזער ווערטה און בעדייטונג אין דעם עפענטליכען לעבען.

וואָס האָט זיך, נאָך פינף פערטעל יאָהרהונדערט פון דער אַסימילאַטאָרישער ווירקליכקייט, אויסגעלאָזען פון די אַלע צוזאָ־גען?

דער אַנטיסעמיטיזם איז אַ דאַנק דער אַסימילאַציע ניט פער־שוואונדען, נאָר איז, אדרבה, געוואָרען פערשטאַרקט אומעדום אין דערזעלבער מאָס, אין וועלכער די אַסימילירטע טיילען פון דעם אידישען פאָלק זענען אַריינגעדרונגען אין דער פרעמדער וועלט. און אַנדערש האָט דאָס ניט געקאָנט זיין.

דער אַנטיסעמיטיזם איז ניט נאָר די רעליגיעזע שנאה פון דעם קריסט צו דעם איזראַעליט: געשמד'טע אידען האָט מען אַקו־ראַט אַזוי פיינד, ווי ניט געשמד'טע: ניט נאָר דער קאָנקורענץ־קאַמף פון איין עקאָנאָמישער גרופּע אַנטקעגען דער אַנדערער: עס קעמפען עקאָנאָמישע גרופּען פון איין פאָלק צווישען זיך און דער־פון וואַקסען ניט אַרויס קיין נאַציאָנאַלע בעוועגונגען. דער אַנטי־סעמיטיזם איז אין תוך אַריין אַ נ אַ צ י אָ נ אַ ל ע בעוועגונג, אַ נאַציאָנאַלער פּראָטעסט פון אַ פאָלק, אין וועמען די קינדער פון אַן אַנדער פאָלק — פון דעם אידישען, — זיינען אַריינגעדרונגען און האָבען פערנומען די פאָרטיילהאַפטעסטע פּלעצער.

עס איז דאָ ניט די פראַגע, צו די אידען האָבען אַ רעכט אויף יענע פּלעצער און צו איז דער אַנטיסעמיטישער פּראָטעסט אַ יושר אָדער אַן עולה. מיר האָבען דאָ צו טהאָן מיט פאַקטען. די פאַק־טען אָבער דערצעהלען אונז אין זייער האַרטען, קאַלטען און שאַר־פען טאָן, אַז ביז דער צייט פון דער אַסימילאַציע האָט דער אַנטי־סעמיטיזם זיך געשפּייזט, דער עיקר, נאָר מיט יענער קנאה־שנאה, וואָס האָט געהערשט ביי די פאָלקס־מאַסען און ביי דעם האַנדעלס־קלאַס פון דעם ניט־אידישען פאָלק, בעת די קולטורעלע אינטעלי־גענטע פּראָפעסיעס האָבען אַ לאַנגע צייט דוקא געהאַלטען דעם אי־דענס צד; און אַז ערשט מיט דעם פאָרשרייטען פון דער אַסימי־

ואציע זענען אויך די קולטורעלע און אינטעליגענטע קלאסען, — רי שאפערס פון דער עפענטליכער מיינונג, — אַנגעצונדען געוואָרען מיט דער זעלביגער קנאה־שנאה, ווייל דער אסימילירטער איד איז זיי אַרויפגעקראָכען אויפ׳ן קאָפּ.

די אסימילאציע האָט געמוזט רייכער מאַכען די קוואלען פון דעם אַנטיסעמיטיזם. און עס איז דעריבער קלאָר, אז אויב די אסימילאציע זאָל זיין די בעסטע סגולה אַנטקעגען אַנטיסעמיטיזם, איז יעמאָלט ברען־אויל דער בעסטער לעש־מיטעל אין א שרפה.

ניט ווייניגער געראָטען איז אויך די ווירקונג פון דער אסימילאציע אויף דעם מעמד פון קולטור ביי דעם אידישען פאָלק. די קולטורעל אָבגעשטאַנענסטע מאסען פון דעם אידישען פאָלק, פערגליווערט אין זייערע אבערגלויבענס און רעליגיעזע מנהגים, אָפּטמאָל נאָר פון דרויסען בעפארבט אין אַן אייראָפּעאישען קאָליר, געפינען מיר דוקא אין יענע לענדער, וואו די אידישע אינטעליגענץ האָט זיך שוין אין גאַנצען אָדער אין דער מעהר־צאָהל אָבגעריסען פונ׳ם פאָלק און האָט זיך אסימילירט מיט דער קולטורעלער פרעמד: אין האָלאנד, פראַנקרייך, גאַליציען, פוילען. די דערקלערונג איז א פשוט׳ע. קולטור איז א פלאַנץ, ארום וועלכער מען דאַרף ארומגעהן, זי זאָל קאָנען וואקסען. אָהן קולטור־שאפער און קולטור־טרעגער קאָן ניט זיין קיין קולטור. לאָזט איהר אָבער דער אסימילאציע, זי זאָל צונעהמען די קולטור־שאפער און די קולטור־טרעגער פונ׳ם פאָלק, אזוי פער׳משפט איהר זיין קולטור אויף אַן אייביגען שטילשטאַנד.

און דער מהות מענש, וועלכען די אסימילאציע האָט בעשאַפען! — איך רייד דאָ נאַטירליך ניט וועגען אייניגע ווייניגע אויסנאהמען, נאָר וועגען דעם דרך כלל פון דעם אסימילירטען אידען, וואָס דאַרף זיך מאַכען א וועג אין דעם פרעמדען לעבען מיט דער הילף פון יענעם אינווענייגסטען שקר, אז ער איז ניט דאָס, וואָס ער איז. א גאַנץ גרויסען פּראָצענט פון מאָדערנעם אַנטיסעמיטיזם דאַרף מען אוועקשטעלען אויף דעם חשבון פון יענער פעראַכטונג, וואָס יעדער נאַטירליכער מענש מוז שפּירען צו יעדען קריכער און חניפה׳דיגען נאָכמאַכער, וואָס לייקענט שטיין און ביין, אז זיין פאָלק איז א פאָלק.

און ווען אַט די אַלע פאַקטען זענען אין זייערע כּללים און פּרטים, אויפגעשטאַנען פאַר די אויגען פון דעם נייעם דור, איז פערשוואונדען געוואָרען פון איהם די פערבלענדענים. ער האָט דערזעהן די „גראַציע“ אין איהר ריכטיגער געשטאַלט: ניט קיין יונגע פעע איז געשטאַנען פאַר איהם, נאָר אַן אַלטע מכשפה, און ניט קיין פערל האָבען זיך געשאָטען פון איהר מויל, נאָר גרינע ווערים. און ער האָט דערשפּירט מיט אַלע זיינע חושים, אַז עס קאָן ניט זיין קיין ישועה פאַר דעם אידישען פאָלק, וואו די מכשפה וועט ניט פערטריבען ווערען פון זיין לעבען.

גאַנץ אַנדערש, פערשטעהט זיך, מוזען מיר זיך שטעלען צו די צוויי אַנדערע אַבגעטער, פאַר וועלכע די אַסימילירטע וועלט האָט אויפגעבויט איהרע מזבחות און הערט ניט אויף מקטיר צו זיין איהרע קטורת: דער בירגערליכער גלייכבערעכטיגונג און דער פּאָליטישער פרייהייט פון דעם לאַנד.

דער נאַציאָנאַל-פּראָגרעסיווער דור קעמפּט פאַר דער בירגער־ליכער גלייכבערעכטיגונג, פאַר דער „עמאַנסיפּאַציע“ פון דעם אידי־שען פאָלק מיט ניט קיין קלענערער ענערגיע, איידער די אַסימיליאַ־טאָרען, אָבער ניט דערפאַר, וואָס ער זעהט אין איהר דעם ענטפער אויף דער אידישער פראַגע. אין דער אמת׳ן האָט די בירגערליכע גלייכבערעכטיגונג ערגעץ אין איראָפּאַ ניט פערענטפערט די פראַגע אפילו אין יענעם ענגען זין פון דעם וואָרט, וועלכען זי האָט אין דער וועלט-אַנשויאונג פון דעם אַסימיליאַטאָר. זי האָט אפילו ניט געבראַכט מיט זיך דאָס, וואָס מען האָט פון איהר קודם כל דער־וואַרט: די צושטרייאונג פון דעם אידישען פאָלק איבער׳ן גאַנצען לאַנד און די פערלייכטערונג פאַר איהם צו געפינען אַ מקור פרנסה.

גיט אַ קוק אויף האָלאַנד, — דאָס עלטסטע לאַנד פון בירגער־ליכע גלייכבערעכטיגונג און אַסימיליאַציע. פון די הונדערט טוי־זענד האָלענדישע אידען לעבט נאָך עד היום די גרעסטע מאַיאָריטעט אין די צוויי גהעטאָס פון אַמסטערדאַם און ראָטערדאַם און לעבט אין אַזאַ דחקות, אין אַזאַ שמוץ, אין אַזאַ אָבגעלאָזענקייט, אַז העם־טער סטריט איז אַ גן-עדן לגבי דעם אידישען אַסימילירטען גהעטאָ פון האָלאַנד. גיט אַ קוק אויף גאַליציען. האָט דאָרטען די גלייכ־בערעכטיגונג אַרויסגעצויגען די אידען פון די שטעדט און די

שטעדטלעך און זיי פערשפרייט איבער גאַנץ עסטרייך? איז דאָר־טען דער עקאָנאָמישער מעמד פון די מאַסען אויף א האָר געבעס־סערט געוואָרען, א דאַנק דער עמאַנסיפּאַציע? זיינען דאָרטען די אידען וועניגער צונויפגעשטיקט איידער אין דער רוסישער טשער־טא?

פאַר וואָס איז דאָס אזוי? — געהט, פרעגט א פאָלק, פאַר וואָס ער וויל ניט צופּיצעלט ווערען אויף שטיקלעך, פאַר וואָס ער וויל וואוינען דוקא צווישען אייגענע און ניט צווישען פרעמדע!...

אויב ווער עס איז האָט געוואונען פון דער עמאַנסיפּאַציע, איז דאָס ניט די מאַסע, נאָר די מיטעלערע און גרעסערע סוחרים, די גרויסע, מיטעלע, קליינע און מיקראָביש־קליינינקע אינטעלי־גענטען, ד. ה. די שיכטען, וואָס פ א ר ש ט ע ל ע ן מ י ט זיך דאָס גאַנצע פאָלק און פילדערן אויף אלע גאַס־ווינקלען מיט גדלות, אז זייערע אינטערעסען זיינען די אינטערעסען פון דעם גאַנצען פאָלק.

און פון דעסטוועגען קעמפען מיר פאַר דער עמאַנסיפּאַציע. מיר טהוען דאָס אויס קיין אנדער גרונד ווי נאָר מחמת דעם, ווייל מיר זענען מ ע נ ש ע ן, און קיין מענשליך רעכט אונזערער טאָהר ניט געקרימט ווערען אויף א האָר; ווייל אין דער בענרעני־צונג פון אונזערע רעכט ליעגט א בעליידיגונג פאַר אונזער כבוד, א דערנידערונג פון אונזער ווערדע, און אונזער מענשליכע ווערדע דאַרף אונז זיין טהייערער, איידער אונזער טעגליך ברויט!...

נאָך וויכטיגער פאַר אונז איז דער אידעאַל פון פּאָליטישער פרייהייט פאַר דאָס לאַנד, אין וועלכען מיר וואוינען, אָבער אויך אין איהר זעהען מיר ניט די גאולה שלמה פון דעם אידישען פאָלק. די אידישע ארבייטערשאַפט האָט טייכענווייז פערגאָסען איהר בלוט אין דעם רעוואָלוציאָנערען קאַמף פאַר פרייהייט ניט צוליעב דעם, אז אידישע הענדלער זאָלען מעגען וואוינען אין מאָסקווע. דער קאַמף פאַר פרייהייט איז קודם כל געוועזען א קאַמף פאַר מ ע נ ש ל י כ ע ר ע כ ט און ד ע ר צ ו איז די פּאָליטישע פרייהייט א נויטיגער פאָרבעדינג, א קאָנדיציאָ־סינע־קווא פאַר דעם וויטערדיגען קאַמף צוליעב די עקאָנאָמישע, קולטורעלע, סאָציאַלע און נאַציאָנאַלע נויטען פון די אידישע פאָלקס־מאַסען.

אַט אין דער פערענטפערונג פון די נויטען, אין דער רעוואָ־לוציאָניזירונג פון דעם גאַנצען אידישען לעבען, אין דער וויעדער־געבורט פון דעם גאַנצען אידישען פאָלק אויף די יסודות פון אַ פּראָגרעסיווער אייראָפּעאישער קולטור אין אַן איינענער אידישער פאָרם, — אַט דאָ ליעגט דער שליסעל פון דער אידישער גאולה. נאָר אויף דעם שטאַנדפּונקט דאַרף מען זיך שטעלען, ווען מען וויל רעדען וועגען דעם קריעג און די אינטערעסען פון דעם אידישען פאָלק, און האָט מען דעם שטאַנדפּונקט אין זין, ווערט מען שוין ניט נתפּעל פון די דריי בלאָנדע גראַציעס, וועלכע דער דייטשער זיעג וועט אונז ברייגגען במתנה. דער נאַציאָנאַל פּראָגרעסיווער דור דאַרף זיך קודם כל שטעלען די פראַגע:

— אויף דעם חשבון פון וועלכע רעאַלע אַנגעוועהטיגטע לע־בענס־נויטען וועלען די דאָזיגע דריי שעהנקייטען לעבען ביי דעם אידישען פאָלק?

9 טער דיעצעמבער, 1914.

אַ פאָלק פון „מעשים טובים“

מאָלט אייך אויס, אז ערגעץ־וואו אויף אַ גרויסען לעדיגען פּלאַץ אויף דער ערד, — לאָז זיין אין דעם מדבר סאַהאַרא, — פיהרען אַלע יאָהר צונויף אַלע פעלקער פון דער וועלט אַלע פּראָ־דוקטען, וואָס זיי האָבען בעשאַפען: די לאָקאָמאָטיווען, און די אויטאָמאָבילען; און די הויפטלעך קרויט, און די קעפּלעך סאַלאַט, און די ביכער, און די וויסענשאַפטליכע אינסטרומענטען, און די אייזערנע שינעס, וואָס ווערען געלעגט אויף דער ערד, און אפילו די לאַטעס, וואָס ווערען געלעגט אויף די שיף: אז אויף גרויסע טאַ־בעלען בעוויייזט אַ חוץ דעם יעדעם פאָלק, וויפיעל קוואַדראַט־מיי־לען ערד עס האָט אויסגעאַקערט, וויפיעל שאָסעען און אייזענ־באַהנען עס האָט אויפגעבויט און בכלל, וויפיעל מענשליכע פיזישע אַרבייט עס האָט אויסגעגעבען דאָס יאָהר: אז ערשט דערנאָך נעהמט יעדעס פאָלק צוריק אַזוי פיעל פון זיינע פּראָדוקטען, ווי־

פיעל עס וועט, לויט די איצטיגע עקאָנאָמישע געזעצען, פערברויכען פאַר זיך, און בייט אויס די איבעריגע פּראָדוקטען פון זיין אַרבייט אויף די פּראָדוקטען פון דער פרעמד.

ווי גרויס וואָלט דערביי געווען דער פערנעהם פון דער אידישער ארבייט? וואָס וואָלט געווען איהר אויסזעהן, איהר עקאָנאָמישער ווערטה און בעדייט, לגבי דעם ווערטה פון דער ארבייט פון יעדען אַנדער פאָלק, אויסגערעכענט פּראָ־קאָפּ פון דער בעפעלקערונג?

מיר דוכט, איך מאַך ניט קיין גרויסען טעות, ווען איך זאָג, אז דער פערנעהם פון דער אידישער ארבייט, — מיט אַלע איהרע העמדלעך און מלבושים, מיט אַלע איהרע ביכער און בילדער, אפילו מיט אַלע לאַטעס, וואָס אידישע הענד וועלען דארפען לעגען, — וועט רעלאַטיוו אויסזעהן נאָך אָרימער, איידער די ארבייט פון דעם אָרעמסטען, ווילדעסטען פאָלק.

אפילו די וועדדאַהס פון ציילאָן, — דאָס נידריגסטע פאָלק פון דער וועלט, — וואָס וואָלטען געקומען אויף אונזער וועלט־מארק מיט דעם נעווילד, דער׳הרג׳ט אין געיעג, און מיט זייערע פּרימיטיווע בויגענס און פיילען, וואָלטען פּראָפּאָרציאָנעל אויפגעוויזען אַ גרעסערען רעקאָרד אין מענשליכע פיזישע ארבייט, איידער מיר, און אויב פון זייערע פּראָדוקטען וואָלטען זיי קיינעם גאָרנישט געקענט געבען, וואָלטען זיי דערפאַר אוועק צוריק, ביי קיינעם גאָרנישט גענומען.

מיר אָבער וואָלטען אוועק פון מארק מיט אַ היבשער פּאַרציע פון פרעמדען פּראָדוקט, — אַ סך אַ גרעסערער, איידער דאָס וואָלט בעקומען דאָס פאָלק מיט דעם גליקליכסטען וועלט־מארק־באַלאַנס.

די פעלקער גיבען אונז יאָהר־אויס, יאָהר־איין אַ געוויסען טייל פון זייער האָב און גוטס ניט אין אויסבייט אַנטקעגען אונזערע פּראָדוקטען, נאָר, דער עיקר, פאַר אונזערע מעשים טובים.

אונטער מעשים־טובים פערשטעה איך אַלע יענע טובות און חסדים, וואָס דער ניט־ארבייטענדער טייל פון דער פּראָדוקטיווער בעפעלקערונג טהוט מיט דעם ארבייטענדען טהייל, כדי ער זאָל קענען ארויסברייינגען זיינע פּראָדוקטען, פערמעהרען זייער צאָהל און כדי די פּראָדוקטען זאָלען קאָנען בעסער פונאַנדערגעפיהרט

ווערען און צוגעשטעלט ווערען צו דעם, וואָס האָט אַ רעכט אויף זיי.

די מענשליכע ארבייט איז איצטער ארומגערינגעלט מיט אַ געדיכטער נעץ פון חסדים און מיט אַ גרויסער מחנה פון בעלי־טובות, וואָס ציהען די נעץ. דער לענדלאָרד, וואָס גיט די ערד, דער אונטערנעהמער, וואָס אָרגאַניזירט און דירזשירט דעם אַר־בייטס־פּראָצעס, דער קאַפּיטאַליסט, וואָס גיט דאָס געלד, דער גראָ־סיסט, וואָס נעהמט איבער דעם פּראָדוקט פון דעם פאַבריקאַנט, דער מיטעלער, דער קליינער און גאָר דער קלענסטער סוחר, וואָס העלפען פונאַנדערטהיילען די פּראָדוקטען צווישען די קאָנסומענטען, — זיי אַלע, — און נאָך אַ גאַנצער צעטעל פון עקאָנאָמישע און קולטורעלע טהוערס מוז צוגערעכענט ווערען צו זיי, — בעשעפ־טיגען זיך מיט מעשים־טובים, און גאָט בענשט זיי דערפאַר מיט פּרנסה. זייער אַלעמענס טהעטיגקייט רופט איך דערפאַר אָן „מעשים־טובים“, ווייל דורך איהר ווערט ניט בעשאַפען קיין איין מינדסטער חלק פון אַ ווערכען עס איז מאַטעריעלען פּראָדוקט און ער ווערט ניט אַריבערגערוקט פון איין אָרט אויף דעם אַנדערן, אפילו ניט אויף אַ שפּאַן. די מעשים טובים גיבען נאָר די מעגליכ־קייט דעם ארבייטער צו שאַפען און צו טראַנספּאָרטירען אַל־דאָס־גוטס, אין וועלכער די מענשהייט נויטיגט זיך.

איך קאָן דאָ אין גאַנצען ארויסלאָזען די גרויסע פּלוגתא צווי־שען דער בורזשואַזער און סאָציאַליסטישער טעאָריע וועגען דעם ווערטה און דער נויטווענדיגקייט פון די אַלע מעשים טובים. איך וויל נאָר בעמערקען, אַז פאַר מיר, ווי פאַר יעדען סאָציאַליסט, איז קיין ברעקעל ספק ניט, אַז נאָר אַ קליינער טהייל פון זיי, — די אָרגאַניזירענדע, דיריזשירענדע און די קולטורעלע טהעטיגקייט, — זיינען באמת סאָציאַלאָגיש נויטיג פאַר דעם געזעלשאַפטליכען אַר־בייטס־פּראָצעס. דאָס רוב פון זיי, דער עיקר, דער קאַפּיטאַליסטי־שער מסחר און „חלוף“, זיינען נאָר ה י ס ט אָ ר י ש נויטווענ־דיג, ד. ה. מען קאָן אָהן זיי ניט אויסקומען נאָר צו אַ בעשטימטער היסטאָרישער צייט.

אָבער דאָס גיבען דאָך ביידע צדדים צו, אַז דער גאַנצער זין פון די מעשים טובים, זייער גאַנצער ווערטה בעשטעהט אין דעם,

וואָס זיי העלפֿען פֿערמעהרען די פּראָדוקטען פֿון דער מענשליכער ארבייט און מאַכען לייכטער זייער פֿונאַנדערטהיילונג איבער דער גאַנצער ערד, — מיט אַנדערע ווערטער, — אַז דער עיקר זיינען די פּ ר אָ ד ו ק ט ע ן, ווייל לעבען לעבט מען נאָר מיט זיי; ווייל דאָס מענשליכע רייכטהום בעשטעהט נאָר פֿון זיי, און דער גאַנצער סכום פֿון די מעשים־טובים, — פֿון די נויטיגע און פֿון די ניט־נויטיגע, — איז ניט אַ צוגאָב צו דעם מענשליכען רייכטהום, נאָר אַן אָראָבנעהם פֿון איהם, ניט קיין הכנסה, נאָר אַ הוצאה, — אַ נויטיגע און געהעכטע אָדער אַ פֿערשווענדערישע און פֿערברעכערי־שע, — ווי איינער קוקט אויף דעם.

עס פֿערשטעהט זיך, אַז כל זמן די געזעלשאַפֿט האַלט די מעשים טובים פֿאַר אַ נויטיגע זאַך, דאַרף דער בעל־טובה בעקומען אַ חלק פֿון איהר רייכטהום. עס ליעגט דעריבער לחלוטין קיין ברע־קעל עולה ניט אין דעם, וואָס אידען בעקומען אַ סך מעהר פּראָ־דוקטען, איידער זיי פּראָדוצירען : די געזעלשאַפֿט האַלט אויס יענע בעלי־טובות, אין וועלכע זי נויטיגט זיך איצטער. און אויך דאָ וויל איך אַ סימן ניט אָבלייקענען, אַז דער אידישער בעל מעשים־טובים בעקומט אַ סך ווייניגער פֿון דער געזעלשאַפֿט, איי־דער דער ניט־אידישער אונטער די גלייכע אומשטענדען, און אַז אַלע אָנפֿאַלען אויף אונז פֿון די אַנטיסעמיטען אין דעם דאָזיגען פּונקט זיינען ניט מעהר, ווי אַ פּראָדוקט פֿון קנאה און שנאה ; אַז אַלע פֿערפֿאָלגונגען, וואָס מיר ליידען דורך, ווי אינדיווידועלע בעלי־מעשים־טובים, זיינען אַ צום־הימעל־שרייענדע אונגערעכטיג־קייט.

ווי איז אָבער, — און אין דערינען ליעגט אפשר די גאַנצע טראַגיק פֿון אונזער לאַגע, — ווי איז אָבער, אַז בשעת מיר קומען מיט אונזערע טענות צו דער מענשהייט גראָד ווען זי זיצט פֿאַר׳ן וועב־שטוהל און וועבט א י ה ר געשיכטע, און וועבט אין איהר אריין ניט נאָר אונזערע מעשים־טובים, ניט נאָר דעם סכום פֿון פֿרעמדע פּראָדוקטען, וואָס מיר בעקומען פֿון זיי, נאָר אויך דעם נאָך גרעסערען סכום פֿון רציחות און שפיכת דמים, וואָס מען גיט אונז פֿאַר זיי, און מיר פֿרעגען ביי איהר : וואו איז דיין יושר ? — ווי איז, זאָג איך, אַז זי טהוט אונז אַן ענטפֿער אַ שטייגער אַזוי :

„ווי אינדיווידועז זענט איהר גערעכט. דער אָפיציער דרייפוס איז פער׳משפט געוואָרען אומזיסט־אומנישט. דער פּראָפעסאָר עהרליך וואָלט אַ סך פריהער געקומען צו זיין טיטול און זיין בעדייטונג, אויב ער וואָלט ניט געווען קיין איד. און אזוי אויך דער פילאָסאָף בערגסאָן, און אזוי אויך אייער אינגסטער געניאַלער געלערנטער איינשטיין. אפילו דער אידישער דאָרף־הענדלער איז, ווי אַן אינדיווידואום, אַ סך אַ ניצליכערער הענדלער, איידער קאָלופּאַיעוו אָדער ראַזוואַיעוו, און ס׳איז אַ בלוטיגע עולה, וואָס מען טרייבט ארויס אַ ניצליכען הענדלער פון דאָרף צוליעב אַן ערגערן בלוט־זויגער.

„אָבער: ווער האָט אייך געזאָגט, אַז איך רעכען זיך מיט אינדיווידוען? איך, מענשהייט, קען ניט קיין איינצעלנע מענשען, איך קען נאָר פּעלקער. אַלע איינצעלנע מענשען, גרויס אָדער קליין, זענען ביי מיר קינדער פון אַ בעשטימטען פּאָלק, און דעם חשבון פיהר איך צווישען פּאָלק און פּאָלק. זייער הויפּט־עובדא בעשטעהט ביי מיר אין בעשאַפען מאַטעריעלע פּראָדוקטען, און אָט דער פּראָצעס פון בעשאַפען פּראָדוקטען איז דער וויכטיגסטער פאַקטאָר, וואָס בעשטימט די בעציהונגען צווישען פּאָלק און פּאָלק. אפילו וויל־העלם דער צווייטער זאָגט אונז אויך, אַז ער פיהרט דעם קריעג צוליעב די אינטערעסען פון דער דייטשער ארבייט. און דאָס זאָגען אַלע, וואָס זענען איצטער בעטהייליגט אין קריעג.

„געוויס, דאָס זאָגט דער קלאַס פון מעשים־טובים. אָבער דאָס וואָס ער זאָגט איז אמת. ער איז פּעראינטערעסירט אין דער פיזישער ארבייט פון פּאָלק, ווייל די פּראָדוקטען פון דער ארבייט דאַרף ער נעהמען פאַר זיינע מעשים־טובים. דער סכסוך צווישען דעם ארבייטער־קלאַס און דעם מעשים־טובים־קלאַס איז אַן אינוועניגסטער, עקאָנאָמישער קלאַסען־קאַמף, און דער יושר אין דעם קאַמף ליגט אויף דער זייט פון דעם ארבייטער. דער סכסוך אָבער צווישען אַ פּראָדוצירענדען פּאָלק און אַ מעשים־טובים־פּאָלק איז אַ נאַציאָנאַלער, און דער יושר ליעגט אויף דער זייט פון דעם פּראָדוצענטען־פּאָלק.“

„פּרובט זיך אַוועקשטעלען אויף דעם שטאַנדפּונקט מיינעם,

דעם שטאַנדפּונקט פון דער מענשליכער געשיכטע, אז דער רעכע־נונג ווערט געפיהרט צווישען פאָלק און פאָלק און אז די מאָס אין דעם רעכנונג איז דער אויסבייט פון פּראָדוקטען, פון פעלקער־פּערטע פיזישע ארבייט ! עס וועט אייך יעמאָלט לייכט זיין איינ־צוזעהן, אז אייער נאַציאָנאַלע לאַגע, — אַלע פערפאָלגונגען, וואָס איהר האָט אויסצושטעהן ווי אידען, — איז פּונקט אַנגעמאָסטען אָן אייער עקאָנאָמישער ראָלע אין דעם פעלקער־לעבען. וויפיעל מאָס פּרעמדע פּראָדוקטען איהר פיהרט אוועק אהיים פון דעם וועלט־מארק, פאר אייערע מעשים־טובים, אזוי פיעל מאָס פּרעמדע שנאר זאמעלט איהר אויף אייערע קעפּ, אזוי פיעל מאָס בעליידיגונגען פאַלען אויף דעם נאָמען „איד", אפילו ווען אפשר קיין איינציגער איינצעל־איד האָט דאָס ניט פערדיענט.

„יעדער גוי וועט אייך זאָגען, אז די איינצעל־אידען, וועלכע ער קען, זענען גאַנץ וואוילע מענשען, אָבער דאָס גאַנצע אידישע פּאָלק איז אַ מיאוס׳ע אומה. און אין דערינען שטעקט אַ סך אמת. אידען, ווי מענשען צווישען מענשען, זענען ניט ערגער, איידער אַלע. „בעלי־טובות" זענען דאָ ביי אַלעמען. אָבער אידען, ווי אַ פאָלק צווישען פעלקער, ווי אַ „מעשים־טובים"־פאָלק, איז, אין דער מענשליכער משפחה פון פּראָדוצענטען־פעלקער, אַן אנאָרמאַ־לימעט, וואָס ווערט בעשטראָפט.

„ ווילט איהר, דער מענשליכער יושר, דער פ ע ל ק ע ר־יושר זאָל זיין אויף אייער זייט, האָט איהר נאָר איין אויסוועג : זאמעלט צונויף אַלע אייערע קרעפטען אויף דעם וויכטיגסטען פּראָבלעם פון אייער זיין, אויף דער ראַדיקאַלסטער רעוואָלוציע אין אייער לעבען : הערט אויף צו זיין אַ פאָלק פון מעשים־טובים און ווערט וויעדער, ווי אין די צייטען פון אייער גלאָריע, אַ פאָלק פון פּראָדוצענטען".

איך רעכען, אז די „מענשהייט" רעדט דאָ צו דער זאַך...

13טען דעצעמבער, 1914.

ככל הגוים !...

מיר דאַרפֿען אָנהויבען לעבען „ככל הגוים", ווי אַלע פֿעלקער. יע, ככל הגוים...

מיר מוזען אויפֿהערען צו קוקען אויף זיך, ווי אויף אַ פֿאָלק פֿון מיוחסים, פֿון בעלי־מצוות און בעלי־מעשים־טובים, וואָס טראָגען זיך אַרום מיט אַ וועלט־באַגליקענדער מיסיע פֿאַר דער מענשהייט. מיר מוזען געדענקען, אַז מיר האָבען נאָך ניט בעצאָהלט דער מענשהייט דעם עלעמענטאַרסטען חוב, וואָס זי האָט תמיד אַ רעכט צו פֿאָדערן פֿון אונז, — דעם חוב צו לעבען פֿון די פּראָדוקטען פֿון אונזערע אייגענע הענט, דירעקט, אָדער אינדירעקט דורך דעם אויסבייט אויף דעם אַנדערנ'ס פּראָדוקט.

מיר דאַרפֿען זעהן, אַז דער רעקאָרד פֿון אונזער פּיזישער אַרבייט זאָל אויף אַלע פֿעלדער פֿון דער מענשליכער פּראָדוקציע, — אין פֿעלד און באַרג־בוי, מלאכה און אינדוסטריע, דערהויפּט אָבער אין אַקערבוי, זיין ניט ניעדעריגער, איידער דער רעקאָרד פֿון יעדען אַנדערען ציוויליזירטען פֿאָלק; אַז אונזער פֿאָלקס־אָרגאַניזם, וואָס בעשטעהט איצטער פֿון אַ הויפֿען מאַרך און אַ בינטעל אָדערן און נערווען, צונויפֿגעפּלאָנטען מיט פֿרעמדען מאַרך, פֿרעמדע אָדערן און נערווען, דערנעהרט פֿון פֿרעמדען זאַפֿט, איינגעוואָרצעלט אין פֿרעמדע מוסקעלן, אויפֿגעהאַלטען פֿון אַ פֿרעמדען סקעלעט, זאָל בעקומען זיינע אייגענע מוסקעלן, זיין אייגענעם קנאָכען־געשטעל, זיין אייגענע דערנעהרענדע זאַפֿט.

ווייל אַז ניט וועלען מיר, ווי אַ פֿאָלק, בלייבען תמיד אַ בעל־חוב ביי דער מענשהייט, — מעג יעדער איינצעלנער פֿון אונז אויפֿטהאָן פֿאַר איהר הרים וגבעות, — און ווייל אין צוויי־שען־פֿעלקערליכען לעבען ווערען די חובות אויפֿגעמאָהנט אויף אַ ברוטאַלען אופֿן און דער ניט־צאָהלער אָדער אפֿילו דער שלעכטער

צאָהלער בעקומט אָנצועהרעניסען אין דער פאָרם פון רדיפות, בע־לײדיגונגען פון דעם פאָלקס־נאָמען און אָפטמאָל דירעקטע בלוט־פערגיעסונגען און שוידערליכע אויסשלאַכטונגען. דאָס פאָלק דער בעל־חוב מ ו ז ווען עס איז קומען צום שכל און זעהן אויסצור־גלייכען דעם חשבון.

דאָס אידישע פאָלק הויבט איצטער אָן קומען צום שכל. מיט געוואַלט רייסען זיך טיילען פון איהם צו פיזישער ארבייט אין שטאָדט און אין דאָרף. און ווי אַלע מאָל אין אַזעלכע פעלען, זעהט ניט דער אײנצעלנער יענע טיעפערע טרייב־קראַפט, וואָס בעשטימט זיין ווילען, און וואָס ליעגט אַלע מאָל אין די אָנגע־וואקסענע נויטען פון דעם גרעסערען קאָלעקטיוו, צו וועמען ער געהערט קודם כל, ד. ה. צו דעם קאָלעקטיוו פון זיין פאָלק.

אין דערינען בעשטעהט די ע ק אָ נ אָ מ י ש ע ר ע װ אָ ־ ל ו צ י ע, וואָס קומט איצטער פאָר אין אונזער לעבען, וואָס ארבייט זיך ארוים א י נ ס ט י נ ק ט י װ, אומבעוואוסט, אין דעם שיין פון נאָר אייגענע אינדיווידועלע נויטען און זאָר־גען. אָבער די רעוואָלוציע איז ווי יעדער בלינדער סטיכישער געזעלשאַפטליכער פּראָצעס, דערוויילע ניט ביכולת צו זעהען ניט די קרעפטען, וואָס ווירקען הינטער איהר, ניט די ענד־ציעלען, צו וועלכע זי ווערט געטריעבען: אויך זי קאָן אין איהר בלינדקייט זיך בעגרעניצען מיט צו א קליינעם שטח אָדער אָנכאַפּען זיך ניט פאר די מיטלען, וואָס מען דאַרף, אָדער צוברעקלען זיך אין קליי־ניגקייטען און אויף אזא׳ן אופן ניט דערגרייכען דעם ציעל.

עס איז דעריבער אונזער חוב קלאָר צו מאַכען דעם פאָלק דעם זין פון זיין אייגענעם שטרעבען און אָנווענדען אַלע כוחות, אז דער ציעל פון דער רעוואָלוציע — די פערוואַנדלונג פון א האַנ־דעלס־פאָלק אין אַן ארבייטס־פאָלק, פון א דורכאוים שטאָדטישען עלעמענט אין א שטאָדטישען און א דאָרפישען, — אז אָט דער ציעל זאָל דערגרייכט ווערן וואָס שנעלער, וואָס פולער, וואָס בע־וואוסטזיניגער.

און נאָך דאַרף מען זעהען, אז די אינטעליגענץ אונזערע, וואָס ווערט דערצויגען אין פרעמדע שולעס, פרעמדע גימנאזיעס און פרעמדע אוניווערזיטעטען, זאָל בעקומען איהר בילדונג און ער־

ציהונג אין אייגענע אידישע שולעס, אידישע גימנאזיעס און אי־דישע אוניווערזיטעטען אויף די יסודות פון דער אייראָפּעאישער אויפקלעהרונג און אָהן א ברעקעל ביימישעכץ פון א וועלכען עס איז אָבליגאטאָרישען רעליגיעזען אונטעררוכט. די רעליגיע דאַרף ווערן אויך פאַר דעם אידישען פאָלק א ריינע פּריוואַט־זאַך, איבער־געענטפערט צו יעדען איינעם׳ס הארצען און געוויסען.

איך וויים, וואָס פאַר א יעלות עס ווערען געמאכט אָט ביי דעם פּונקט. איך מיין דאָ ניט דעם פּונקט פון רעליגיע, — די דאָזיגע יעלות קאָן מען דערטראָגען און זייער ווערטה איז א שמעק טאבאק, — איך האָב דאָ אין זינען דעם פּונקט פון ניט־שטודירען אין פרעמדע בילדונגס־אנשטאַלטען, פון ניט־מיטאַרבייען אין דער פרעמדער קולטור.

ריהרט מען אָן דעם פּונקט, הויבען זיך אויף די יעלות ביז צום הארצען פון הימעל. „אהא־א־א!“ — שרייט מען אויסגעצויגען און מיט בייזער פרייד. — „אונזערע קינדער פון די גימנאזיעס ארויסטרייבען, אין די אוניווערזיטעטען ניט אריין לאָזען, — אָט ד אָ ס ווילט איהר? פּורישקעוויטשעס זייט איהר!“

מיר האָבען דערויף נאָר איין ענטפער: אויב איהר קעמפּט אנטקעגען די בעגרעניצונגען פון אונזערע בילדונגס־רעכט, וויל די בעגרעניצונגען זיינען א בעליידיגונג פאַר אונזער כבוד, א פער־מינערונג פון אונזער נאציאָנאלער און מענשליכער חשיבות, זיי־נען מיר מיט אייך. אויב אָבער איהר מיינט, — אויב איהר, גבירים, באלאבאטים און באלאבעסלעך, מיינט, — אז, קעמפענדיג פאַר א בעסערער קאַריערע פאַר אייערע קינדער, פערטיידיגט איהר דערביי ניט נאָר דעם פאָלקס כבוד, נאָר אויך דעם פאָלקס אינטערעסען, האָט איהר א ביטערען און א געפעהרליכען טעות. אין דער פערבלענדעניס פון אייער אייגענעם אינדיווידועלען אינטע־רעס, פערגעסט איהר זיך צו רעכענען מיט דער טראַגיק פון אונזער לאַגע צווישען די פעלקער, און איהר שפּיעלט זיך דאָ מיט פייער.

שוין לאַנג האָבען די פעלקער, צווישען וועלכע מיר וואוינען, גענומען שפּירען, אז ביי יעדען פון זיי אויף די אקסלען הויבט אָן אויסוואקסען א צווייטער קאָפּ, א פרעמדער, לעבען דעם איי־גענעם. דער פרעמדער קאָפּ איז דער אידישער. ביי איניגע איז

ער שוין אויסגעוואַקסען, ביי איינציגע האָט ער שוין אריבערגע־וואַקסען דעם אייגענעם. און עס דערוועקט זיך אַ גרימצאָרן ביי די פעלקער אַנטקעגען דעם פרעמדען קאָפּ, סאַי דערפאַר, וואָס ער כאַפּט איבער דעם ביסען פון מויל, סאַי דערפאַר, ווייל ער מיט־בעשטימט די בעוועגונג פון דעם גאַנצען אָרגאַניזם.

און עס קען אַמאָל ווערן ניט שעהן, — אָבער ג אָ ר ניט שעהן, — מיט דעם אידישען קאָפּ, וואָס וואַקסט אויף פרעמדע אַקסלען. פעלקער זיינען ברוטאַל אין צווישען־פעלקערליכע חשבונות. אויך דאָ ליעגט אונזער רעטונג אין דעם „ככל הגוים". נאָר יעמאָלט, ווען אונזער קאָפּ וועט וואַקסען אויף אונזערע אייגענע אַקסלען, וועלען מיר קאָנען אויסמיידען יענעם קאָנפליקט, פון וועלכען די פוילישע באָיקאָט־העצעריי איז אפשר ניט מעהר ווי אַ זאַנפטע פרעלודיע.

איך וויים, ווי שווער עס איז אַרויסצואָפּערירען דעם אידישען קאָפּ פון דעם פרעמדען גוף, אָהן אַ סכנה פאַר ביידע אָרגאַניזמען. אָבער דאָס לעבען געפינט שוין מיטלען ווי דורכצופיהרען די גע־פעהרליכע אָפּעראַציע; לכל הפחות, ווי אָבצושטעלען דעם קראַנק־האַפטען פראָצעס און ווי צו דערגרייכען אַ נאָרמאַלען צושטאַנד. אין דעם אידישען לעבען האָט זיך שוין בעוויזען דער בימערער ק אַ מ ף אַ נ ט ק ע ג ע ן ד ע ר אַ ס י מ י ל אַ צ י ע, וואָס ווערט אָנגעפיהרט פון דעם פּראָגרעסיוו־נאַציאָנאַלען דור.

דאָס איז די נ אַ צ י אָ נ אַ ל ע ר ע ו ו אָ ל ו צ י ע, וועלכע דאָס אידישע פאָלק לעבט איצטער דורך און וואָס שפּיעלט זיך אָב אַ סך מעהר בעוואוסטזיניג, איידער די עקאָנאָמישע. אויך זי איז נאָך אַליין ניט גענוג קלאָר אין איהרע מיטלען און וועגען, און דאָס פאָלק איז נאָך וועניג דורכגעדרונגען מיט איהר נייעם גייסט. אָבער אין איהר וואַקסען און זיך־פערשפּרייטען ליעגט דער צוויי־טער וויכטיגסטער לעבענס־אינטערעס פון דעם אידישען פאָלק.

און דער דריטער וויכטיגסטער לעבענס־אינטערעס פון אונזער פאָלק ליעגט אין דעם, וואָס מען קאָן אָנרופען ד י ק ו ל ט ו ר ע־ל ע ר ע ו ו אָ ל ו צ י ע, אין וועלכע מיר זיינען שוין אויך אריינ געטראָטען. דאָס איז אַ קריטישע איבערשאַצונג פון אַלע קולטור־עלע ווערטהען, מיט וועלכע אונזער פאָלק האָט געלעבט ביז איין

דער איצטיגער צייט. ניט נאָר אַ בעפרייאונג פון דעם רעליגיעזען אינהאַלט, נאָר אויך אַ בעפרייאונג פון דער העברעאישער פאָרם, אין וועלכער די העברעאישע אידישע קולטור האָט עקזיסטירט ביז אהער.

די העברעאישע פאָרם פון אונזער ביזאהעריגען קולטור־לעבען האָט איינגעטיילט דאָס אידישע פאָלק אין צ ו ו י י ק אַ ס־ ט ע ן, — די ק אַ ס ט ע פון געלערנטע און די קאַסטע פון „עם הארצים“. אַ תהום האָט זי בעשאַפען צווישען אינטעליגענץ און פאָלק. די קולטורעלע רעוואָלוציע, וואָס דער א י ד י ש י ז ם איז איהר בולט'סטער אויסדרוק, שאַפט אָב יענעם תהום, ברענגט ארויס אַ בעהעפטונגס־קראַפט צווישען אינטעליגענץ און פאָלק, און מאַכט, אַז די געבילדעטערע קלאַסען זאָלען קאָנען בלייבען אין דער היים און ניט דאַרפען זוכען קיין גליקען אין דער פרעמד.

דער אידישיזם, דער ראַדיקאַלסטער אויסדרוק פון דעם פּראָ־גרעסיוו־נאַציאָנאַלען געדאַנק, איז געבאָרען געוואָרען ווי אַ סטיכי־שער, אומבעוואוסטער מאַסען־פּראָצעס, וואָס האָט אין אָנהויב אַליין ניט פערשטאַנען, ווי טיעף די לעבענס־נויטען זענען, וואָס האָבען איהם ארויסגערופען, ווי שטאַרק די כוחות זענען, וואָס טראָגען איהם, ווי גרויס די ציעלען זענען, צו וועלכע ער ווערט געטריבען.

איצטער אָבער איז ער אפשר די איינציגע בעוועגונג ביי דעם אידישען פאָלק וואָס איז שוין געקומען צו זיין פולען און קלאָרען בעוואוסטזיין, צו דער זעלבסט־אָבשאַצונג פון דער אייגענער מאַכט און דער אייגענער בעדייטונג.

עס ווערט איצט קלאָר, אַז די אידישע שפּראַך איז די נשמה פון יענעם טייל פון דעם אידישען פאָלק, וואָס רייסט זיך צו אַ פּ ר אָ ג ר ע ס י ו ו ע ן לעבען. עס איז ביי איהם קיין ספק ניט, אַז אידיש איז די פאָרם, אין וועלכער עס וועט זיך אויסדריקען דאָס גאַנצע נאַציאָנאַלע לעבען און שאַפען פון דעם אידישען פאָלק, אין וועלכער עס וועט אַריבערגענומען ווערען דער גאַנצער אוצר פון דער אייראָפּעאיש־אַמעריקאַנישער קולטור. און דערווייל מו־זען אַלע מודה זיין, אַז די אידישע שפּראַך איז דער לעבענס־אָטעם, וואָס בעגייט מיט יעדען אָטעם־צוג די עקזיסטענץ פון'ם פאָלק. כל זמן אידיש לעבט, קאָן קיין ספק ניט זיין וועגען דעם לעבען פון דעם פאָלק.

דר. ח. זשיטלאָװסקי

דער קאַמף פאַר אידיש איז דעריבער אַ לעבענס־קאַמף פאַר אונזער עקזיסטענץ און פּראָגרעסיװער ענטװיקלונג: די פערטײ־דיגונג פון אידיש — אײנע פון אונזערע װיכטיגסטע לעבענס־אינ־טערעסען.

17טען דעצעמבער, 1914.

די אינטערעסען פון דעם אידישען פאָלק

איך האָב פריהער געהאַט בדעה אויסצורעכענען אין דעם איצ־טיגען אַרטיקעל נאָך אַ צעטעל װירקליכע לעבענס־נויטען פון דעם אידישען פאָלק. איך זאָג מיך אָבער אָב דערפון, װײל דאָס װאָלט מיך אװעקגעפיהרט צו װײט.

אגב, קאָן יעדער אײנער אַלײן אויסאַרבײטען דעם לײסטער, אויב ער װעט נאָר געדענקען דעם כלל גדול פון דער אידישער נאַ־ציאָנאַלער פּאָליטיק, װעלכען מיר האָבען פאָרמולירט אין די צװײ װערטער: „ככל הגוים!“ (װי אַלע פעלקער!)

נעהמט יעדען פאָלק, װעלכען איהר װילט, — פערשטעהט זיך, פון די מעהר אָדער װעניגער ציװיליזירטע, און פערגלײכט זײן לעבען מיט אונזער לעבען, זײן לאַגע, װי אַ פאָלק אין דער מענש־ליכער פאַמיליע פון פעלקער, מיט אונזער לאַגע: רעכענט אויס, װ ו אָ ס, אַ חוץ זײן שאָדען, זאָל אויף אונז געזאָגט װערען, — פון זײן אײגענע שולעס ביז צו זײנע אײגענע קװאַדראַט־קילאָ־מעטערס לאַנד, — און איהר װעט האָבען פאַר זיך דעם גאַנצען צע־טעל פון אונזער פאָלקס־נויטען, און איהר װעט פערשטעהן, פאַר־װאָס ער טאָהר אַ ברעקעל ניט מקנא זײן אונז, ניט קוקענדיג אויף אונזערע ראָטהשילדס און שיפס, און פאַר װאָס מיר האָבען אַ רעכט צו קוקען אויף איהם מיט ברענענדע אויגען פון קנאה.

איך װײס גאַנץ גוט, װי לעבערליך אַזאַ געדאַנק דאַרף אויסקו־מען אין די אויגען פון אַ באַלעבאַטישען אידען, װי שװידערליך עס דאַרף זיך אויסדרוקען דער ציעל, — אַראָבשלעפּען אונזער פאָלק

פון זיין איצטיגען „העברעען" מעמד צו דער לאגע פון א „פויערן־פאָלק", ווי די סערבען אָדער די בולגארען.

איך געדענק גאנץ גוט דעם פּרעכטיגען וויץ, וועלכען יענער רייכער איד האָט געמאכט פאר זיין זוהן, ווען זיי זיינען געפאָהרען אין א קאראָט איבער א רוסישען דארף, און באָרוועסע שקצים זע־נען נאָכגעלאָפען נאָך זיי און געשריען : „זשיד כאלאמיד !" „איצטער", האָט דער רייכער איד געזאָגט, „זענען מיר אין גלות. אם־ירצה השם, אז משיח וועט קומען, וועט דאָס זיין פונקט פאר־קעהרט : יעמאָלט וועלען ז י י אומפאָהרען אין קאראָטען, און מיר וועלען באָרוועסע נאָכלויפען און שרייען : „גוי לאדאנאָי !"

די גאנצע צופריעדענקייט מיט דעם גלות, וואָס הערשט ביי די, וואָס פאָהרען אין קאראָטען, האָט זיך אויסגעדריקט אין דעם דאָזיגען וויץ. אָבער אויך די גאנצע טראגעדיע פון א פאָלק ענט־פּלעקט זיך אין איהם, — פון א פאָלק, ביי וועמען די טאָג־טעגליכע אינטערעסען פון די אינדיווידוען געהען אָפטמאָל אזוי שארף זיך פאנאנדער מיט די טיעפערע לעבענס־נויטען פון זיין עקזיסטענץ.

האָט מען יענע נויטען אין זין, ווערט מען ניט נתפּעל פון די באַלעבאַטישע אידעאַלען און פון דער גאנצער גדלות, וואָס עס האָבען אידען אין קאראָטען, און מען זאָגט זיך : „געוויס וואָלט א סך געזינטער געווען פאר דאָס אידישע פאָלק, ווען די מאַיאָריטעט פון איהם וואָלט אומגעגאנגען, אפילו א באָרוועסע, אין די אייגענע דערפער, איבער די אייגענע פעלדער, איידער איצטער, ווען די גרויסע מאַיאָריטעט זיינע איז צונויפגעשטיקט אָהן לופט און ליכט, אין די קעלערם פון די גרויסע שטעדט און אין די חורבות פון די קליינע שטעדטלעך, בעת אין די אויגען פון דער וועלט ווארפען זיך נאָר די פּאָר אידען אין קאראָטען".

דערהויפּט מוז יענע טיעפע נויטען האָבען אין זין דער נא־ציאָנאל־פּראָגרעסיווער דור אונזערער, וואָס קאָן שוין ניט לעבען מעהר מיט די האָפענונגען און חלומות, וועלכע האָבען אויפגעהאל־טען דאָס אידישע חיות ביז אהער : ניט מיט דעם חלום פון אן איבערנאטירליכען משיח, ניט מיט דער האָפנונג אויף דער אסימי־לאַציע, אפילו ניט מיט דער טרייסט, אז איבערמאָרגען האלב זעקס פאר נאכט וועט אויסברעכען די סאָציאלע איבערקעהרענים, וואָס

וועט בעשאַפען אין איינם און צוויי אַ גן־עדן אויף דער וועלט פאַר אַלעמען.

בעפרייט פון די אַלע פאַנטאַזיעס און אילוזיעס, שטעהט דער נאַציאָנאַל־פּראָגרעסיווער דור פנים לפנים מיט דער ביטערער אי־דישער ווירקליכקייט און קאָן בויען זיינע האָפנונגען נאָר אויף יע־נעם רעוואָלוציאָנערען פּראָצעס, וואָס האָט זיך שוין אָנגעמערקט אין דעם אידישען לעבען: דעם שטרעבען צו פיזישע אַרבייט, — דערהויפּט צו ערד־אַרבייט, — דעם קאַמף אַנטקעגען דער קולטור־שמד (אַסימילאַציע בלע״ז), — וואָס פאַר אַ גאָלדיג־זוניגע פער־ספּעקטיווען עס זאָלען זיך ניט פאַנאַנדערעפענען פאַר דעם קולטור־משומד, — און דעם אויפבוי פון דער מאָדערנער פּראָגרעסיווער אייראָפּעאישער קולטור אין אונזער אייגענער אידישער שפּראַך.

מען קאָן זיין זיכער, אַז א ו י ב דער דאָזיגער רעוואָלוציאָ־נערער פּראָצעס איז דעם אידישען לעבען זאָל אָנגעהן ווייטער, ניט נאָר אומגעשטערט, נאָר בעוואוסטזיניג פערשטאַרקט מיט דער גאַנצער ענערגיע, וואָס די אידישע פאָלקס־מאַסען און די פאָלקס־טרייע אינטעליגענץ קאָן אויפווייזען, מ ו ז ער סוף־כל־סוף פיה־רען דערצו, אַז דער אידעאַל פון „ככל הגוים“, — אָנגעהויבען פון די אייגענע מוסקעלען און קנאָכען ביז צו די אייגענע קוואַדראַט־קילאָמעטערס לאַנד, — זאָל מקוים ווערען אין דעם אידישען לע־בען, און אַז ערשט דערנאָך, ווען מיר וועלען שוין זיין ניט ערגער פאַר אַנדערע, וועלען מיר האָבען אַ רעכט צו דאַנה׳ן ווי מיר זאָלען ווערען בעסער פאַר אַנדערע.

אָבער וואוהין דער פּראָצעס זאָל סוף־כל־סוף ניט פיהרען, אין איין זאַך קאָן קיין ברעקעל ספק ניט זיין, אַז מיט יעדען טיילווייזען ערפאָלג פון זיין טענדענץ, מוז פאַרבעסערט ווערען די עקאָנאָמישע לאַגע פון די אַרבייטער, מוז העכער ווערען דער קולטורעלער מעמד פון די מאַסען, מוז פעסטער ווערען דער נאַציאָנאַלער יסוד פון דער אידישער עקזיסטענץ און עס מוז נאָרמאַלער ווערען אונזער לאַגע צווישען די פעלקער אַרום אונז.

פערטיידיגען מיט דער גאַנצער קראַפט אָט די אינטערעסען **פון דעם אידישען פאָלק איז דעריבער דער איינציגער ז י כ ע ר ע ר וועג צו אונזער בעפרייאונג. ער איז אויך דער איינציגער וועג,**

וואָס דאָס פאָלק אַליין ברעכט איהם דורך און אין וועלכען ער נעהמט וויעדער דעם גורל פון זיין היסטאָרישער ענטוויקלונג אין זיינע אייגענע הענד; די אידישע געשיכטע הערט דאָ אויף צו זיין אַ פּאַסיווער חומר, וואָס ווערט געקנאָטען, לויט דעם ווילען פון די רעגיערונגען אין דרויסען און פון די פארשיידענע פילאַנטראָפּישע חברות ביי אונז אינעווייניג אין דער היים. זי ווערט וויעדער אַ שאַפענדע לעבענס־קראַפט, אַן ארויסשטראַהלונג פון דער אייגענער פאָלקס־ענערגיע, וואָס קאָן און דאַרף זיך אויף קיינעם ניט פערלאַזען, אַ חוץ אויף זיך אַליין.

איך וויל דערמיט ניט זאָגען, אַז דאָס אידישע פאָלק קאָן אין גלות דורכפיהרען זיין בעפרייאונגס ווערק נאָר מיט זיינע אייגענע כחות אַליין. די בעשאַפונג פון יענע *בעדינגונגען* אין דער דרויסען־וועלט, וואָס זאָלען *מעגליך* מאַכען דעם ערפאָלג פון זיינע רעוואָלוציאָנערע שטרעבונגען, שטייגט אריבער די קראַפט פון אונזער פאָלק, אפילו ווען זי זאָל זיך אָנשטרענגען ביז צו איהר העכסטען גראַד. שוין די פּאָליטישע פרייהייט אין רוסלאַנד, וואָס איז דער ערשטער בעדינג פאַר דער נאַציאָנאַל־פּראָגרעסיווער טהעטיגקייט פון די אידישע מאַסען דאָרטען, איז אַן אויפגאַבע, צו וועלכער דאָס אידישע פאָלק קאָן גאָר ניט צוטרעטען, ווען ער זאָל זיין איינער אַליין אויף דעם קאַמף־פעלד.

אָבער אין דער אַרבייט פאַר דער בעשאַפונג פון נייע בעדינגונגען אין די לענדער, וואו ער וואוינט, — דערהויפּט אין רוסלאַנד, — איז דאָס אידישע פאָלק גאָר ניט פער'משפט צו בלייבען איזאָלירט. אַ סך אַנדערע אונטערדריקטע פעלקער זיינען געצוואונגען צו פיהרען דעם זעלביגען בעפרייאונגס־קאַמף פאַר אינטערעסען, וואָס זענען אין אַ סך פּונקטען עהנליך צו אונזערע. די געמיינזאַמע לאַגע וועט צונויפפיהרען זיי מיט אונז און אונז מיט זיי, און דער געמיינזאַמער קאַמף וועט ווערען געפיהרט אין די אינטערעסען פון אַלעמען.

ערשט ווען מען בעטראַכט די אינטערעסען פון דעם אידישען פאָלק אָט פון *דעם* שטאַנדפּונקט, ווען מען דערבליקט זיי נאָר אין יענעם שטרעבען צו בענייאונג, וואָס נעהמט דורך אַלץ מעהר און מעהר אַלע בעסערע טיילען פון דעם פאָלק, און אין יענער סאָ־

לידאַריטעט מיט די אונטערדריקטע פעלקער, מיט וועמען מיר וועלען מוזען קעמפּפען האַנד אין האַנד, — ערשט יעמאָלט האָבען מיר אַ זיכערען מאַסשטאַב, מיט וועלכען מיר קאָנען אָבשאַצען אַלע וויכטיגע ערשיינונגען פון דעם לעבען, סײַ אין קריעג, סײַ אין פריעדען.

נאָר יענע ערשיינונגען קאָנען צונויפשטימען מיט די אינטערעסען פון דעם אידישען פאָלק, וואָס וועלען פערשטאַרקען זיין וויעדערבעלעבונגס־ענערגיע, בעשאַפען בעסערע מעגליכקייטען פאַר דער דורכפיהרונג פון דער עקאָנאָמישער, נאַציאָנאַלער און קולטורעלער רעוואָלוציע, וואָס האָט זיך אָנגעהויבען ביי איהם; וואָס וועלען קלענער מאַכען די שאַנסען פאַר זיין צווישען־האַנדעל און גרעסער מאַכען די שאַנסען פאַר זיין אינדוסטריע און פאַר זיין אַרבייט; וואָס וועלען לעגען שטיינער אין וועג דעם ערגסטען פאָלקספיינד אונזערען, דער אַסימילאַציע, און וואָס וועלען אויפהויבען די שאַנסען פון דער אידישער שפּראַך.

קורץ: נאָר אין יענע ערשיינונגען זענען מיר פּעראינטערעסירט, וואָס וועלען פעסטער מאַכען אונזערע פּאָזיציעס אין דעם בעפרייאונגס־קאַמף, — אין אונזער קאַמף פאַר אַ נאָרמאַלען לעבען „ככל הגוים“, ווי אַלע פעלקער פון דער וועלט.

19טען דעצעמבער, 1914.

פּראָגרעס און פּראָגרעסיווער נאַציאָנאַליזם

אונזער שטעלונג צו דעם פאָלק

אַלע פעלקער האָבען מעלות און חסרונות. און יעדעס פאָלק האָט זיינע מעלות און זיינע חסרונות. אויך דאָס אי־דישע פאָלק קאָן ניט בעשטעהן פון „כלו זעמעל־מעהל". אויך ביי איהם איז פאַראַן אַ היבשע פּאַרציע קלייען, וואָס קריכט אריין אין אַלע פאָרמען פון זיין מהות און פון זיין לעבען.

אין פלוג דארף זיין אַזוי, אַז דער נאַציאָנאַליסט זאָל זיין פער־אינטערעסירט אין דעם אידען'ס מעלות; אויף זיי דארף ער אָנשטעלען זיין בליק; פון זיי דארף ער אריין אין התפעלות שבת און יום טוב און אַ גאַנצע וואָך.

צוריק, דער אַסימילאַטאָר, וואָס קעמפט אַזוי הארטנעקיג אַנטקעגען דעם נאַציאָנאַליסט, דארף אויך דאָ ארויסטרעטען מיט אַ פּאָלעמיק אַנטקעגען דעם אידען'ס פערליעבטקייט אין דעם אידען, אויפדעקען אָהן רחמנות אַלע פעהלערען און מאַנגלען פון דעם אי־דישען פאָלק און אויפווייזען, ווי פאַלש און אומגערעכט עס איז דאָס איינזייטיגע ליעד פון דעם „מה טובו אוהליך יעקב!"

ביז צו אַ געוויסען גראַד איז דאָס אַזוי און קאָן אַנדערש ניט זיין.

דער נאַציאָנאַליסט קעמפט פאַר דער זעלבסט־דערהאַלטונג און די ווייטערדיגע היסטאָרישע ענטוויקלונג פון דעם אידישען פאָלק. ער פאָדערט, אַז אַלע אונזערע פאָלקס־קינדער, וואָס זענען אַנטלאָפען פון אונז און גיבען אַוועק זייערע כחות אין דער פרעמד, זאָלען זיך אומקעהרען צו אונז און ארבייטען פאַר אונז. מיט וואָס דען זאָל מען זיי צוציהען, אויב ניט מיט דער בעשרייבונג פון אַלע שעהנקייטען, וואָס געפינען זיך אין דער היים?

און אין דער אמת'ען זענען דאָך נאָך ניט אַלע אונזערע אוצרות אויפגעעפענט. פיעלע איידעל־שטיינער און פערעל, — סאי

פון אונזער קולטור, סאי פון אונזער פאָלקס־שאַפען, סאי פון אונזער כאַראַקטער און פון אונזער לעבען, — ליגען נאָך דאָך אונטער א באַרג פון שוט, און דאַרפען ערשט אַרויסגעראָבען און איבערגעזיפּט ווערען, כדי זיי זאָלען צוציהען צו זיך דאָס האַרץ פון דעם אַנט־לאָפענעם.

קאָן יעמאָלט איינעם ליעגען אין זינען אויפצורייסען די פלעס־טערלעך פון בעווייזען, וועלכע גאַנגרענעזע וואונדען עס בעהאַלטען זיך אונטער זיי? קאָן איינער האָבען אזא טאַטערשע האַרץ אַראָבצושלעפען דאָס לעצטע העמד פון דעם פאָלקס לייב, אוועקשטע־לען עס נאַקעט פאַר דער גאַנצער וועלט און אָנטייטלען מיט די פינגער אויף דעם פערדעכטיגען אויסשיט, מיט וועלכען עס איז בעדעקט?

און דערצו קומט, וואָס מיר זענען אַרומגערינגעלט מיט א וועלט פון שונאים, וואָס לאָזען ניט דורך קיין איינציגע געלע־גענהייט, צו בעשולדיגען אונז און פער'מיאוס'ען אונז אין די אויגען פון די פעלקער, צווישען וועלכע מיר וואוינען. ווי פאַר־זיכטיג מיר דאַרפען זיין מיט יעדען וואָרט אונזערען, מיט יעדען אויסדרוק! עס איז נענוג מיר זאָלען זיך אויסרעדען, אז א איד, ווי יעדער מענש בכלל, זוינט אמאָל אוים אן איינגעשניטענעם פינגער, כדי די שונאים זאָלען דערפון דרעהען א שטריק פאַר אונזער האַלז. „אהא!", וועלען זיי שרייען מיט א וואוטיגער פרייד: „איהר זענט זיך אַלע מודה, אז אידען זענען בלוט־זויגערס און גע־ברויכען קריסטליך בלוט אויף פסח!"

איז נאָך דער נאַציאָנאַליסט דערצו א שאָוויניסט, וואָס גלויבט אז עס איז גאָר ניטאָ אויף דער וועלט אזא אַלגעמיין־מענשליכער פּרוב־שטיין, וואָס מיט זיין הילף זאָלען מיר בעשטימען, וואָס איז א פאָלקס־מעלה און וואָס איז א פאָלקס־חסרון; אז אַלץ, וואָס א פאָלק ברענגט אַרויס און ווי עס ברענגט אַרויס, איז שוין ממילא גוט פאַר דעם פאָלק, און אז איהם דאַרף ניט אינטערעסירען וואָס אַנדערע פעלקער קאָנען דענקען וועגען דעם, — דער שאָווי־ניסט, זאָג איך, האָט אודאי ניט וואָס אָבצושטעלען זיך אויף די ה ס ר ו נ ו ת פון זיין פאָלק: ווי קומען צו איהם חסרונות? ער איז, וואָס ער איז, און איז אַזוי, ווי ער איז, ווי זיין „פאָלקס־

גייסט" האָט איהם בעשאַפען, און ווי ער זאָל זיין, לויט די פאָר־דערונגען פון ז י י ן אינוועניגסטער טבע.

„מאַי פּיפּל, ראַיט אָר ראָנג", — „מיין פאָלק, גערעכט אָדער שלעכט", און — אַ כפרה די גאַנצע מענשהייט פאַר זיין מינסטען נאָגעל !

צוריק, האָט זיך איינער לגמרי בעפרייט פון דער „נאַציאָנאַ־ליסטישער פעסט", איז ער געקומען צום בעשלוס, אַז מיר דאַרפען אויפגעבען אונזער אייגענע נאַציאָנאַלע עקזיסטענץ און פערלייקענען אונזער נאַציאָנאַלען מהות, מוז זיין ניט מעהר ווי נאַטירליך פאַר איהם, ער זאָל זיך דוקא גראָבען אין אונזערע חסרונות און פער־שימעלטקייטען.

„וועמען געהט איהר דאָס פערטיידיגען ? פון וועמעס לעבען און מהות ווערט איהר דאָס אַזוי נתפעל ? זעהט, ווי דורך און דורך קראַנק און צובראָכען דאָס איז ! זעהט, ווי צושימעלט, צופוילט און צוהויקערט ! זאָלען מיר צוליעב ד ע ם פאָלק פערבייטען דאָס לעבען אין דער שטאַרקער, און רייכער, און פרעה־ליכער פרעמד ?"

אַזוי קומט דאָס פאַר אָפטמאָל אין לעבען און אַזוי שטימט דאָס צונויף מיט דעם טאָג־טעגליכען שכל : דער נאַציאָנאַליסט איז דער מליץ־יושר, דער פערליעבטער אנהענגער, וואָס בעזינגט די מעלות פון פאָלק און שטעלט עס אוועק אויף דער שפּיץ פון דער מענשהייט. דער אַסימילאַטאָר איז דער קטגור, דער פּראָקוראָר. ער לאָזט ניט דורך קיין איין שפּרינקעלע אויף דעם פאָלקס נשמה, כדי דאָס גלייך אַריינצושטעלען אין זיין בעשולדיגונגס־אַקט, וואָס דאַרף פיהרען צו אַ „חייב מיתה" פאַר דאָס גאַנצע פאָלק, ווי אַ בעזונדער נאַציע.

אין די טיעפניסען פון דעם לעבען ווערען אָבער אַלע מאָל בעשאַפען סיטואַציעס, וואָס פאַטשען אין פנים דער טאָג־טעגליכער לאָגיק פון דער אויבערפלעך. מען דאַרף אייביג געדענקען, אַז דאָס לעבען קאָן אַמאָל נעהמען און אַרויסבערענגען פון דער טיעף זיין אייג־נענעם שכל, אויף וועלכען מיר האָבען זיך לכתחילה גאַר קיינמאָל ניט געקאָנט ריכטען.

אויך אין אונזער שטעלונג צו דעם אידישען פאָלק, צו זיינע

מעלות און חסרונות, האָבען מיר אזא פּאל. דאָס לעבען האָט בעשאפען אזא לאגע, וואָס צווינגט אונז צו „פערבייטען די יוצרות“, וואָס דיקטירט דעם אסימילאטאָר צו ווערען א מליץ־יושר פון דעם אידען און לענט ווערטער אין מויל אריין דעם נאציאָנאליסט, וועלכע מען האָט פריהער געקאָנט הערען נאָר, שונאי ישראל, פון אן אנטי־סעמיט.

דער אסימילאטאָר וויל, אז דאָס אידשע פאָלק זאָל וואָס גיכער פערשווינדען, ווי א פאָלק, און פון איהם זאָלען נאָר בלייבען די איינצעלנע מענשען, וואָס דאַרפען „איינגעשלונגען ווערען“, אסימי־לירט ווערען פון די ארומיגע פעלקער.

כדי עמיצער זאָל אונז וועלען „איינשלינגען“, דאַרף ער דאָך האָבען „אפּעטיט“ צו אונז. ווי איז אָבער, אז מיר זענען אין אונזער איצטיגער געשטאלט, — נאָך דורות פון אזא גלות־לעבען, וואָס משוגע צו ווערען, — ווי איז, אז מיר זענען איצטער גאָר ניט אזא „אפּעטיטליכער“ ביסען, די פעלקער זאָלען פון אונז וועלען לעקען די פינגער ?

ווי איז, אז מיר האָבען באמת אויף אונזער לייב אן אויסשלאג פון קאָפּ ביז די פיס, וואָס קאָן ניט דערוועקען ביי איינעם דעם חשק, מיר זאָלען זיך איינגאנצען צונויפגיסען מיט איהם ?

אן אויסשלאג ? ספּעציפיש־אידישע חסרונות ? הייסט עס, אז עס איז דאָ עפּעס אזוינס, וואָס שיידט אָב דעם אידען פון אנדערע אומות ? וואָס בעשאפט איינוועניגסטע לעבענס־נויטען און פּראָבלעמען פון דעם אידישען פאָלק, מיט וועלכע נאָר מיר קאָנען און מוזען זיך בעשעפטיגען, בעת די אנדערע זענען גאָר ניט מחויב צו טראכטען וועגען דעם ?

ניין, אזא זאך קאָן דער אסימילאטאָר ניט צוגעבען. ניטאָ קיין ספּעציפיש־אידישע חסרונות, ווי עס איז ניטאָ קיין־אידישע מעלות. מענשען זענען מענשען. אביסעל בעסערע, אביסעל ער־גערע, ניט כפי דעם מהות פון יעדען פאָלק, נאָר לויט די אייגענ־שאַפטען פון יעדען יחיד. נישט׳קשה, מיר זענען גאָר ניט אזוי שלעכט, ווי די שונאים מאָלען אונז אויס. עס וועט חלילה דער מענשהייט ניט פערשאדען, ווען זי זאָל אונז צו געזונד פערשלינגען. אנדערע אסימילאטאָרען וועלען מחמת דערזעלביגער טיעפער

לאָגיק פון זייער סיסטעם, נאָך מעהר נוטה זיין צו זינגען שירות ותשבחות אויף די מעלות פון יעדען איינצעלנעם אידישען אינדי־ווידיאום: קלוג איז עס און פעהיג, און ענערגיש און מיט א שטארקען חוש פאר געזעלשאפטליכער טעטיגקייט און פראָגרעסיווע אידעאלען. און בענעהמט אלץ אזוי לייכט, און פאסט זיך צו צו אלץ אזוי גרינג, און איז א בריה אין אלע איידעלע פראָפעסיעס.

ווי א שדכן, וואס וויל גיכער צונויפפיהרען א שידוך, אזוי וועט אויך דער אסימילאטאר ניט קארגען אין שבחים פאר דער כנסת־ישראל, וועלכע ער וויל וואס שנעלער „פערשלייערען" מיט דעם פרעמדען בן־מלך. לייענט דורך אלע, אזוי אנגערופענע „יודא־פילישע" צייטונגען, אין די שפראכען פון די אומות־העולם, וואס ווערען ארויסגעגעבען פון די אסימילאטארען, — פון דעם אלטען „וואסכאד" אין פעטערבורג ביז צו דעם „אמעריקאן היברו" אין ניו יאָרק. זעהט, אויב ניט פון יעדער שורה זייערער שלאָגט אייך אקעגען דער ריח פון דעם וואלוועלסטען שדכן'ישען גייסט, מיט זיינע איבערטריבענע פערענטפערונגען, פערגלעטונגען און צייהן־פערריידענישען!

גאנץ אנדערש איז די לאגע פון דעם נאציאָנאליסט, דעם אמת'ען פאָלקס־פריינד, דעם פראָגרעסיווען. ער איז ניט פעראינטערעסירט אין דעם שדוך מיט די ארומיגע פעלקער. ער וויל בלייבען אין דער היים, אין א געזונטער, שעהנער, מענשליכער, פרייער אידישער היים. ער טאָר קיין זאך ניט פערגלעטען און פערדעקען. עס איז זיין חוב אויפצורייסען אלע פלעסטערלעך, וואס ניט געניטע און ניט פעראנטוואָרטליכע הענט האָבען ארויף געקלעפט אויף די פאָלקס־וואונדען. ער מוז זיי שטודירען מיט דער ליעבע פון אן איבערגעבענעם זוהן און מיט דער ערנסטקייט און אונערשראָקענהייט פון א וויסענשאפטליכען ארצט, וואס זוכט אויסצוגעפינען די טיעפסטע אורזאכען פון אלע „אויסשלאגען", און אויסרייסען זיי מיט די וואָרצלען.

די פראָגרעסיווע נאציאָנאליסטען שפירען אין זייער ברוסט דעם רוף פון דער מענשהייט, דעם רוף פון דעם מענשליכען פראָגרעס. דער רוף זאָגט צו זיי:

„אין אייערע הענד האָבען מיר אוועקגעלעגט דעם גורל פון דעם

פראָגרעסיווען לעבען פון אייער פאָלק. איהר דאַרפט אָבגעבען אונז דין וחשבון פאַר אַלץ, וואָס קומט אין איהם פאָר. א י ה ר זענט שולדיג פאַר אַל־דאָס קראַנקע און אבנאָרמאַלע, וואָס קומט אין איהם פאָר; פאַר אַל־די פער׳סם׳טע זאַפטען, וואָס קרייזען אין זיין בלוט, ווייל איהר און נאָר איהר קאָנט נעהמען אין אייערע הענד זיין ווידערבעלעבונג און היילונג!"

צו שטאַרק איז אַזאַ פאָדערונג פון דער מענשהייט, צו בעפעה־לעריש איהר שטים אין אונזער ברוסט, מיר זאָלען שוואַך ווערען, לאָז זיין אויף אַ רגע, און ניט קוקען דער אמת׳ער לאַגע פונ׳ם פאָלס אויג־אין־אויג, ווי טרויעריג זי זאָל ניט זיין.

און מיט דעם זעלביגען רוף פון דער מענשהייט, וואָס קלינגט אין אונזער ברוסט, ווענדען מיר זיך צו די „אנטלאָפענע", צו די אינטעליגענטע אַסימילאַטאָרען. מיר שילדערן זיי אונזער פאָלק, ווי עס איז, מיט אַלע זיינע אומגעהויערע מעלות, מיט אַלע זיינע אומגעהויערע חסרונות. און אָנווייזענדיג נאָך מעהר אויף די חסרונות, איידער אויף די מעלות, זאָגען מיר זיי:

„די מענשהייט ערוואַרט פון אייך, איהר זאָלט פערלאָזען די פרעמדע, וואו מען קאָן אויסקומען אָהן אייך, און אומקעהרען זיך אַהיים, וואו איהר זענט אַזוי נויטיג. זעהט, וואָס פאַר אַ אַרבייט עס שטעהט אייך פאָר. קיינער קאָן זי ניט טהאָן אַ חוץ אייך. איהר און נאָר איהר אַליין קענט דאָ ברענגען הילף. קומט און טהוט".

4טען נאָוועמבער, 1915.

פראָגרעסיווער און רעאַקציאָנערער נאַציאָנאַליזם

דער נאַציאָנאַליזם בכלל איז אַ שטרעבען צו דיענען די אינ־טערעסען פון דעם אייגענעם פאָלק, צו זיכערען איהם זיין פרייהייט און זעלבסטשטענדיגקייט, כדי ער זאָל קאָנען פיהרען אַן אומגע־שטערטען נאַציאָנאַלען לעבען.

עס איז שוין לאַנג פאַרביי די צייט, ווען דער פראָגרעסיווער געדאַנק האָט אויף י ע ד ע ן נאַציאָנאַליזם געקוקט, ווי אויף אַ

רעאַקציאָנערע בעוועגונג. מיר האָבען זיך איצטער איינגעוואוינט, פאַנאַנדערצוקלייבען זיך אין די פערשיידענע בעוועגונגען, וואָס טראָגען א נאַציאָנאַליסטישען כאַראַקטער און מאַכען אַן אונטער־שייד צווישען דעם רעאַקציאָנערען און דעם פּראָגרעסיווען נאַ־ציאָנאַליזם.

אַז אָט די צוויי אַרטען נאַציאָנאַליסטישע בעוועגונגען האָבען באמת א פּלאַץ אין דעם פּאָליטישען לעבען, קאָן זיך יעדערער איבערצייגען, ווען ער דערמאָהנט זיך נאָר אָן די וויכ־טיגסטע היסטאָרישע פיגורען, וועלכע דער נאַציאָנאַליזם האָט אַרויסקערוקט. מיר געפינען צווישען זיי א ביסמארק און א גאַרי־באַלדי, א פערדינאַנד לאַסאַל און א פּורישקעוויטש.

זיי אַלע פיער זענען געווען נאַציאָנאַליסטען, אָבער עס איז דאָך קלאָר, אַז דער נאַציאָנאַליזם פון ביסמארק האָט ניט געקאָנט זיין דער נאַציאָנאַליזם פון א גאַריבאַלדי און די נאַציאָנאַלע שטרע־בונגען פון א לאַסאַל קאָנען זיך ניט דעקען מיט די נאַציאָנאַלע שטרעבונגען פון א פּורישקעוויטש. ביסמארק און פּורישקעוויטש זענען בולט'ע פערטרעטער פון דער רעאַקציאָנערער וועלט־אַנשוי־אונג, בעת לאַסאַל און גאַריבאַלדי זענען געווען ניט נאָר פּראָגרע־סיווע מענשען, נאָר אויך אויסגעשפּראָכענע ראַדיקאַלע רעוואָלו־ציאָנערען.

אין וואָס בעשטעהט אָבער די נפקא מיניה צווישען דעם פּראָ־גרעסיווען און רעאַקציאָנערען נאַציאָנאַליזם? וואָס איז דער סימן מובהק, וואָס מיט זיין הילף זאָלען מיר קאָנען זיכער אונטערשיידען איין מין פון דעם אַנדערען?

איינער א טהעאָרעטיקער פון דעם אידישען נאַציאָנאַליזם, דער בעריהמטער פּובליציסט און היסטאָריקער, מ. דובנאָוו, האָט פאָרגעשלאָגען אזא כלל, וואָס זאָל אונז העלפען פערענטפערען די שאלה. דער כלל זאָגט: יעדע נאַציאָנאַליסטישע בעוועגונג פון א הערשענדען פאָלק איז רעאַקציאָנער; יעדער נאַציאָנאַ־ליזם פון אַן אונטערדריקטען פאָלק איז פּראָגרעסיוו.

אין פּלוג קאָן מען קיין בעסערען און בעקוועמערען כלל זיך גאָר ניט פאָרשטעלען.

א הערשענד פאָלק האָט שוין זיין פרייהייט און זעלבסט־

שטענדיגקייט, בעזיצט אַלע בעדינגונגען פאַר אַן אומגעשטערטער נאַציאָנאַלער ענטוויקלונג. וואָס דאַרף עס נאָך? אויב ביי איהם פלאַקערט אויף אַ נאַציאָנאַלע בעוועגונג, וואָס זאָל דיענען זיינע נאַציאָנאַלע אינטערעסען, איז דאָס תמיד אין דער פאָרם פון אַ קאַמף אנטקעגען אַ וועלכעס עס איז אַנדער פאָלק וואָס ווערט פון איהם אונטערדריקט. זיין ציעל איז דעריבער די פערשקלאַפונג פון אַן אַנדער פאָלק אָדער לפּחות דאָס בעשטרעבען צו געווינען די אויבערמאַכט איבער איהם, און דאָס איז רעאַקציאָנער.

צוריק ווידער דער נאַציאָנאַליזם פון אַן אונטערדריקטען פאָלק איז תמיד פּראָגרעסיוו, ווייל זיין ציעל איז קודם כל אַראָב־צוואַרפען פון זיך דעם פרעמדען יאָך, געווינען פרייהייט און זעלבסטשטענדיגקייט, און דאָס איז בלי ספק פּראָגרעסיוו.

ווערט מען אָבער אַ ביסעל נעהענטער בעקאַנט מיט דעם ווירק־ליכען כאַראַקטער פון די פערשיידענע נאַציאָנאַלע בעוועגונגען, וואָס האָבען געהערשט און הערשען נאָך עד היום אין דער מענשליכער געשיכטע, ווערט מען באַלד געוואָהר, אַז די זעהר בעקוועמע און טעאָרעטיש שעהנע פאָרמעל, וועלכע דובנאָוו שלאָגט פאָר, איז ניט אַלע מאָל אין שטאַנד, איינגאַנצען צו פערענטפערען אונ־זער פּראָבלעם.

לאָמיר נעהמען יענע נאַציאָנאַלע בעוועגונג וואָס איז בעקאַנט אונטער דעם נאָמען: „דער פּוילישער אויפשטאַנד פון דעם יאָהר 1863". בעטראַכט מען זי אין דעם ליכט פון דובנאָוו'ס פאָרמעל, קאָן ביי קיינעם קיין ספק ניט זיין, אַז זי איז געווען אַ דורכאויס פּראָגרעסיווע. פּוילען איז אַן אונטערדריקט פאָלק און דער ציעל פון יענער בעוועגונג איז געווען ניט קיין אַנדערער, ווי נאָר דער איין־איינציגער: אַראָבצושליידערען פון זיך דעם רוסישען יאָך, געווינען די אייגענע פולע פרייהייט און זעלבסטשטענדיגקייט און ממילא אויף דעם גרונד־בעדינג פאַר אַ זיכערער נאַציאָנאַלער עק־זיסטענץ און אַ נאַציאָנאַלער רוהיגער ענטוויקלונג.

אַזוי דוכט זיך דאָס אויף דעם ערשטען בליק. קוקט איהר אָבער אריין אַ ביסעל טיעפער אין דעם מהות און די טענדענצען פון יענע קרעפטען, וואָס האָבען געטראָגען און אויסגעקעמפט דעם פּוילישען אויפשטאַנד פון 1863, אַזוי מוזט איהר שוין אָנהויבען

שטארק צו צווייפלען אין דעם פראָגרעסיווען כאראַקטער פון דעם גאַנצען קאַמף.

איך וויל בשום אופן ניט לייקענען, אז צווישען די שטרעמונגען וואָס האָבען זיך צונויפגעגאָסען אין דעם אויפברויז פון דעם פוילישען „מיאטעזש", האָבען זיך אויך געפונען א סך פראָגרעסיווע עלעמענטען; די פאָרשונגען פון דער לעצטער צייט האָבען אויפגעדעקט אויך א ריין סאָציאַליסטישען געדאַנקען־שטראָם, וואָס האָט בלי ספק בעגייסטערט א טייל פון דער פוילישער יוגענד צו דעם העלדענקאַמף אנטקעגען דעם צארישען דעספאָטיזם.

אָבער קאָן מען דען זאָגען, אז אָט די פראָגרעסיווע און סאָציאַליסטישע עלעמענטען האָבען געגעבען דעם גרונד־טאָן צו יענער הערלאישער סימפאָניע פון דעם פוילשען פאָלק? אין קיין פאַל ניט! זיי האָבען געשפּיעלט נאָר אַן עפּיזאָדישע און זעהר אומבעדייטענדע ראָליע. די בעוועגונג האָט געצויגען איהר אימפּעט פון גאַנץ אַנדערע כוחות, און יענע כוחות האָבען אַרויסגעגעבען גאַנץ אַנדערע טענער, איידער די, וואָס האָבען אַזוי ליעבליך געקלונגען אין די אויערען פון דעם פּוילישען דעמאָקראַט אָדער דעם פוילישען סאָציאַליסט.

די ערשטע פידעל האָט אין דעם פוילישען אויפשטאַנד געשפּיעלט דער פּ ר י ץ, דער רייכער „שליאַכטשיץ", דער מאַגנאַט. וואָס האָט איהם געטריבען „אין וואלד אריין"? וואָס האָט געשטייגערט זיין דאָרשט צו פוילישער פרייהייט און זעלבסטשטענדיגקייט?

די היסטאָרישע אומשטענדען פון דער צייט גיעבען אונז א קלאָרע תשובה אויף דער שאלה. רוסלאַנד האָט נאָר וואָס דורכגעפיהרט די פּ ו י ע ר י ם ־ ב ע פ ר י י א ו נ ג אין פוילען און האָט מיט א זיכערען און טיעף־בליקענדען פּאָליטישען פערשטאַנד זיך דערביי א סך מעהר גערעכענט מיט די לעבענס־נויטען פון דעם „כלאָפּ", איידער מיט די אינטערעסען פון דעם „פּאַן".

אויף וויפיעל דאָס איז איבערהויפּט געווען מעגליך פאַר דער צארישער פּאָליטיק, האָט די רוסישע רעגירונג, דורך איהרע אַגראַר־רעפאָרמען אין פוילען בעשאַפען א קלאַס פון זעלבסטשטענדיגע איינגענטימער, וואָס איז דורך זיינע עקאָנאָמישע אינטערעסען גע־

וואָרען צוגעבונדען צו דער פּאָליטישער אויבערהערשאַפט פון רוס־לאַנד.

דאָס האָט נאַטירליך געברענגט דעם פּוילישען אדעל. ער האָט געוואוסט, אַז אויב פּוילען וואָלט געווען „פריי און זעלבסט־שטענדיג און וואָלט געהאַט אַלע בעדינגונגען פאַר אַ נאָרמאַלער נאַציאָנאַלער ענטוויקלונג", וואָלט ניט געקומען צו אַזאַ בראָך אויף זיין מאַטעריעלען און פּאָליטישען מעמד. און ער האָט זיך אַ כאַפּ געטהאָן צו דער ביקס.

די ערשטע פיעדעל פון דעם אדעל איז געווען סעקונדירט דורך דעם ברום־באַס פון די קאַטוילישע גלחים, וועמעס אינטערעסען עס זענען מקדמונים געווען פאַרבונדען מיט די אינטערעסען פון דעם אדעל־שטאַנד. אַ חוץ דעם האָבען זיי געליטען פון דער „פּראַוואָסלאַווער" אויבערהערשאַפט, וואָס האָט געקעמפּט אנט־קעגען דער אבסאָלוטער שליטה פון דעם קאַטוילישען גלויבען איי־בער די נשמות פון דעם פּוילישען פאָלק. אויך פאַר זיי האָט זיך גריילעך געלוינט, פּוילען זאָל זיין פריי און זעלבסטשטענדיג.

פרעגט זיך איצטער: וואָס פאַר אַ פּראָגרעסיווען ווערטה האָט געהאַט דער נאַציאָנאַלער אויפשטאַנד פון דעם אונטערדריקטען „פּוילישען פאָלק"? עס איז אַ פאַקט, אַז דער קאַמף־געשריי: „פּוילענס פרייהייט און זעלבסטשטענדיגקייט!" האָט אין דער ווירקליכקייט געהאַט דעם טייטש פון פרייהייט און זעלבסטשטענ־דיגקייט נאָר פאַר די פּוילישע פּריצים און גלחים אויף דעם חשבון פון דעם גאַנצען פּוילישען פאָלק. קאָנען מיר דען אָנרופען פּראָ־גרעסיוו אַזאַ בעוועגונג, וועמעס ציעל עס איז די מאַטעריעלע פערשקלאַפונג פון דעם פאָלק צו דעם פּריץ און זיין גייסטיגע פער־שקלאַפונג צו דעם פּאַפּסט פון רוים?

עס איז דעריבער קלאָר, אַז דובנאָוו'ס טעאָריע האַלט אין דעם פאַל ניט אוים קיין ברעקעל קריטיק. און ניט נאָר אין דעם פאַל, נאָר אויך אין אַלע אַנדערע פעלען. ווי שטאַרק מיר זאָלען ניט זיין איבערגעבען דעם אידעאַל פון פרייהייט און זעלבסטשטענ־דיגקייט פאַר אַלע פעלקער, מוזען מיר דאָך, ווען מיר בעגעגענען זיך מיט אַ וועלכער עס איז נאַציאָנאַלער בעוועגונג אין ווילען אָבשאַצען איהר פּראָגרעסיווען אָדער רעאַקציאָנערען כאַראַקטער,

ניט בלייבען שטעהן ביי דעם אויבערפלעך, ניט נתפעל ווערען פון דעם שעהנעם אויבען־אויף, נאָר אריינבליקען אַ ביסעל אין דער טיעף.

געוויס האָט יעדעס פאָלק אַ רעכט אויף פרייהייט און זעלבסט־שטענדיגקייט, ווייל קיין אַנדער פאָלק האָט קיין רעכט ניט צו אונטערדריקען איהם און געוועלטיגען איבער איהם. געוויס מוזען מיר סימפּאַטיזירען מיט יעדען פאָלק, וואָס וויל אַראָבוואַרפען פון זיך אַ פרעמדען יאָך, ווייל אונזערע אַנטיפּאַטיען געהערען צו דעם צד שכנגד. דאָס איז אַ פראַגע פון ר ע כ ט, אַ וויכטיגע און גרויסע, אָבער פאָרט ניט קיין פראַגע פון פּ ר אָ ג ר ע ס. מיר וועלען ניט נאָר סימפּאַטיזירען, נאָר אויך העלפען דעם קאַמף פון אַ ק אַ ט אָ ל י ק, אויב ער ווערט ערגעץ וואו בעגרעניצט אין זיין רעכט אויף זיין רעליגיעזען גלויבען.. אָבער מיר נאַרען זיך דערביי אַליין ניט אָב און ווייסען גאַנץ גוט, אַז די טהעטיגקייט פון דעם בעפרייטען קאַטאָליק וועט זיין דורכאויס אַ רעאַקציאָנערע.

דובנאָוו'ס פאָרמעל מוז דעריבער פערביטען ווערען אויף אַן אַנדערער, וואָס בלייבט ניט שטעהן ביי דער אויבערפלעך פון דער זאַך, נאָר לאָזט זיך אַראָב אויף איהר גרונד. דער סימן מובהק פון רעאַקציאָנער אָדער פּראָגרעסיוו ליעגט ניט אין דעם פאַקט פון „הערשענד" אָדער „אונטערדריקט", נאָר אין יענע לעבענס־ציעלען, צוליעב וועלכע דאָס פאָלק אָדער די פּאַרטיי קעמפט פאַר פרייהייט און זעלבסטשטענדיגקייט.

אויב די לעבענס־ציעלען פון דער נאַציאָנאַליסטישער בעוועגונג בעשטעהען אין דער פערשטאַרקונג פון דעם אַלגעמיין־מענשליכען פּראָגרעס אין אַלע צווייגען פון דעם פאָלקס ענטוויקלונג, איז יעמאָלט איהר נאַציאָנאַליזם אַ פּראָגרעסיווער; אויב אָבער מען האָט אין זין, אויסצונוצען די נאַציאָנאַלע פרייהייט און זעלבסטשטענדיגקייט, כדי צו קעמפען אין דעם אייגענעם לעבען פון דעם פאָלק אַנטקעגען די פאָדערונגען פון דעם אַלגעמיין־מענשליכען פּראָגרעס, כדי צו פערשטאַרקען די רעאַקציאָנערע עלעמענטען פון דעם לעבען, — יעמאָלט מעג די בעוועגונג זיין פון אַן ווי אונטערדריקטען און גע'רודף'טען פאָלק, איז איהר נאַציאָנאַליזם פאָרט אין תוך אריין אַ רעאַקציאָנערער.

דאָס איז דער קריטעריום, וואָס דאַרף אונז העלפען פאַנאַנדער־קלויבען זיך אין די פערשיידענע נאַציאָנאַלע שטרעמונגען און בעוועגונגען סאַי ביי די אומות העולם, סאַי ביי אונזער אייגענעם פאָלק.

20טען סעפּטעמבער, 1915.

דאָס פּראָבלעם פון פּראָגרעס

א בארג מיט ליטעראַטור איז אָנגעשריבען געוואָרען וועגען דעם מענשליכען פּראָגרעס: ביכער, בראָשורען, מעמוארען און ארטיקלען. די פּאָעזי האָט איהם בעזונגען, די וויסענשאַפט האלט איהם אין איין אויספאָרשען, די פילאָסאָפיע בעלייכט איהם און זוכט אריינצודרינגען אין זיין פערבאָרגענעם מהות. די גרעסטע דענקער און פאָרשער האָבען זיך גע'חקרן'ט וועגען איהם.

ווען איהר לאָזט אָבער פערבייציהען פאַר אייער גייסטיגען אויג אלע רעזולטאַטען, צו וועלכע די פאָרשער און דענקער זענען געקומען, און איהר שטעלט זיך אוועק די פשוט'ע פראגע: איז וואָס איז פאָרט אזוינס דער מענשליכער פּראָגרעס? — געפינט איהר, אז איהר האָט ניט אויף איהם קיין איינהייטליכען און קלאָרען ענטפער.

גראָד די טיעפסטע קעפּ, — די העגעלס און די ספּענסערס, — האָבען געוואָלט אויסגעפינען דעם פילאָסאָפישען תמצית ניט אזוי פון דעם מענשליכען פּראָגרעס, ווי פון דער וועלט־ענטוויקלונג בכלל.

האָט העגעל אויסגעפונען, אז דער אינווענייגסטער תוך פון דער גאַנצער וועלט איז א לאָגישער פּראָצעס, וואָס שפּיעלט זיך אָב אין דעם וועלט־שכל, און דער מענשליכער פּראָגרעס איז דער העכסטער שטאַפּעל פון זיין ענטוויקלונג.

האָט ספּענסער זיך דערטראַכט, אז די וועלט־עוואָלוציע איז א מעכאַנישער פּראָצעס, וואָס קומט פאָר, נאָך בעשטימטע געזעצען, אין דעם אַלוועלטליכען שטאָף, און אז אויך די מענשליכע געזעל־שאַפט איז ניט מעהר ווי א ספּעציאַל־פאַל פון יענע אייביגע געזע־צען, וואָס בעהערשען דעם אייביגען שטאָף.

צווישען די צוויי עקסטרעמען, — דעם לאָגיש-אידעאַליסטישען פון העגעל און דעם מעכאַניש-גשמיות'דיגען פון ספּענסער, — ליעגט אַ גרויסע צאָהל פון פילאָסאָפישע וועלט-אַנשויאונגען, וואָס נויגען זיך אָדער צו דעם, אָדער צו יענעם ברעג. זיי אַלע דערצעהלען אייך, ווי אַזוי די וועלט האָט פּראָגרעסירט און האַלט אין איין פּראָגרעסירען און פאַר וואָס דער מענשליכער פּראָגרעס איז אין תוך אריין דיזעלבע זאַך, ווי די עוואָלוציע פון דער טויטער און לעבעדיגער נאַטור.

ווידער אַנדערע, ווי די גרויסע סאָציאָלאָגען און געשיכטס-פילאָסאָפען, די קאָנטס און די באָקלס און די מאַרקסעס, זענען פער-אינטערעסירט אויסצוגעפינען יענע גרונד-קרעפטען, וואָס רופען ארויס דעם מענשליכען פּראָגרעס, און וואָס האָבען די גרעסטע שליטה אויף זיין גאַנג.

זאָגט קאָנט, אַז די גרונד-קראַפט איז די ענטוויקלונג פון דעם מענשליכען שכל. זאָגט באָקל, אַז דעם גאַנג פון דעם מענשליכען פּראָגרעס בעשטימען די דרויסענדיגע געאָגראַפישע סביבה, דער מצב פון די מענשליכע קענטניסען וועגען דער נאַטור און דער גראַד, אין וועלכע די קענטניסען זענען פערשפּרייט צווישען דעם פאָלק.

קומט מאַרקס און איז מבטל אַלע פריהערדיגע טעאָריעס. די „סבה העליונה“, די לעצטע גרונד-קראַפט, וואָס ברענגט ארויס דעם מענשליכען פּראָגרעס, בעשטעהט, זאָגט ער, אין דער ענטוויקלונג פון די פּראָדוקטיוו-קרעפטען, אין דעם אַנזאַמלען פון יענע כחות, אַ דאַנק וועלכע דער מענש ווערט דער אויבער-האַר איבער דער נאַטור, און אין יענע עקאָנאָמישע און סאָציאַלע אומשטענדען, וואָס וואַקסען אַרויס אין דער געזעלשאַפט, לויט דעם מעמד פון די פּראָדוקטיוו-קרעפטען.

אָבער ניט די פילאָסאָפען, ניט די סאָציאָלאָגען האָבען זיך גיט גענעבען די טירחה קודם כל, קלאָר צו פאָרמולירען, וואָס אַזוינס דער מענשליכער פּראָגרעס איז, אין וועלכע לעבענס-ערשיינונגען דריקט ער זיך אויס, און דערנאָך ערשט מפלפל צו זיין זיך וועגען זיין פילאָסאָפישען תוך און וועגען די כחות, וואָס געוועלטיגען איבער איהם.

אַנדערע ווידער האָבען געבראַכטען די מחות אויף דער שאלה, צי איז דער מענשליכער פּראָגרעס דאָס, וואָס ער דאַרף זיין; צי גערהט ער וואוהין מען דאַרף און צי איז ער גאָר ניט פערקראָכען רחמנא לצלן קיין בויבעריק.

איינער, אַ רוסישער שריפטשטעלער, ניקאָלאַי מיכאַילאָווסקי, אַ שאַרפזיניגער און אין פיעלע פונקטען אַן אמת־גענִיאַלער דענקער, האָט אָנגעשריבען אַ גרויסען חבור מיט דעם נאָמען: „וואָס איז אַזוינס פּראָגרעס?" דאַרטען וואָלט איהר געהאָפט שוין אויף זיכער צו קריגען אַ קלאָרען ענטפער אויף דער שאלה, וועלכע דער מחבר שטעלט זיך אליין אוועק.

לאָזט זיך אויס, אַז מיכאַילאָווסקי גיט אונז ערטערווייז גלענצענדע געדאַנקען וועגען דעם, וואָס דער פּראָגרעס האָט ניט בעדאַרפט זיין, און זעהר טיעפע בליקען וועגען דעם, וואָס יענער פּראָצעס פון דער מענשליכער געשיכטע זאָל, לויט מיכאַילאָווסקי'ס אויסרעכנונגען, אָנהויבען אויפטהאָן פאַר דעם מענשען.

און אין דער לעצטער שורה פון זיין אָריגינעלער, טיעפזיניגער פאָרשונג קומט אויס, אַז דאָס אָבגעשטאַנענע, כמעט אין אַלע פּרטים פון דער ציוויליזאַציע צוריק געבליבענע, רעאַקציאָנערע רוסלאַנד, וואָס האָט זיך עד היום נאָך זעהר ווייניג בעטהייליגט אין דעם פּראָגרעסיווען לעבען פון דער מענשהייט, שטעהט נעהענטער צו דעם, וואָס פּראָגרעס זאָל זיין, איידער די מעריב־אייראָפּעאישע לענדער און פעלקער, וואָס האָבען אין זייער לעבען און קעמפען אויסגעוואָהטיגט די יסודות פון יענעם ווירקליכען פּראָגרעס, וועגען וועלכען מיר רעדען און וועלכען מיר שטודירען.

מיכאַילאָווסקי'ס קריטיק פון דעם מענשליכען פּראָגרעס, — איהר מעגט איינשטימען מיט איהם אָדער ניט, — איז געוויס אַן עהרליכע, פון איידעלע אידעאַלען געטראָגענע און אָפּטמאָל זעהר טיעפע חקירה וועגען דעם וויכטיגסטען ענין, וואָס דאַרף אינטערעסירען אַ מאָדערנעם מענשען. אָבער אויך זי גראָבט ערגעץ־וואו אַן אַ זייט. לכל־הפחות אָן אַ זייט פון יענער פראַגע, וואָס דאַרף פערענטפערט ווערען קודם כל: די פראַגע, וואָס איז אַזוינס דער מענשליכער פּראָגרעס, דער ווירקליכער, וואָס האָט זיך אַרויסגעוויזען אין דער ביזאַהעריגער מענשליכער געשיכטע. וואָס דער

פּראָגרעס ז אָ ל זיין, אָדער זאָל נ י ט זיין, איז זיך אַ בעזונ־דערע פראגע, אַ ס וּ ב י ע ק ט י ו ו ע, בעת אַן אויפגאַבע האָט מיכאילאָווסקי זיך אַוועקגעשטעלט אַן אָ ב י ע ק ט י ו ו ע: אויסצוגעפינען, וואָס דער פּראָגרעס אִ י ז.

דער רוסישער פאַרשער וועגען פּראָגרעס איז ניט דער איינ־ציגער, וואָס איז אומצופריעדען מיט זיין איצטיגען גאַנג. נאָך פאַר איהם זענען אויפגעטראָטען דענקער, וואָס האָבען געמאַכט אַ סך ראַדיקאַלערע אָנפאַלען אויף דעם פּראָגרעס. דער טיעפסטער און אָריגינעלסטער פון זיי אַלעמען איז געוועזען דער זשענעווער פילאָ־סאָף און אויפקלעהרער, זשאַן־זשאַק רוססאָ,, וועמעס געדאַנקען עס האָבען בעפרוכפּערט די גרויסע פראַנצויזישע רעוואָלוציע און האָבען ניט אויפגעהערט צו בעפרוכפּערן דאָס מענשליכע דענקען ביז טיעף אין אונזער צייט אריין, ביז אויף אַ טאָלסטאָי, אַ ניעטשע, אַ בערגסאָן.

ניט נאָר דעם מענשליכען פּראָגרעס, נאָר די גאַנצע קולטור די מענשליכע, איהר ציוויליזאַציע, אויף וועלכע זיין דור איז געווען אַזוי שטאָלץ, גרייפט רוססאָ אָן אין זיין קריטיק. „אַלץ, וואָס קומט ארויס פון דער נאַטור׳ס הענד איז גוט, און אַלץ ווערט פערדאָרבען אין דעם מענשען׳ס הענד“, האָט רוססאָ געלערענט.

„לייענט מען רוססאָ“, האָט אַמאָל וואָלטער בעמערקט, „ווילט זיך איינעם אָנהויבען צו קריכען אויף אַלע פיער“.

דאָס וואונדערליכסטע מיט רוססאָ איז, וואָס ער האָט געהערט צו אַ דור פּראָגרעסיווע דענקער און טהוערס, וואָס האָבען דאָס וואָרט פּראָגרעס פון מויל ניט אַרויסגעלאָזען, וואָס האָבען צום ער־שטען מאָל דערקענט, אַז די מענשהייט געפינט זיך אין אַ פּראָגרע־סיווער ענטוויקלונג, וואָס האָבען דיעזע ענטוויקלונג אויפגעהויבען צו דער מדרגה פון דעם העכסטען אידעאַל פון דעם מענשען, און האָבען אין דעם נאָמען פון דעם נייעם אידעאַל געקעמפט אַנטקעגען אַלע אָבגעלעבטע כחות פון דער אַלטער געזעלשאַפט, וועלכע האָבען געשטערט איהר פּראָגרעסיווען גאַנג. און נאָך וואונדערליכער איז עס צו דערמאָהנען זיך, אַז רוססאָ׳ס ווערק זיינען נאָך עד היום דער בעסטער ארסענאַל פון כלי־זיין פאַר יענעם אייביגען קריעג, וועלכען דער פּראָגרעס דאַרף פיהרען אַנטקעגען זיינע פיינד.

אָבער אויך ביי רוססאָ'ען וועט איהר אומזיסט זוכען אַן ענטפער אויף דער אונז אינטערעסירענדער שאלה, און איך בין זיכער, אַז אויב ער וואָלט זיך פריהער פערטראַכט וועגען דעם, וואָס דער פּראָגרעס איז, איידער ער איז געגאַנגען קריטיקירען איהם, וואָלט ער באַלד איינגעזעהן, אַז ער אַליין איז איינער פון די, וואָס קעמפען פאַר געוויסע נויטווענדיגע יסודות, אָהן וועלכע מען קאָן זיך ניט פאָרשטעלען אַ מענשליכען פּראָגרעס.

נאָך אַן ערגערען סך־הכל, איידער רוססאָ, האָט פון דעם גאַנצען פּראָגרעס געמאַכט דער פעסימיסט שאָפּענהויער. פּראָגרעס? לא היו דברים מעולם! אין גאַנצען אַן אויסגעטראַכטע זאַך. וואָס די מענשען זענען געווען, דאָס זענען זיי און דאָס וועלען זיי אייביג פערבלייבען! דור הולך ודור בא והארץ לעולם עומדת. עס געהט אַ דור נאָך אַ דור און די ערד בלייבט ווי זי איז געווען. אַזוי ענט־פערט שאָפּענהויער מיט דעם ניגון און אין דעם סגנון פון אונזער קהלת.

פון אַזאַ דענקער האָט איהר אודאי קיין רעכט ניט צו פאָדערען ער זאָל אייך דערקלעהרען, וואָס אַזוינס איז פּראָגרעס.

דאָס הייסט: חושד זיין בין איך חושד שאָפּענהויער'ן (זאָל דאָס בלייבען אַ סוד צווישען אונז), אַז ער האָט גראָד געוואוסט, וואָס אַזוינס פּראָגרעס איז. ער האָט איהם אָבער דערקלעהרט פאַר אַן אילוזיע, ווייל ער, — דער פּראָגרעס, מיין איך, — האָט ניט געפּאַסט צו זיין סיסטעם פון „הכל הבל" און צו זיין רעאַקציאָנע־רער טענדענץ.

על־כל־פנים, בלייבט אויך ער אונז שולדיג אַ תירוץ אויף דער שאלה, וואָס איז אַזוינס פּראָגרעס, דערזעלביגער פּראָגרעס, אויף וועלכען מיר זאָלען מהיום והלאה קוקען ווי אויף אַ פערבלענדענעם, אויף אַ כישוף, וואָס האָט ניט קיין ברעקעל רעאַלען ווערטה אין דעם לעבען.

22טען סעפּטעמבער, 1915.

וואָס איז פּראָגרעס ?

די רייכע ליטעראַטור וועגן דעם מענשליכען פּראָגרעס גיט אונז ענטפערס (שוין אַ ביסעל צו פיעל ענטפערס !) וועגען זיין פילאָסאָפישען תוך, וועגען יענער אייביגער, אַל־וועלטליכער קראַפט, וואָס ווירקט אין איהם און וואָס געפינט אין איהם זיין העכסטען אויסדרוק.

די פאָרשטעהער און דענקער דערצעהלען אונז אויך וועגען יענע אורזאַכען, וואָס רופען איהם אַרויס אין לעבען און וואָס האָבען די גרעסטע שליטה אויף זיין גאַנג.

זיי אַמפּערן זיך אָפטמאָל וועגען דעם, צי געהט ער אין יענע דרכים, אין וועלכע ער האָט באַדאַרפט געהן, לויט איינעמ'ס אויס־רעכנונג; צי ער האָט געבראַכט גוטעס דעם מענשען, אָדער גאָר שלעכטס, און אייניגע, ווי צ. ב. שאָפּענהויער, לייקענען אין גאַנצען אָב, אַז עס איז דאָ אויף דער וועלט אַזאַ מין געשעהען, וואָס זאָל קאָנען אָנגערופען ווערען פּראָגרעס.

אָבער ביי קיינעם פון זיי געפינען מיר ניט קיין קלאָרען און פּינקטליכען ענטפער אויף דער שאלה, וועלכע האָט געדאַרפט אוועק־געשטעלט ווערען און פערענטפערט ווערען פריהער פאַר אַלץ:
וואָס איז אַזוינס פּראָגרעס ?

נאָך גאָר ניט לאַנג, — מיט אַ יאָהר אַנדערהאַלבען צוריק, איז אין פראַנקרייך, ביי דער בעריהמטער פערלאַגס־פירמע פעליקס אַלקאַן, אַרויס אַ צוויי־בענדיגע בוך מיט דעם נאָמען „פּראָגרעס און גליק". זיין מחבר איז דער אויך דעם אידישען לעזער בעקאַנ־טער רוסיש־אידיש־פראַנצויזישער כל־בו־שריפטשטעלער, זשאַן פי־נאָ. אין דעם בוך נעהמט ער זיך אונטער צו געבען ניט וועניגער, ווי „די פילאָסאָפיע, די מאָראַל און די וויסענשאַפט פון פּראָגרעס און גליק". מאָלט אייך, אַז וואָס דאָרטען אין בוך פעהלט נאָך צו

די אַלע זאַכען, זאָלען מיר דאָס ווען עס איז האָבען, לאָז זיין אפילו אין אַ פּאָר דורות אַרום.

אָבער איין זאַך האָט דער מחבר געוויס ניט געטאָרט פערפעהלען: דעם ענטפער אויף דער אויבען־אָנגעשטעלטער שאלה, אַ קלאָרע בעשרייבונג פון דעם, וואָס ער פערשטעהט אונטער דעם נאָמען פּראָגרעס, וועגען וועלכען ער נעהמט זיך אונטער צו רעדען אין דער לענג און אין דער ברייט. ליידער, בלייבט אויך דער שרייבער געטריי צו די טראַדיציעס פון דער ליטעראַטור וועגען אונזער ענין: מען האָט זיך ווי צונויפגערעדט, וועגען דער הויפּט־זאַך צו מאַכען אַ שווייג.

וואָס איז דאָס פאַר אַ צרה מיט דעם פּראָגרעס? נעהערט ער צו יענע, אַלעמען בעקאַנטע ענינים, וואָס לאָזען זיך ניט אריינפּרעסען אין אַ וועלכער עס איז פאָרמעל? איז זיין גורל דערזעלבינער, ווי דער גורל פון רוים, צייט און לעבען, וואָס יעדער ווייס זיי, דערדט וועגען זיי און קיינער קאָן זיי ניט דעפינירען? מוזען מיר אויך אויף דעם פּראָגרעס אָנווענדען יענעם קלוג און טיעף ווערטעל, וואָס דער הייליגער אויגוסטין האָט געזאָגט וועגען דער צ י י ט: „אז מען פרעגט מיך ניט, וואָס אזוינס צייט איז, ווייס איך יוואָס דאָס איז; פרעגט מען מיך אָבער, ווייס איך ניט“?

מיר דוכט, אז די שוועריקייט ליעגט דאָ ניט אזוי אין דעם פּראָבלעם גופא, ווי כאָר אין דעם, וואָס די טהעאָרעטיקער און פאָרשער זיינען דער עיקר געווען פעראינטערעסירט ארויסצוזאָגען און בעווייזען זייערע מיינונגען וועגען דעם פּראָגרעס, אויסצונוצען די ערשיינונג, כדי צו אונטערשטיצען מיט איהר זייערע ליעבלינגס־אידעען, — פילאָסאָפישע, סאָציאָלאָגישע אָדער מאָראַלישע. מען האָט זיך אָבער נאָך ווייניג אינטערעסירט מיט א ריין אָביעקטיווען, ריין עמפּירישען אַנאַליז פון דעם, וואָס אזוינס דער פּראָגרעס שטעלט מיט זיך פאָר אין דער ווירקליכקייט, — אַלץ איינס, וואָס פאַר אַ פילאָסאָפיע עס קאָן אויף איהם געשטיצט ווערען, אַלץ איינס, וואָס איהר זאָלט ניט דענקען וועגען זיין ווערט און זיין מהות.

מיר דוכט, אז אויב מען וואָלט זיך אָוועקגעשטעלט אזא ריין וויסענשאַפטליכע, ריין אָביעקטיווע אויפגאַבע, וואָלט לחלוטין ניט

געווען אַזוי שווער פאַרטיג צו ווערען מיט איהר. מענשליכער פּראָגרעס איז קודם כל אַן ערשיינונג אין דעם געזעלשאַפטליכען און היסטאָרישען לעבען. דאָ שטעהען מיר ניט פאַר וועלכע עס איז סודות פון דער נאַטור, פון דער אונז אונבעקאַנטער דרויסען־וועלט, וואָס דעם מענשליכען שכל איז אַזוי שווער אריינצודרינגען אין איהר.

מיר אַלע געברויכען טאָג־טעגליך די איינטיילונג פון פעלקער און לענדער אין „פּראָגרעסיווע" און „אָבגעשטאַנענע". אַמעריקאַ, ענגלאַנד, פראַנקרייך, דייטשלאַנד, זאָגען מיר, זענען פּראָגרעסיווע לענדער; רוסלאַנד, טערקיי, כינא זענען, זאָגען מיר, אָבגעשטאַנענע לענדער.

די זעלביגע איינטיילונג פיהרען מיר אויך דורך בנוגע צו פערשיידענע פּאָליטישע פּאַרטייען. מיר זאָגען: די „קאַדעטען" אין רוסלאַנד זיינען אַ פּראָגרעסיווע פּאַרטיי, די אָקטאָבריסטען נור לפנים פּראָגרעסיוו, די סאָציאַליסטען זענען די פּראָגרעסיווסטע און די „שוואַרץ־מאה'ניקעס" זענען די ריינסטע רעאַקציאָנערען. און מיט דער זעלבער זיבערקייט רעדען מיר וועגען פּראָגרעסיווע און רעאַקציאָנערע צייטען אין דער מענשליכער געשיכטע.

אויף וועלכען גרונד מאַכען מיר אַזאַ אונטערשיידונג? עס מוזען דאָך דערביי זיין ביי אונז געוויסע סימנים פון פּראָגרעס און אָבגעשטאַנענקייט, איידער מיר זאָלען קאָנען פאַנאַנדערטיילען די לענדער, פּאַרטייען און עפּאָכען אין פּראָגרעסיווע און ניט פּראָגרעסיווע.

און אויב יענער גרונד איז אונז אַלעמען נאָך ניט אין גאַנצען קלאָר, דאַרפען מיר נאָר נעהמען און פערגלייכען די פּראָגרעסיווע לענדער, פּאַרטייען און עפּאָכען מיט די אָבגעשטאַנענע, זיך אַליין דערביי פרעגען, מ י ט ו ו אָ ס זיי שיידען זיך אָב איינע פון די אַנדערע אין דעם אונז אינטערעסירענדען ענין, פּרובען צוריקפיהרען אַלע געפונענע סימנים צו אַ געוויסער קליינער צאָהל י ס ו ד ו ת, וועלען מיר יעמאָלט האָבען אַן ענטפער אויף אונזער שאלה.

אמת, דער ענטפער וועט יעמאָלט זיין פילאָסאָפיש ניט אַזוי בעריגס טיעף און אפשר אויך וויסענשאַפטליך ניט גאָר אין גאַנצען

פּינקטליך, אָבער לכל הפּחות וועלען מיר וויסען, וואָס איז אזוינס דער ענין, וועלכער דאַרף אונז, אלע פּראָגרעסיווע מענשען, אינטערעסירען אזוי שטאַרק. און עס שטעט נאָכדעם, ווען מיר וועלען אויסגעפינען אָביעקטיוו די יסודות פון דעם פּראָגרעס, זאָל זיך יעדערער פילאָסאָפירען וועגען זיין אינוועניגסטען תוך, אויספּאָר־שען די קרעפטען וואָס ברענגען איהם ארויס, אָבשעצען זיין ווערטה, און ארויסזאָגען זיין מיינונג, צי ער געפעלט איהם אָדער ניט, צי ער וואָלט געוואָלט איהם האָבען אזא ווי ער איז, אָדער אפשר גאָר אן אנדערען, א בעסערען און א שעהנערען.

נאָך מיין מיינונג נאָך לאָזען זיך אלע סימנים פון פּראָגרעס,— סאַי אין די פּראָגרעסיווע לענדער, סאַי אין די לעהרען און טהאָטען פון די פּראָגרעסיווע פּארטייען, סאַי אין די פּאַסירונגען פון די פּראָגרעסיווע צייטען, — צוריקפיהרען צו פיער יסודות, וואָס פון זיי, הפּנים, בעשטעהט דער גאַנצער מענשליכער פּראָגרעס.

דער ערשטער יסוד איז די פּערזענליכע פריי־הייט. מען קאָן זאָגען, אז דאָס איז דער וויכטיגסטער יסוד פון אלע און אז אין קיין זאַך דריקט זיך דער פּראָגרעס פון דער מענשהייט ניט אזוי בולט אויס, ווי אין איהם. מען קאָן זאָגען, אז אויף דער גאַנצער פּראָגרעסיווער ענטוויקלונג פון דער מענשהייט דאַרף אָנגעווענדט ווערען דער שפּרוך פון דער הגדה: „מעבדות לחירות!“ פון קנעכטשאַפט צו פרייהייט!

וואָס פאַר א צווייג פון דער מענשליכער קולטור איהר זאָלט ניט אָנכאַפּען, — פון דעם גשמיות׳דיגסטען ביז צו דעם רוחניות׳־דיגסטען, — וועט איהר זעהען, אז זיין פּראָגרעס בעשטעהט אין א וואָסער עס איז ארט בעפרייאונג פאַר דעם מענשען.

נעהמט איהר די מאַטעריעלע ענטוויקלונג פון דער מענשלי־כער געזעלשאַפט, דעם פּראָגרעס פון וויסענשאַפט און טעכניק, די ענטוויקלונג פון יענע כוחות, וועלכע דער מענש ווענדט אָן אין דער פּראָדוקציע פון אלע זיינע גיטער, זעהט איהר, אז ער, דער פּראָגרעס, שוואַכט אָב דעם מענשען׳ס אָבהענגיגקייט פון דער נאַ־טור, אז ער לערנט איהם, ווי אזוי פריי, ד. ה. לויט דעם אייגענעם ווילען, צו בעהערשען איהרע געזעצען און קרעפטען.

געהט איהר איבער צו דער גייסטיגער זייט פון דער מענשלי־

כער קולטור, געפינט איהר אויך דאָ, אז יעדער שריט פאָראויס איז פערבונדען מיט א בעפרייאונגס־אקט, וואָס מאכט דעם מענשען זעלבסטשטענדיגער און אונאבהענגיגער אין זיין דענקען און פיהלען און לערנט איהם, זיך צו בעגעהן אָהן פרעמדער הילף, לערנט איהם אראָבטרייסלען פון זיך יענע חוקים ומשפטים, מיט וועלכע אלער־ליי אויטאָריטעטען, —רעליגיעזע, פילאָסאָפישע און געזעלשאפטליכע, — זוכען איינצוצאַהמען זיין דענקען, פאָרשען, פיהלען און טהאָן.

און אייך וואונדערט ניט דעריבער, וואָס אין א פּראָגרעסי־ווען לאַנד געניסט דער מענש א סך מעהר פרייהייט, איידער אין אן אָבגעשטאַנענעם; וואָס א פּראָגרעסיווע פּארטיי פאָדערט מעהר פרייהייטען פאר דעם מענשען, איידער א קאָנסערוואטיווע, און אז דער קאמף פון פּראָגרעס און רעאקציע שפּיעלט זיך אָב קודם כל אויף דעם פעלד פון פּאָליטישע פרייהייט.

די פּערזענליכע פרייהייט איז אָבער ניט דער איינציגער יסוד פון דעם פּראָגרעס און ניט אויף איהם אליין שטעהט די גאַנצע פּראָגרעסיווע וועלט. פריי, אבסאָלוט פריי איז אויך געווען א דיאָ־גען אין דעם אלטערטהום, וואָס האָט זיך אָבגעזאָגט פון אלע קולטורעלע בעדערפענישען און האָט דערגרייכט אזא מדרגה, אז ער האָט געקאָנט אוועקווארפען דעם איינציגען קולטורעלען חפץ, וועלכען ער האָט נאָך בענוצט, — דאָס לעהמענע קריגעל צו טרינקען וואסער. פריי, אבסאָלוט פריי, קאָן אין דעם רעאקציאָ־נערסטען לאַנד זיין יעדער איינער, וואָס פערלאָזט דעם מענשליבען ישוב און געהט אוועק אין מדבר אָדער אין טיעפען וואלד, צו לעבען דאָרטען, ווי די נאַטור האָט געבאָטען. איז דאָס דער וועג פון דעם מענשליכען פּראָגרעס? פיהרט אויך ער צו א פרייהייט אין אָרעמקייט, צו א לעבען אָהן בעדערפעניסען?

בעשיינפּערליך, ניט. עס איז גענוג א בליק צו טהאָן אויף דער גאַנצער געשיכטע פון דער מענשהייט, כדי איינצוזעהען, אז דער וועג פון איהר ענטוויקלונג פיהרט ניט פון רייכקייט צו אָרעמקייט, נאָר פאַרקערט: פון אָרעמקייט צו רייכקייט.

דער מענש האָט אָנגעהויבען זיין מענשליכען לעבען ווי א קבצן. סאַי אין מאַטעריעלע חפצים, סאַי אין גייסטיגע אידעען

און ענינים האָט געהערשט אַ שרעקליכער דלות. און איצטער איז די מענשליכע קולטור אַזוי רייך, אַז זי קאָן באמת פערגליכען ווערען צו אַ ים, וועלכער קיינער איז ניט ביכולת אויסצושעפּען.

דער ווילדער פון אַמאָל, מיט זיין בלעטער־גאַרטעל, ווי בע־קליידונג, מיט זיין פייל־און־בויגען, ווי געצייג, מיט זיין קערפּער־געמעל, ווי בעציערונג, וואָלט געקאָנט שטאָלץ זאָגען וועגען זיך, אַז ער האָט אויפגענומען אין זיך די גאַנצע מענשליכע קולטור פון זיין צייט־אַלטער.

איצטער איז שוין אַזאַ שטאָלץ געוואָרען אונמעגליך. קיינער קאָן ניט האָבען די העזה צו זאָגען, אַז ער קאָן אַריינגעהמען אין זיך די גאַנצע קולטור פון זיין צייט. וואָס אַ יאָהר וואַקסען אַלץ נייע און נייע חפצים צו בעפריעדיגען די אַלץ מעהר אָנוואַקסענדע מענשליכע בעדערפניסען; עס ווערען אויסגעטראַכט אַלץ נייע און נייע געצייג און מעטהאָדען, ווי צו פערפעקטיגען די נויטיגע חפצים. עס ווערען ארויסגעבראַכט אַלץ נייע און נייע אידעען אין וויסענ־שאַפט און קונסט, אין רעליגיע און פילאָסאָפיע, אין מאָראַל און געזעלשאַפטליכען לעבען, וואָס דאַרפען בעפריעדיגען דעם קיינמאָל ניט זאַט־ווערענדען גייסטיגען הונגער פון דעם מענשען.

דער צווייטער יסוד פון דעם מענשליכען פּראָגרעס איז דע־ריבער די קולטורעלע רייכקייט.

24טען סעפּטעמבער, 1915.

די יסודות פון דעם מענשליכען פּראָגרעס

דער ערשטער יסוד פון דעם מענשליכען פּראָגרעס איז, ווי מיר האָבען געזעהען, פּערזענליכע פרייהייט. זיין צווייטער יסוד איז קולטורעלע רייכקייט.

די איצטיגע מענשליכע קולטור איז אַ ים, וועלכען קיין איינצעלנער מענש קאָן ניט אויסשעפּען. און דער ים האַלט אין איין וואַקסען און זיך פאַנאַנדערפלייצען. שוין אין דער איצטיגער צייט קאָן מען זאָגען, אַז די מענשליכע קולטור איז געוואָרען אַ

צ ו ו י י ט ע   ו ו ע ל ט, וואָס דער מענש האָט אַליין בעשאַפען, אָדער, — אויב איהר ווילט, — וואָס די געטליכע קראַפט האָט בעשאַפען דורך דעם   מ ע נ ש ע ן.

די צווייטע וועלט איז אין אַ סך פּרטים אפשר נאָך העכער און אינטערעסאַנטער, איידער די ערשטע, די נאַטירליכע, די וואָס רינגעלט אַרום דעם מענשען. אין איהר געפינען מיר אַזעלכע אוצרות, וועלכען מען קאָן בשום אופן ניט אָנטרעפען אין דער נאַטירליכער וועלט. ניטאָ אין דער גאַנצער טבע אַזא זאַך, ווי אַן אייזענבאַהן, אַ בעטהאָווען׳ס סימפאָניע, אַ סולצער׳ס „אדם יסודו״, אַ רעמבראַנדט׳ס אַ בילד, אַ היינע׳ס פּאָעזי, אַן אַמעריקאַנער „דעקלערײשאָן אָוו אינדעפּענדענס״, אַ טאָלסטאָי׳ס „קריעג און פריעדען״. און אפילו אין דעם רייכסטען טראָפּישען וואַלד קאָן ניט אויסוואַקסען אויף אַ בוים דער „קדושת לוי״ פון ר׳ לוי יצחק בערדיטשעווער.

דער מענש האָט דאָס אַלץ בעשאַפען, און זיין שאַפונגס־קראַפט שטעהט ניט שטיל אויף אַ מאָמענט. פון אַלע זייטען שלאָגען קאַסקאַדען פון אַלץ נייע און נייע בעשאַפונגען, און זיי אַלע זאַמלען זיך אָן אין דעם באַלד אונענדליכען ים פון דער מענשליכער קולטור.

אין קיין זאַך איז ניט אַזוי ניכר און בולט ווי די אָביעקטיווע אַרבייט פון דעם מענשליכען פּראָגרעס, ווי אין דעם בעשאַפונגס־פּראָצעס פון דעם קולטורעלען רייכטהום, פון די אַלע חפצים, וועלכע ער ברענגט אַרויס כדי צו בעפריעדיגען דעם מענשענס בעגעהר, פון די אַלע ענינים, וועלכע ער טראַכט אויס, כדי צו שפּייזען זיין שכל און זיין געמיטה.

און פון דעסטוועגען איז קולטורעלע רייכקייט אַליין, אפילו אין איינעם מיט דער פּערזענליכער פרייהייט, נאָך ניט גענוג, כדי אויסצושעפּען דעם גאַנצען ענין פון דעם מענשליכען פּראָגרעס: אַ הויכען גראַד פון קולטור־רייכטהום קאָנען מיר אָנטרעפען אפילו אין די רעאַקציאָנערסטע לענדער.

נעהמט אַ רייכען, ליבעראַלען און געבילדעטען פּוילישען מאַג־נאַט, אַזוי, אַן ערך, אין די צוואַנציגער יאָהרען פון דעם פאָריגען יאָהרהונדערט. זיין הויף איז כמעט אַ „זעיר אנפּין״, אַ מיניאַטור־

קאָפּיע פון דער גאַנצער יעמאָלטיגער קולטור. זיין פּאַלאַץ איז דער בעסטער מאָדעל פון בוי־קונסט; אין די אָראַנזשעריעס וועדען אַרויסגעבראַכט די זעלטענסטע טראָפּישע פּרוכטען; די ספרים־אָלמעקס ברעכען זיך פון די בעסטע ביכער, אין וועלכע עס ווערען אָיפּבעוואַהרט די איידעלסטע און טיעפסטע געדאַנקען; די ווענד אין זאַל בעהאַנגען מיט די זעלטענסטע קונסט־בילדער; אויף די קלאַוועסינען און קלאַוויקאָרדען ווערען געשפּיעלט די סענטימענטאַלסטע מוזיק־פּיעסען פון דער צייט...

נאָר אָפּטמאָל רייסט זיך אַריין אין דער מוזיק עפּעס א משונה ווילדער געשריי פון דעם הויף, פון דעם וויטען שטאַל, — אַ געשריי, וואָס מאַכט ניט קיין בעזונדערען איינדרוק אויף די ליבעראַלע מענשען, וואָס געניסען די צאַרטסטע פּרוכטען פון דעם מענשליכען פּראָגרעס: דאָס שמייסט מען בעת מעשה אַן אָרעמען „כלאָפּ“, וואָס האָט זיך פערזינדיגט פאַר זיין באַלאַבאָס.

אין די רעאַקציאָנערע אָדער אָבגעשטאַנענע לענדער געפינט זיך דער קולטור־רייכטום נאָר אין ווייניגע הענד, און די מאַסען זענען כמעט אין גאַנצען אויסגעשלאָסען פון איהם.

ס'איז אמת, אויך אין די פּראָגרעסיווע לענדער זענען די מאַסען נאָך וויט־וויט ניט אין דער לאַגע, פריי צו שאַפען און פריי צו געניסען די מענשליכע קולטור, באמת הנאה האָבען פון אַלע איהרע מאַטעריעלע און גייסטיגע אוצרות.

אָבער, ווען איהר פערגלייכט די פּראָגרעסיווע לענדער מיט די רעאַקציאָנערע אין דעם פּרט, מוזט איהר דאָך פאָרט צוגעבען, אַז אין די ערשטע איז די קולטור אַ ביסעל גערעכטער פערטיילט צווישען דעם פאָלק, איידער אין די צווייטע.

אין דייטשלאַנד, אַמעריקאַ, ענגלאַנד און פראַנקרייך האָט דער מאַסען־מענש לפי ערך אַ סך אַ לייכטערען צוטריט צו דעם גרויסען קולטור־ים, איידער אין אונגאַרן, רוסלאַנד אָדער דער טערקיי. דער קולטור־רייכטהום איז אין אַ פּראָגרעסיווען לאַנד אַ ביסעל גערעכטער פ ע ר ט י י ל ט צווישען פאָלק, איידער אין אַ רעאַקציאָנערען; און וואָס פּראָגרעסיווער אַ פּאַרטיי איז אין אַ לאַנד, אַלץ ענערגישער שטעלט זי זיך איין פאַר דעם פּרינציפּ פון ס אָ צ י אַ ל ע ג ע ר ע כ ט י ג ק י י ט.

אפילו די בורזשואַזעסטע פון די פראָגרעסיווע פּאַרטייען מוז אויך צוגעבען, אַז דאָס סאָציאַלע לעבען פון דער געזעלשאַפט דאַרף אויפגעבויט ווערען אויף דעם יסוד פון „גלייכע גלעגענהייטען פאַר אַלעמען“ („איקוואַל אָפּאָרטיוניטיס“). דאָס הייסט אַז אפילו די בורזשואַזעסטע פּראָגרעסיווע פּאַרטייען פאָדערן, אַלע מענטשען זאָלען האָבען דעם גלייכען צוטריט צו דעם גרויסען קולטור־טיש.

מען דאַרף אונז, סאָציאַליסטען, ניט דערצעהלען, וואָס פאַר אַ זין די „גלייכע געלעגענהייטען“ האָבען אין די רייד פון דעם בורזשואַזען סאָציאַל־רעפאָרמער און וואָס פאַר אַ פּנים די „איקוואַל אָפּאָרטיוניטיס“ האָבען אין דעם איצטיגען לעבען.

אזוי אַ גרויסען יאָג־פעלד שטעלט מען אויס אין איין גלייכער ליניע אַ מענטשען אין אַן אָטאָמאָביל, אַ מענטשען אויף אַ לאָהמער שקאַפּע און אַ מענטשען צופוס, און מען זאָגט זיי: „איצטער זענט איהר אַלע „גלייך“. פליעהט, וואָס כּוחות איהר האָט! און ווער עס וועט פריהער דערגרייכען דעם ציעל, דער וועט בעקומען דעם פּרייז.“

אָבער אפילו אין דעם מאָוים׳דיגען זיך יאָגען צום ציעל, אין דעם האַרטסטען קאָנקורענץ־קאַמף, וואָס די מענטשען פיהרען אין דעם איצטיגען לעבען, איז די פערטיילונג פון די גיטער בלי ספק אַ סך אַ גערעכטערע אין די פּראָגרעסיווע לענדער, איידער אין די אָבגעשטאַנענע, און עס איז ניטאָ קיין איין איינציגע פּראָגרעסיווע פּאַרטיי, וואָס זאָל, — אין פּרינציפּ, ווענינגסטענס, — ניט צוגעבען, אַז אַלע מענטשען זיינען „גלייך געבוירען, גלייך אַן אדעליג געשלעכט“ און אַז קיין איין מענטש און קיין איין מענשליכע גרופּע טאָר, אין די „מעגליכקייטען“ פון דעם סאָציאַלען און פּאָליטישען לעבען, ניט האָבען קיין איין ברעקעל איבערוואָג איבער אַן אנדער מענשען, אַן אנדער מענשליכער גרופּע.

פּראָגרעסיווע פּאַרטייען קעמפען אומעטום פאַר אויסגלייכען די לאַגע פון מענער און פרויען, פון ארבייטער און אונטערנעהמער, פון אַלע רעליגיעזע גלויבענס, פון אַלע ראַסען און פעלקער־גרופּען אין די גרעניצען פון איין שטאַאַט, און וואָס פּראָגרעסיווער אַ לאַנד איז, אַלץ אין אַ גרעסערער מאָס איז אין איהם פערווירקליכט יענע אויסגלייכונג.

מיר קאָנען דעריבער גאַנץ זיכער זאָגען, אַז דאָס שטרעבען צו סאָציאַלע גערעכטיגקייט איז דער דריטער יסוד פון דעם מענש־ליכען פּראָגרעס.

ביז אַהער האָבען מיר בעטראַכט דעם מענשליכען פּראָגרעס, ווי ער שפּיעלט זיך אָב אין די גרעניצען פון איינצעלנע לענדער און פעלקער. אָבער דער מענשליכער פּראָגרעס איז ניט נאָר בלויז אַ מענשליכער. ער איז אַ פּראָגרעס פון דער גאַנצער מענשהייט.

דער פּראָגרעס איז אַ פּראָצעס, וואָס ווייזט זיך אַרויס אין דער מענשליכער געשיכטע, און די מענשליכע געשיכטע איז איין־איינציגע, אויסגעטראָגען אין פרייד און לייד פון דער איין־איינ־ציגער מענשהייט.

די איינצעלנע פעלקער זיינען נאָר איהרע איינצעלנע טוי־לען, וואָס שפּינען די כשר'ע און ניט כשר'ע פעדים פון דער מענשליכער קולטור און וועבען זיי אַריין אין דעם איין־איינציגען געוועב פון דער היסטאָרישער ענטוויקלונג. פעלקער אַרבייטען דאָ האַנד אין האַנד און איין פאָלק גיט איבער זיין ירושה צו אַנדערע, ווען עס איז פער'משפּט צו פערשווינדען פון דער וועלט.

„ממצרים ועד הנה", פון דעם ערשטען אויפלייכטען אין דער עגיפּטישער ציוויליזאַציע, ביז אויף דעם היינטיגען טאָג, ציהט זיך איין איינציגע מענשליכע קולטור־ענטוויקלונג, וואו די פעלקער וואַר־פען זיך איבער מיט די פעדים, וועלכע זיי שפּינען, ווירקען איינע אויף די אַנדערע, און נאָר אַ דאַנק אָט דעם אייביגען ווירקען און געגענ־ווירקען, ווערט ניט אָבגעשטעלט אויף אַ מינוט דער וועב־שטוהל פון דער צייט.

טרעט אָב אַ וואָסער עס איז פאָלק פון דעם אַלגעמיינעם וועב־שטוהל, מאַכט עס „שבת פאַר זיך" און רינגעלט זיך אַרום מיט אַ כינעזישער מויער, יעמאָלט ווערען ביי איהם גלייך אָבגעשוואַכט די בעשאַפענדע כוחות פונקט ווי ביי אַן איינצעל־מענש, וואָס פערלאָזט דעם מענשליכען ישוב און ווערט פערווילדערט אין אַ מדבר.

די אינטערנאַציאָנאַלע הין־און־העד־ווירקונג איז איינע פון די וויכטיגסטע טרייבענדע קרעפטען, וואָס ברענגען אַרויס די מענשליכע געשיכטע, און די אינטערנאַציאָנאַלע

ס אָ ל י ד א ר י ט ע ט איז איינער פון די וויכטיגסטע יסודות פון דעם מענשליכען פראָגרעס.

עס איז שווער אין אונזער צייט פון דעם גרויסען וועלט־קריעג, ווען די ציוויליזירטעסטע און פּראָגרעסיווסטע פעלקער פון דער וועלט האָבען זיך אַ וואָרף געטהאָן איינער אויף דעם אנדערן, ווי הונגעריגע וועלף, — עס איז שווער אין אַזאַ צייט צו שרייבען וועגען אינטערנאַציאָנאַלע סאָלידאַריטעט, ווי אַ יסוד פון דעם מענשליכען פּראָגרעס.

— „אָט דאָס איז אייער „מענשליכער“ פּראָגרעס“, זשומעט מיר אין אויער די ביטער־גאַליגע בעמערקונג פון דעם רעאַקציאָנער.

אָבער, מיין הארצענס־געליעבטער רעאַקציאָנער! פיהלסט דו ניט, אַז מיט דיין ביטערער בעמערקונג זאָגסט דו אַליין עדות אויף מיינע רעד? דו לאַכסט מיט גרינע גאַל פון אַ פּראָגרעס, וואָס דריקט זיך אויס אין אַ ברודער־מאָרד פון פעלקער. הייסט עס, דו גיסט אַליין צו, אַז דער קריעג איז ד ע ר ה י פ ך פ ו ן פּ ר אָ ג ר ע ס, אַז צו די יסודות פון דעם פּראָגרעס געהערט ניט דער קריעג, נאָר די צווישענפעלקערליכע ברודערשאַפט.

און אין דער אמת'ען איז עס טאַקי אַזוי. וואָס טיעפער דער פּראָגרעס דרינגט אריין אין דעם לעבען פון דער מענשהייט, אַלץ נעהענטער ווערן די פעלקער איינע צו די אנדערע, אַלץ בעסער קאָנען זיי פערשטעהן איינס דעם צווייטען, אַלץ מיט מעהרערע בענדער ווערען זיי אויסגעבונדען, אַלץ ענגער ווערען זיי צונויפ־געקניפּט איינער מיט דעם אנדערן.

און אויך דער איצטיגער קריעג איז אין איין פּרט אַ ראיה לדבר. אַ ביספּל אַ שטאַרקערער טעמפּאָ אין דער נאַציאָנאַל־סער־בישער בעוועגונג האָט אריינגעוואָרפען אין קאָנוואולסיעס כמעט די גאַנצע מענשליכע וועלט.

עס איז נאָך ווייט־ווייט ביז דער פערווירקליכונג פון יענעם פּראָגרעסיווען אידעאַל, וועלכען אונזערע נביאים האָבען צוערשט אָנגעזאָגט דער וועלט, — דעם אידעאַל פון אייביגען פריעדען און פעלקער־ברידערשאַפט. אָבער אויך ביז דער סאָציאַלער גע־רעכטיגקייט איז נאָך אַ היבשער מהלך און אויך די פּערזענליכע פרייהייט איז נאָך ניט אומעטום און ניט אין גאַנצען געזיכערט.

דער מענשליכער פּראָגרעס איז נאָר איינער פון די פּראָצעסען, וואָס שפּיעלען זיך אָב אין דער מענשליכער געשיכטע; נאָר א טענ־דענץ, וואָס שלאָגט זיך דורך דורך איהר, — א טענדענץ, וואָס האָט תמיד אנטקעגען זיך פיינדליכע כוחות, וועלכע ער דאַרף בע־זיעגען, אָבער וועלכע שטרעבען איהם צו דערווערגען.

מען טאָר זיך דעריבער ניט אויסמאָלען דעם פּראָגרעס, ווי א גלייכמעסיגען גאַנג פון ענטוויקלונג, וואו אלע זיינע יסודות געהען אלץ פאָראויס און פאָראויס מיט דערזעלביגער שנעלקייט אין דערזעלביגער צייט.

דער פּראָגרעס איז ניט קיין טריאומף־מארש אויף דעם פּאַראַ־דע־פּלאַץ, וואו זיינע פיער יסודות זיינען ווי פיער רעגימענטער, וואָס געהען פוס אין פוס אונטער דעם יובלענדען קלאַנג פון דער מוזיק.

דער פּראָגרעס איז א הארטער, ביטער־ערנסטער קאמף, וואָס איז פול מיט נצחונות אָבער אויך אָפט מיט ניעדערלאַגען, — א קאמף, אין וועלכען דער אָדער יענער יסוד זיינער איז צייטענווייז געצוואונגען אָבצוטרעטען צוריק, כדי אַן אנדער יסוד זיינער זאָל זיך קאָנען בעסער בעפעסטיגען אין לעבען.

נאָר — וועגען דעם ג א נ ג פון דעם פּראָגרעס, — זיין שטילען וואַקסען, זיין רעוואָלוציאָנערען ברויזענדען שטורעמען, זיינע מפּלות און נצחונות אין דעם קאמף מיט דער רעאקציע, — וועלען מיר אפשר רעדען אַן אנדערס מאָל.

דערווייל לאָמיר אָבשליסען אונזער בעטראַכטונג מיט דעם ענטפער, וואָס מיר האָבען געפונען אויף דער שאלה: ו ו אָ ס א י ז פּ ר אָ ג ר ע ס?

ד ע ר פּ ר אָ ג ר ע ס א י ז א ש ט ר ע ב ע ן א י ן ד ע ר מ ע נ ש ל י כ ע ר ג ע ש י כ ט ע א ר ו י ס צ ו־ ב ר ע נ ג ע ן פּ ע ר ז ע נ ל י כ ע פ ר י י ה י י ט, ק ו ל־ ט ו ר ע ל ע ר י י כ ק י י ט, ס אָ צ י א ל ע ג ע ר ע כ ט י ג־ ק י י ט א ו ן א ו נ ט ע ר נ א צ י אָ נ א ל ע ב ר י ד ע ר־ ש אַ פ ט.

וואָס מעהר פּערזענליכע פרייהייט, וואָס א גרעסערער קול־

טורעלער רייכטום, וואָס טיעפער די סאָציאַלע גערעכטיגקייט און וואָס ענגער די אינטערנאַציאָנאַלע ברידערשאַפט, אַלץ מעהר פּראָ־גרעס. און וואָס ערנסטער אַ פּאַרטיי אָדער אַ בעוועגונג איז אי־בערגעגעבען צו יענע פיער פּרינציפּען, אַלץ מעהר פּראָגרעסיוו איז זי.

27טען סעפּטעמבער, 1915.

„אייגענע“ און „פרעמדע“ קולטור

„אַלגעמיין־מענשליכער פּראָגרעס אויסגעדריקט אין אייגענ־אַרטיגע, נאַציאָנאַלע פאָרמען“, — אין דערין, האָבען מיר ניט לאַנג געזאָגט, בעשטעהט דער גרונד־געדאַנק און די גרונד־פאָדערונג פון דעם פּראָגרעסיווען נאַציאָנאַליזם. אַ דאַנק דעם שיידט ער זיך שאַרף אָב סײַ פון דעם שאָוועניזם, וואָס וויל נאָר וויסען פון די נאַציאָנאַלע אייגענאַרטען און זיך גאָר ניט רעכענען מיט דעם מענשליכען פּראָגרעס. סײַ פון דעם קאָסמאָפּאָליטיזם, וואָס געדענקט נאָר דעם אַלגעמיין־מענשליכען תוך, פערגעסט אָבער דערביי אָן די ספּעציפישע נאַציאָנאַלע פאָרמען, אין וועלכע יענער תוך מוז געפינען זיין אויסדרוק.

דער קאָנסעקווענטער פּראָגרעסיווער נאַציאָנאַליזם מיט זיין נייער שטעלונג צו די פּראָבלעמען פון דעם נאַציאָנאַלען לעבען און דער נאַציאָנאַלער קולטור האָט זיך ביי אונז, אידען, בעוויזען לפי ערך גאָר ניט לאַנג. אַרויסגעוואַקסען פון דעם קאָסמאָפּאָליטישען אידען־קרייז, האָט ער, נאַטירליך, זיך קודם כל פּאָלעמיש געמוזט ווענדען אַנטקעגען איהם און העפטיג אָנפאַלען אויף אַלע זיינע טע־אָרעטישע פּעסטונגען. דעריבער האָט ער אין דעם משך פון דעם קאַמף אַנטקעגען דעם קאָסמאָפּאָליטיזם צו ווייניג געקאָנט טראַכ־טען וועגען זיין נאָך ערגערען שונא, דעם שאָוועניזם.

ער פלעגט געוויים ניט פערגעסען אָבצושטויסען איהם מיט'ן פוס, ווען יענער פלעגט זיך אונטערשאַרען, ווי אַ ברודער, אונטער־צוהעלפען אין דעם געמיינזאַמען שטרייט. אָבער פּנים־לפּנים אַנטקע־גען איהם האָט ער ערנסט נאָך ניט געקעמפט. עס איז אָבער די העכ־

סטע צייט, מיר זאָלען אונטערפיהרען אונזערע חשבונות אויך מיט דעם שאָוועניזם, כדי מען זאָל סוף־כל־סוף וויסען, „ווער איז ווער“.

דאָס מאָל וועלען מיר אַ נעהם טהאָן די שאָוועניסטישע שטע־לונג צו דעם פּראָבלעם פון דער נאַציאָנאַלער קולטור.

אויך צווישען אונזערע מיט־שטרייטער און פּראָגרעסיווע קעמפּפער קאָנט איהר איצטער געפינען מענשען, וואָס וועלען אייך זאָגען, אַז יעדעס פאָלק ארבייט אויס זיין אייגענע קולטור, און אַז אַלץ, וואָס דאָס פאָלק ארבייט אויס, דארף איהר זיין טייער, שוין דערפאַר אַליין, וואָס ע ר האָט דאָס ארויסגעבראַכט, וואָס דאָס איז ז י י נ ע. און ניט נאָר דארף דאָס איהם זיין טייער, ווי אַ צייכען פון זיין בעשאַפונגס־קראַפט, נאָר דאָס דארף איהם אויך זיין הייליג ווי אַ געבאָט, ווי אַ ציעל פאַר זיין לעבען. אין זיינע לעבענס־ציעלען האָט זיך אונזער פאָלק ניט וואָס צו רעכענען מיט די פאָדערונגען פון דעם אַלגעמיין־מענשליכען שכל און יושר, נאָר מיט דעם אייגענעם שכל און דעם אייגענעם יושר. ווייל אַלץ וואָס איז „מיינע“, איז גוט, און אַלץ, וואָס איז „פרעמדע“ איז שלעכט.

לאָמיר זיך אַליין אוועקשטעלען אויף אַ ווײַלע אָט אויף דעם שאָוועניסטישען שטאַנדפּונקט און זעהן, וואוהין ער וועט אונז פיהרען.

פאַר מיין גייסטיגען אויג ציהט פאַרביי די גאָלדענע קייט פון אונזער אידישען שאַפען און מיין בליק ווערט צוגעצויגען צו איהר וויכטיגסטען, מיט עדעלשטיינער בעזעצטען רינג: דעם תנ״ך.

איך שטעל מיך אָב אויף דעם ווערטהפולסטען דימענט פון יענעם רינג: די פּראָפעטישע לעהרען פון דעם נביא מיכה המורשתי.

מיכה הויבט אויף זיין בעגייסטערטען רעוואָלוציאָנערען פּראָ־טעסט אַנטקעגען אַלע יסודות פון דעם אידישען געזעלשאַפטליכען לעבען פון זיין צייט, אַנטקעגען אַלע גרונד־פּרינציפּען פון דער הער־שענדער מאָראַל און דער הערשענדער רעליגיע. אַנטקעגען אַלע אַלטע פאָדערונגען און געבאָטען שטעלט ער אַרויס זיין נייע אויפ־פאַסונג פון גאָטס ווילען.

„היגיד לך, אדם, מה טוב ומה ד׳ דורש ממך: כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלהיך“ (מיכה, 6, 8). „עס איז דיר געזאָגט געוואָרען, מענש, וואָס גוט איז און וואָס גאָט פאָדערט

פון דיר. ניט מעהר (!) ווי טהאָן גערעכטיגקייט, ליעבען גענאָד און צניעות׳דיג אומגעהן מיט דיין גאָט“.

מערקט אייך גוט דאָס ווערטעל: „כי אם“ — ניט מעהר! גאָט׳ס פאָדערונגען, וועלכע דער נביא רעכענט אויס, זענען ניט קיין צוגאָב צו נאָך אנדערע פאָדערונגען, וועלכע מען קאָן אויך אריינגעהמען אין דעם סיסטעם פון דער אידישער רעליגיע. ניין! זיי און נאָר זיי זאָלען זיין די בעשטימענדע אידעען פאר דעם מענ־שען׳ס שטעלונג צו וועלט און גאָט.

און וואָס מעהר איהר טראכט זיך אריין אין די דריי געטליכע פאָדערונגען, וועלכע דער נביא מיכה שטעלט ארויס, אלץ מעהר ווערט אייך קלאָר, אז מעהר דארף מען ניט, כדי צו קאָנען פיהרען א רעליגיעזען לעבען. יעדע פון די דריי פאָדערונגען בעדעקט מיט זיך א בעזונדער פעלד פון דער מענשליכער מאָראל און זיי אלע אין איינעם מאכען גאנץ און פול איינע די אנדערע.

איך וועל דאָ אָנהויבען מיט זיין צווייטען פרינציפ: דער ליעבע צו גענאָד.

די „אהבת חסד“, די איבערגעבענקייט צו די מענשען, זאָל זיין די טרייבענדע קראפט פון אונזער אינדיווידועלען לע־בען, פון אונזערע געפיהלען צו דער מיט־וועלט, — דער יסוד פון דער פערזענליכער מאָראל. דאָס העכסטע פאר אונז דארף זיין דאָס, וואָס וואקסט ארויס פון אונזער ליעבע־געפיהל, פון אונזער גענאָד. אָבער אויף דעם פרינציפ אליין קאָנען ניט זיין אויפגעבויט מיינע האנדלונגען אין דעם געזעלשאפטליכען לעבען. ווי שטארק מיין ליעבע זאָל ניט זיין צו די מיט־מענשען, ווי ווייט און ברייט עס זאָל זיך ניט דער דערשטרעקען מיין גענאָד, — מיינע געפיהלען זענען פאָרט סוביעקטיוו און פאָלגענדיג זיי אליין און נאָר זיי, קאָן איך א מאָל אָנטהאָן דעם אנדערן א סך מעהר צרות, איידער גוטס.

די ליעבע און די גענאָד טרייבען מיך צו טהאָן דעם אנדערן א טובה. אָבער ווי איז, אז יענער וויל פון מיינע טובות ניט וויסען? ווי איז, אז ער איז בלינד צו זיינע אייגענע אינטערעסען און זעהט ניט איין די גרויסע גוטס, וואָס מיין הארץ האָט פאר איהם אויס־

געטראכט? זאָל איך אוים רחמנות צו איהם ארויפצווינגען אויף איהם דאָס העכסטע גליק?

לאָזט מיך אייך דאָ נאָך אַ מאָל דערמאָהנען דאָס מאָראַלישע פּראָבלעם, וואָס וויקטאָר הוגאָ האָט אַוועקגעשטעלט אין זיין דראַמאַ „טאָרקוועמאַדאַ".

דער גרויסער, בלוטדורשטיגער אינקוויזיטאָר, טאָרקוועמאַדאַ, וואָס האָט אַזוי פיעל אומשולדיגע מענשען, אַפּיקורסים און ניט־גלויבער, געלאָזט פערברענען אויף די פלאַקערס פון דער אינקוויזיציע, ווערט פון דעם דיכטער געשילדערט, ווי אַן איידעלער, ליעבע־פולער כאַראַקטער, וואָס איז פעראינטערעסירט אין דער אייביגער גליקזעליגקייט פון זיינע מיט־מענשען. ער זעהט, ווי אַ סך פון זיי ווערען פערפיהרט פון דעם טייוועל, ווי זיי פערשפּיעלען זייער נשמה פאַר אַ פּאָר יאָהר צולאָזענעם לעבען. ער ווייס, אַז מיט אַ ביסעלע וועהטאָג, וואָס דעם זינדיגערס גוף וועט דורכלעבען אויף דעם פלאַקער, וועט ער אויסלייטערען די אייביגע נשמה און זי וועט קומען אַ ריינע, אַ געהייליגטע אין די הימלען פון דער אייביגער פרייד. ער, דער אינקוויזיטאָר, האָט די מאַכט דאָס צו טהאָן. זיין קריסט־ליכער „אהבת חסד" דיקטירט איהם דאָס צו טהאָן, און פערברענענדיג מענשען לעבעדיגערהייד, פיהלט ער, אַז ער דיענט דעם גאָט פון ליעבע און גענאָד...

עס איז אַקוראַט, ווי מיכה וואָלט פאָראויסגעזעהן די געפאַהרען פון דער איינזייטיגער קריסטליכער ליעבע־מאָראַל, און ער האָט דעם פּרינציפּ פון „אהבת חסד" בעגרעניצט מיט דעם ערשטען פּרינציפּ, וואָס דאַרף זיין דער יסוד פון דער סאָציאַלער מאָראַל, דעם „עשות משפט", טהאָן גערעכטיגקייט. דעם אַנדע־רען'ס רעכט טאָרען ניט אָנגעריהרט ווערען, צי זיי שטימען איין מיט דיינע אידעאַלען אָדער ניט. דו קאָנסט זיך אָבזאָגען פון דיינע רעכט צוליעב דעם אַנדערן, אויב דאָס פאָדערט פון דיר דיין „אהבת חסד". אָבער אין דיינע האַנדלונגען בנוגע צו דעם אַנדערן טאָרסטו ניט אַריבערטרעטען די גרענעצען פון זיינע רעכט, וועלכע דו מוזט אייביג רעספּעקטירען, אַפילו ווען זיי זאָלען פאַטשען אין פּנים אַריין יענער מאָראַל, וועלכע דו רעכענסט פאַר דער העכסטער.

און ווי אינטים און צאַרט איז דער דריטער פּרינציפּ, דער פּרינ־

ציפּ פון דער רעליגיעזער מאָראַל, וואָס דאַרף בעשטימען די בעציהונגען פון מענש צו גאָט און וואָס ווערט פון מיכה'ן אויס־געדריקט אין די ווערטער: „הצנע לכת עם אלהיך“, צניעות'־דיג אומגעהן מיט דיין גאָט.

דער וואָס טראַכט זיך אריין אין מיכה'ס גאַנצען געדאַנקען־גאַנג, פאַר יענעם קאָן קיין ברעקעל ספק ניט זיין, אַז, לויט מיכה, קאָן די רעליגיע ניט זיין קיין עפּענטליכע אַנגעלעגענהייט. ער זעהט דאָ פאַראויס יענעם בליק אויף דעם רעליגיעזען לעבען, וואָס איז אונז קלאָר געוואָרען גאָר אין דער לעצטער צייט און וואָס איז פּראָקלאַמירט געוואָרען פון אַזעלכע געלערנטע דענקער און פאָרשער, ווי ערנסט העקקעל, און אָסטוואַלד, די פיהרער פון דעם פריידענקער־בונד.

לויט זייערע געדאַנקען און לויט מיכה'ס פאָדערונג איז די רעליגיע אַ ריין אינדיווידועלע, פּערזענליכע אינטימע בעציהונג צווישען דעם מענשען און זיין גאָט. אַזאַ רעליגיע קאָן ניט האָבען קיין אַנדערע אויסדרוקס־פאָרמען, ווי נאָר די „יחידות“ און די „התבודדות“, וואו דער מענש, דער איינצעל־מענש זוכט אויסצוגיסען זיין נשמה פאַר דעם „האַרר פון דער וועלט“ אָדער צונויפגיסען זיין נשמה מיט דעם וועלטען־גייסט, אין וועלכען ער גלויבט (אויב ער גלויבט!).

דאָ קאָן ניט זיין קיין רייד פון מצוות און עבירות, פון ריטועלע פאָרשריפטען, פון טעמפּלען, קרבנות, תפלות בציבור, פון טריף און כשר, פון שולחן־ערוך'ס, פון דינים און מנהגים. דאָס אַלץ, זאָגט מיכה, וויל גאָט ניט, ווייל פאָדערען פאָדערט נאָר איינס (כי אם!): „עשות משפט“ און „אהבת חסד“.

מיכה איז „מיינער“. זיינע לעהרען זענען אויסגעאַרבייט געוואָרען פון דעם אידישען פאָלק. אין דערזעלביגער צייט האָט אָבער דאָס אידישע פאָלק אויסגעאַרבייט אויך אַנדערע לעהרען, וואָס געהען פּונקט להיפוך צו די, וועלכע מיכה (און נאָך איהם ישעיה הנביא) האָבען געפּרעדיגט.

יענע אַנדערע לעהרען דערצעהלען מיר, אַז גאָט פאָדערט פון מיר ניט נאָר „אהבת חסד“ און „עשות משפט“, נאָר אויך אָבהיטען אַלע תרי"ג מצות פון דער תורה און די תרפ"ט מאָל תרי"ג נייע

גזירות און דינים, וואָס די שפּעטערדיגע האָבען אַרויסגע־פּלפּולט פון זיי. ער פאָדערט, איך זאָל גלויבען אין זאַכען, וואָס לעגען זיך בשום אופן ניט אויף מיין שכל, און נאָך טויזענדער אַנדערע פאָדערונגען שטעלט ער צו מיר, וואָס ווערען אַלע אָראָבגעוואָרפען דורך מיכה'ס געניאַלען פסוק.

די אַנדערע לעהרען זענען אויך „מיינע". אויך זיי האָט אויס־געאַרבייט דער נאַציאָנאַלער גייסט פון מיין פאָלק. פעראייניגען זיי ביידע אין איין נשמה איז אָבער אונמעגליך. איך מוז אויסקלייבען צווישען זיי. אָדער „מיכה" מיט זיין געניאַלען און טיעפען אויס־טייטש פון גאָט'ס ווילען, וואָס בעפרייט מיך פון אַלע אבערגלויבענס און קאָנפעסיאָנעלע פאָרמען, און הויבט מיך אויף אויף דער הויך פון דעם מין „מענש". („היגיד לך, א ד ם !" „עס איז דיר, מ ע נ ש, געזאָגט געוואָרען!") אָדער „זיי", די אַנדערע, אויך „מיינע", וואָס בעוועגען זיך אין דיזעלביגע מענשליכע נידערונגען, ווי דער מאהאַ־מעדאַנער און דער קריסט און אפילו דער פשוט'סטער געצענדיענער.

וואָס זאָל זיין דער מאַסשטאַב, מיט וועלכען איך זאָל אָבשעצען, ו ו ע מ ע ן איך זאָל אַריינגעהמען אין מיין נשמה, — „מיכה'ן" אָדער דעם „שולחן ערוך"? עס איז דאָך קלאָר ווי דער טאָג, אַז דאָס קאָן ניט זיין דער נאַציאָנאַלער מאַסשטאַב, — דער מאַסשטאַב פון „מיין" קולטור, — ווייל סאַי מיכה, סאַי דער „שולחן ערוך" זענען ביידע פּראָדוקטען פון דעם אידישען שאַפען. און אויב איך בין גע־צוואונגען אויסצוקלייבען צווישען זיי, מוז איך שוין יעמאָלט אָנ־ווענדען אַ גאַנץ אַנדער מאַסשטאַב, איידער דעם פשוט'ען פּרינציפּ, אַז איך דאַרף בלייבען טריי צו דעם אייגענעם נאַציאָנאַלען גייסט.

איך מוז שוין אָנקומען צו דער הילף פון מיין אַ ל ג ע מ יי נ־מ ע נ ש ל י כ ע ן שכל און יושר, כדי אויסצוגעפינען וואָס פון מיין פאָלקס־שאַפען איז גוט און וואָס איז ניט גוט פ א ר ד ע ם מ ע נ ש ע ן.

אָבער אויב אַלץ, וואָס געפינט זיך אין מיין נאַציאָנאַלען אוצר דאַרף זיך פערענטפערען פאַר מיין מ ע נ ש ל י כ ע ן שכל, קאָן איך דאָך דעם זעלביגען מאַסשטאַב אָנווענדען אויך אויף די קולטור־אוצרות פון אַלע אַנדערע פעלקער און זעהן, טאָמער געפינט זיך

אויך ביי זיי עפּעס אַזוינס, וואָס איז „גוט פאַר דעם מענשען", וואָס עס פעהלט נאָך אָבער אין מיין אייגענעם לעבען.

און ווען איך געפין דאָס, איז יעמאָלט מיין חוב אריינצוגיסען עס אין מיינע אייגענע נאַציאָנאַלע פאָרמען, אַזוי, אַז עס זאָל ווערען א טייל פון מיין אייגענעם נאַציאָנאַלען זיין, ניט קוקענדיג דערויף, וואָס דאָס שטאַמט „פון דער פרעמד".

29טען סעפּטעמבער, 1915.

איז דער העברעאיזם פּראָגרעסיוו?

אין איינינע פריהערדיגע ארטיקלען מיינע אינ'ם „טאָג" האָב איך געפּרובט אויסגעפינען יענע סמנים, לויט וועלכע מיר זאָלען קאָנען פאַנאַנדערקלייבען זיך אין די נאַציאָנאַלע בעוועגונגען פון אונזער פאָלק און פאַנאַנדערשיידען צווישען א פּראָגרעסיווער בע־וועגונג און א רעאַקציאָנערער.

מיר האָבען געפונען, אַז פּראָגרעסיוו איז נאָר יענע נאַציאָ־נאַלע בעוועגונג, וואָס האָט די אינטערעסען פון דעם אַלגעמיין־מענשליכען פּראָגרעס אין אויג, ד. ה. די אינטערעסען פון פּער־זענליכע פרייהייט, קולטורעלע רייכקייט, סאָציאַלע גערעכטיגקייט און אינטערנאַציאָנאַלע ברידערשאַפט. יעדע נאַציאָנאַלע בעווע־גונג, וואָס געהט להיפך צו אָט די קארדינאַל־פּרינציפּען פון דער מענשליכער פּראָגרעסיווער ענטוויקלונג, מוז פון אונז, פּראָגרע־סיסטען, בעקעמפט ווערען, אין וואָס פאַר א שעהנע מאַנטלען זי זאָל זיך ניט דראַפּירען.

אָט דער כלל גיט אונז די מעגליכקייט אויפצודעקען דעם רע־אַקציאָנערען כאַראַקטער פון א סך בעוועגונגען, וואָס הערשען ביי אונזער פאָלק און וואָס ציהען ליידער צו צו זיך די געמיטער פון זעהר פיעל איידעלע און באמת פּראָגרעסיוו־דענקענדע מענשען.

לאָמיר קודם זיך אָבשטעלען אויף יענער נאַציאָנאַלער שטרע־מונג, וואָס איז בעקאַנט אונטער דעם נאָמען: „העברעאיזם".

אונטער „העברעאיזם" דארפען מיר פערשטעהן יענע נאציאָ־נאַלע בעוועגונג, וואָס וויל, אז העברעאיש זאָל ווערען די גערעדטע שפּראַך פון אונזער פאָלק און אז דער גאַנצער קולטורעלער שאַפען אונזערער זאָל זיך אויסדריקען נאָר אין דעם העברעאישען לשון.

צו דעם העברעאיזם דאַרף מען ניט רעכענען אַלע די גייסטיגע שטרעבונגען וואָס ווילען, אז אונזער פאָלק זאָל זיך מעהר אָבגע־בען מיט דעם שטודיום פון דער אַלטער העברעאישער שפּראַך, אז מען זאָל העברעאיש אָנהויבען לערנען שוין אין די פאָלקס־שוהלען און אז יעדער איד זאָל קאָנען לייענען אין אָריגינאַל אַלע ווערק פון אונזער אַלטער העברעאישער ליטעראַטור.

אַלע אַזעלכע בוועגונגען צו גונסטען פון אונזער אַלטען לשון, וואָס פאָדערען ניט, אַז ער זאָל ווערען די גערעדטע שפּראַך פון פאָלק און די שפּראַד פון דעם וויטערדיגען קולטורעלען שאַפען, גע־הערען ניט צו דעם אייגענטליכען העברעאיזם, און זייער פּראָגרע־סיווער אָדער רעאַקציאָנערער כאַראַקטער דאַרף בעטראַכט ווערען גאַנץ בעזונדער.

דאָ האָבען מיר אין אויג דעם קאָנסעקווענטען העברעאיזם, ווי מיר האָבען איהם אויבען פאָרמולירט.

איז אַזאַ בעוועגונג, פּראָגרעסיוו אָדער רעאַקציאָנער?

קודם דארפען מיר בעמערקען, אז לעת עתה איז דער העב־רעאיזם נאָך ערגעץ ניט ארויסגעטראָטען אין זיין גאַנץ ריינער פאָרם. ער איז איצטער כמעט דורכאויס צונויפגעוואקסען מיט נאָך אַנדערע נאַציאָנאַלע שטרעמונגען און שטימונגען. איך האָב נאָך ערגעץ ניט אָנגעטראָפען קיין העברעאיסט, וואָס זאָל אין דער־זעלביגער צייט ניט זיין קיין ציוניסט, און זעהר זעלטען וועט איהר בעגעגענען אַזאַ העברעאיסט, וואָס זאָל אין גאַנצען פריי זיין פון דער ע ב ר ־ ר אָ מ אַ נ ט י ק. איך וויל דערמיט זאָגען: פון יענעם נאַציאָנאַליזם, וואָס מיינט, אז אַלע קולטור־אוצרות פון אונ־זער עבר דאַרף זיין אַ הייליגטום פאַר אונז, און אז אויך אונזער וויטערדיגע קולטורעלע ענטוויקלונג דאַרף געהן אין דעם זין און אין דעם גייסט פון די לאַנג פערשטאָרבענע דורות.

די אידעען־פערבינדונג צווישען דעם העברעאיזם און דעם ציוניזם, ווי אויך דער עבר־ראָמאַנטיק, איז אָבער אין תוך אריין

ניט קיין לאָגישע, ניט קיין אבסאָלוט נויטווענדיגע, נאָר א היס־טאָרישע, ד. ה., אזא, וואָס איז אויסגעוואקסען נאָר אין א בעשטימ־טער היסטאָרישער צייט און קאָן פערשווינדען אין אן אנדער היס־טאָרישער צייט.

מיר קאָנען זיך גאַנץ גוט פאָרשטעלען א העברעאיסט, וואָס זאָל זיין לגמרי פריי סאַי פון דער עבר־ראָמאַנטיק, סאַי פון דעם ציוניזם, און וואָס זאָל בויען זיין אידעאַל אויף די זעלביגע „גלות׳יס־טישע״ אָדער מעריטאָריאַליסטישע יסודות, ווי דאָס טהוען די אי־דישיסטען.

איך וויל דערמיט בשום אופן ניט זאָגען, אז איך האַלט פאַר וואהרשיינליך, עס זאָל ביי אונז ווען עס איז ארויסשפּראָצען א פּראָגרעסיווער, ריין „גלות׳יסטישער״ העברעאיזם, אין א בעוואוס־טען נעגענזאַץ צו דעם ציוניזם און דער עבר־ראָמאַנטיק.

אָבער ווען מיר אנאַליזירען א וואָסער איז געזעלשאפטליכע שטרעמונג און ווילען אָבשאַצען איהר פּראָגרעסיווען אָדער רעאַק־ציאָנערען כאראַקטער, מוזען מיר זי גייסטיג פאַנאַנדערלעגען אין איהרע לאָגיש־זעלבסטשטענדיגע עלעמענטען, כדי ניט צו־צושריי־בען אויף דעם חשבון פון איין עלעמענט דאָס, וואָס שטאַמט נאָר פון אן אנדער עלעמענט, מיט וועלכען ער איז היסטאָריש פערבונדען.

דעריבער מוזען מיר אויך פון דער העברעאיסטישער בעוועגונג פריהער ארויסדעסטילירען דעם „ריינעם״ העברעאיזם, אזוי צו זאָ־גען, די „סובסטאַנץ״ זיינע, און מיר געפינען, אז אין זיין ריינער געשטאַלט איז ער ניט מעהר, ווי א נאציאָנאַלע שפּראַך־בעוועגונג, וואָס איז לחלוטין אונאבהענגיג פון דעם ציוניזם און דער עבר־ראָמאַנטיק, און איז דעריבער אבסאָלוט ניט פעראַנטוואָרטליך פאַר יענע זינד אנטקעגען דעם פּראָגרעס, וועלכע עס ווערען אפשר בע־גאַנגען פון זיינע צוויי שותפים. ער דאַרף פיהרען זיין אייגענעם חשבון מיט דעם מענשליכען פּראָגרעס, לויט זיין אייגענעם לאָגי־שען מהות.

בעטראַכט מען דעם ענין אין אזא בעלייכטונג, קאָן איינעם אויסדוכטען, אז דער ריינער העברעאיזם, — דאָס בעשטרעבען צו מאַכען העברעאיש פאַר דער גערעדטער און דער נאציאָנאַלער שפּראַך פון אונזער פאָלק אומעטום, איז אן אידעאַל, וואָס געהט

לחלוטין, ניט קהיפך צו די פאָדערונגען פון דעם מענשליכען פראָ־גרעס. א שפּראַך איז אין דער ערסטער ליניע א געצייג, א כלי־זיין. עס ווענדט זיך, צוליעב וואָס איהר ווענדט זי אָן.

אויב דער העברעאיסטישער אידעאל זאָל מקוים ווערען אין לעבען, איז יעמאָלט קאָנט איהר, מיט די מיטלען פון דעם העברע־אישער שפּראַך, קעמפען אויף'ן ראַדיקאַלסטען אופן פאַר די ראַ־דיקאַלסטע דורכפיהרונג פון אַלע פיער יסודות פון דעם מענשליכען פּראָגרעס: פון פערזענליכע פרייהייט, קולטורעלע רייכקייט, סאָ־ציאַלע גערעכטיגקייט און אינטערנאַציאָנאַלע ברידערשאַפט. פאַר וואָס־זשע זאָל אזא אידעאל ניט קאָנען זיין פּראָגרעסיוו?

מיר מוזען מודה זיין, אז אין דעם א י ד ע א ל קאָן דער העברעאיזם זיין דורך און דורך פּראָגרעסיוו. אונזערע ראַדיקאַלע זשורנאַלען און צייטונגען וואָלטען דורך דעם איבערבייט אין דער שפּראַך ניט געוואָרען ווייניגער ראַדיקאַל, איידער זיי זענען איצ־טער, און הלואי שטעהען זיי אין זייער ראַדיקאַליזם אויף יענער פּרינציפּיעלער הויך, אויף וועלכער עס איז א י ן ז י י ן צ י י ט געשטאַנען דער העברעאיש־סאָציאַליסטישער זשורנאַל „האמת“.

די צרה מיט דעם העברעאיזם איז אָבער, וואָס ער געהערט צו יענע געזעלשאַפטליכע בעוועגונגען, וואָס זענען אָדער קאָנען זיין פּראָגרעסיוו נאָר א י ן ד ע ם א י ד ע א ל, ד. ה., ווען מען שטעלט זיך פאָר, אז די בעוועגונג האָט שוין דערגרייכט איהר ציעל, און וואָס קאָנען ניט זיין פּראָגרעסיוו אין ד ע ר ו ו י ר ק־ל י כ ק י י ט, ד. ה. אין דעם גאַנצען משך פון די יאָהרען, אין וועלכען זיי קעמפען פאַר זייער ענד־ציעל. (אזא בעוועגונג, אגב, איז אויך די אסימילאַטאָרישע.)

כל־זמן דער העברעאיזם איז נאָך ניט אין גאַנצען פערווירק־ליכט אין דעם לעבען, כל זמן די גרויסע מאַסען קאָנען ניט רעדען קיין העברעאיש און קאָנען ניט שעפּען זייער קולטורעלע חיונה פון העברעאישע קוועלען, מוז די העברעאישע קולטור זיין ניט מעהר, ווי א ן א ר י ס ט א ק ר א ט י ש ע ר א א ז י ס אין דעם פאָלקס־לעבען, און די גאַנצע גרויסע דעמאָקראַטיע, דאָס גאַנצע פאָלק מוז פערוואַנדעלט ווערען אין א מדבר.

דער העברעאיזם, אפילו אין דער פאָרם פון דער ראַדיקאַלסטער בעוועגונג, מוז (און טהוט) אויסגראָבען אַ תהום צווישען דעם הייפעלע געבילדעטע, וואָס באָדען זיך לוסטיג אין דעם רייכען ים פון דער מענשליכער קולטור, און די גרויסע מאסען וואָס געהען אוים פון דאָרשט אין דעם זאמדיגען מדבר. ער מוז אָבציהען צו זיך אַלע כוחות, וואָס וואָלטען קאָנען בערייכערען די פאָלקס־קולטור אין דער פאָלקס־שפּראַך; ער מוז אַ מאָך טהאָן מיט דער האנד אויף דעם שיקזאַל פון די גרויסע מאסען, מיט וועלכע ער קאָן זיך ניט און וויל זיך ניט צונויפרעדען אין זייער שפּראַך.

אין בעסטען פאַל מוז ער מאכען קאָמפּראָמיסען מיט דער פאָלקס־שפּראַד, ווארפען פאַר די מאסען ברעקלעך פון זיין רייכען טיש און ניט צולאָזען, אַז די קולטור אין יענער שפּראַך זאָל זיך אויפהויבען ביז צו דערזעלביגער קולטור־מדרגה, אויף וועלכער ער אַליין שטעהט, ווייל יעמאָלט ווערט פערלאָרען דער גאַנצער זין פון זיין עקזיסטענץ.

נעהמט דעם העברעאיזם, ווי אַ ריינע שפּראַך־בעוועגונג, אָהן אַ וועלכע עס איז שייכות צום ציוניזם און עבר־ראָמאַנטיק, יעמאָלט בעשטעהט זיין יחום נאָר אין דעם, וואָס ער האָט לעת־עתה אַ ריי־כערע קולטור, איידער די, וואָס ענטוויקעלט זיך אין דער פאָלקס־שפּראַך. אפילו ווען מען זאָל צוגעבען, אַז דאָס איז אמת (אין תוך אריין איז דאָס נאָך אַ גרויסע שאלה), ווערט זיין יחום געגרינדעט נאָר אויף דעם פּראָגרעסיווען פּרינציפּ פון ק ו ל ט ו ר ע ל ע ר י י כ ק י י ט. ער קומט אָבער דערביי אין אַ שרייענדען ווידער־שפּרוך צו דעם נאָך וויכטיגערען גרונד־פּרינציפּ: דעם יסוד פון ס אָ צ י אַ ל ע ר ג ע ר ע כ ט י ג ק י י ט וואָס פאָדערט, אַז די מאַטעריעלע און קולטורעלע גיטער פון דער מענשהייט זאָלען פערטיילט ווערען צווישען אַ וואָס גרעסערע צאָהל פון דעם פאָלק.

דער העברעאיזם איז דעריבער אין דער רעאַלער ווירקליכקייט אַן אַ ר י ס ט אָ ק ר אַ ט י ש־נאַציאָנאַלע בעוועגונג, און זיין ראָליע פאַר דעם פּראָגרעס פון דעם אידישען פאָלק איז דיזעלביגע, וואָס די ראָליע פון דעם פּוילישען מאגנאַט, וועלכען מיר האָבען דער־מאָהנט אין אַ פריהערדיגען ארטיקעל. בעת זיין פּאַלאַץ איז געווען

פול מיט אַלע אוצרות פון דער מענשליכער קולטור, האָט מען זיין הונגעריגען „כלאַפּ“ געשמיעסען ביי איהם אין שטאַל.

ניט אין דעם א י ד ע א ל, אין דער ווירקליכער בעוועגונג שטויסט זיך צונויף דער העברעאיזם מיט די אינטערעסען פון די פאָלקס-מאַסען, מיט די פאָדערונגען פון דעם אַלגעמיין-מענשליכען פראָגרעס. און ער מ ו ז זיך צונויפשטויסען, ווייל יענע פאָדערונגען קאָנען איהם ניט איבערלאָזען קיין איין שפאַן פּלאַץ, אויף וועלכען ער זאָל קאָנען אָנהויבען בויען דעם טעמפּעל פון זיין צוקונפט.

אין דעם קאַמף פאַר נאַציאָנאַלע גלייכבערעכטיגונג, וואָס איז אין תוך אריין אַ שפּראַכען-קאַמף, אין דעם בוי פון קולטורעלע אַנשטאַלטען פאַר׳ן פאָלק, אין דעם קאַמף פאַר די געזעלשאַפטליכע מיטלען, וואָס דאַרפען אויסגעגעבען ווערען אויף זיי, אין דעם בעשאַפען פון קולטורעלע גיטער, אין דער אָרגאַניזאַציע פון פאָלקס-בעוועגונגען, — אומעטום מוז די דעמאָקראַטיע ארויסטרעטען אַנטקעגען דער אַריסטאָקראַטיע און אין דעם נאָמען פון דעם מענשליכען פּראָגרעס ניט דערלאָזען די פּערווירקליכונג פון די אַריסטאָקראַטישע אידעאַלען אין דעם לעבען פון דעם פאָלק, ווען אפילו די אידעאַלען גופא, לויט זייער אַבסטראַקטען אינהאַלט, געהען ניט להיפך צו די פאָדערונגען פון דעם פּראָגרעס.

אין דערין ליעגט די גרויסע געפאַהר פון אַלע אַזעלכע אידעאַלען: דער פּראָגרעסיווער טהוער וואָס זעהט נאָר דעם ענד-ציעל, וואָס פאַנטאַזירט וועגען דעם שוין אויפגעבויטען בנין, בעמערקט ניט, אַז מיט יעדען שריט צו זיין אידעאַל טרעט ער מיט די פיס די בערעכטיגסטע פאָדערונגען פון דעם פאָלק און שטערט איהם אין זיין פּראָגרעסיווען גאַנג. ער שפּייזט זיך מיט פּראָגרעסיווע אידעאַלען אין חלום און ווערגט דעם פּראָגרעס אויפ׳ן וואָהר.

סוף-כל-סוף העלפט דער פּראָגרעסיווער טהוער מיט זיין טהעטיגקייט ניט דעם פאָלק און ניט דעם פּראָגרעס ביי זיין פאָלק נאָר דעם אמת׳ען, ריין-בלוטיגען שאָוויניסט און רעאַקציאָנער.

די העברעאיסטישע בעוועגונג, ווי אַ גאַנצעס, האָט נאָך אַנ-

דערע רעאקציאנערע טענדענצען אין זיך, וואס לאזען זיך זעהר שטארק פיהלען אין אונזער געזעלשאפטליכען לעבען. אבער יענע טענדענצען שטאמען ניט פון איהם גופא, ווי פון א בעשטימטער שפראך־בעוועגונג, נאר פון דעם זווג זיינעם מיט געוויסע אנדערע עלעמענטען.

4־טען אקט. 1915.

נאַציאָנאַליזם און אַסימילאַציע

וואָס איז אַסימילאַציע?

אין פּלוג איז גאָר אַ בזיון אין דער איצטיגער צייט אוועקצו־שטעלן אַזאַ שאלה. ווער ווייס דאָס ניט, וואָס אַסימילאַציע איז? ווער ווייס דאָס ניט, אַז אַסימילאַציע איז דער היפך פון נאַציאָנאַליזם, זיין ערגסטער פיינד, אַנטקעגען וועלכען ער מוז פיה־רען דעם פערביטערסטען קאַמף?

יע, דאָס איז אמת, און פונדעסטוועגען טרעפט אָפטמאָל אַזאַ מין מעשה.

עס אַמפּערען זיך צוויי נאַציאָנאַליסטען פון צוויי פערשיידע־נע ריכטונגען וועגען די וויכטיגסטע פּראָבלעמען, ווי צו פערענטפע־רען די אידישע נאַציאָנאַלע פראגע.ביידע זיינען זיכער אין זייער האַס צו דער אַסימילאַציע; ביידע קאָנען לכתחילה זיין איבערצייגט, אַז זיי האָבען אַ געמיינזאַמען פיינד, וועלכען זיי מוזען בעקעמפען: די אַסימילאַציע. און אַז זיי רעדען זיך אַ ביסעל גרינדליכער פאַ־נאַנדער וועגען די מיטלען צו בעקעמפען זי, שטעלט זיך אַרויס, אַז זיי זענען געצוואונגען צו בעשולדיגען איינער דעם אַנדערען אין אַסימילאַציאָניזם!

— „איך פערשטעה ניט", האָט מיר איינמאָל מיינער אַ געגנער געזאָגט: „איך פערשטעה ניט, ווי קאָנט איהר, וואָס איהר רופט זיך אַ אידישער נאַציאָנאַליסט, זיין אַן אָנהענגער פון דעם „זשאַר־גאָניזם". איז ניט דער זשאַרגאָן, וועלכען די אידען רעדען, אַ דייט־שער דיאַלעקט? איז ער ניט אַ פּראָדוקט פון יענעם אַסימילאַ־ציאָנס־פּראָצעס, וועלכען די אידען האָבען אין מיטעלאַלטער דורכ־געמאַכט אין די דייטשע לענדער? איז ער ניט די פערקערפּערונג און די סימבאָליזירונג פון אַסימילאַציע? מוזען מיר ניט קוקען אויף די „אידישיסטען", ווי אויף אַסימילאַטאָרען? איז ניט אונ־זער העברעאיזם דער איינציגער מיטעל אַראָבצוטרייסלען פון זיך די לעצטע רעשטען פון אַסימילאַציע?"

אַן אַנדער געגנער מיינער, — אויך אַן איבערגעבענער נאַציאָנאַליסט, אויך אַ דם שונא דער אַסימילאַציע, — האָט זיך אין אַ געשפּרעך אויסגעדריקט, אַז ער זעהט ניט קיין בייז אין דעם, אַז, מיר, אַמעריקאַנער אידען, זאָלען אָנהויבען רעדען ענגליש און פערגעסען אין גאַנצען אונזער אידיש. פאַר וואָס ניט? ענגליש איז אַ זעהר קולטורעלע שפּראַך און קאָן אַזוי לייכט אויפגענומען ווערען פון דעם אידישען פאָלק.

— ס'טייטש — פּראָטעסטיר איך, — דאָס איז דאָך הוילע אַסימילאַציע!

— פאַר וואָס אַסימילאַציע? ווער רעדט דאָ פון אויפהערען צו זיין אידען! מען דאַרף זעהן, יעדער איד זאָל דורכגענומען ווערען מיט די גרויסע טראַדיציעס פון זיין וואונדערבאַרען עבר, מיט דער בערוישענדער אידעע פון זיין גלענצענדער צוקונפט אויף אַן אייגענעם לאַנד. מען דאַרף זעהען, ער זאָל מיט זיין גאַנצער גייסטיגער ענערגיע אריינגעהמען אין זיך יענעם וואונדערבאַרען עבר, שטרעבען צו דער בערוישענדער צוקונפט. דורך דעם קולטורעלען, רייכען ענגליש קאָנען מיר דאָס בעסער דערגרייכען, איידער דורך דעם אָרעמען פערהויקערטען זשאַרגאָן. און האָבען מיר דאָס איינמאָל דערגרייכט, — וועלכע קוילען פון דער אַסימילאַציע וועלען אונז קאָנען נעהמען?

און זעהר אָפט קאָן מען אין דער נאַציאָנאַליסטישער ליטעראַטור אָנטרעפען דעם געדאַנק, אַז די אידען קאָנען זיך איבערהויפּט ניט אַסימילירען, והראיה, ניט קוקענדיג דערויף, וואָס אין אַ סך מערב־אייראָפּעאישע לענדער האָבען זיי זיך, אין דעם אויסערען לעבען און אין די אינוועניגסטע אידעאַלען, אין גאַנצען אויסגעגליכען מיט די אַרומיגע שכנים, שווימען זיי נאָך אַלץ אַרום אויבען, „ווי בוימעל אויפ'ן וואַסער". די קליינע גרופּע איטאַליענישע אידען, צום ביישפּיעל, וואָס רעדען די איטאַליענישע שפּראַך, זיינען פּאַטריאָטען פון דעם לאַנד איטאַליע און רעכענען זיך פאַר קינדער פון דעם איטאַליענישען פאָלק, זיינען פאָרט אַ בעזונדער אידישע גרופּע, וואָס יעדער קאָן אָנדייטען אויף איהר מיט די פינגער.

אָט האָט איהר דריי פעלען מיט דריי פערשיידענע אויסטייט־שונגען פון אַסימילאַציע.

אין דעם ערשטען פאַל, וואָס בעטראַכט די אידישע שפּראַך פאַר אַ פּראָדוקט פון דער דייטשער אַסימילאַציע, איז אַן אַסימי־לירטער איד דער, וואָס האָט אָנגענומען אַ פרעמדע שפּראַך. אין דעם צווייטען פאַל, איז דאָס דער, וואָס האָט זיין נשמה אוועקגע־געבען דעם פרעמדען פאָלק, וואָס לעבט ניט מיט די אידעאַלען פון דער אייגענער געשיכטע. אין דעם דריטען פאַל איז נאָר דער איד באמת אַסימילירט, וואָס האָט שוין אין גאַנצען אָנגעוואוירען זיין אידישקייט און אפילו אויך זיין אידישען פּרצוף פּנים, אַזוי, אַז מיט קיין זאַך קאָן ער זיך שוין מעהר ניט אָבשיידען פון דער אַרומיגער בעפעלקערונג.

עס איז קלאָר, אַז דאָ איז עפּעס ניט קלאָר. די דריי אַזוי ווייט פאַנאַנדער אָבשטעהענדע ענינים קאָנען אמת אַרומגענומען ווערען מיט אַן איין־איינציגען בעגריף, אָבער עס איז דאָך אַ גרויסע נפקא מיניה, אין וועלכען זין איהר ווענדט איהם אָן. פערשיידענע אויסטייטשען פון אַסימילאַציע פיהרען צו פערשיידענע פּראָגראַמען, ווי אַזוי זי צו בעקעמפען. עס איז דעריבער נויטיג, צו געווינען אַ קלאָרען בעגריף ווענען דער זאַך, שוין צוליעב דעם אַליין, מען זאָל וויסען „ווער איז ווער“ און ווער עס קאָן געהן מיט ווער און אַנט־קעגען וועמען.

שטודירען דעם תוך פון אַסימילאַציע קאָן מען בעסער פאַר אַלץ ביי יענע פּראַקטישע מומחות, וואָס בעשעפטיגען זיך מיט דעם עסק אָן־גראָ. איך מיין דאָ יענע פעלקער, וואָס האָבען זיך אוועק־געשטעלט די אויפגאַבע צו אַסימילירען אין זיך אַנדערע פעלקער. זיי זענען, ברוך השם, דאָ אין אַ היבשער צאָהל. די רוסען רוסיפי־צירען, די דייטשען גערמאַניזירען, די פּוילען פּאָלאָניזירען, די מאַ־דיאַרען (אין אונגאַרן) מאַדיאַריזירען און אַזוי ווייטער. זיי אַלע זעהען צו אַסימילירען אין זיך יענע טיילען פון דער בעפעלקערונג אין זייער לאַנד, וואָס געהערען צו אַנדערע פעלקער.

וואָס מיינען זיי מיט דעם „אַסימילירען“? ווען איז זייער ציעל דערגרייכט? עס קאָן זיין, אַז זיי וואָלטען אַלע וועלען, אַז די „פרעמדע“ טיילען פון דער בעפעלקערונג זאָל אָהן אַ רעסט איינ־

געשלונגען ווערען פון זייער פאָלק. אָבער זיי נויטיגען זיך ניט אין אָט דעם ענדציעל פון דעם אסימילאציאָנס־פּראָצעס. דעם רוסישען אסימילאַטאָר אהרט ניט, אז די פּוילען און די פינלענדער זאָלען בלייבען אין די ערטער וואו זיי וואוינען, זאָלען זיך מתחתן זיין צווישען זיך און ברענגען אויף דער וועלט קינדער מיט אלע קערפּערליכע און גייסטיגע סימנים פון א פּויל אָדער א פין. וואָס דער רוסיפיקאַטאָר וויל, איז נאָר איין זאַך: דער פּויל און דער פין זאָלען אויפהערען צו רעדען פּויליש און פיניש, זיי זאָלען אָנהויבען צו רעדען ר ו ס. דאָס איז די איינציגע אויפגאבע פון דעם רוסישען אסימילאַטאָר. רוסיפיצירען א וועלכע עס איז געגענד אָדער א וועלכען עס איז טייל פון דער בעפעלקערונג הייסט מאכען, אז דאָס גאנצע לעבען פון יענער געגענד אָדער יענעם בעפעלקערונגס־טייל זאָל זיך אָבשפּיעלען א י ן ד ע ר ר ו ס י ש ע ר ש פּ ר א ך.

און דאָס אייגענע ציעל שטעלען זיך אלע אנדערע אסימילירענדע פעלקער. ווען די פּרייסישע „האקאטיסטען" האָבען זיך אוועקגעשטעלט די אויפגאבע אויסצוקויפען מיט דער הילף פון דער פּרייסישער רעגיערונג אלע לענדערייען אין פּרייסיש־פּוילען און צו בעזעצען זיי מיט דייטשען, האָבען זיי עס מאָטיווירט מיט דעם, וואָס די פּוילען ווילען זיך ניט גערמאניזירען, ווילען ניט אָננעהמען די שפּראך פון יענעם פאָלק, מיט וועלכען זיי דארפען ווערען אסימילירט.

דער רוסיפיקאַטאָר, גערמאניזאַטאָר, פּאָלאָניזאַטאָר און אזוי ווייטער פאָדערט פון דעם „פרעמדען" פאָלק נאָר איין זאַך: בייט אוים דיין שפּראך אויף מיינע: נעהמסט דו אָן מיין שפּראך, ביסטו יעמאָלט מיינער. *)

און עס איז קיין חדוש ניט, וואָס ער איז אזוי „בעשיידען!" אין זיינע פאָדערונגען און בענוגענט זיך מיט אָט דעם „ביסעל".

א פאָלק איז אן אָרגאניזם, וואָס בעשאפט מענשליכע קולטור. די קולטור דריקט זיך אוים אין אלע זייטען און אויסערונגען פון

*) אין דעמזעלביגען זין ווירקט איצטער דער „אמעריקאניזאטאָר" — רוזוועלט. אמעריקאניזם, זאָגט ער, איז דער טייטש, אז אין אמעריקע איז דאָ פּלאץ נאָר פאַר א י י ן שפּראך — דער ענגלישער. (1918.)

פאָלקס־לעבען, אין אַלע זיינע געדאַנקען, געפיהלען, ווילענס־שטרע־בונגען און האַנדלונגען. אָבער וויכטיגער פאַר אַלץ זענען דאָ די געדאַנקען, ווייל „סוף מעשה במחשבה תחילה". אַלץ, וואָס דער מענש טהוט, מוז פריהער דורכגעהן דורך זיין געדאַנק, איידער עס קאָן ווערען אַ טהאַט. אָבער דער געדאַנק ווערט אַלע מאָל אויסגע־דריקט אין בעשטימטע ווערטער און די ווערטער געהערען צו אַ בע־שטימטער שפּראַך.

די שפּראַך איז דעריבער די ס ו ב ס ט אַ נ ץ פון דער קול־טור. אַלץ אין איהר ווערט געבויט דורך דער שפּראַך און פון דער שפּראַך. זאָל די מענשהייט אָננעהמען איין איינציגע שפּראַך פאַר אַלעמען, יעמאָלט ווערט איין־איינציגע אַלגעמיין־מענשליכע קולטור, און אַלע פעלקער, ווי בעזונדערע, קולטור־שאַפענדע אָרגאַניזמען, פערשווינדען.

עס איז ניט דאָ דער אָרט, צו חקרן'ען זיך, צו דאָס איז מעגליך אָדער צו דאָס וואָלט געווען אַ גליק אָדער אַן אומגליק. איך האַלט, אַז דאָס איז אונמעגליך און אַז דאָס וואָלט געווען אַן אומגליק פאַר דעם מענשליכען פּראָגרעס. אָבער ניט וועגען דעם רעדען מיר איצט. עס איז פאַר אונז איצט וויכטיגער פאַר אַלץ, צו פערשטעהן, פאַר וואָס דער אַסימילאַטאָר בענוגענט זיך מיט דעם „ביסעל" שפּראַך. פרעסט ער אויף די שפּראַך פון אַ פאָלק, אַזוי האָט ער אויפגעפרע־סען די סובסטאַנץ, פון וועלכער און אין וועלכער דאָס פאָלק קאָן בעשאַפען זיין קולטור. און בינדט ער צו אַ פאָלק צו זיך מיט די פעדים פון זיין שפּראַך, אַזוי זעצט ער עס אַוועק פאַר יענעם וועב־שטוהל, אויף וועלכען עס ווערט געוועבט די קולטור פון זיין פאָלק.

די אידישע אַסימילאַטאָרען פון דער גאַנצער וועלט האָבען דאָס אַלע מאָל פערשטאַנען און פערשטעהען אויך איצטער זעהר גוט. די אָרשאַנסקים אין רוסלאַנד האָבען בשום אופן ניט געוואָלט, די אידען זאָלען זיך אין גאַנצען צונויפמישען מיט דעם רוסישען פאָלק. זיי האָבען נאָר געוואָלט אונז „רוסיפיצירען", ד. ה. מאַכען, אַז מיר זאָלען אָנהויבען טראַכטען און רעדען אין רוסיש. דורך דעם אַליין זיינען זיי געווען „אַסימילאַטאָרען". און וואָלטען זיי דורכגעפיהרט זייער אידעאַל, וואָלטען מיר פערביטען אונזער שפּראַך אויף רוסיש, וואָלטען מיר יעמאָלט געווען אַ ס י מ י ל י ר ט, ווי עס זיינען

שוין אסימילירט די אידען אין דייטשלאַנד, פראַנקרייך, איטאַליען, ענגלאַנד און האָלאַנד.

נאַציאָנאַלע אסימילאַציע איז שפּראַכען־אסימילאַציע. נאַציאָ־נאַלער קאַמף איז שפּראַכען־קאַמף. אַזוי פערשטעהט די וועלט, אַזוי קומט דאָס אויס לפי דער לאָגיק פון דעם נאַציאָנאַלען פּראָבלעם.

הייסט עס, אַז מיר אידען, וואָס רעדען אידיש, זייַנען אסימי־לירטע אידען? יע, גאַנץ זיכער! מיר האָבען זיך אַמאָל א ס י־מ י ל י ר ט מיט דעם דייטשען פאָלק פון'ם מיטעלאַלטער. אָבער מיר זייַנען אוועק פון דייטשלאַנד. די שפּראַך, וואָס מיר האָבען אריבערגענומען פון דער פרעמד, האָט זיך ענטוויקעלט אין אונזער אייגענער מיט, זי האָט בעקומען אַן אייגען געשטאַלט און איז גע־וואָרען א ג א נ ץ א נ ד ע ר ע ס ו ב ס ט א נ ץ, איידער די דייט־שע שפּראַך. דער דייטש קאָן שוין ניט שאַפען זייַן דייטשע קולטור אין איהר. נאָר דער איד קאָן און טהוט אין איהר אויסדריקען זייַן קולטורעלען לעבען און שאַפען. און דעריבער איז זי געוואָרען ז י י ן שפּראַך, די סובסטאַנץ פון ז י י ן קולטור, ד. ה. דער עצם פון זייַן אינדיווידואַליטעט, ווי א פאָלק אויף דער וועלט.

אָנגרייפען אָט די שפּראַך, הייסט דעריבער אָנגרייפען די אי־דישע אינדיווידואַליטעט.

אָט דער אונגעהויער וויכטיגער פאַקט איז שוין פון לאַנג אַן אריינגעדרונגען אין דעם בעוואוסטזיין פון אונזער פאָלק. ער האָט א נאָמען געגעבען זייַן שפּראַך: א י ד י ש. דאָס בעטייט, אַז אונזער פאָלק ווייס און פיהלט, אַז עס איז דאָ נאָר א י י ן פאָלק אויף דער וועלט, וואָס בענוצט יענע שפּראַך, ווי א סובסטאַנץ פאַר זייַן קולטור: דאָס אידישע פאָלק.

אונזער פאָלק ווייס און פיהלט, אַז נאָר דער וויל ניט רעדען און טראַכטען אין אידיש, וואָס שעהמט זיך צו זייַן א איד, און אַז נאָר דער וויל, אַז אידיש זאָל פערשווינדען, ווער עס וויל, עס זאָל אויפהערען צו זייַן א אידיש פאָלק.

אָט דאָס ליעגט אין דעם אויסדרוק „אידיש", וועלכען דאָס פאָלק האָט בעשאַפען. אין דעם לעבערליכען זיעדעל־וואָרט „זשאַר־גאָן" איז אונזער פאָלק ניט שולדיג. דעם זשאַרגאָן־בלבול אויף

אונזער שפּראַך האָבען אויסגעטראַכט די געבילדעטע, די אַסימילי־לאַטאָרען, אונטער וועלכער מאַסקע זיי זאָלען זיך ניט בעהאַלטען.

אַסימילאַציע אין אונזער לעבען איז דעריבער יענער פּראָצעס, וואָס וויל אָבשאַפען אידיש און פערבייטען עס אויף אַ וועלכער עס איז אַנדער שפּראַך. און נאָר אַנטקעגען דער אַסימילאַציע האָבען מיר, נאַציאָנאַליסטען, צו קעמפען. און עס איז פאַר אונז קיין נפקא מיניה ניט, וועלכע שפּראַך עס וויל אויפעסען די סובּ־סטאַנץ פון אונזער לעבען און שאַפען, און מיט וועלכע פּרעטענזיעס זי קומט צו אונז.

אַסימילאַציע איז אַלץ, וואָס פיהרט צום פערשווינדען פון אי־דיש. אַ נאַציאָנאַלער קאַמף איז אַ קאַמף צוליעב אַלץ, וואָס דאַרף פערשטאַרקען די פּאָזיציע פון אידיש.

30־טען יוני 1915.

די אַסימילאַציע, וואָס זי זאָגט צו און וואָס זי גיט

אָפטמאָל, ווען מיר פלעגט אויסקומען צו פיהרען ויכוחים מיט אונזערע אַסימילאַטאָרען, — דערהויפּט מיט די סאָציאַליסטי־שע אַרבייטער וואָס האָבען זיך ערשט גענומען רייסען פון דער אידישער וועלט צו דער אַסימילאַציע — פלעג איך בעמערקען, אַז אין זייערע מוחות האָט זיך ניט גאָר ריכטיג אָבגעשפּיגעלט די שטעלונג, וועלכע ביידע צדדים, — די אַסימילאַנטען און די פּראָגרעסיווע נאַציאָנאַליסטען, — נעהמען איין אין דעם קאַמף.

זייער פאָרשטעלונג וועגען דעם קאָן איבערגעגעבען ווערען אין אַזאַ מין בילדליכער פאָרם:

אָבגעשניטען פון דער ליכטיגער וועלט און דער מענשהייט, לעבט דאָס אידישע פאָלק אין אַ פינסטערער הייהל. אַמאָל איז אויך דער צוגאַנג צו איהר געווען פערמויערט, אַז קיין שטראַל פון דער זון האָט פון ערגעץ ניט געקאָנט אריין שיינען אין איהר. שוואַך בע־לויכטען פלעגט זי ווערען נאָר פון אינוועניג, פון אָרעמע, קליינע, הייליגע פייערלעך: פון אַ נשמה־ליכט, אַ הבדלה־ליכט, אַ חנוכה־

לעמפּעל און דערגלייכען. פון די דאָזיגע טונקעלע הייליגע פּלע־מעלעך פּלעגען אומגעהן ציטעריגע געהיימניספולע שאָטענס איבער די גראָהע, פּייכטע, שטיינערנע ווענד, און אלעמען האָט זיך געדוכט, אַז דאָס איז ניט קיין שפּיעל פון איינגענע שאָטענס אויף די גראָהע ווענד, נאָר אַז דאָס זענען סודות־טיעפע שריפטצייכענס פון אַ געטליכער בשורה צו אונז, אַן אָנזאָג אויף אַ וואונדערליכער גאולה און אַ בעפעהל צו ליידען און צו ווארטען און בשום אופן ניט ארויס־צוגעהן פון דער הייהל. און אונזער גאַנצע נשמה, אונזער גאַנצער בענקען און האָפען איז געווען געווענדט צו די סודות־פולע שאָטענ־דיגע צייכענס.

אָבער אָט האָט דער פּראָגרעס פון דער מענשהייט דורכגעבראָ־כען דעם פערמויערטען צוגאַנג צו דער פינסטערער הייהל, און פּאַסען פון בלענדענדען טאָג־ליכט האָבען זיך אריינגעריסען אין איהר. וואו נאָר זיי פּלעגען פאַלען אויף די ווענד, פלעגט תיכף פערשווינ־דען דער פער׳כשופ׳טער שאָטען־שפּיעל. אַ נייע וועלט האָט זיך געעפענט פאַר די, וואָס זענען געשטאַנען נאָהענט צום ארויסגאַנג: אַ וועלט פון מונטערן טאָג און זונען־שיין, מיט ווייטע, אונענדליכע האָריזאָנטען. קלאָר אין דעם זונען־שיין איז ביים ארויסגאַנג געלע־גען דער וועג פון דעם אלגעמיין־מענשליכען פּראָגרעס, וואָס פיהרט צו גליק און פרייד פאַר אלע מענשען־קינדער, אָהן אַ שום חילוק פון ראַסע, גלויבען און קולטור.

און די בעסטע, די פּראָגרעסיווסטע פון דעם אידישען פאָלק האָבען זיך אַ לאָז געטהאָן האַסטיג פון דער פינסטערער הייהל און זיך אריין געוואָרפען אין די אָרעמס פון דער אלגעמיינער, פּראָ־גרעסיווער מענשהייט. די בעסטע, די פּראָגרעסיווסטע, — דאָס זענען זיי, די אַסימילאַטאָרען, וואָס פליהען פון דער פינסטערער גייסטיגער קנעכטשאַפט צו דער ממשלה פון דעם זונען־שיין, געצויי־גען פון די ליכטיגע ווייטע האָריזאָנטען. אָבער מיר, די צוריקגע־בליבענע, די רעאַקציאָנערע נאַציאָנאַליסטען, — אונזער אויג איז נאָך ניט געוועהנט צו דעם בלענדענדען שיין פון דער זון. אין אונזער האַרצען זענען נאָך טיעף איינגעבאַקען די סודות־פולע צייכענס פון׳ם שאָטען־שפּיעל אויף די ווענד. מיר קאָנען זיך ניט זעגענען מיט דער קאַלטער, גרויער, פייכטער, שטיינערנער הייהל

און מיר לויפען נאך זיי, נאך די לויפענדע און פאלען אויף זיי אן פון רוקען און כאפען זיי פאר'ן קאלנער און שלעפען זיי צוריק, מיט אלע כוחות צוריק אין די פינסטערע הייהלען אריין...

אזוי מאלט זיך אוים אין די מוחות פון די אסימילאטארען דער זין פון אונזער קאמף. דאס איז א קאמף פון פינסטערנים און ליכט: פון פינסטערע שאטענס און אבגעשלאסענעם הייהלען-לעבען אויף אונזער זייט, פון ליכטיגע האריזאנטען און צונויפגוס מיט דער גאנצער פראגרעסיווער מענשהייט אויף זייער זייט...

עס איז בלי ספק פאראן פיעל אמת אין יענעם אלעגארישען בילד, אבער נאר ביז צו א געוויסען גראד. פאלש ווערט ער אין גאנצען, ווען ער שילדערט אונזער צונויפשטויס. ניט אין דער הייהל ווערט געפיהרט אונזער היסטארישער קאמף, נאר שוין דרויסען פון איהר, און ניט פון רוקען פאלען מיר אן אויף דעם אסימילאטארישען געגנער, ניט פאר'ן קאלנער ציהען מיר איהם צוריק: ברוסט אנקעגען ברוסט שטויסען מיר זיך צונויף אין קאמף, די פינגער איינגעקרעמפט איינער אין דעם אנדער'נס גארגעל, וועיל נעראנגעלט-זיך ווערט דא אויף לעבען אדער טויט!

איך רעכען, די לעזער פערשטעהען גאנץ גוט, אין וועלכען זין איך געברויך דא די לעצטע פאר ווערטער. דער קאמף פון די פראגרעסיווע נאציאנאליסטען אנטקעגען די אסימילטארען איז ניט קיין פערזענליכער קאמף פאר פריוואטע צוועקען. אין דעם פערזענליכען פריוואטען לעבען קאנען מיר ווינשען איינער דעם אנדערן כל טוב. דאס איז א היסטארישער קאמף פון פיינדליכע אידעען, וואס קאנען ניט לעבען פריעדליך איינע מיט דער אנדערער, וואס צווינגען צונויפשטויסען זיך ברוסט אנטקעגען ברוסט אין א צארנדיגען פערניכטענדיגען שלאכטקאמף: טויט אדער לעבען.

ווי קומען מיר אין אזא לאגע פון ברוסט אנטקעגען ברוסט דרויסען פון דער הייהל?

די דערקלעהרונג איז גאר א פשוט'ע. מיר, די פראגרעסיווע אידישע נאציאנאליסטען, לויפען פ ו ן דארטען, ו ו א ו ה י ן זיי, די אסימילאטארען, לויפען מיט אזא האסט... עס קאן זיין, דאס איז דערפאר, וואס מיר זענען פריהער, א סך פריהער ארוים פון דער הייהל, אדער וועיל אונזערע פים זענען געוועזען בעפלי-

געלט, אָדער ווייל דער אויבערשטער האָט אונז מזכה געווען מיט קפיצת הדרך, — אָבער דער פאַקט איז, אַז מיר זענען פריהער דערלאָפען צו דעם סוף פון דעם וועג, אויף וועלכען די אידישע אַסימילטאָרען געהען ערשט אַרויס. און ווען מיר זענען דערלאָפען ביז צום סוף האָט זיך פאַר אונזערע אויגען ענטפּלעקט אַן אָבגרונד און אַז מיר האָבען אַריינגעבליקט טיעף אין דעם תהום, האָבען מיר דערזעהען עפּעס אַזוינס, וואָס האָט אָנגעפילט אונזערע הערצער מיט צער און מיט אַנגסט...

מיר האָבען דאָרטען דערזעהען ווידער לויערן יענע שלאַנג, מיט דריי קעפּ, פאַר וועלכער מיר זענען אַנטלאָפען פון דער הייהל; יענע דריי־קעפּיגע שלאַנג, וואָס איין קאָפּ איהרער רופט זיך: „אַנ־טיסעמיטיזם“ און דער אַנדערער: „דער ניעדעריגער קולטור־מעמד פון די מאַסען“ און דער דריטער: „די פערהויקערונג פון דעם אידישען מהות מענש“...

און מיר האָבען גענומען לויפען צוריק און דאָ האָבען מיר זיך געמוזט צונויפשטויסען מיט דעם אַסימילאַנט ברוסט אַנטקעגען ברוסט.

וואָס האָט אונז אַרויסגעטריבען פון דער הייהל? און וואָס איז געלעגען דער מאַגנעט פון די ווייטע ליכטיגע האָריזאָנטען, וואָס האָט אונז אָבגעריסען פון אונזער פאָלק און האָט דעם געדאַנק פון פערשווינדען צווישען די פעלקער געמאַכט אַזוי הייליג און צוציהענד? פאַר וואָס?

געוויס, אין דעם גרויסען אידעאַל פון ברידערליכען פעלקער־צונויפגוס זענען דאָ געווען מאַגנעטישע עלעמענטען, וואָס זאָלען צו־ציעהען צו זיך מוחות און הערצער פון אַלערליי מענשען, צו וועלכען פאָלק זיי זאָלען ניט האָבען געהערט. אויך אין די אידעאַלען פון דער אידישער אַסימילאַציע האָט ביי אונזער דור הויך געקלונגען דער רוף פון דעם קאָסמאָפּאָליטישען סאָציאַליזם. ער האָט פאַר אונזערע אויגען אויסגעמאָלט דאָס בילד פון דער פעראייניג־טער מענשהייט, אַ בעפרייטער פון אַלע קייטען, נאָכדעם ווי עס וועלען ווערען אָבגעשלייפט ביז צום גרונד אַלע מויער־ווענד און באַריערען, וואָס האָבען פאַנאַנדערגעטיילט די מענשליכע קינדער ביז אַהער: די גרעניצען פון די מדינות, די ראַנגען און מדרגות פון

קלאַסען און שטאַנדען, די אָהן טעם־געוואָרענע סכסוכים צווישען רעליגיע און רעליגיע, די אויסגעוועבטע פערשיידענהייטען פון פאָלק צו פאָלק.

אָבער עס וואָלט געווען אַ גרויסער טעות צו מיינען, אַז די דאָזיגע ליכטיגע אידעאַלען זענען ביי אונז געווען אָנגעזאַפּט מיט אַ בעזונדערער שנאה צום אידישען פאָלק, אָדער לפּחות מיט אַ גלייכגילטיגקייט צו דעם גורל פון די אידען, ווי איינצעלנע מענשען.

ניין, ניט נאָר דער אַלגעמיין־מענשליכער אידעאַל (וואָס נעהמט דאָך אידען אויך אַריין אין זיין קרייז) איז געווען דער אויבערהאַר איבער אונזער נשמה, אויך שפּעציעלע א י ד י ש ע לעבענס־נויטען האָבען דערנומען אונזער האַרץ.

אין דעם אויבען־אָן פון די אידישע צרות איז געשטאַנען דער אַנטיסעמיטיזם, מיט זיינע רדיפות אָהן אַ צאָהל און אָהן אַ מאָס, מיט זיינע בעגרעניצונגען און פערצאַמונגען, וואָס ער האָט אויפגעבויט פאַר אונז כמעט אויף אַלע וועגען און שטעגען. ווי ווערט מען פּטור פון יענעם אָנשיקעניס ,וואָס פערביטערט יעדע שעה פון אונזער לעבען — פון וואַנען נעהמט זיך יענע אייביגע רשעות צו אונז? די אַלטע וועלט האָט אין דעם אַנטיסעמיטיזם געזעהען קודם גאָט שטראָף פאַר אונזערע זינד, פאַר אונזער ניט־געגוג־טריי זיין צו די מויזענדער און אָבער־טויזענדער געבאָטען פון דעם אידישען גלויבען. אָבער צו דעם האָט זי אויך ניט פערשוויעגען די אכזריות, די אום'ברחמנות'דיגע ווילדקייט פון די פרעמדע פעלקער, אין וועמעס הענד גאָט האָט אונז — אין זיין גערעכטען גרימצאָרן — איבערגעגעבען. וואָלטען מיר תשובה געטהאָן, וואָלט דער אויבערשטער זיך אָבגערעכענט מיט אונזערע פייניגער און אויסגעלעזט אונז פון זייערע הענד.

אַ גאַנץ אַנדערן ענטפער האָט געמוזט געבען אויף דער שאלה די אויפגעקלערטע אַסימילאַציאָנס־טעאָריע.

די געדאַנקען פון אויפקלעהרונג און בילדונג וואָס האָבען זיך, ווי די שטראַהלען פון דער זון, אַריינגעריסען אין דער הייהל, האָבען געמאַכט אַ נפקא מיניה צווישען דער רשעות צו אונז אין דער פערגאַנגענהייט און דעם אידען־האַס פון דער געבילדעטער אויפגעקלעהרטער צייט. די ערשטע איז געווען אַ פּראָדוקט פון דעם בלינ־

דען רעליגיעזען פאַנאַטיזם, וואָס האָט געהערשט אין דעם מיטעל־אַלטער און וואָס האָט אַנגערייצט איין רעליגיע אַנטקעגען דער אַנדערער. אין יענעם פאַנאַטיזם זענען די פעלקער און נאָר די פעלקער געווען שולדיג. אין יענע צייטען זענען מיר, אָהן אַ ברעקעל חטא פון אונזער זייט, אריינגעטריעבען געוואָרען אין דער פינסטע־רער הייהל, און דעם אַרויסגאַנג פון איהר האָט מען פערמויערט פון דרויסען. אָבער פון יענער צייט אָן האָט זיך דער גורל איבער־געביטען: די פעלקער זענען געוואָרען אַלץ געבילדעטער, ציוויליזיר־טער און טאָלעראַנטער, בעת אונזערע זאַפּטען זענען אין דער הייהל אַלץ מעהר פערדאָרבען געוואָרען, אַלץ מעהר דורכגעמישט געוואָרען מיט אַ שנאה און אַ פעראַכטונג צו די אומות העולם. איצטער זע־נען מיר די שולדיגע און ניט זיי. זיי זענען שוין אָנגעגרייט אויפ־צוברעכען די מויערן, וואָס שיידען אונז פאַאַנאַנדער. דער אַרויס־גאַנג איז שוין פריי געמאַכט. לאָ'מ י ר פערלאָזען אונזער אומ־גליקליכע תפיסה, לאָ'מ י ר אַרויס אויף דער ליכטיגער זון, לאָ'־מ י ר זיך צונויפגיעסען אין איינעם מיט די אומות העולם, האַנד אין האַנד מיט זיי אַ לאָז טהאָן זיך אויף דעם וועג פון דעם אַלגע־מיין־מענשליכען פּראָגרעס און — אין אַ דור אָדער צוויי וועט פון דעם אַנטיסעמיטיזם, לפּחות, ביי די געבילדעטע, ניט בלייבען קיין סמן און קיין זכר.

די אַסימילאַציע מיט די איבעריגע פעלקער — האָט ווייטער גע'טענה'ט דער „גייסט פון דער נייער צייט" („רוח העת החדשה"), — איז ניט נאָר נויטיג פאַר אונז, כדי פּטור ווערען פון דעם אַנטי־סעמיטיזם. זי איז אפשר נאָך נויטיגער פאַר אונזער אייגענעם גייס־טיגען לעבען, פאַר דער פערבעסערונג פון דעם געזונקענעם קולטור־מעמד.

די גאַנצע צייט, וואָס מיר האָבען פערבראַכט אין דער אָבגע־זונדערטער אַטמאָספערע, האָבען מיר זיך געקאָכט אין אונזערע איי־גענע זאַפטען. מיר האָבען געשפּייזט אונזער מוח און אונזער הארץ מיט דער דערקלערונג פון די שאָטענס, וואָס האָבען מיסטעריעז אומגעבלאָנקעט איבער די נאַסע, גרויע, שטיינערנע ווענט פון אונ־זער הייהל. און אונזער קולטור־מעמד איז דעריבער געפאַלען פון דור צו דור. טיעפע עם־הארצות בנוגע צו אַלץ, וואָס קומט פאַר

אין דער נאַטור און אין דעם מענטשליכען לעבען; א גלויבען אין רוחות און שדים, נסים און מופתים, רביים און בעל־שם׳ען, טאַטערן און מכשפים, סגולות און לחש׳ען; א בטלנ׳ישע אָבגעלאָזענקייט אין וואוינונג, קליידונג, ריינליכקייט און דרויסענדיגען אויסזעהען; א קינדערישע אומבעהאָלפענקייט אין אלע מילין דעלמא, אין אלע וועלטליכע ענינים; אַן עקאָנאָמישער לעבען פון שטויב און ווינד, פון האנד אין מויל, פון אומגעהן שלינג־און־שלאַנג און קוועטשען די באַנק אין די קלייזלעך אָדער אין די בתי־מדרשים; אין בעסטען פאַל א לעבען פון א פאַראַזיט אויף דעם קערפּער פון דעם „גוי“, — אזוי פערזומפּט און פערהויקערט איז געוואָרען דאָס אידישע לעבען און די אידישע ליטעראַטור. און אויף דעם הויקער זענען געזעסען רייטענדיג די צדיקים און רביים, די קהלס־לייט און כלי־קודש און האָבען איבערגעכאַפּט דעם ביסען, וואָס יעדערער האָט געטראָגען צו זיך אין מויל אריין. און אין דעם זומפּ האָבען זיך געווידמעט שקצים און רמשים, וואָכעניקעס און מוסרים, הונגעריגע בלוט־ווערים, וואָס האָבען נאָר געוואַרט אויף דער געלעגענהייט, וואוהין עס איז אריינצושטופּען זיך און אָנהויבען זויגען די חיונה...

אָט דער גאַנצער שפּל׳ער קולטור־מעמד, — האָט אונז געלערנט דער אַסימילאַציאָנס־אידעאַל, — וועט אָבער מיט אמאָל זיך א הויב טהאָן אין דער הויך, ווי נאָר מיר וועלען זיך אויסמישען מיט די קולטורעל העכער־שטעהענדע פעלקער.

און נאָך א דריטע זאַך האָט אונז די השכלה־צייט צוגעזאָגט אין דעם נאָמען פון דער אסימילאַציע: די אויספיינערונג פון דעם אידישען מהות מענש.

געדענקט דער לעזער אפשר נאָך דעם טיעפען פּאָעטישען שיר פון היינריך היינע: „די פּרינצעסין סאַבאַטה“ (די פּרינצעסין שבת)? דאָס אידישע פּאָלק ווערט דאָרטען פערגליכען מיט א בן־מלך, וועמען א בעזע מאַכט האָט פער׳כשופ׳ט אין א... הונד. גאַנצע זעקס טעג אין דער וואָך פערליערט ער זיין מענשליכע געשטאַלט און לויפט אום ווי „א הונד מיט הינטישע געדאַנקען“, אָבער אָט קומט צו איהם די פּרינצעסין, דער הייליגער שבת, און דער כשוף־טאָג פאַלט פון איהם אראָב און ער ווערט ווידער מגולגל אין א בּרינץ.

די טענדענץ פון היינע'ס שיר איז נאָך ניט פריי פון יענעם סאַטירישען, אין בעסטען פאַל הומאָריסטישען בליק, מיט וועלכען היינע האָט יעמאָלט געקוקט אויף יעדע רעליגיע בכלל און אויף דעם אידישען גלויבען בפרט. ער זעהט נאָך אין דער רעליגיע ניט מעהר ווי דעם פשוט'ען מענשענס בענקשאפט נאָך בעטע שמאַלציגע הנאה פון לעבען, אויב ניט אויף דער וועלט, איז לאָז זיין אויף יענער וועלט; זיין שטרעבען, לכל הפחות אין די יום־טובים א ביסעל א נאַש טהאָן פון דעם פעטען טעפעל גליק. די פרינצעסין שבת וואָס איז, אונטער די קלאַנגען פונ'ם „לכה דודי" פערשלייערט געוואָרען צו דעם פרינץ ישראל,

> אלץ איז מתיר זי דעם ליעבען,
> נאָר ניט רויכערן קיין טאַבאַק —
> „ליעבסטער מיין, דו זאָלסט ניט רויכערן,
> ווייל מען טאָהר דאָס ניט אום שבת.
> און דערפאַר וועסטו בעקומען
> היינט צו וואַרמעס א מתנה,
> א געריכט, באמת געטליך,
> א גן־עדן מאכל: טשאָלענט".

און היינע דערקלערט ווייטער, אז

> טשאָלענט איז א הימעל־מאכל,
> וואָס דער ליעבער גאָט בכבודו
> האָט געלערנט קאָכען משה'ן
> אויף דעם הייליגען בארג־סיני.

ניט קוקענדיג אויף דער לייכטער איראָניע, מיט וועלכער היינע בעהאַנדעלט דעם אידישען שבת, האָט ער דאָך מיט זיין פּאָעטישען רוח־הקודש ארויסגעפונען דעם טיעפען און ערנסטען בעטייט וואָס דער שבת האָט געהאַט אין דעם אידישען לעבען. זעקס טעג אין דער וואָך איז דער איד אַ הונט.

הונט מיט הינטישע געדאַנקען,
קריכט ער אום די גאַנצע וואָך
אין דעם קויט און מיסט פון לעבען,
א געשפּאָט פאַר גאַסען־שקצים.

אָבער קומט דער שבת־קודש,
אַלע פרייטאַג בין השמשות,
פּלוצלונג ווייכט פון הונט דער כשוף,
און ער ווערט אויף׳ם ניי א מענש.

מענש, מיט מענשליכע געפיהלען,
אויפגעהויבען קאָפּ און האַרץ,
געהט ער, אָנגעטהאָן שיער ריינליך,
יום־טוב׳דיג אין פאָטערס פּאַלאַץ.

היינע האָט ניט בעמערקט, אַז דעם איבערקעהר פון הונד איז בן מלך האָט די פּרינצעסין שבת דורכגעפיהרט ניט נאָר דורך דעם וואָס זי האָט אויף א טאָג בעפרייט איהם פון דער נויטווענדיגקייט אַרום צו קריכען ווי א הונד איבער דעם לעבענס קויט און מיסט. נאָך אַן אַנדער גבורה איז געלעגען אין דעם שבת, ווי אין דער גאַנצער אידישער רעליגיע בכלל: דער גלויבען, אַז די הינטישע עקזיסטענץ איז דעם אידען בעשערט ניט אויף אויביג, נאָר אויף א צייט, ביז גאָט וועט זיך מרחם זיין און וועט שיקען זיין משיח אויסצולעזען דאָס פאָלק פון גלות. אָט דער משיח־גלויבען, דער איינציגער פונק פון מענשליכען בן־חורין־געפיהל, — אָט דאָס איז געווען די מלכות׳דיגע קראַפט, וואָס האָט אויך אַרויסגעשטראַהלט פונ׳ם שבת. אין דעם טאָג פון רוה פלעגט דער איד פערליערען זיין אינדיווידועלע הונד־געשטאַלט און אָננעהמען די נאַציאָ־נאַלע געשטאַלט פון דעם פערוואָגעלטען פּרינץ, וואָס בענקט ניט נאָר נאָך זיין הימלישען פאָטער, נאָר אויך נאָך זיין ערדי־שער היים, נאָך זיין לאַנד ישראל.

א שמץ פון דעם דאָזיגען נאַציאָנאַלען זין אינ׳ם אידישען שבת רייסט זיך דורך אויך אין היינע׳ס ליעד דורך דער

סאַטיריש־גוטמוטיגער טשאָלענט־שטימונג, אין וועלכער ער האָט ליידער בעזונגען דעם הייליגען אידישען טאָג. אַלץ נאָך רעדענדיג וועגען דעם טשאָלנט, דערצעהלט אונז ווייטער היינע:

עסט דער פּרינץ פון יענעם מאכל,
גלאַנצט אין אויג עלית־נפש,
און ער קנעפּעלט אויף זיין וועסטעל,
מיט א גליקליך שמייכעל רעדט ער:
„הער איך נים, ווי ס'רוישט דער ירדן?"

איהר וועט געוויס אויף מיר קיין פּעראיבעל ניט האָבען, וואָס איך האָב מיך אזוי לאַנג אָבגעשטעלט אויף היינע'ס ליעד. עס איז באמת א צער, וואָס היינע האָט בעהאַנדעלט אזא טהעמא נאָך אין דער צייט פון זיין יוגענד־אפּיקורסות. שוין דערפאַר שלאָגט נאָך אזוי שטאַרק פון דעם ליעד דער ריח פון דער ראַדיקאַלער השכלה. אָבער זיין זשעני האָט איהם שוין יעמאָלט אריבערגע־טראָגען איבער דעם משכיליש־פּריוואָלען געלעכטער און האָט מיט דעם אָדלער־בליק דערזעהען דעם אינוועניגסטען תוך פון דעם אידישען לעבען, וואָס האָט געהערשט ביז צו די אידעאַלען פון דער אסימילאַציע.

יע, אין א דאָפּעלטער געשטאַלט האָט געלעבט דער איד: אין דער־וואָכען ווי א הונד, אָם שבת — ווי א בן־מלך; און אין זיין דרויסענדיגער געשטאַלט, ווי א הונט, איז ער געווען א אויס־טערלישער עקזעמפּליאַר פון דעם מין: „א הונט מיט הינטישע געדאַנקען", וואָס האָט געהאַלטען נאָר אין איין טראַכטען וועגען בעקומען ערגעץ־וואו א פעט ביינדעל, וואָס האָט געלעקט די שטויב פון די פיס ביי די, וואָס האָבען איהם געשטויסען. מען פלעגט זיך דעריבער טאָג־טעגליך בעגעהען מיט איהם ווי מיט א ברוי־דיגען צוגעלאָפענעם כלב.

אָבער אינוועניג, אין הארצען האָט געלעבט דער פּרינץ, און דאָס האָט דעם אידען נעגעבען די קראַפט אויסצוהאַלטען די הינטישע עקזיסטענץ, אריבערצוטראָגען די זלזולים און בזיונות, וואָס האָבען טאָג־טעגליך געהאָגעלט אויף איהם. די טויזענטער

בעליידיגונגען און רדיפות האָבען נאָר בעשמוצט אָדער געמאַ־טערט זיין גוף; זיי האָבען ניט איבערגעלאָזען קיין איין שפּרענ־קעל אויף זיין נשמה. צו הויך האָט דער בן־מלך געטראַכט וועגען זיך, צו ניעדעריג זענען געווען אין זיינע אויגען די פּייניגער. ער האָט זיי ניט גערעכענט פאַר מענשען און דעריבער האָבען זיי ניט געקאָנט אָנריהרען זיין אינווענינגסטען געפיהל פון אייגע־נער חשיבות. אויף זייער שטוים מיט'ן פוס האָט ער געקוקט, ווי אויף א „ברוק" פון א פערדעל, און זיין חנפה'נען און גלעטען האָט געהאַט אין זיך אַקוראַט אַזוי וועניג עהרליכע קנעכטישקייט, ווי ווען מען חנפה'ט און מען גלעט א ווילד־געוואָרענעם לאָשאַק.

דאָס אַלץ איז אָבער געווען נאָר יעמאָלט, ווען דער גלויבען אין משיח און אין דער אויסדערוועהלקייט פונ'ם פאָלק ישראל האָט געקאָנט לעבען אין די מוחות און די הערצער פונ'ם גאַנצען פאָלק, ד. ה. ניט נאָר ביי די עם־הארצ'ישע מאַסען, נאָר אויך ביי די דענקענדע קעפּ.

ס'איז ניט דאָ דער אָרט צו שילדערן, ווי אַזוי דער משיח־גלויבען האָט געמוזט אין גאַנצען פערשווינדען ביי דעם געבילדע־טערען עולם שוין אין דעם סוף פון דעם 18טען און דעם אָנהויב פון דעם 19טען יאָהרהונדערט: ער געהערט צו יענע אומרוהיגע שאָטענס אויף די ווענד פון דער פינסטערער הייל, וואָס זענען תיכף פערבלאַסט געוואָרען, ווי נאָר אויף זיי איז געפאַלען דער פּאַס זונען־שיין, וואָס האָט זיך מיט דער השכלה אריין געריסען אין אונזער לעבען. און מיט דעם פערשווינדען פון דעם משיח־גלויבען, האָט מען אויך אָנגעוואָהרען יענעם א י נ ו ו ע נ י ג ס־ט ע ן מ אָ ר אַ ל י ש ע ן ב אַ ל אַ נ ס, וואָס האָט געהאַל־טען דעם אידען'ס נשמה אין גלייכגעוויכט און האָט זי ניט גע־לאָזט אין גאַנצען פער'מקח'ומכר'ט ווערן אין דער אַטמאָספערע פון דעם קליינעם סוחר, ניט אין גאַנצען פערשטויבט ווערן אין די וואָלקענס פון שטויב און רויך, מיט וועלכע דאָס רוב פון דעם אידישען פאָלק האָט געהאַנדעלט.

אין איינעם מיט דעם משיח־גלויבען איז געשטאָרבען דער בן־מלך און געבליעבען איז... דער הונט! און וואָס מעהר מענשלי־

כע בילדונג עס האָט גענומען אריין פליעסען אין דער אידישער גייסטיגער וועלט, אלץ אומווערדיגער איז געוואָרען די הינטישע עקסיסטענץ, אלץ אוממעגליכער איז געוואָרען, זי צו דערטראָגען. פראָיעקטען האָבען זיך גענומען ארומטראָגען אין לופטען, ווי אזוי צו פערוואנדלען אידען אין „ניצליכע בירגער", ווי אזוי „אויסצומענשלען" דאָס אידישע פאָלק.

„ווערט מענשען מיט מענשען גלייך". — איז געוואָרען דער לאָזונג פון דער השכלה. „ווערט מענשען" — דאָס איז דער טייטש: „הערט אויף צו זיין א י ד ע ן, לכל הפחות, אין דעם נאציאָנאלען זין פון דעם וואָרט." גיסט זיך צונויף נאציאָנאל מיט די פעלקער, צווישען וועלכע איהר וואוינט. און ניט נאָר וועט די שנאה צו אייך פערשווינדען, ניט נאָר וועט די קולטור, די אידישע זיך אויפהויבען צו א העכערער מדרגה, נאָר אויך דער מין מענש, וואָס איז פערהינטישט געוואָרען אין זיין אָבגעזונדערטקייט פון דער איבריגער וועלט, וועט ווערן אַן אנדערער, א העכערער. דעם הינטישען גלגול וועט אָבשאפען ניט די פרינצעסין שבת און ניט נאָר פאר איין טאָג אין וואָך, נאָר דאָס לעבען אין דער אלגעמיין־מענשליכער אטמאָספערע פאר אלע טעג פון א גאנץ־יאָהר.

מען מוז מודה זיין: גלענצענד, בעצויבערנד זענען געוועזען יענע האָריזאָנטען, וואָס די אסימילאציע האָט אויסגעמאָלט פאר דאָס אידישע פאָלק, און עס איז קיין חידוש ניט, וואָס די בעסערע עלעמענטען זיינע האָבען זיך מיט אימפעט א ריס געטהאָן פון דער הייהל ארויס, מיט יובעל־געזאנג פער'משפט צום טויט זייער פאָלק און פריידיג אריין געשטעלט זיך אין די מחנות פון דער פאָרווערטס מאַרשירענדער מענשהייט...

עס איז שוין איצטער איבער א הונדערט יאָהר, ווי די איידעאלען פון דער אסימילאציע האָבען גענומען מקוים ווערן אין לעבען. אין איינינע לענדער, ווי צ. ב. אין האָלאנד, האָט זי אָנגעהויבען איהר ארבייט נאָך א סך פריהער און איז שוין דערגאנגען ביז צום סוף. די אנדערע מעריב־אייראָפּעאישע לענדער, — ענגלאנד, פראנקרייך, דייטשלאנד, — האָבען זי באלד אָנגעיאָגט.

אין די מזרח־אייראָפּעאישע לענדער און אין אַמעריקע וואַקסט איהר פּראַקטישע מאַכט פון טאָג צו טאָג. עס איז, הייסט עס, שוין דאָ גענוג מאַטעריאַל, כדי צו קאָנען פערענטפערן די שאלה, צי האָט די אַסימילאַציע געהאַלטען וואָרט אין איהרע צוזאָגען און וואָס האָט זי אונז באמת געבראַכט.

האָט זי אָבגעשאַפט אָדער, לכל הפחות, שוואַכער געמאַכט דעם אַנטיסעמיטיזם?

האָט זי רייכער און פרוכפּ'ערער געמאַכט די קולטור פון די אידישע מאַסען?

האָט זי אויפגעהויבען צו אַ העכערער מדרגה דעם אידישען מין מענש?

דער וואָס קוקט מיט אָפענע אויגען אויף דער געשיכטע פון דעם 19טען און 20טען יאָהרהונדערט, פאַר יענעם אַנטפּלעקט זיך יענער „ביטערער אמת", אַז אין דעם פּרט פון דעם אַנטיסע־מיטיזם האָט דער אַסימילאַציאָנס־אידעאַל אויפ'ן שענדליכסטען אופן באַנקראָטירט.

די שבחים פאַר דער אַסימילאַציע וואָס האָבען נאָך גאָר ניט לאַנג געקלונגען אַזוי הויך זענען איצטער עפּעס אַנשטומט גע־וואָרען. אין דער ליטעראַטור מאַכען די אַסימילאַטאָרען אַ שוויי־גען ווענען די טובות, וואָס זייער אידעאַל דאַרף ברענגען מיט זיך, אָדער ציעהען גאָר אַרויף אויף דער אַסימילאַטאָרישער פּראַקטיקע אַ ריין נאַציאָנאַליסטישען מאַנטעל. אָבער אין דעם לעבען האָבען זיך נאָך ניט אויסגענומען די שירים ותשבחות לכבוד דער אַסי־מילאַציע, דער עיקר אין יענע שיכטען פונ'ם פאָלק, וואָס הויבען ערשט איצטער אָן אַראָבטרייסלען פון זיך דעם מיטעלאַלטערליכען שלאָף, פאַר וועמעס אויגען עס הויבען ערשט איצטער אָן פאַנאַנ־דערצושפּיעלען זיך די רויזען־פאַרבענע האָריזאָנטען פון דעם אַל־געמיין־מענשליכען פּראָגרעס און וועמעס אויערן עס ווערן בע'־כשוף'ט פון די גלענצענדע צוזאָגען, מיט וועלכע די אַסימילאַ־ציע טרעט צו זיי צו.

זיי מוז מען אוועקשטעלען אויג אנטקעגען אויג קודם כל מיט יענעם „ביטערען אמת", אַז די אַסימילאַציע האָט ניט נאָר ניט אָבגעשאַפט, ניט נאָר ניט שוואַכער געמאַכט דעם אַנטיסעמיטיזם,

נאָר אז זי האָט איהם אין זעהר א גרויסער מאָס פערשטאַרקט און אז אנדערש האָט זי ניט געקאָנט ווירקען אין דעם פּרט, ווייל דער טרויעריגער רעזולטאַט פון איהר ווירקונג האָט געשטיצט ארויסוואַקסען פון איהר אייגענער טבע.

קודם כל מוז מען זיך נעהענטער צוקוקען צו די פאַקטען גופה, וואָס זיי אליין רעדען שוין א גענוג קלאָרע שפּראַך.

דער אנטיסעמיטיזם איז ניט געבליעבען בעגרעניצט אויף די אזוי גערופענע רעאַקציאָנערע לענדער. גראָד אין די פּראָגרע־סיווסטע, — דייטשלאַנד און פראַנקרייך, — האָט זיך אין דעם לעצטען פערטעל פון דעם געבילדעטען נייענצעהנטען יאָהרהונ־דערט ארויס געריסען, ווי פון א וואולקאַן, א געפעהרליכער אנטי־סעמיטישער פייער־שטראָם. און צו די טהעאָרעטישע פיהרער פון דעם אנטיסעמיטיזם האָבען געהערט ניט נאָר אונוויסענדע רע־אַקציאָנערען, נאָר מענשען גראָד הויך־געבילדעטע און גאַנץ ראַדי־קאַלע אין אלע אנדערע פראַגען פון דעם געזעלשאַפטליכען לעבען. די נעמען פון א וו. מארר, ברונאָ בויער, אויגען דיוהרינג אין דייטשלאַנד און ראָשפאָר אין פראַנקרייך בעווייזען, אז דער ראַדי־קאַלער געדאַנק איז ניט קיין שמירה פאַר דעם אנטיסעמיטיזם.

און נאָך וויכטיגער איז פאַר אונז, סאָציאַליסטען, צו ווי־סען און צו געדענקען, אז אפילו דער סאָציאַליסטישער געדאַנק איז ניט אלע מאָל א שמירה אנטקעגען דעם אנטיסעמיטיזם. די פּראָ־ווינציעלע סאָציאַליסטישע פּרעסע אין ענגלאַנד און פראַנקרייך איז עד היום ניט פריי פון שנאה צו אידען. „אנשי שלומינו“ פון די אַסימיליאַטאָרען ווייסען דאָס גאַנץ גוט, מאַכען אָבער א שווייג וועגען אָט דעם זעהר צונעפוילטען ענין. אויך וואָלט מען געקאָנט אָנפיהרען א היבשע צאָהל נעמען פון סאָציאַליסטישע „גדולים“, ביי וועמען עס רופט זיך נאָך אָב פון צייט צו צייט די אנטיסעמיטישע מוטער־מילך.

אָבער ניט וועגען דעם ווילען מיר היינטיגעס מאָל רעדען. די אלע פאַקטען וואָלטען נאָך אפשר געקאָנט אויסגעטייטשט ווערען ווי שיריים, איבערבלייבניסען פון א היסטאָרישער פּעריאָדע, וואָס האַלט אין פערשווינדען, ווען אפילו יעדער מוז צוגעבען, אז אזעלכע „שיריים“ ווערען ניט ווייניגער וואָס א יאָהר, נאָר וואַק־

סען זיך פאַנאַנדער וואָס אַ יאָהר אַלץ מעהר. עס איז דאָ אַן אַנ־דער פאַקט, אַ נ י י ע ר, וואָס רופט אַרויס אין אונז נאָך טרויעריגערע געדאַנקען איידער דער אַלטער אַנטי־סעמיטיזם.

כמעט אין אַלע לענדער פון דער אייראָפּעאיש־אַמעריקאַנישער ציוויליזאַציע האָט זיך, נעבען דעם „געמיינעם" אַנטיסעמיטיזם פון דער אַלטער צייט, אַרויסגעבילדעט אַן איידעלערער סאָרט פון דעם זעלביגען מין: דער אַזוי אָנגערופענער אַ ־ ס ע מ י ט י ז ם.

וואָס איז די נפקא־מינה צווישען איהם און דער אַלטער רשעות? דער אונטערשייד צווישען זיי איז טעאָרעטיש אַ תהום, אָבער אין דער פּראַקטיקע זענען זיי אַ צווילינג, אויפגעיאָהרט פון איין און דעמזעלביגען גיפטיגען מקור.

דער אַלטער אַנטי־סעמיטיזם איז געוועזן פּעראַינטערע־סירט, — און ער איז נאָך אין דעם עד היום, — צו פערשוואַרצען אונז אין די אויגען פון דער וועלט. קיין בלבול, קיין נאַרישע באָבע־מעשה איז פאַר איהם ניט געוועזן צו שלעכט, ער זאָל זיך בע־נוצען מיט דעם אין דעם קאַמף אַנטגעגען אונז. דער גאָר ווילדער מין פון יענעם אַנטי־סעמיטיזם האָט זיך איצטער אַזוי רייך פאַ־נאַנדערגעוואַקסען ביי די העלדען פון דער „שוואַרצער מאה" אין רוסלאַנד, וואָס שטעלען זיך ניט אָב פאַר דער שוידערהאַפטער דערקלעהרונג, אַז ד אָ ס א י ד י ש ע פ אָ ל ק ג ע ה ע ר ט נ י ט צ ו ד ע ם מ ע נ ש ל י כ ע ן מ י ן. הערט מען זיך איין אין זייער שילדערן דעם אידישען מהות, — און די פינסטערע מאַסען פון דעם רוסישען פאָלק הערען זיך ג ו ט איין אין דעם, — מוז מען קומען צו דער מסקנא, אַז דער איד איז אַ מין בריה וואָס איז צונויפגעוועבט פון מענש און שד און איז מעהר שד, איידער מענש. „אידישע קינדער ווערן געבאָרען בלינד", האָט ניט לאַנג אַ רוסישער גלח דערקלעהרט אין קלייסטער פאַר זיינע צוהערער „כדי זיי זאָלען ווערען זעהענדיג, מוז מען זייערע אויגען בעשמיערען מיט קריסטליך בלוט". דער ציעל, וואוהין די „שוואַר־צע מאה" ציעלט, איז קלאָר. אידען זענען ניט קיין מענשען, נאָר ווילדע האַלב מיסטישע ברואים, וואָס האָבען מיט כשוף אָנגעצוי־גען אויף זיך אַ מענשליך געשטאַלט, כדי צו קאָנען לעבען צווישען מענשען און צו קאָנען תמיד אָנטהאָן זיי שאָדען. און דעריבער איז

גאָר ניט קיין עבירה, ווען מען דערשלאָגט אַ אידען, אדרבה, עס איז אַ מצוה איהם קורע־כרע־זיין און שענדען זיין טויטען גוף.

דער עם־הארצ'ישער, נאאיווער אַנטיסעמיט נעהמט אויף דעם דאָזיגען אַנטיסעמיטישען גלויבען בתמימות, אין דער פשוט'ער פּשטות פון אַ פינסטערען אַבערגלויבען. דער געבילדעטער אַנטיסע־מיט קאָן, פערשטעהט זיך, ניט צוגעבען, דער איד זאָל געהערען צו דעם זעלבינגען קלאַס האלב־גשמיות'דיגע ברואים, ווי צ. ב. די לענ־מיכער און די וועהר־וועלף פון דער פאָלקס־פאַנטאַזיע. ער האָט געשטודירט נאַטור־וויסענשאַפטען און וויים, אַז קיין וועהרוועלף זענען ניטאָ. אָבער אויף דעם גרונד פון דיזעלביגע נאַטור־וויסענ־שאַפטען האָבען די ראַזאָנאָווס און די מענשיקאָווס פון דער „נאָ־וואָיע ווּרעמיאַ", אויפגעמונטערט דורך די ארבייטען פון אַזעלכע טיעפע און טאַלאַנטפולע דענקער, ווי טשעמבערלען און דיוהרינג, אויפגעבויט אַן אַנטראָפּאָלאָגישע טעאָריע, וואָס שליעסט „וויסענ־שאַפטליך" אוים דעם אידען פון דעם כלל־מענש. זיי האַלטען־אויף דעם פינסטערען פאָלקס־גלויבען אין דעם האלב־טייוועלישען כאַ־ראַקטער פון דעם אידישען מהות, ווייל ער איז אַ ס י מ ב אָ ל פון זייער אייגענער פאַרשטעלונג וועגען אונז, אָדער ריכטיגער, פון יענער פאַרשטעלונג, וועלכע זיי פליסען זיך אריינצוברענגען אין די מוחות פון דער געבילדעטער געזעלשאַפט.

גאַנץ אַנדערש דער אַ־סעמיטיזם. טעאָרעטיש און אין די עפענטליכע דערקלעהרונגען זיינע איז ער בשום אופן ניט קיין פיינד פון דעם אידישען פאָלק. דער מענשליכער כאַראַקטער פון דעם אידען ווערט קיין מאָל ניט אָבגעלייקענט און זיין רעכט אויף אַ מענשליכען לעבען קיין מאָל ניט אָבגעפרעגט. און ער איז אויך ווייט דערפון צו דערקלעהרען דעם אידען פאַר אַ ניעדעריגערען מין מענש. עס זענען דאָ אַ־סעמיטען, ווי צ. ב. די ענגלישע, וועמעס געדאַנקען עס ווערען ארויסגעזאָגט פון דעם בעקאַנטען, באמת טאַ־לאַנטפולען שריפטשטעלער טשעסטערטאָן, וואָס האַלטען פון דעם אידענס מענשליכע מעלות דוקא אַן עולם ומלואה. „איהר זייט קלוגע מענשען, טאַלאַנטפולע מענשען, מיט אַ רייכען בעשאַפערישען זשעני", זאָגען זיי צו אונז. „אַלץ, וואָס איהר נעהמט איבער פון אַ

מרעמדען פאָלק און פון אַ פרעמדער קולטור, בלייבט ביי אייך ניט ליעגען, ווי אין אַ לעדיגער כלי. איהר זייט אַ לעבעדיגער, ענער־גיע־פולער אָרגאַניזם מיט אייגענע אָריגינעלע בעשאַפונגס־מעטאָדען און דעריבער ווערט אַלץ, וואָס דרינגט אריין אין אייער נשמה, אי־בערגעגאָסען אין אייער אייגענעם בעשאַפערישען פורעם, און עס געהען ארויס פון דאָרטען קולטור־פראָדוקטען, וואָס בעצויבערן אונ־זער אויג דורך זייער אָריגינאַליטעט און פראכט"...

וואָס פאר אַ ליעבע־פולע קאָמפּלימענטען! קלינגט דאָס ניט ווי דער ריינסטער פילאָסעמיטיזם?

ציעהט אויף אַ ווײַלע! הערט זיך אַ ביסעל טיעפער אריין אין דער סימפּאָניע פון די נייע שירים ותשבחות, און אייער אויער וועט באַלד ארויסהערען דעם ברום־באַס, וואָס אַקאָמפּאַנירט די מע־לאָדיע מיט אַן אייגענאַרטיגען מאָטיוו.

„און דעריבער", ברומט דער באַס, „זענט איהר, אידען, — אידען און ניט קיין ענגלענדער; אידען און ניט קיין דייטשען; אידען און ניט קיין פראַנצויזען. און דעריבער, קאָנען מיר ניט צו־לאָזען, אַז דער אידישער גייסט זאָל ווערען דער אויבערהאַר אויף דער ענגלישער, דייטשער אָדער פראַנצויזישער קולטור. און איהר דאַרפט קיין פעראיבעל ניט האָבען, וואָס מיר פּראָטעסטירען, ווען מיר זעהען, וואָס פאַר אַ געוואַלטיגע ראָלע די אידען האָבען גענו־מען שפּיעלען אין דער פּאָליטישער פיהרונג פון אונזערע לענדער, אין דער פּרעסע, אין דעם טהעאַטער, אין דער וויסענשאַפט".

עס איז ניט דאָ דער אָרט, פאַנאַנדערצוקלויבען זיך, אויף ווי־פיעל די אַרגומענטאַציע פון דעם אַ־סעמיטיזם, שטימט צונויף מיט דעם אמת. איצטער איז פאַר אונז וויכטיג ארויס צו ברענגען נאָר צוויי זאַכען:

ערשטענס, אַז די רעזולטאַטען פון דעם נייען אַ־סעמיטיזם זענען ניט אַ סך דערפרעהענדער פאַר אונז, איידער די רעזולטאַטען פון דעם פּשוט'ען, „געמיינעם" אַנטי־סעמיטיזם, און צווייטענס, אַז דער נייער צואוואַקס פון אַנטי־סעמיטישער ענערגיע אין דער לעצטער צייט איז אַ דירעקטער פּועל־יוצא פון דער אידישער אַסי־מילאַציע.

גנווים, דער א־סעמיט וועט קיין מאָל, — לכל הפּחות, עפּענט־ליך, — ניט געבען זיין האנד די ריין־בלוטיגע אנטי־סעמיטען. ער וועט אפשר נאָך אליין ארויסטרעטען מיט א הארבען פּראָטעסט אנטקעגען די פּיהרערס און מאכערס פון א בלוט־בלבול. ער וועט אפשר ניט צולאָזען, מען זאָל שמעלער מאכען די בירגערליכע רעכט פון די אידישע איינוואוינער און פערצאַמען אויפ'ן געזעצליכען וועג די אָדער יענע פּראָפעסיע פאר אידען. אָבער ער וועט געבען, ווי פּראָפ. זאָמבארט, אן איידעלע אָנצוהערעניש די אידען, אז זיי זאָלען זיך אליין ניט רוקען, וואוהין מען דארף ניט. און אין נאָך א גרעסערער מאָס וועט ער מסכים זיין צו א שטילען, איידעלען, געזעלשאפטליכען באָיקאָט אנטקעגען די אידען, אויף אלע פעלדער פון דעם פּאָליטישען, געזעלשאפטליכען און קולטורעלען לעבען. און דער דאָזיגער באָיקאָט אָרגאַניזירט זיך שטיל און פיין, אויף אן איידעלען שטייגער אומעטום אין דער גאנצער ציוויליזירטער וועלט: אין פראנקרייך אזוי גוט ווי אין דייטשלאנד און האָלאנד; אין ענגלאנד אזוי גוט, ווי אין אמעריקע.

אמת, דורך דעם שטילען באָיקאָט האָבען דערוויילע די א־סעמיטען זעהר ווייניג אויפגעטהאָן פאר זייער זאך. זיי האָבען אפשר אביסעל שווערער געמאכט דעם אידען דורכצושפּארען זיך מיט די איילענבויגענס צו דעם בעזעצטען טיש. אָבער פון די אלטע פּלעצער, פון די שוין איינגענומענע פּאָזיציעס האָבען זיי דעם אידען ניט ארויסגעשטופּט.

עס איז דעריבער קיין וואונדער ניט, וואָס איינעגע א־סעמיטען, איידעלע, געבילדעטע, אָבער מיט אביסעל א לעבעדיגערען טעמפּעראמענט, פערליערען סוף־כל־סוף די געדולד. זייער גאנצע איידעלקייט און געבילדעטקייט פערפליעהט פּלוצים ווי רויך און זיי הויבען זיך אָן צו זידלען ווי רוסישע שכורים. אזא מין פּאסאזש האָט ניט לאנג פאר אונזערע אויגען געטראָפען מיט די געעיבל־דעטע ראדיקאלע פּוילען, ניעמאָיעווסקי און סוויענטאָכאָווסקי; זייער א־סעמיטישע ראָליע האָבען זיי ניט געקאָנט אויסהאלטען ביז'ן סוף. אויף א שטילען, געזעלשאפטליכען באָיקאָט, ווי דאָס האָבען

אַזוי גלענצענד דורכגעפירט זייערע ברידער אין פּרייסיש־פּוילען, ווי דאָס הויבען אָן דורכצופיהרען זייערע ברידער אין גאַליציען, האָבען ביי זיי, משפּעות, כוחות אויסגעפעהלט, — און דער שטילער באָיקאָט איז אַריבער אין אַ ליאַרעמדיגען, און דער פּוילישער אַ־סעמיטיזם האָט געמוזט אנטפּלעקען זיין אמת'ן אַנטי־סעמיטישען פּרצוף.

און — ווער וויים? אפשר וועט דעם אַיידעלען אַ־סעמיטיזם אויך אין די געבילדעטסטע לענדער דערעסען לסוף דער איידעלער מוסר, וואָס ער הערט ניט אויף צו זאָגען דער געבילדעטער אידי־שער געזעלשאַפט, און וועט פון דעם שטילען פּאַסיווען באָיקאָט אַריבער צו דעם ליאַרעמדיגען, טהעטיגען, בעת איהם וועט קלאָר ווערן, אז אויף אַן אַנדער אופן קאָן מען ניט פאַרטיג ווערן מיט די אידען אין דער ליטעראַטור, דער קונסט, דעם טהעאַטער און די אַלע אַנדערע ליבעראַלע פּראָפעסיעס. על כל פּנים, איין זאַך איז קלאָר: אין דער אַלטער צייט איז נאָר דער הענדלער־שטאַנד און די גלחים־וועלט געווען אָנגעזאָפּט מיט שנאה צו אונז. די געביל־דעטע און ליבעראַלע מענשען זענען גראָד געווען אונזערע העלפער און בעשיצער. איצטער האָט זיך דאָס בילד שטאַרק פערענדערט: צו דעם שאַרפער געוואָרענעם אַנטיסעמיטיזם פון דער אַלטער וועלט איז צוגעקומען אַ נייס, — דער אידען־האַס און דער אַ־סעמיטיזם פון די געבילדעטע און ליבעראַלע, טיילווייז אויך פון די ראַדיקאַ־לען און די סאָציאַליסטען.

און אויך דאָס איז קלאָר: דער אַ־סעמיטישער און אַנטי־סע־מיטישער קאַמף פון דער ניט־אידישער אינטעליגענץ אַנטקעגען דער אידישער אינטעליגענץ פון די ליבעראַלע פּראָפעסיעס האָט ניט געקאָנט געבוירען ווערן, איידער דער אַסימילאַציאָנס־פּראָצעס האָט זיך אַריין געריסען אין אונזער לעבען, און האָט געמוזט אַרויס־וואַקסען נאָר אַ דאַנק דעם דאָזיגען פּראָצעס.

כל זמן דאָס אידישע פאָלק האָט געלעבט זיין אייגענעם קול־טור־לען לעבען, האָבען זיינע קינדער ניט געקאָנט קאָנקורירען אין דער פרעמד און דעריבער האָבען גראָד די געבילדעטע קלאַסען, די פערטרעטער פון די אַזוי גערופענע „ליבעראַלע" פּראָפעסיעס,

געקאָנט זיין ליבעראַל צו אונז און פערטיידיגען אונז פון די בייזע אָנפאַלען פון דעם אַנטיסעמיטישען המון און פון די רעאַקציאָנערע עלעמענטען. איצטער אָבער האָט אויך דאָס רוב פון די געביל־דעטע געגומען שפּיהרען אויף דער אייגענער הויט די מאַכט פון דער אידישער קאָנקורענץ און אונטער דער השפעה פון דעם האר־טען עקאָנאָמישען קאַמף איז זיי פּלוצלונג קלאָר געוואָרען דער געדאַנק, אַז די קולטור־גיטער, וואָס ווערען בעשאַפען פון דער אי־דישער אינטעליגענץ פאַר זייער פאָלק, טראָגען אויף זיך אַ צו פלאָרען שטעמפּעל פון דעם אידישען זשעני און אַז, בעת זיי קעמ־פען אַנטקעגען דער „אידישער אויבערמאַכט" אין דעם גייסטיגען לעבען, פערטיידיגען זיי ניט נאָר זייער אייגענע פערזענליכע עקאָ־נאָמישע אינטערעסען, נאָר אויך די גאַנצקייט פון זייער פאָלקס־גייסט, די ריינקייט פון זייער פאָלקס־שאַפען.

עס איז אַ קנאַפּע טרייסט, וואָס דער געבילדעטער אַ־סעמיטיזם איז אַ סך איידעלער און ציוויליזירטער אין די פאָרמען פון זיין ארויסטרעטען אַנטקעגען אונז, איידער די אַלטע רשעות. וואָלט ער געקומען אַ נ ש ט אָ ט דעם פריהערדיגען אידען־האַס, וואָל־טען יעמאָלט אונזערע אַסימילאַטאָרען אדרבה געקאָנט מיט די פינ־גער טייטען אויף די מאַכט פון דעם פּראָגרעס און מיט פריידיגער התפעלות ארויסשרייען: „זעהט, דער אַנטי־סעמיטיזם האָט שוין פערלאָרען זיין ווילדען כאַראַקטער; זיינע פאַרבען זיינען אָבגע־בלאַסט, דער גיפט איז וואַסעריג געוואָרען. באַלד — באַלד און ער וועט אין גאַנצען פערשווינדען". אמת, צו פריידיגער התפעלות וואָלטען זיי אויך יעמאָלט קיין רעכט ניט געהאַט, ווייל די נייע אַנטי־פּאַטיע צו אידען האָט זיך בעוויזען אין אַזוינע קרייזען, וואָס זענען אין די פליטער־וואָכען פון דעם ליבעראַליזם געוועזען אין גאַנצען פריי פון אַ וועלכער עס איז שנאה צו אונז. און די גאַנצע שמחה, — אויב זי וואָלט געקאָנט האָבען אַ ברעקעל רעכט אויף עקזיסטענץ,—מוז אין גאַנצען פערוואַנדעלט ווערען אין טרויער, ווען מען דערמאָהנט זיך, אַז דער אַ־סעמיטיזם איז געקומען ניט אַנ־שטאָט דעם אַנטיסעמיטיזם, נאָר ווי אַ נייער צוגאָב צו איהם, — אַ צוגאָב, וואָס שוואַכט בשום אופן ניט אָב זיין מאַכט, נאָר אדרבה

פערשטאַרקט זי צו אַ גרויסער מאָס, אַ דאַנק דער אויטאָריטעט פון די געבילדעטע קלאַסען, וואָס גיבען אין לעצטער ליניע אַרויס אַ הסכמה אויף זיין פּראַקטישען פּראָגראַם, ווייל דער אַ־סעמיטיזם שיידט זיך אָב פון דעם המון־אַנטיסעמיטיזם נאָר אין דער „דזשענ־טעלמעןנישקייט" פון דעם וועג, ניט אין דעם ענד־ציעל, וואָס איז ביי ביידע ריכטונגען דערזעלביגער: „דער איד זאָל זיך געהן גע־זונטערהייט פון וואַנען ער איז געקומען"...

און ווי געזאָגט: איבערנעהמען די אחריות, אַז דער אַ־סעמי־טיזם וועט אייביג בלייבען אין די גרעניצען פון איידעלקייט און פיינע מאַניערען קאָן אויך קיינער ניט. און דעריבער קאָנען מיר איהם בשום אופן ניט בעטראַכטען ווי אַ שמירה אַנטקעגען דעם אַנטיסעמיטישען באַציל. פּונקט פערקעהרט! דער אַ־סעמיטיזם איז אַ פלאַנץ־ערד, אויף וועלכען יענער פיעבער־באַציל קאָן זיך שנעל פאַנאַנדערפּרוכפּערן גאָר אומגעריכטערהייד, עיין פּוילען!

אויף אַזאַ'ן אופן קאָן נאָר אַ בלינדער ניט איינזעהען, אַז די אַסימילאַציע האָט דעם אַנטי־סעמיטיזם ניט נאָר ניט אָבגעשוואַכט, נאָר אדרבה, אין אַ געפעהרליך גרויסען מאָס פערשטאַרקט.

וואו איז דאָ געלעגען דער פעהלער פון דעם אַסימיליאַציאָנס־אידעאַל?

זיין גרויסער טעות איז בעשטאַנען אין דעם, וואָס ער האָט קיין ברעקעל אַהנונג ניט געהאַט פון יענע געזעצען, וועלכע הערשען אין אַ צווישען־פעלקערליכען לעבען. אויפגעוואַקסען אויף דעם קאָסמאָפּאָליטישען געדאַנק, אַז אַלע פעלקער וועלען זיך ווען עס איז צונויפגיעסען אין איין־איינציגער, דורכאויס גלייכער מענש־הייט און אַז אין יענער צייט וועט קיינער ניט שפּיהרען דעם אונ־טערשייד פון פאָלק צו פאָלק, ווייל פון אַלע אַזעלכע אונטערשיידען וועט קיין זכר ניט בלייבען, — אַ געדאַנק, וואָס איז, אגב, דורך־און־דורך פאַלש, — האָט זיך דעם אַסימיליאַטאָר געדוכט, אַז שוין איצטער איז אריין געטרעטען אין לעבען זיין גילדערנע משיח־צייט. אָבער עס איז נאָך אַ גרויסע שאלה, צי וועט ווען עס איז קאָנען מקוים ווערן דער קאָסמאָפּאָליטישער אידעאַל.

עס זענען דאָ אַ סך טעמים, וואָס מאַכען אונז גלויבען, אַז

אַזאַ „אידעאַלער“ צושטאַנד, ווען אַלע פעלקער וועלען פערליערען זייער נאַציאָנאַלע אָריגינאַליטעט און אויסגעמישט ווערען אין איין צימעס־טאָפּ, וואָלט גאָר ניט געווען קיין איבעריג גרויסער גליק פאַר דער מענשהייט. און עס זענען דאָ נאָך מעהר טעמים, וואָס צווינגען אונז אָנצונעהמען, אַז מיט דער ענטוויקלונג פון דער דעמאָקראַטישער פרייהייט אין דעם לעבען פון די פעלקער און מיט דער דורכפיהרונג פון סאָציאַלער גערעכטיגקייט אין דעם לעבען פון דער מענשהייט אַזוי, אַז קיין איין איינציגער טייל איהרער וועט ניט האָבען קיין איין ברעקעל איבערוואָג איבער אַן אַנדער טייל, וועט גאָר קיין פאָלק ניט קאָנען אַרויף געהן אויפ'ן זין אַרויסצושפּרינגען פון דער אייגענער נאַציאָנאַלער הויט און אַריין צו שפּרינגען אין אַ פרעמדער הויט. יעדעס פאָלק וועט זיך קאָנען פיהלען גוט און פריי אין זיין אייגענער נאַציאָנאַלער אַטמאָספערע און ממילא וועט יעדעס פאָלק קאָנען וואַקסען, ווי אַ בוים אין דער הויף, קיינעם ניט שטערענד אין דער ענטוויקעלונג און פון קיינעם ניט געשטערט. אויף אַזאַ'ן אופן וועט די פערוואַנדלונג פון די פעלקער אין אַ מחנה יונים, וואָס האָבען אַלע איין פּנים, ווערען אַ קולטורעלע אונמעגליכקייט און וואָס ווייטער די פעלקער וועלען פּראָגרעסירען אין זייערע קולטורען, אַלץ ווייטער וועט די מענשהייט ווערן פון דעם קאָסמאָפּאָליטישען ענד־ציעל.

אָבער בנוגע דער אידישער פראַגע און דעם אַנטיסעמיטיזם דאַרף מען גאָר ניט בליקען אַזוי ווייט אין דער צוקונפט אַריין. אין וואָס די צוקונפט פון די פעלקער זאָל ניט בעשטעהן, איין זאַך איז זיכער, אַז ביז עס וועט קומען די נחמה, קאָן אַרויס די נשמה. דערווייל איז די מענשהייט גאַנץ געוויס צושפּאַלטען אין איינצעלנע פעלקער, וואָס מוזען, ווען זיי שטויסען זיך צונויף אויף איין ענגען פּלאַץ, פיהרען אַ ביטערען קאַמף פאַר דאָס ביסעלע לופט און זונען־שיין, וואָס מען קאָן נאָך האָבען אין דער איצטיגער קאַפּיטאַליסטישער אָרדנונג. און ווי אַלע מאָל אין דעם האַרטען עקאָנאָמישען קאַמף איז „כל דאלים גבר“, — ווער עס איז שטאַרקער, יענער איז דער מיוחס, און ווי אַלע מאָל און אומעטום אין אַזעלכע פעלען מוז די מאַיאָריטעט סוף־כל־סוף גובר זיין די מינאָ־

ריטעט, און כל זמן זי איז ניט מנצח דעם מעוט, מוז זי פיהרען אנטקעגען איהם א קאמף און פערביטערן איהם די יאָהרען.

אזוי לאנג ווי די אידישע מינאָריטעט האָט געפיהרט איהר עקאָנאָמישען קאָנקורענץ־קאמף נאָר אויף דעם פעלד פון האנדעל און מלאכות, האָט זי געהאַט אַנטקעגען זיך נאָר דעם אַלטען סוחריש־קליין־בירגערליכען אנטי־סעמיטיזם, וואָס האָט מיט בלוי־טיגע אותיות פערשריעבען אויף אונזער רוקען די געשיכטע פון אונזערע רדיפות אין דעם מיטעל־אַלטער און די נייערע צייטען. דערפאר זענען די אינטעליגענטע פראָפעסיעס געוועזען מעהר אָדער וועניגער פריי פון נאַציאָנאַלען האס צו אונז, ווייל מיר אַליין האָבען זיך ניט געשטופּט אַהין, ווייל מיר האָבען קיין ברעקעל מגע ומשא ניט געוואָלט האָבען מיט זייער קולטור.

די אסימיליאציע האָט דאָ אין גאַנצען איבערגעביעטען די לאַ־גע. א דאנק איהר, האָבען מיר זיך געקאָנט אריין רייסען אין אַלע פּאָזיציעס, וואָס דער געבילדעטער אייראָפּעער האָט אויפגעבויט,— אריין רייסען זיך מיט יענעם אימפעט און ליארעם, וואָס איז שוין די טבע פון אונזער אידישער ענערגיע, — אריין רייסען זיך און פערנעהמען אַלע בעסטע ערטער און ארויס־שטופּען דעם שוועבערען און נאָך פערשרייען זיינע טענות מיט דעם גרויסען שקר, אז מיר זענען גאָר קיין אידען ניט, אז מיר זענען אקוראט אזעלכע גוטע פראנצויזען, רוסען, דייטשען, ווי ער אַליין.

איך וויל, איהר זאָלט זיך א ביסעלע אָבשטעלען אויף דעם פונקט. די אידישע אינטעליגענץ וואָלט געקאָנט ארוים מיט דער אָפענער פּאָדערונג, מען זאָל „מאכען א ווארע" פאר איהר און אָב־רוימען א פּלאַץ צוליעב איהר פשוט מחמת דעם טעם, וואָס מיר אַלע זענען מענשען, וואָס עס איז ניטאָ, לחלוטין ניטאָ קיין נפקא מיניה צווישען איד און פראנצויז און ווייל יעדער מענש האָט אומעטום א רעכט צו נעהמען פון דעם לעבען דאָס וואָס ער קאָן, אַלץ איינס וואו ער וואוינט: אין פּאריז אָדער האַצעפּלאָץ. שטילערהייד, ביי זיך אין הארצען האָט די אידישע אינטעליגענץ טאקי געגלויבט אין דער דאָזיגער אבסטראקט־מענשליכער, קאָסמאָפּאָליטישער פּאָדע־רונג. אבער זי האָט צו גוט געפיהלט, אז מיט זינגען שירה לכבוד

דעם פּתּח־מענשען און זיינע רעכט אויף דער וועלט וועט מען ניט אַ סך אויספיהרען ביי אַ פאָלק, וואָס האָט נאָך ניט פערלאָרען און האָט ניט געקאָנט פערליערען דעם נאַטירליכען נאַציאָנאַלען עגאָ־איזם און וואָס האָט אויף די אַלע קאָסמאָפּאָליטישע שעהנע פראַזען געמוזט ענטפערן מיט ברייטקייט און העזה: „יע: „מענש!“ אָבער — קודם איך, דער פראַנצויז און ערשט דערנאָך דו, דער ניט־פראַנצויז און — ווארט, זיי מוחל, אויף דעם „דערנאָך“!

דעריבער האָט די אידישע אינטעליגענץ אַזוי גיך פערביטען די קאָסמאָפּאָליטישע אידעאַלען אויף די אַסימיליאַטאָרישע, ד. ה. אויף פּ ר ע מ ד ־ נ אַ צ י אָ נ אַ ל ע, זי האָט זיך געפלייסט אין דער אַסימיליאַציע נאָך אַריבער־צו־פראַנצויזען דעם פראַנצויז און איז אַריין געפאַלען אויך מיט איהר שטים אין דעם אַלגעמיינעם כּאָר:

„געוואַלד! קודם — מיר, די פראַנצויזען! און פון די פראַנ־צויזען קודם יענע, וואָס קאָנען גלענצען מיט זייערע פראַנצויזישע מעלות און — — — אַט האָט איהר אונז אויבען־אָן!“

אַט דער איגוועניגסטער ש ק ר, וואָס איז אַזוי בולט אַרויסגעטרעטען אין דעם דרייפוס־פּראָצעס, וואו אַ איד האָט זיך אַליין און די גאַנצע וועלט געוואָלט איינשמועסען, אַז ער איז ניט קיין איד, נאָר אַ פראַנצויז, — אַט דער דרייפוס־שקר, וואָס שטעקט אין יעדער אַסימיליאַציע, איז געווען די אמת׳ע אורזאַך פון דעם דרייפוס־פּראָצעס, וואָס איז אַ סימבאָל פאַר אַלע יענע ביטערע גיפטיגע פּירות, וועלכע מוזען אַרויסוואַקסען פון דעם אַסימיליאַ־טאָרישען געוועקס.

לאָמיר זיך נים לאָזען אָבנאַרען מיט דעם, וואָס אין דעם דרייפוס־פּראָצעס, ווי אין דעם ביילים־פּראָצעס, איז כּמעט די גאַנ־צע געבילדעטע געזעלשאַפט געשטאַנען אויף אונזער זייט און וואָס איןביידע פּראָצעסען איז דער טריאומף סוף־כּל־סוף געווען אויף אונזער זייט.

ערשטענס ווערט דאָ אונזער שמחה אין ביידע פּרטים אָבגע־שוואַכט מיט דעם ווערטעלע „כּ מ ע ט“: כּ מ ע ט די גאַנצע געבילדעטע געזעלשאַפט, אַ חוץ די ראַשפּאָרס, די פראַנסואַ־

קאַפּעס, סיקאָרסקי׳ס. עס ווערט דאָך גענוג טרויעריג, ווען מען גיט אַ טראַכט, ווי שטאַרק דער אַנטי־סעמיטיזם איז איינגעוואָר־צעלט אין דער מאָדערנער געזעלשאַפט, אַז אפילו אמת געבילדע־טע, געלערנטע און אויך ראַדיקאַל דענקענדע מענשען (ראַשפּאַר!) קאָנען ווערן אַ קרבן פון אַ בלינדען האַס צו אונז, וואָס מאַכט זיי גלויבען וועגען אונז די אונגלויבליכסטע פערברעכענס. זיי זענען לפי ערך ניט פיעל, די דאָזיגע געבילדעטע עהרליכע אַנטי־סעמיטי־שע פאַנאַטיקער, ביי וועמען די רשעות האָט אויפגעפרעסען דעם לעצטען בראָק קלאָרען שכל. אָבער ווי וועניג זיי זאָלען ניט זיין, ווייזען זיי אָן, ביז צו אַ וועלכער מדרגה עס קאָן אָנוואַקסען דער פּראָטעסט אַנטקעגען אונז ביי אַ טייל פון דער געבילדעטער געזעלשאַפט אין דעם סוף נייענצעהנטען און אָנ־הויב צוואַנציגסטען יאָהרהונדערט.

און אויך דער טריאומף, וואָס איז אויסגעפאַלען אויף אונזער חלק אין די צוויי וועלט־בעריהמטע יודאָ־פאָבישע פּראָצעסען, איז געווען ליידער כמעט אַ טריאומף. דאָס געבילדעטסטע פראַנקרייך האָט אַקוראַט אַזוי וועניג געהאַט דעם מוטה אַפּיציעל צו דערקלעהרען אונשולדיג דעם אונשולדיגען אידען, ווי וועניג דאָס ווילדע רוסלאַנד האָט געהאַט דעם חשק אָראָבצושווענקען יעדען שפּרענקעלע חשד אין עלילת־דם פון דעם גאַנצען אידישען פאָלק.

והשנית, ווערט אונזער פרייד, וואָס די גאַנצע געבילדעטע געזעלשאַפט שטעלט זיך פאַר אונז איין, אין גאַנצען פערטונקעלט, ווען מיר דערמאָהנען זיך, אַז די געבילדעטע געזעלשאַפט ווערט אויפגערודערט נאָר יעמאָלט, ווען עס ווערן אָנגעגריפען בנוגע צו אונז די עלעמענטאַרסטע יסודות פון דעם עפענטליכען דין ומשפּט, ווען די בעשולדיגונגען אַנטקעגען אונז שטייגען אַריבער די לעצטע מאָסען פון אומגלויבליכקייט און אכזריות און ווען די אָנגרייפער געהערען צו דער רעאַקציאָנערער מאַכט, מיט וועלכער די ליבע־ראַלע און ראַדיקאַלע געזעלשאַפט האַלט אין גוטען מוט פאַר אַ מצוה אָבצורעכענען זיך אין דער עפענטליכקייט. די טויזענטער קליינע נגישות, וואָס ווערען, אין די גרעניצען פון דעם הערשענדען געזעץ, בעגאַנגען אַנטקעגען אונז אין דעם טאָג־טעגליכען לעבען,

אפילו פון דער געבילדעטסטער געזעלשאפט, רודערן ניט אויף קיי־נעמ׳ס בעליידיגטען יושר. זיי ווערען אויפגענומען ווי די נאַטיר־ליכסטע ערשיינונגען פון דעם עקאָנאָמישען קאָנקורענץ־קאמף, און ניט איין טוץ, — וואָס זאָג איך „א טוץ“... ניט איין ש אָ ק געבילדעטע ליבעראלען רייבט זיך שטילערהייד די הענד, ווען א אידישער גדול ווערט ערגעץ־וואו אראָבגעשליידערט פון א פיעדעס־טאל אָדער ניט צוגעלאָזען צו א פיעדעסטאל, וועלכען ער האָט פערדיענט, און קריצט עפענטליך מיט די צייהן, ווען עס גיט זיך איין א אידישען גדול דורכצושטופען זיך דורך דער מחנה פיינדליכע קאָנקורענטען צו א שטיקעל בכבוד׳ען פלאץ. און וואָס מעהר אי־דען עס שטופען זיך, — א דאנק דער אסימילאציע, — דורך יע־נער מחנה, אלץ מעהר ר י י ב ו נ ג ע ן מוזען פאָרקומען צווי־שען דער אידישער מינאָריטעט און דער ניט־אידישער מאַיאָרי־טעט, אלץ מעהר פונקען פון אנטי־סעמיטיזם אָדער א־סעמיטיזם מוזען אָנגעזאמעלט ווערען אין דער ניט אידישער געזעלשאפט, וואָס ווארטען נאָר אויף א גינסטיגער געלעגענהייט כדי ארויסצורייסען זיך אין א העלדישען אנטי־סעמיטישען פלאם. און עס איז פסי־כאָלאָגיש גאנץ פערשטענדליך, ווען די רציחה צו אונז שטייגט אין דעם זעלביגען גראד, אין וועלכען עס שטייגט דער ש ק ר, וואָס העלפט דעם אסימיליאטאָר צום זיעג, דער שקר, מיט וועלכען ער וויל איינשמועסען די גאנצע וועלט, אז ער איז גאָר ניט קיין איד, נאָר א פראנצויז, א רוס, א פויל.

אין דערינען איז געלעגען דער הויפּט־טעות פון דעם אסימי־ליאציאָנס־אידעאל: ער האָט פערגעסען, אז די איצטיגע מענש־הייט איז איינגעטיילט אין פעלקער; אז עס איז ניטאָ קיין מענש־הייט, וואָס זאָל ליעגען ערגעץ־וואו דרויסען פון זיי; אז וויבאלד איך שפרינג ארויס פון מיין אייגענער נאציאָנאלער הויט, מוז איך אריין שפרינגען אין א נאציאָנאלער הויט פון אַן אנדער פאָלק און אז יענעמ׳ס הויט קאָן ווערען צו ענג פאר אונז ביידען און אז ער געהט דעריבער פון הויט ארויס...

דער גלענצענדער צוזאָג פון דעם אסימיליאציאָנס־אידעאל אָב־צושאפען דעם אנטי־סעמיטיזם, האָט דעריבער געמוזט באנקראָ־

טירען. מיט יעדען טאָג פון דעם פערשאַרפטען גלות־חושך צאָהלען מיר איצטער פאַר זיינע חובות און מיט יעדען טאָג פון אונזער חושך'ען גלות־לעבען קריעכען מיר אריין אין אַלץ וויטערע שול־דען, ווייל די אַסימיליאַציע האַלט דערוויילע נאָך אין וואַקסען און אַבשטעלען זי אין גאַנצען איז אַ זאַך, וואָס איז אפשר לחלוטין אין גלות אונמעגליך.

ניט פיעל גליקליכער איז די אסימיליאציע געוועזן מיט איהרע אַנדערע צוויי צוזאָגען: אויפהויבען דעם קולטור־מעמד פון די אידישע מאַסען און אויסגלייכען די מענשליכע געשטאַלט פון דעם אידען, וואָס איז באמת אין אַ סך פונקטען פערהויקערט געוואָרען „אין דעם קויט און מיסט פון לעבען".

מיר קאָנען זיך דאָ, ליידער, ניט אָבשטעלען באריכות אויף די צוויי זעהר וויכטיגע פונקטען פון אונזער אינוועניגסטער וויעדער־געבורט. זיי מוזען ביידע ארום גערעדט ווערען ברייטליך אין אַ בעזונדער ארבייט און דערביי מוז מען קלאָר פאַנאַנדערקלויבען זיך אין דעם ענין, וואָס אזוינס מיר האָבען צו פערשטעהן אונטער דעם נאָמען „פּראָגרעסיווע קולטור" און אין וואָס אזוינס בעשטעהט די פערמענשליכונג פון דעם מענשען. מיר מוזען זיך דאָ דעריבער בענוגענען ניט מעהר ווי מיט אַ פּאָר בעמערקונגען.

ווען איך רעד וועגען אויפהויבען די קולטור פון די אידישע מאַסען, מיין איך אָוועקשטעלען זיי אויף יענער הויך פון מאָ־דערנער בילדונג און מאָדערנעם מענשליכען פּראָגרעס, וואָס איז איצטער דער־גרייכט געוואָרען פון דעם פרייען פאָרשענדען מענשליכען גייסט אויף אַלע פעלדער פון דעם מענשליכען וויסען און שאַפען. געוויס איז אין דער איצטיגער קאַפּיטאַליסטישער געזעלשאַפט אין גאַנצען אויסגעשלאָסען, די ארבייטענדע און פערטהאָנענע שיכטען פון דעם פאָלק זאָלען האָבען צייט און חשק צו קלעטערן צו יענער הויך. עס איז דעריבער אויך פאַר מיר, ווי פאַר יעדען איינעם, וואָס האָט אריינגעבליקט אין די געזעצען פון דעם איצטיגען לעבען, שוין לאַנג געוואָרען קלאָר, אַז דאָס גרויסע פּראָבלעם פון צופיהרען די מאַסען צו דער אַלמענשליכער פּראָגרעסיווער קולטור קאָן אין גאַנ־

צען פערענטפערט װערן נאָר יעמאָלט, װען אנשטאָט דעם קאַפּיטאַ־ליזם װעט אָנהױבען הערשען אין דעם לעבען דער סאָציאַליזם.

אָבער שױן איצטער, אין די גרעניצען פון דעם קאַפּיטאַליס־טישען סיסטעם, קאָן אין די מאַסען דערװעקט װערען אַ חשק צו בילדונג און אױפקלערונג. אױך זײ קאָנען אױפגעװעקט װערן פון דעם אַפּאַטישען שלאָף און דערגרײכען אַלע העכערע מדרגות פון קולטור און פּראָגרעס, יעדער לױט דער עקאָנאָמישער לאַגע, אין װעלכער ער געפינט זיך, און לױט די פעהיגקײטען און טאַלאַנטען, מיט װעלכע ער איז פון נאַטור אױס געבענשט. און ניט נאָר קאָן אין זײ דערװעקט װערן דער חשק, ער מ ו ז אין זײ דערװעקט װערן, װי נאָר זײ הױבען אָן מיט אָפענע אױגען צו בליקען אױף זײער לאַגע און צו קעמפען פאַר אַ בעסערע צוקונפט: די בילדונג איז אײנער פון די שאַרפסטע און זיכערסטע כלי־זין, מיט װעלכע אַ מאָדערן פאָלק פיהרט זײן טאָג־טעגליכען קאַמף פאַר אַ בעסערן לעבען.

עס קאָן אבער בײ אַ פאָלק ניט געמאָלט זײן קײן קולטורעלע ענטװיקלונג אָהן קולטור־שאַפערס און קולטור־טרעגערס. װי גרױס עס זאָל ניט זײן די השפּעה פון דעם פאָלק אױף יענע געבענשטע זיהן זײנע, װאָס בעשאַפען פאַר איהם קולטור אָדער טראָגען זי פאַנאַנדער אין די פערבאָרגענסטע װינקעלעך, — אָהן זײ, אָהן די דאָזיגע זיהן ריהרט זיך די קולטור ניט פון אָרט. זײ װאַקסען אױס פון פאָלק, זאַפען זיך אָן מיט מאָדערנער בילדונג, מיט די אָדער יענע אַלגעמײן־מענשליכע אָדער רײן־נאַציאָנאַלע אידעאַלען און קעהרען זיך אום צום פאָלק, לאָזען אין איהם אַרײן גאַנצע שטראָ־מען פון נײע בעגריפען און אידעען, רודערן אױף זײן קריטישען געדאַנק און לאָזען איהם ניט פערגלײװערט װערן אין די פאָרמען פון דעם אַלטען קולטורעלען לעבען.

איצטער לאָזט מיך אײך פרעגען: װי רעכענט איהר, װאָס מוז זײן דער קולטור־מצב פון אַ פאָלק, בײ װעמען יעדע קולטור־בעשאַפענדע אָדער קולטור־טרעגערישע קראַפט, װערט, װי נאָר זי בעװײזט זיך אין לעבען, אװעק־געריסען פון׳ם פאָלק? איך רעכען: דער ענטפער דאַרף זײן ניט שװער. אזא פאָלק קאָן ניט מאַכען

קיין איין שריט פאָראויס אויף דעם וועג פון דעם פּראָגרעס. אַ פאָלק מאַרשירט ניט אויף דעם וועג פון דעם פּראָגרעס, ווי אַ מחנה סאָלדאַטען: פוס אין פוס און אַלע אין איין טעמפּאָ. דער ערשטער שריט פון אַ פאָלק אין דער קולטור בעשטעהט גראָד אין דעם, וואָס ער ברענגט ארויס פון זיך די מוטהיגערע, די קליגערע, די ערשטע אָנהויבער, וואָס ווירקען שוין נאָכדעם אויף די צוריקגע־בליעבענע. קוים בעשאפט איהר אָבער אזא לאגע, אז די מוטהיגערע אָנהויבער מוזען פערלאָזען דאָס פאָלק און אוועק אין דער פרעמד, אזוי מוז די היים בלייבען אָרעם אין שאפענדע און קולטור־טראָ־גענדע קרעפטען און די קולטער זיינע מוז אָנהויבען פערגליווערט ווערן.

אַ קולטור אָבער, וואָס געהט ניט פאָראויס, קאָן ניט בלייבען שטעהן אויף אָן אָרט: זי געהט צוריק. זי איז ווי אַ שטעהענד וואסער, וואָס מוז פריהער אָדער שפּעטער פערזומפּט ווערן און פערוואקסען ווערן מיט ווילדען גראָז.

אין אזא לאגע געפינט זיך די קולטור פון די אידישע מאסען, אַ דאנק דער אסימיליאציע. בעת די אסימיליאציע איז נאָך געווען דער איינציגער בעל־הבית אויף די אידעאלען פון דער אינטעליגענץ און דאָרטען וואו זי פיהרט נאָך עד היום איהר אויבערהארשאפט ביד רמה, איז די קולטור פערוואנדעלט געוואָרען אין אזא פער־וואקסענעם שטעהענדיגען זומף, ווייל ווי נאָר עס פלעגט אויפגע־וועקט ווערען אין פאָלק אַ וואָסער עס איז טאַלאַנט, אַ וואָסער עס איז שאַפענדע קראפט, אזוי פלעגט זי מוזען פערלאָזען דאָס פאָלק און אריין גיעסען איהר גאַנצע ענערגיע אין דעם קולטור־באַסיין פון דער הערשענדער פרעמד.

בנוגע צו דעם קולטור־מעמד פון דעם פאָלק אונטער דער השפעה פון דעם אסימיליאציאָנס־אידעאַל דארף מען פאַנאַנדער־שיידען צוויי ארטען פון לענדער.

ע ר ש ט ע נ ס בעגעגענען מיר דאָ אזוינע מדינות, ווי די מעריב־אייראָפּעאישע, וואו דער אסימיליאציאָנס־פּראָצעס האָט זיך שוין געענדיגט פאַר דער גאַנצער אידישער בעפעלקערונג, וואו סאַי די געבילדעטע קלאַסען, סאַי די פאָלקס־מאַסען האָבען אָנגענומען

די פרעמדע שפראַך און די דרויסענדיגע פאָרמען פון דעם לעבען. דער טיפּ פון אַזאַ לאַנד איז האָלאַנד, און דער כאַראַקטער פון דער אידישער קולטור איז דאָרטען אַזאַ: די מאַסען פון דעם פאָלק וואוינען דאָס רוב אין גרעסערע אָדער קלענערע געטאָס (אין האָלאַנד וואוינט כמעט דאָס גאַנצע אידישע פאָלק אין צוויי געטאָס: דעם אַמסטערדאַמער און דעם ראָטערדאַמער). זיי זענען דאָס רוב שטאַרק אידישליך פרום, דאָס וואָס מען רופט פּ ל אַ־ק ע ן ־ פ ר ו ם. דאָס הייסט, פון דעם ווירקליכען פ ע ר־ש ט ע ה ן די אידישע רעליגיע קאָן דאָרטען גאָר קיין רייד ניט זיין. דער אידישער גלויבען איז ביי זיי פערוואַנדעלט געוואָרען אין אַ סכום פון מנהגים און דינים, אָפט מאָל גאַנץ משונה'דיגע, ווי צ. ב. די האָלענדישע איינטיילונג פון געפעס אין מילכיגע, פליישיגע, פאַרעווע און פּ י ש י ג ע, אָדער די האָלענדישע „מצוה" צו גאָלען די באָרד ערב יום־כפור וכדומה. פון אַ וועלכען עס איז ג י י ס ט י ג ע ן לעבען אין די קהילות, לאָז זיין, אפילו אין אַ פרום־רעליגיעזען זין, קאָן מען דאָרטען קיין שפור ניט געפינען. און פון דער אייראָפּעאישער קולטור האָבען זיי אריבער־גענומען נאָר די גאַנץ אויבערפלעכליכע גאַסען־ציוויליזאַציע.

אויך די רבנים און די כלי־קודש פון יענע לענדער שטעהען אין זייער בילדונג דאָס רוב ניט העכער איידער די מאַסען. מען איז דאָרטען שטאַרק מסופק, צי דער רב נעהמט זיך פאַר זיין משרה אויס דעם אינוועניגסטען גלויבען און דער איבערגעבענ־קייט צו זייער יודענטום, ווי דאָס טרעפט נאָך זעהר אָפט ביי די פּאַסטאָרען און גלחים פון די קריסטליכע סעקטען, וואָס געהען דיענען אין זייער אַמט „לשם שמים". דער אידישער סטודענט בעטראַכט די רבנות ווי אַ פּראָפעסיע, און מען דאַרף שוין זיין אַ גוטער לא־יוצלח אין אַלע אַנדערע וויסענשאַפטען און ליבעראַלע בעשעפטיגונגען, איינער זאָל אויסקלויבען פאַר זיין פאַך די אידישע טהעאָלאָגיע.

מיט דעם גייסטיגען לעבען און דעם קולטורעלען מעמד פון דער קהילה קאָן אַזאַ „ראַבינער" זיך ניט אינטערעסירען, און אַלץ וואָס ער וואָלט געקאָנט געבען דער קהילה, איז אַ פּאָר פּאַט־

ריאַטישע פּראַזען וועגען דער גרויס פון זייער געבענשטען לאַנד און אַ פּאָר זיס־זויערע ליוב־געזאַנגען אויף דער גרויסער וועלט־מיסיע פון דעם יודענטום, פון וועלכער ניט די קהילה, ניט דער רב הויבען ניט אָן צו פערשטעהן „מאי דקא אכלי רבצין" און וועלכע, דעם אמת געזאָגט, ליעגט זיי אַלעמען אין דער לינקער וואַנע (ווייל פון פּיאות איז דאָך דאָ אָבגערעדט).

און עס איז דערביי קיין גרויסע נפקא מיניה ניט צווישען דעם אָרטאָדאָקסען יודענטום און דעם רעפאָרמירטען. איןביידע איז דער לעבעדיגער רעליגיעזער גייסט שוין פון לאַנג אָן פערשוואונ־דען: פון דעם רעפאָרמירטען יודענטום האָט מען איהם לכתחילה ארויסגעטריעבען און פון דעם אָרטאָדאָקסען האָט ער זיך ביסלעכ־וויז אויסגעוועפּט. געבליעבען אין ביידען איז נאָר דער טויטער גוף פון צערעמאָניעס, דינים און אבערגלויבענס, פון וועלכע עס שלאָגט אויף אַ מייל דער ריח פון צופוילטקייט.

און די אידישע אינטעליגענץ? וואו איז זי? וואו זענען די בעסערע אידישע מוחות, די שאַרפע קריטישע קעפּ, די איידעלע אידישע הערצער, די העלדען פון דער אידישער אומרוה, וואָס וויר־קען אומעטום, ווי אַ פערמענט, וואָס קאָנען קיין מאָל ניט פער־טראָגען קיין פערגליווערטקייט און פוילקייט?

זיי זענען דאָ, די אידישע שטורעם־גייסטער, אָבער זוכט זיי ניט אין דעם גהעטאָ. לויט דער אינגעניגסטער לאָגיק פון דער אסימיליאַציע, טאָהרען זיי זיך דאָרטען ניט געפינען, טאָהרען זיי דאָרטען ניט לאָזען אריין שטראַהלען זייער אויפרודערנדען גייסט. די טהעאָריע פון דער אַסימיליאַציע האָט זיי געלערנט, אז עס איז ניטאָ קיין אידיש פאָלק, אז עס איז נאָר דאָ אַ אידישע אמונה. און וויבאלד זיי האָבען זיך שוין אינוועניג בעפרייט פון דעם יודענ־טום, טאָהר מען גאָר פון זיי ניט פערלאַנגען, זיי זאָלען זיך נאָך ווייטער אינטערעסירען מיט דער קולטור־מדרגה און דעם גייסטי־גען צושטאַנד פון יענע האָלענדער, פראַנצויזען, דייטשען אָדער אי־טאַליענער, וואָס זענען נאָך געבליעבען שטעקען אין די הייהלען פון דעם אַלטען גלויבען.

זיי, די אידישע טאַלאַנטען און זשעניען, האָבען אַנדערע

אויפגאבען פאר זיך, איידער ארומפלאָגען זיך מיט די פּאָר צעַ־הענדליג טויזענט „אידליאַקעס“ פון די גהעטאָס. זיי זענען בעַ־רופען ווייטער אויסצובויען און צו פערבעסערן די קולטור פון „זייער“ פאָלק, ד. ה. פון יענעם ניט־אידישען פאָלק, צו וועלכען זיי זענען צוגעשטאַנען; זיי האָבען די מיסיע צו לערנען דעם פראַנ־צויז און דעם האָלענדער, ווי אזוי מען דארף זיין אַן עכטער פראַנ־צויז און אַן עכטער האָלענדער. שכר למוד בעקומען זיי געלד און מאכט און אַ קלינגענדען שם. און מאכט זיך גאָר ניט זעלטען אַן אנטי־סעמיטישער שפּיי אין פּנים אריין ווי אַ צוגאָב, ווישט מען זיך אָב און מען טרייסט זיך מיט דעם אויסרייד, אַז דאָס האָט ניט דער גוי געשפּיען דעם אידען אין פּנים, נאָר דער רעאקציאָנער דעם פּראָגרעסיסט און אַז מיט דעם נצחון פון דער פּראָגרעסיווער ענטוויקעלונג וועלען אַלע רעאַקציאָנערע שפּייערס פערשווינדען.

בינו לבינו בלייבט די קולטור פון די אידישע מאסען אין דער היים, אַ דאנק דעם אנטלויפען פון דער אידישער אינטעליגענץ, אין דעם צושטאַנד פון אַ זומף, און אַ דאַנק דעם אריינדרינגען פון דער אידישער אינטעליגענץ אין דעם לאַגער פון דער ניט אידישער וועלט, ווי מיר האָבען געזעהען, די שנאה צו אונז פאַנאַנדערגעַ־ברענט אַלץ מעהר און מעהר.

אַ גאַנץ אַנדער פּראָצעס בעמערקט זיך דאָרטען, וואו די אַסימיליאַציאָנס־אידעאַלען האָבען נאָך ניט דורכגעדרונגען דאָס גאַנצע לעבען פון דעם פאָלק, וואו די גרויסע אידישע מאַסען האָבען, ווי אין די סלאַווישע לענדער און אין אַמעריקע, נאָך ניט פערלאָרען ניט זייער שפּראַך, ניט זייער ארט לעבען. דאָרטען ווערט דער זומף־צושטאַנד אַלץ מעהר און מעהר פערשוואונדען, און עס הויבען אָן אין דער לעצטער צייט צו שלאָגען לעבעדיגע קולטור־קוואַלען, ארויסגערופען פון יענער גרויסער קולטורעלער ארבייט, וואָס די אידישע אינטעליגענץ האָט דורכגעפיהרט אין די לעצטע 25—30 יאָהר. אַ גרויסער טייל פון יענער ארבייט איז געטהאָן געוואָרען פון דער אידישער נאַציאָנאַל־געזאָנענער אינטעַ־ליגענץ וואָס האָט זיך אין יענער צייט גענומען בעוויזען. אבער

פאַר נאָך אַ גרעסערען טייל דאַרפען מיר דאַנקען — טאַקי די פּראָגרעסיווע אַסימיליאַטאָרען גופא. יע, דאָס מוזען מיר מודה זיין פול און גאַנץ: אַ גרויסער טייל פון די אַסימיליאַטאָרען האָט אויפגעהויבען דעם קולטור-מעמד פון די מאַסען און פונדעסטוועגען איז דאָס ניט קיין בעווייז אַנטקעגען אונזער געדאַנק, אַז די אַסימיליאַציע ווירקט שעדליך אויף דעם מעמד פון דער פאָלקס-קולטור, נאָר אדרבה, אַ בעוויז פאַר דער ריכטיגקייט פון אונזערע רייד.

געוויס האָט דער ראַדיקאַלער אַסימיליאַטאָר, וואָס האָט אין דער אידישער שפּראַך געפּרעדיגט דעם אידישען פאָלק, אַז עס איז ניטאָ קיין אידיש פאָלק און קיין אידישע שפּראַך, אָבגעריסען אַ סך גייסטיגע קרעפטען פון דעם פאָלק און אַריינגעוואָרפען זיי אין דער פרעמד, וואו זיי האָבען, — מיט לפי ערך ווייניגע אויסנאַהמען, — דעם פרעמדען ווייניג גענוצט און אונז געטהאָן אַ סך שאָד. אָבער די פּראָגרעסיווע פּראָפּאַגאַנדע גופא האָט, ניט קוקענדיג אויף איהר אַסימיליאַטאָרישען אידעאַל, אָנגעהויבען אויפוועקען די האַלב פערשלאָפענע מוחות פון די מאַסען, וואָס האָבען געמוזט בלייבען אין דער היים, פאַנאַנדערברענען אין זיי די תשוקה צו אַ העכערען, פרייערען און שעהנערען קולטורעלען לעבען, וועלכע זיי האָבען אַנדערש ניט געקאָנט בעפריעדיגען, סיידען אין אַן אייגענער אידישער פאָרם. עס איז בעשאַפען געוואָרען די אידישע ליטעראַטור, די אידישע זשורנאַליסטיק, דער אידישער טהעאַטער, וואָס ווי שפּל עס זאָל נאָך עד היום ניט זיין זייער מדרגה, שטעהען זיי שוין טורעם-הויך איבער יענער גייסטיגער אַטמאָספערע, אין וועלכער עס האָבען געלעבט די פאָלקס-מאַסען פון די עלטערע דורות. בעשאַפען האָבען זיי די אידישע אַסימיליאַטאָרען, אָבער ניט אַ דאַנק דער אַסימיליאַציע און ניט אַ דאַנק זייערע אַסימיליאַציאָנס-אידעאַלען, נאָר דוקא למרות דער אַסימיליאַציע און למרות דעם היילִיג געהאַלטענעם אידעאַל.

די אידיש-לעבענדע, אידיש-רעדענדע און אידיש-שרייבענדע אַסימיליאַטאָרען האָבען אין דעם פּרט געשפּיעלט די ראָליע פון יענער קראַפט, וואָס „תמיד דאָס שלעכטע וויל און תמיד דאָס

גוטע שאפט". מיט דעם שטראָם פון אַלגעמיין־מענשליכער בילדונג און אויפקלערונג, וואָס זיי האָבען אין א אידישער פאָרם אריין געגאָסען אין די מוחות און די הערצער פון דעם פאָלק, האָבען זיי אויפגעוועקט דעם מענשען אין דעם אידען און אין דערזעלביגער צייט דעם אידען אין דעם מענשען. ניט נאָר האָבען זיי ניט דערנעהענטערט די מאסען צו דער פרעמדער שפּראַך און ממילא צו דעם פרעמדען לעבען, נאָר זיי האָבען בעשאפען די שטארקסטע מחיצה, וואָס בעשטעהט (און זאָל בעשטעהן) צווישען פאָלק און פאָלק: אַן אייגענע (ווען אפילו אָרעמע) קולטור אין אַן אייגענער שפּראַך. ניט נאָר האָבען זיי ניט אויסגעגראָבען די אידישע וואָרצלען און אריבער געפלאנצט זיי אין א פרעמד פעלד, נאָר זיי האָבען אויסגעגראָבען קאנאלען, וואָס זאָלען בעוואסערען און שפּייזען דאָס אייגען אידישע פעלד מיט די קולטור־עלעמענטען פון דער פרעמד, און דער פועל־יוצא פון זייער ארבייט איז געווען אַזא, אויף וועלכען זיי האָבען זיך לגמרי ניט געריכט און פון וועלכען זיי מעגען זיך רייסען די האָר פון קאָפּ פאר עגמת־נפש: זיי האָבען אַוועקגעלעגט דעם פונדאמענט פאר א נייעם אייגענעם פּראָגרעסיווען לעבען פון דעם אידישען פאָלק אין גלות... אין אַזעלכע לענדער, ווי רוסלאנד, גאַליציע און רומעניע, וואו נאָר די העכערע, געבילדעטערע קלאסען האָבען זיך אסימילירט, וואו די גרויסע מאסען האָבען נאָך אָבגעהיט זייער שפּראַך און זייער נאציאָנאַלען לעבען, האָט זיך דער אסימיליאציאָנס־אידעאַל פערפלאָנטערט אין א ממה נפשך, וואָס מוז אויף אַלע פעלען פיהרען צו זיין באנקראָט.

ממה נפשך! בענוגענט זיך ניט די „אסימיליאציע" מיט פּראָפּאַגאַנדא און אפיקור'סישע רייד, נאָר אסימילירט בפועל, ד. ה. רייסט אָב דורך איהר ארבייט גאנצע שטיקער פון פאָלק און מאכט זיי, לויט דער שפּראַך און אַלע פאָרמען פון דעם לעבען, גלייך צו דער ארומיגער בעפעלקערונג, איז יעמאָלט ציהט זי אָב פון פאָלק אַלע כחות, וואָס וואָלטען קאָנען ווירקען אויף איהם, און ער ווערט פערגליווערט אין זיינע אַלטע פאָרמען אונטער דער השפעה פון זיינע צדיקים, רבנים, בעלי־שם'ס און אנדערע אונז גוט־בעקאנטע

כלי קודש פון אמאָל. דאָס פאָלק ווערט יעמאָלט פערזומפּט אין אַן אַלטער רעאַקציאָנער־נאַציאָנאַלער פאָרם, וועלכע קיין פּראָגרע־סיוו־מענשליכער געדאַנק פון דער פרעמד קאָן ניט דורכרייסען.

אלא וואָס דען? דער אַסימילאַטאָר האַלט זיך ניט איין. עס צופּט איהם געהן צום פאָלק גופא, פרעדיגען אין דער שפּראַך פון דעם פאָלק זיינע אַלגעמיין־מענשליכע אָדער אַסימילאַטאָרישע אי־דעאַלען. יעמאָלט געווינט ער טאַקי אַ גרויסע השפעה אויף די מוחות און די הערצער פון די פּראָגרעסיווע שיכטען פון דעם אי־דישען פאָלק, — דער עיקר, דער ארבייטערשאַפט, — אָבער זיין פּראַקטישע אַרבייט געהט להיפך צו זיין טהעאָרעטישען אידעאַל. ער פּ ר ע ד י ג ט פּרעמדע קולטור און פרעמדע שפּראַך און ב ו י ט אַן אייגענע קולטור אין אַן אייגענער שפּראַך. און דער רעזולטאַט איז, אַז דאָס פאָלק וואַכט אויף און הויבט אָן לעבען אין אַ פּראָגרעסיווער פאָרם, אָבער פּאָרט אַ נאַציאָנאַל־אידישער.

סוף־כל־סוף מוז דער דאָזיגער א י נ ו ו ע נ י ג ס ט ע ר ו ו י ד ע ר ש פּ ר ו ך צווישען דעם אַסימילאַציאָנס־אידעאַל און דער ריין נאַציאָנאַלער, ווען אַפילו אַנטי־נאַציאָנאַליסטישער פּראַק־טיק, ווערען קלאָר אפילו פאַר דעם פערביסענסטען אַסימילאַטאָר, און אויב זיינע אויגען זענען נאָך פערקלעפּט מיט דעם אַלטען אַסי־מילאַטאָרישען פּאַפּ, יענעם העלפט די בעוואוסטזיניגע פּראָגרעסיוו־נאַציאָנאַלע פּראָפּאַגאַנדאַ פון דעם בונדיסט, דעם פּועל־ציון, דעם גלות־נאַציאָנאַליסט אויפרייסען זיינע אויגען — און די אַסימילאַ־טאָרישע אידעאָלאָגיע באַנקראָטירט אויך אין דער טעאָריע.

אזוי אָדער אזוי, — אָבער דער צוזאָג פון דער אַסימילאַציע, אַז ז י וועט אויפהויבען דעם קולטור־מעמד פון די מאַסען, מוז בלייבען אומדערפולט. דער „וועקסעל", וואָס זי האָט אין דעם פּרט ארויסגעגעבען, מוז ווערען „פּראָטעסטירט". טריאומפירט די אַסימילאַציע אין דער ווירקליכקייט, יעמאָלט שטאַרבט אָב דאָס קולטורעלע לעבען פון די אידישע מאַסען, נעהמט זי זיך אָבער באמת פאַר הויבען דעם קולטור־צושטאַנד פון דעם פאָלק, יעמאָלט קאָן זי ניט פערטרייבען די גייסטער, וועלכע זי מוז ארויסרופען, זי ווערט אליין איינגעשלונגען פון דער געבוירענער קולטור, עס געהט איהר

אַרוים איהר כשר'ע נשמה און זי ווערט מגולגל אין א פראָגרעסיווען נאַציאָנאַליזם.

דער לעצטער פאַל איז געווים דער פרעהליכסטער רעזולטאַט פון דער אסימילאַציעס באַנקראָט. דערפאַר איז אין דעם דריטען צוזאָג איהרען, אין דעם פּרט פון אויסלייטערן די אידישע נשמה, וואָס איז אַזוי פערשטויבט געוואָרען אין דעם חושכ'דיגען גלות־לעבען, — דער רעזולטאַט פון איהר באַנקראָט שוין גאָר ניט קיין געהויבענער און ניט קיין פרעהליכער.

מיר ריהרען דאָ אָן אַן אייטערנדע וואונד אין דעם לעבען פון דעם אידישען פאָלק. מיר האָבען דאָ אין זין יענעם מ ה ו ת מ ע נ ש, וואָס די פּאַקטישע אסימילאַציע אָדער דאָס שטרעבען צו איהר האָט בעשאַפען.

געווים מוזען מיר קודם כל מודה זיין, אַז איינצעלנע אסימי־לירטע אידען האָבען בעוויזען פאַר דער וועלט מוסטערן פון מענשען, פאַר וועלכע עס ווילט זיך בויגען די קניע. איך מיין דאָ, דער עיקר, יענע אמת'ע העלדען, וועלכע דאָס אידישע פאָלק האָט ארויס־געשטעלט אין דעם רעוואָלוציאָנערען קאַמף, דער סאָציאַליסטישער טהעאָריע און אין דער בעשאַפערישער ארבייט אויף אַלע פעלדער פון דער מענשליכער פּראָגרעסיווער קולטור. מיט אַזא מהות מענש האָבען מיר זיך ניט וואָס צו שעהמען, אדרבה, עס איז דאָ, באמת, מיט וואָס צו זיין שטאָלץ. איך מוז אויך צוגעבען, אַז די שפּעטער־דיגע דורות פון דער אסימילירטער אינטעליגענץ האָבען ארויסגע־בראַכט ניט ווייניג גאַנץ נאָרמאַלע מענשען, מיט וועלכע מיר האָבען פון דעם פּסיכאָלאָגישען שטאַנדפּונקט א רעכט דורכאויס צופרידען צו זיין.

אָבער לאָמיר זיך ניט לאָזען פערבלענדען די אויגען מיט יענע איינצעל־פעלען. קוקט זיך בעסער צו צו די גרויסע מחנות פון יענע קריעכער און זיך־דורכשטופּערס, וואָס פילען אָן די לעהר־אנשטאַל־טען, די פּרעסע, דאָס טהעאַטער און דאָס פרעמדע געזעלשאַפטליכע לעבען; צו יענע זיך אסימילירענדע אָדער זיך נאָר וואָס אסימי־לירטע, פאַר וועמען די פרעמדע קולטור איז ניט א פעלד פאַר אידעלע טהעטיגקייט צוליעב דער מענשליכער ענטוויקלונג, נאָר א קאַמף־פּלאַץ פאַר אן עגאָאיסטישער קאַריערע, א געיעג־פעלד נאָך געלד,

מאַכט, אַ קלינגענדען נאָמען, אַ בכבוד'ען אָרט צווישען די רייכע, זאַטע, מעכטיגע פון דעם פרעמדען פאָלק. וואו אין דער גאַנצער וועלט וועט איהר געפינען נאָך מעהר „ה י נ ט י ש ע פ ע ל״, איידער גראָד ביי דער חברה סטודענטען, אַדוואָקאַטען, דאָקטוירים, ליטעראַטען, קינסטלער און רייכע „נעגאָציאַנטען״, וועלכע די אַסימילאַציע זיצט אויס אַ דור נאָך אַ דור! ווי דאָס שטופּט זיך מיט די עלענבויגענס! ווי דאָס טרעט אומברחמנות'דיג דעם שוואַכערען! ווי דאָס קריעכט דעם אַנדערן אין די גרגרת אריין! ווי דאָס בעט זיך און חנפה'ט זיך און קויפט זיך אונטער ביי דעם שטאַרקערען! ווי דאָס לעקט די הענד און ווידעלט מיט'ן עק, אַ סך ערגער, איידער דער היינע'שער „הונט מיט הינטישע געדאַנקען!״

דאַרף איך אייך דערמאָהנען די שמד־מגפה, וואָס האָט ניט לאַנג אַזוי העפטיג געשניטען אין רוסלאַנד, די מגפה, פון וועלכער מען איז נאָך עד־היום ניט פּטור געוואָרען?

איך האָב ניט איינמאָל אַרויסגעזאָגט מיין מיינונג און איך מוז אויך דאָ אָפען און קלאָהר ערקלעהרען, אַז יעדער איינער, וואָס זאָגט זיך אָב על פי עהרליכען אינוועניגסטען גלויבען פון דעם יודאַאיזם און נעהמט אָן על פי עהרליכען אינוועניגסטען גלויבען וועלכע אמונה איהר ווילט, פערליערט קיין ברעקעל רעספּעקט ניט אין מיינע אויגען און אויב זיינע נייע געדאַנקען לאָזען איהם בלייבען טריי צו די נאַציאָנאַלע האָפנונגען פון דעם אידישען פאָלק און אויב ער ערציהט זיינע קינדער אין דיזעלביגע נאַציאָנאַלע האָפנונגען, איז ער מיר אַ טרייער ברודער גלייך מיט אַלע אַנדערע ברידער מיינע פון מיין פאָלק.

אָבער וועלכער שוטה וועט זיך לאָזען איינשמועסען, אַז צווישען די פיעלע טויזענטער גע'שמד'טע פון די לעצטע יאָהרען אין רוסלאַנד וועט זיך געפינען, לאָז זיין, איין פּראָצענט פון אמת־גלויביגע קריסטען!

און ווייסט איהר, וואָס איך וועל אייך זאָגען? איך גלויב גאַנץ זיכער, אַז אויב אפילו צווישען דער אידישער יוגענד וואָלטען זיך איצטער געקאָנט געפינען מענשען, וועמעס רעליגיעזער גלויבען האָט אינוועניג אין הארצען בעקומען אַ קריסטליכע פאָרם, וואָלטען

קיין איינער פון זיי, דוקא אויס טרייהייט צו זייער אמת קריסטליכען גלויבען, גראַד איצט ניט געקאָנט ארויסטרעטען פון יודענטהום, ניט געטאָרט אַריבער צום שמד, מחמת דעם פשוט'ען טעם, ווייל דאָס וואָלט געהייס'ן ווי מען האָט דאָס שוין לאַנג געזאָגט, פערלאָזען דעם לאַגער פון די פערפאָלגטע און אַריבער אין דעם לאַגער פון די פערפאָלגענדע, פערלאָזען די דולדער און אנטלויפען צו די פּיינגיער, — אַ חטא, וואָס קיין אמת'ער תלמיד פון ישו דעם נוצרי וואָלט זיך קיין מאָל ניט געקאָנט מוחל זיין.

ניין! איך קאָן מיר ניט פאָרשטעלען, אַז אפילו א י י נ ע ר פון די טויזענטער גע'שמד'טע זאָל האָבען אָנגענומען דעם פרעמדען גלויבען מיט'ן גאַנצען הארצען. דאָס זענען געווען און דאָס זענען גאַנץ פּשוט'ע הינטישע נאַטורען, וואָס ווענען אייך טאַטע-מאַמען פערקויפען, די אייגענע נשמה אויסשפּייען, אבי צו־צושלאָגען זיך צו דעם טאָפּ לינזען, צו וועלכען זייער נשמה רייסט זיך מיט אַזאַ האַסטיגען אימפּעט; דאָס זענען פּשוט'ע צ י ג י י נ ע ר, וואָס האַלטען, ווי יעדער ציגיינער, אַז יענע רעליגיע איז די בעסערע, פאַר וועלכע מען גיט מעהר חזיר־שמאַלץ.

ווער האָט אָבער ארויסגעבראַכט די דאָזיגע חזיר־שמאַלץ־נאַטורען, אויב ניט די אַסימילאַציע? אויב ניט דער ברען פאַנאַנדערצוריען אַלע ווענד, וואָס טיילען אָב דעם אידען פון דעם ניט־אידען, וואָס גיכער צו־צופּאַסען זיך צו דער פרעמדער סביבה אַזוי, אַז זי זאָל גאָר ניט בעמערקען, אַז אין איהר דרינגט אריין עפּעס פרעמדעס און צולעגט זיך אין דער לענג און אין דער ברייט ווי אין דעם פאָטערס וויינגאָרטען?

אָט דאָס וועלען וואָס גיכער ווערען „אויס איד", וואָס גיכער ווערען אין אַלץ גלייך צו דעם פרעמדען מוז זיין פערבונדען מיט דעם שטרעבען וואָס טיעפער צו בעהאַלטען דאָס אייגענע, צו פערלייקענען עס, צו פערלייגענען עס פאַר זיך אַליין אָדער לכל הפּחות פאַר דעם פרעמדען. אויף אָט דעם אינוועניגסטען שקר, אויף דעם חוצפּה'דיגען ליגען אַז „איך בין ניט איך, נאָר דו" איז אויפגעבויט די גאַנצע טהעאָריע און די גאַנצע פּראַקטיקע פון דער אַסימילאַציע. און ווי יעדער ליגען, וואָס גנב'עט זיך אריין אין דער נשמה, האָט אויך דער שקר פון דער אַסימיליאַציע געמוזט, ווי אַ וואָרעם, אויס־

עסען אין איהר דאָס געפיהל פון געזונטע מענשליכע חשיבות, פון דעם אייגענעם ווערטה.

קאָנען מיר באמת שטארק פעראיבעל האָבען אויף דער אַנ־טיסעמיטישער כאראקטעריסטיק, וועלכע מיר געפינען ביי א סך עהרליכע שונאים אונזערע (מיר האָבען גאַנץ געוויס אויך עהרליכע שונאים), וואָס מאָלט אונז דעם אידענס נשמה, בעדעקט אין גאַנצען מיט אייטערנדיגע וואונדען? זיי האָבען פאָרמולירט דאָס, וואָס זיי האָבען אָנגעטראָפען אין זייער לעבען, און אין זייער לעבען האָ־בען זיי געזעהן דעם רעליגיעזען משומד אָדער דעם קולטור־משומד, די צופוילטע נשמה מיט איהר „הלעיטני“ נאָך דעם מאטעריעלען און געזעלשאפטליכען ערפאָלג, מיר איהר קריעכען אין שטויב פאר דעם שטארקען און דער אויפגעבלאָזענער גדלות פאר דעם שוואכען.

אמת, די דאָזיגע צופוילטקייט בעמערקט זיך נאָר אין דעם ערשטען אָדער העכסטענס אין דעם צווייטען דור פון די אסימי־לירטע אידען. די דורות, וואָס ווערען אויפגעזיאָהרט אין דער שוין אסימילירטען אידישער סביבה, וואקסען אוים מיט א סך א נאָרמא־לערער און חשוב'ערער פסיכיק. דער אינוועניגסטער סוביעקטיווער שקר איז אין זיי פערשוואונדען. זיי פיהלען זיך באמת ווי רוסען, פוילען, דייטשען, פראנצויזען. אָבער דער א ב י ע ק ט י ו ו ע ר שקר פון דער אסימילאציע בלייבט אויך דאָ. די ארומיגע וועלט גיט זיי פריהער אָדער שפעטער צו פיהלען, אז זיי לעבען אין א גרויסען טעות. אויף יעדען שריט און טריט בעווייזט זי זיי, אז „דו ביסט דו און ניט איך“, און אין דער אויסגעגליכטער, נאָרמא־לער מענשליכער נשמה פון די שפעטערע אסימילירטע דורות, דער־הויפט ביי די איידעלסטע עקזעמפליארען פון זיי, וואקסט אוים די ט ר א ג ע ד י ע פון דעם אסימילירטען אידען, וואָס איז מיט זיין גאנצען הארצען צונויפגעוואקסען מיט דעם פרעמדען פאָלק און דער פרעמדער קולטור און ביי וועמען דאָס לעבען רויבט מיט אמאָל אוועק אלץ, וואָס איז איהם אזוי ליעב און אזוי טהייער, — די טרא־געדיע פון דעם בן־מלך, וואָס דערוויסט זיך אין איין שיקזאל־שווערען פריה־מאָרגען, אז ער איז א „פערביטענער“, וועמען מען האָט על פי טעות אויפגעזיאָהרט ווי א פרינץ...

ווי עקעלהאפט און קאָמיש עס איז — ביי דאָס רוב זיך אסי־

מילירענדע — דער פאָרם פון דער אַסימילאַציע אין דעם ערשטען דור, אַזוי ערנסט און טיעף טראַגיש איז דער בראָך אין דער נשמה פון דעם אונשולדיג אַסימילירטען, בעת עס עפענען זיך איהם אויף די אויגען אויף זיין ווירקליכער נאַציאָנאַלער לאַגע און אויף דער ראָליע, וועלכע ער שפּיעלט אין דעם פרעמדען לעבען. שוואַכערע נאַטורען געהען ארויס געבראָכען פון'יענעם טראַגישען קאָנפליקט אין דער נשמה. זיי ווערען היסטעריש, אָהן אַ ברעקעל אינהאַלט אין לעבען. באַלד שפּיעלען זיי חוצפּה'דיג דעם אויף צו־להכעיס פויל, דעם אויף צו־להכעיס דייטש ; באַלד ווידער ווערען זיי נער־ווען אויף צו־להכעיס אידען, וואָס דערעסען יעדען איינעם מיט זייער שטענדיגען קליינליכען אידישען ראַסען־שטאָלץ. דאָס רוב בלאָנ־קעט זיך אום ווי שאָטענס מיט צונויפגעפּרעסטע ליפּען, מיט אַן אייביגער וואונד, בעהאַלטען טיעף אין דער ברוסט, און נאָר ווייניגע, די שטאַרקערע, די מוטיגע געהען ארויס בשלום פון יענער טראַ־געדיע, ווען זיי געפינען ווידער דעם וועג צו זייער פאָלק, ווען זיי פערבינדען ווידער זייער לעבען מיט דעם גאַנצען היסטאָרישען גורל פון זייער אומה. ערשט יעמאָלט הויבט ווידער אָן אָטהעמען פריי זייער ברוסט, גלייכט זיך אויס זייער רוקען, און די נשמה געפינט איהר יסוד און איהר רוהיגען האַלט.

אַזוי האַלט דאָס די אַסימילאַציע אויף דעם דריטען צוזאָג איהרען — אויסגלייכען די פּסיכיק פון דעם אין גלות פערהוויקערטען אידען. אין איהר אָנהויב בעדעקט זי די נשמה מיט ביילען און אייטערנדע קרעץ, אין איהר מיטען פערוויקעלט זי די אויסגעהיילטע נשמה אין אַ טראַגישען קאָנפליקט מיט זיך גופא און דער וועלט און אין דעם סוף, ווען די נשמה קומט ווידער אַ געלייטערטע צו זיך, איז שוין יעמאָלט — אַ סוף צו דער אַסימילאַציע...

באַנקראָט אין דעם פּונקט פון אַנטיסעמיטיזם ; באַנקראָט אין דעם פּונקט פון קולטורעלע ענטוויקלונג; באַנקראָט אין דעם פּונקט פון בעשאַפען אַ בעסערען מהות מענש, — אָט דאָס איז דער סך־הכל פון דער אַסימילאַציע.

איך וויל בשום אופן ניט לייקענען, אַז דער אַסימילאַציאָנס־פּעריאָד פון דער אידישער געשיכטע האָט אונז פיעל גוטעס גע־בראַכט. עס איז בכלל ניטאָ קיין פּעריאָדען אין אַ געשיכטע פון אַ

פאָלק, וואָס זאָלען זיין „כולו חייב“, לויטער פינסטערניס און צער. אָבשעצען דאָס גוטס, וואָס די אַסימילאַציע האָט געבראַכט דעם אי־דישען פאָלק, — דאָס דאַרף געמאַכט ווערען אין אַ בעזונדערער היסטאָרישער אויספאָרשונג. דאָ אָבער האָבער מיר נאָר צו פער־שטעהן, פאַר וואָס די אידעאַלען פון דער אַסימיליאַציע האָבען געמוזט פערבלאַסט ווערען אויף אונזער גייסטיגען הימעל, און פאַרוואָס עס האָט זיך געמוזט אָנהויבען אַ נייער פעריאָד אין דער געשיכטע פון דעם אידישען פאָלק, וואָס טרעט קודם כל ארויס אין אַ העפטיגען קאַמף אַנטקעגען דער אַסימילאַטאָרישער צייט...

איך האָף, אַז אפילו דאָס ווייניגע, וואָס איך האָב אָנגעריהרט וועגען דעם ענין פון אַנטיסעמיטיזם, פאָלקס־קולטור און אידישע פסיכיק, מוז מאַכען קלאָר יעדען איינעם, פאַר וואָס מיר לויפען צוריק פון יענעם וועג, אויף וועלכען מיר האָבען געגלויבט צו דער־גרייכען די העכסטע אידעאַלען פון דער מענשליכער ענטוויקלונג און פאַר וואָס מיר שטויסען זיך צונויף מיט דעם אַסימיליאַטאָר ברוסט אַנטקעגען ברוסט. אָבער ניט פון די פּראָגרעסיווע אַלגע־מיין־מענשליכע אידעאַלען אַנטלויפען מיר און ניט צוריק אין די אַלטע הייהל אַריין ווילען מיר אַריינשטויסען די, וואָס זענען נאָר וואָס אַנטלאָפען פון דאָרטען. מיר זוכען אַן א י י ג ע נ ע ם ו ו ע ג פאַר דער פּראָגרעסיווער ענטוויקלונג פון דעם אידישען פאָלק, פאַר דער פערווירקליכונג פון אויפקלעהרונג און סאָציאַליסטישע גערעכטיגקייט אין אַלע ווינקעלעך פון זיין לעבען, — אַן א י י ג ע נ ע ם וועג, ווייל דער אַלטער וועג פון אַסימילאַציע, אויף וועלכען מיר האָבען פריהער געזוכט דעם אי־דעאַל, האָט אונז דערפיהרט ביז צו אַ תהום, וואו עס לויערט די גלות־שלאַנג מיט איהרע דריי קעפּ: דעם פערשאַרפטען אַנטי־סעמיטיזם, די פערהויקערטע אידישע קולטור, די צוקראָכענע אָדער צובראָכענע אידישע נשמה.

און אויף דעם נייעם אייגענעם וועג פון קאַמף אַנטקעגען אַסי־מילאַציע, פון שאַפען אַ פּראָגרעסיווע אַלגעמיין־מענשליכע קולטור אין אַן אייגענער אידישער פאָרם רופען מיר אַלעמען, וועמען עס איז ענג אין דער אַלטער הייהל...

דער נייער וועג איז נאָך ניט אינגאַנצען אויסגעטרעטען. עס

געהען נאָך אָן סכסוכים וועגען דעם, וואוהין ער וועט סוף־כל־סוף פיהרען: צו אַן אייגענער פּראָגרעסיווער קולטור אין די גלות־לענדער? צו אַן אייגענער היים ערגעץ־וואו אין דעם וועלטען־רוים? צו דער וויעדערגעבורט פון אונזער אַלטער היים אין ארץ־ישראל? צו דער פערווירקליכונג פון אַלע דריי מעגליכקייטען? עס געהען נאָך אָן די אַלטע צוועהטיגטע און פערפּלאָנטערטע סכסוכים, אָבער פון זיי, פון אַלעמען לייכט שוין ארוים, ווי א זון, דער קלאָרער אמת:

דער ערשטער בעדינג צו שטעלען זיך אויף דעם נייעם וועג, איז פערלאָזען דעם אַלטען. דער קאַמף אַנטקעגען דער אסימילאַציע אין טהעאָריע און פּראַקטיק, אנטקעגען אַלע איהרע אָפענע און בע־האַלטענע פאָרמען, אין וועלכע זי טרעט ארוים אָדער גנב'עט זיך אריין אין אונזער לעבען, איז דער ערשטער בעדינג פאַר אונזער קאַמף פאַר דער וויעדערבעלעבונג פון דעם אידישען פאָלק, פאַר דער פערענטפערונג פון דער אייביגער אָנגעוועהטיגטער אידישער פראגע. מיר מוזען וויעדער ווערען סאָלידאריש מיט דעם געשיכט־ליכען גורל פון אונזער פאָלק; וויעדער אָנהויבען שפּינען דעם פאָדים פון זיין נאַציאָנאַלער ענטוויקלונג; פערזיכערען איהם א רוהיגען, נאָרמאַלען, פּראָגרעסיווען לעבען אויף אייגענע אידיש־נאַ־ציאָנאַלע יסודות; ארבייטען פאַר זיין אריינטרעטען אין דער משפחה פון דער פּראָגרעסיווער מענשהייט, ווי א גלייכבערעכטיג־טער ברודער צווישען ברידער; פאַר זיין וווייטערדיגער נאַציאָ־נאַלער ענטוויקלונג אין מענשליכער ווערדע און חשיבות.

(ערשיענען אין א בעזונדער בראָשור, ארויסגעגעבען פון דעם פועלי־ציון פערלאַג: „נייע וועלט", וויען, 1914.)

די ענטוויקלונג פון דעם נאַציאָנאַל־בעוואוסטזיין

דער נאַציאָנאַליזם, — דער בעוואוסטזיין פון אַן אייגענעם נאַציאָנאַלען „זעלבסט", די ליעבע צו דעם אייגענעם פאָלק און די איבערגעבענקייט צו זיינע אינטערעסען, — איז אַזוי אַלט, ווי די עקזיסטענץ פון איינצעלנע, פערשיידענע פעלקער, און וועט דויערן אַזוי לאַנג, ווי לאַנג עס וועלען נאָך זיין פעלקער אויף דער וועלט, ד. ה. אַזוי לאַנג, ווי עס וועט זיין אַ קולטור־שאַפענדע מענשהייט.

אָבער ווי אייביג דער נאַציאָנאַליזם זאָל ניט זיין פאַר דער מענשהייט, האָט זיך זיין מהות געביטען פון עפּאָכע צו עפּאָכע. גראַד אין דער איצטיגער צייט לעבט ער איבער איינע פון זיינע מערקווירדיגסטע מעטאַמאָרפאָזען. עס ווערט געבוירען אַ נ י י ע ר נ אַ צ י אָ נ אַ ל י ז ם, פון וועלכען די אַלטע וועלט האָט קיין בע־גריף ניט געהאַט, און וואָס וועט אין דעם משך פון די קומענדע דורות ווערען דער הערשענדער אומעטום.

פעלקער זיינען לעבעדיגע אָרגאַניזמען, און בעשרייבען אַלע סימנים, לויט וועלכע איין פאָלק קאָן זיך אָבשיידען פון אַן אַנדער פאָלק, איז אַקוראַט אַזוי אונמעגליך ווי אויסצורעכענען אַלע אייגענ־שאַפטען, דורך וועלכע איין לעבעדיגער מענש איז פערשיידען פון אַן אַנדער לעבעדיגען מענשען.

אָט האָט איהר צוויי ברידער, אַזוי ענליך איינער צו דעם אַנדערען, ווי אַ צווילינג, און פונדעסטוועגען זענען זיי צוויי אָרגאַ־ניזמען און ניט איינער. קוקט איהר זיך גענויער צו, וועט איהר געוויס געפינען אַ וואָסער'ן עס איז חילוק צווישען זיי, לאָז זיין אין דער אַרט, ווי זיי פערקעמען די האָר, אָדער ווי זיי געהען אַרום נאָך יונגע דאַמען. אָבער ניט אָט דער חילוק מאַכט זיי פאַר פער־שיידענע אינדיווידוען. זיי זענען סאַי ווי סאַי בעזונדערע אָרגאַ־ניזמען, מיט אַ חילוק אָדער אָהן אַ חילוק.

נעווים, טאָר מען די אַנאַלאָגיע צווישען פעלקער און לעבע־

דיגע אָרגאַניזמען ניט טרייבען צו ווייט. אָבער אין איין פונקט שטימען זיי אודאי איין: ווי עהנליך צוויי פעלקער זאָלען ניט זיין איינער צו דעם אַנדערען, האָבען זיי יעדערער אַ בעזונדערען נאַ־ציאָנאַלען זעלבסט־בעוואוסטזיין: אַז ניט וואָלטען זיי קיין צוויי פלקער ניט געווען.

אָט דער נאַציאָנאַלער זעלבסט־בעוואוסטזיין קאָנצענטרירט זיך צו פערשיידענע צייטען און אונטער פערשיידענע אומשטענ־דען ארום פערשיידענע ג ר ו נ ד־פּ ר י נ צ י פּ ע ן. דער בעשטימ־טער גרונד־פּרינציפּ ווערט אַזוי צו זאָגען דער ט ר ע ג ע ר פון דעם נאַציאָנאַלען זעלבסט־בעוואוסטזיין. ער איז דער מיטעל־פונקט פון דעם נאַציאָנאַלען לעבען, דער „קדשי־קדשים“ פון דעם פאָלק, וואָס שיידט איהם אָב פון אַלע אַנדערע פעלקער און רופט ארויס צו זיך דעם ענטהוזיאַזם און איבערגעבענקייט פון אַלע פאָלקס־קינדער.

נאָר אין דער גרייז־גראָהער צייט איז אָט דער גרונד־פּרינציפּ פון דעם נאַציאָנאַלען זעלבסט־בעוואוסטזיין געלעגען אין דעם ר ע־ל י ג י ע ז ע ן ג ל ו י ב ע ן. פעלקער וואָלטען אויך יעמאָלט גע־ווען פערשיידענע פעלקער, אין וואָס זיי זאָלען ניט האָבען געגלויבט, אפילו ווען זיי וואָלטען אַלע געהאַט איין און דיזעלביגע אמונה.

אָבער, לויט די קולטורעלע אומשטענדען פון יענער גרייז־גראָהער עפּאָכע, האָט יעדעס פאָלק געהאַט ז י י ן גלויבען, זיין גאָט אָדער זיין קרייז פון געטער, זיין קולט, זיין אַרט צו דיענען גאָט, און אין דעם גלויבען זיינעם האָט ער געזעהען דעם בולט'סטען ס י מ ן פון זיין פאָלק, אַן „אייביגען“ סימן וואָס טיילט איהם אָב פון אַלע אַנדערע פעלקער.

פאָלק און גאָט איז געווען כמעט איין־און־דיזעלביגע זאַך. „דיין פאָלק איז מיין פאָלק, דיין גאָט איז מיין גאָט“, זאָגט רות צו נעמי, ווען זי געהט זיך „אַסימילירען“ מיט דעם אידישען פאָלק. די שפּראַך האָט אין יענער צייט נאָך ניט געשפּיעלט קיין ראָליע פון אַ „נאַציאָנען־בילדענדען פאַקטאָר“. מואב, עמון, צור, צידון און ישראל — אָט די אַלע פ ע ל ק ע ר, וואָס האָבען געפיהרט אַזאַ האַרטנעקיגען נ אַ צ י אָ נ אַ ל ע ן קאַמף צווישען זיך,

האָבען גערעדט אויף איין און דעמזעלביגען לשון, די העברעאישע שפּראַך, די „שפת העברים“, אָדער די „שפת כנען“.

זייער פערשיידענער נאציאָנאַלער זעלבסט־בעוואוסטזיין האָט זיך אויסגעדריקט אין זייערע פערשיידענע נאציאָנאַלע געטער. האָט איין פאָלק גובר געווען דעם אנדער פאָלק, האָט דאָס געהייסען, אז איין גאָט האָט גובר געווען דעם אנדער גאָט. „אויך מיט די געטער זייערע וועל איך זיך אָברעכענען“, זאָגט דער אידישער גאָט צו זיין פאָלק, ווען ער זאָגט איהם צו, מנצח צו זיין זיינע שונאים.

די קאָנצענטרירונג פון דעם נאציאָנאַלען זעלבסט־בעוואוסטזיין ארום דער אייגענער רעליגיע איז שוין ארויסגעוואקסען אין א צייט, ווען די פעלקער האָבען נאָך ניט געוואוסט פון אייגענע לענדער און האָבען ארומגעוואנדערט, ווי יענער אָדער פיה־פיטער. דער גאָט איז נאָך ניט געווען צוגעבונדען צו א וועלכען עס איז אָרט. ער האָט געלעבט אין דער מיט פון א פאָלק, וואָס האָט איהם ארומגעפיהרט מיט זיך, וואוהין עס פלעגט געהן.

שפּעטער, ווען די פעלקער זענען געוואָרען זיצהאַפט, איז, א דאנק דער רעליגיע גופא, אויסגעוואקסען א נייער גרונד־פּרינציפּ, ארום וועלכען עס האָט זיך גענומען קאָנצענטרירען דער נאציאָנאַלער זעלבסט־בעוואוסטזיין: דער פּרינציפּ פון דעם אייגענעם לאנד.

מיט דעם איבערגאנג פון א וואנדער־צושטאנד אין א זעצהאפטען, זענען די פאָלקס־געטער צונויפגעוואקסען מיט די אָרטס־געטער. דער גאָט פון דעם בוים, אָדער דעם בארג, אָדער דעם טייך איז אויך געוואָרען דער גאָט פון דעם פאָלק, וואָס האָט זיך בעזעצט לעבען זיי. צוריק איז דער גאָט פון דעם פאָלק געוואָרען דער אויבערהאר פון דעם לאנד, וואָס דאָס פאָלק האָט איינגענומען. עס וואקסען איצטער צונויף די בעגריפען „גאָט“ און „לאנד“, ווי פריהער זענען געווען (און א לאנגע צייט געבליבען) צונויפגעוואקסען די בעגריפען „גאָט“ און „פאָלק“.

דאָס לאנד ווערט בעטראכט, ווי א מתנה פון דעם גאָט. אין דער לאָגיק פון יענער צייט איז געלעגען דער געדאנק, אז פעלקער האָבען ניט דערפאר פערשיידענע געטער, ווייל זיי לעבען אין פער־

שיידענע לענדער, נאָר דערפאַר האָבען זיי פערשיידענע לענדער, ווייל זיי בעלאַנגען צו פערשיידענע געטער.

אַם קלאָרסטען האָט דעם געדאַנק אַרויסגעזאָגט דער אידישער שופט יפתח אין זיין שליחות צו דעם מלך פון די בני־עמון (דאַרף זיין: מואב), וואָס האָט געוואָלט ציעהען אין קריעג אַנטקעגען די בני־ישראל. „וואָס דיך האָט געמאַכט אַרבען כמוש, דיין גאָט, דאָס זאָלסט ד ו אַרבען, און אַלץ, וואָס אונז האָט געמאַכט אַרבען יאַהוועה, אונזער גאָט, דאָס וועלען מיר אַרבען“.

די צונויפשמעלצונג פון גאָט און לאַנד אין דעם נאַציאָנאַלען זעלבסט־בעוואוסטזיין איז צו אַ צייט געוואָרען אַזוי שטאַרק, אַז מען האָט גאַנץ זיכער געמאָגט זאָגען: אין וועמעס לאַנד איך לעב, צו יענעמס גאָט איך דיען. דוד בעקלאָגט זיך פאַר שאול׳ן, פאַר וואָס מען פערטרייבט איהם פון דער אייגענער היים, „פון יאַהווע׳ס אַרב“ (נחלת ד׳) און מען צווינגט איהם „צו דיענען פרעמדע געטער“ (לאמר לך עבד אלהים אחרים).

די ליעבע צו דעם אייגענעם לאַנד איז נאָך ניט געשטאַנען אין דעם צענטער פון דעם נאַציאָנאַלען זעלבסט־בעוואוסטזיין. זי איז געווען אַ צוריקגעשטראַהלטער געפיהל פון דער ליעבע צו דעם אייגענעם גאָט, ווי אויך די ליעבע צו דעם אייגענעם גאָט איז אין תוך אַריין ניט געווען קיין אַנדער זאַך, ווי נאָר אַ צוריקשטראַהלונג פון דער ליעבע צו דעם אייגענעם נאַציאָנאַלען זעלבסט.

אָבער ביסלעכווייז האָט זיך דער נאַציאָנאַלער בעוואוסטזיין גענומען בעפרייען פון דעם רעליגיעזען עלעמענט און וואָס וועניגער ער האָט זיך געקאָנט צונויפבינדען מיט דעם „אייגענעם גאָט“, — אַלץ מעהר האָט ער זיך געמוזט צונויפגיסען מיט דעם אייגענעם לאַנד.

די ענטוויקלונג פון דעם מענשליכען געדאַנק איז אַריבערגע־וואַקסען די פאַזע פון נאַציאָנאַלע רעליגיעס. אין דער וועלט פון דער גריכיש־רוימישער ציוויליזאַציע, פון וועלכער עס שטאַמט אָב אונזער מאָדערנע קולטור, רייסט זיך אַריין די אוניוווערסאַל־מענש־ליכע אמונה, וואָס איז אויסגעאַרבייט געוואָרען פון אונזערע אי־דישע נביאים און וואָס איז, ביי די תלמידים פון ישו דעם נוצרי,

אין גאנצען אָבגערייניגט געוואָרען פון א וועלכען עס איז נאַציאָנאַ־
לען עלעמענט.

דאָס קריסטענטום, ווי די צוויי אַנדערע אוניווערסאַלע רעלי־
גיעס, דער מאָהאמעדאַניזם און דער בודהיזם, האָבען געמאכט אומ־
מעגליך, אז דער נאַציאָנאַלער זעלבסט־בעוואוסטזיין פון די פעלקער
זאָל זיך איינשליסען אין דער נאַציאָנאַלער רעליגיע.

כמעט אַלע פעלקער האָבען זיך, א דאַנק דער מאכט פון דעם
געדאַנק (מיט דער הילף פון דעם שווערד) געמוזט אָבזאָגען פון
זייערע נאַציאָנאַלע געטער און אמונות. זיי האָבען שוין ניט גע־
קאָנט זאָגען: „אונזער פאָלק, — דאָס איז אונזער גאָט, דאָס איז
אונזער גלויבען“, ווייל זיי אַלע האָבען געבויגען זייערע קעפ פאַר
דעם וועלט־גאָט, וואָס איז איינער פאַר אַלע פעלקער. און ווען
אפילו יעדעס פאָלק האָט די אוניווערסאַלע רעליגיע איבערגעארבייט
אויף זיין אייגענעם שטייגער, אריינגעגאָסען אין איהר זיין אייגענעם
נאַציאָנאַלען כאַראַקטער, האָט איהר אַלגעמיין־מענשליכער כאַראַק־
טער פאָרט ניט געקאָנט דערלאָזען, אז זי זאָל ווערן דער צענטר
פון דעם נאַציאָנאַלען זעלבסט־בעוואוסטזיין, און דער נאַציאָנאַליזם
הויבט זיך אָן מיט נאָך א גרעסערער מאכט איינצושליסען אין דער
ליעבע צו דעם אייגענעם לאַנד.

„מיין פאָלק, — דאָס איז מיין לאַנד!“ ווערט דער אינווע־
ניגסטער לאָזונג פון דעם נאַציאָנאַל־געפיהל. דער רעליגיעזער
פעריאָד פון דעם נאַציאָנאַל־בעוואוסטזיין געהט איבער אין א
פ א ט ר י אָ ט י ש ע ן, וואָס איז נאָך דער הערשענדער עד היום.

אָבער שוין וואקסט ארויס אין דעם בעוואוסטזיין פון די פראָג־
רעסיווע פעלקער א נייער פרינציפ, וואָס שטופּט אָב אָן א זייט
דעם פאַטריאָטישען, ווי די פאטערלאַנדס־ליעבע האָט פערביעטען
מיט זיך די ליעבע צו דעם אייגענעם נאַציאָנאַלען גאָט.

1טען אויגוסט, 1915.

אַלטער און נייער נאַציאָנאַליזם

אין דער אַלטער גרייז־גראָהער צייט, האָבען מיר געזאָגט, איז דער נאַציאָנאַליזם געווען אַ רעליגיעזער. „מיין פאָלק, — דאָס איז מיין גלויבען"; אַזוי האָט מען געקאָנט פאָרמולירען דעם תוך פון דעם נאַציאָנאַלען בעוואוסטזיין.

די רעליגיע איז געווען דער סימן, וואָס האָב אָבגעטיילט איין פאָלק פון דעם אַנדערען; די רעליגיע איז געווען דער צעמענט, וואָס האָט פערבונדען אַלע קינדער צו איין פאָלק; זי איז געווען דער הייליגער אוצר, וועלכען יעדערער האָט געטראָגען אין זיין ברוסט, פאַר וועלכען מען האָט זיך מוסר נפש געווען, וועלכען מען האָט בעדאַרפט אָבהיטען פון פערשווינדען און איבערגעבען בירושה צו די קומענדע דורות.

דער רעליגיעזער גלויבען האָט אָבער געקאָנט שפּיעלען אַזאַ ראָליע אַזוי לאַנג, ווי עס זיינען געווען נאָר נאַציאָנאַלע רעליגיעס, אַזוי לאַנג ווי יעדעס פאָלק האָט געקאָנט זאָגען: „ילך איש בשם אלהיו ואנחנו בשם אלהינו נלך", „זאָל זיך יעדער געהן אין נאָמען פון זיין גאָט, מיר וועלען געהן אין דעם נאָמען פון אונזער גאָט."

די ענטוויקלונג פון דעם רעליגיעזען געדאַנק האָט אָבער גע־פיהרט דערצו, אַז „פאָלק" און „רעליגיע" האָבען נאָר אין אויס־נאַהמס־פעלען געקאָנט צונויפגעשמאָלצען ווערען אין איינעם. עס זיינען אויסגעוואַקסען אוניווערזעלע רעליגיעס, וואָס טרעטען ארויס מיט דער פרעטענזיע, אַז זיי זענען אַלגעמיין־מענשליכע אמת'ען, פון וועלכע קיין מענש טאָהר זיך ניט אָבזאָגען. די רעליגיעס האָ־בען זיך וויעדער צושפּאָלטען אין איינצעלנע סעקטען און ריכטונ־גען, מיט דיזעלביגע אוניוועסאַלע, אַלגעמיין־מענשליכע פרעטענ־זיעס.

דער רעזולטאַט האָט געמוזט זיין, אַז איין רעליגיע האָט ארומ־גענומען אַ סך פעלקער און איין פאָלק האָט אָנגענומען עטליכע רע־

ליגיעס. אַלע פעלקער, וואָס האָבען אויסגעביטען זייער פריהער־דיגען נאַציאָנאַלען גלויבען אויף אַ העכערען, אַן אוניווערסאַלען, האָבען ניט געקאָנט אין דער ניי־אָנגענומענער רעליגיע זעהען דעם סימן פון זייער נאַציאָנאַליטעט. ווי היילוג עס איז פאַר זיי ניט געווען דער נייער גלויבען, האָט ער פאָרט ניט געקאָנט ווערען אַ נ אַ צ י אָ נ אַ ל ע ר היילוגטהום; דאָס נאַציאָנאַלע זעלבסטבעוואוסטזיין האָט געמוזט אויסגעפינען אַן אַנדער פרינציפ, וואָס זאָל קאָנען בעטראַכט ווערען פאַר דעם סימבאָל פון דער נאַציע, פאַר דעם היילוגען אוצר, וועלכען דאָס פאָלק דאַרף אָבהיטען און איבערגעבען בירושה צו זיינע קינדער.

ד אָ ס א י י ג ע ן ל אַ נ ד איז געוואָרען דער צענטר פון דעם נאַציאָנאַלען בעוואוסטזיין. „מיין פאָלק, — דאָס איז מיין לאַנד, צוליעב מיין לאַנד וועל איך מיך מקריב זיין; צוליעב זיין גרויס און צוליעב זיין רוהם וועל איך לעבען און שטערבען.“ אָט דאָס איז געוואָרען דער לאָזונג פון דעם איצטיגען, פ אַ ט ר י אָ ט י ש ע ן נאַציאָנאַליזם, וואָס האָט פעראייניגט אַנהענגער פון פערשיידענע גלויבענס אין דעם געפיהל פון פאַטערלאַנדס־ליעבע.

אָבער אויך אָט דער, לפי ערך נייערער, נאַציאָנאַלער פרינציפ דערלעבט איצטער קולטור־היסטאָריש זיינע לעצטע יאָהרען. די־זעלביגע טעמים, וואָס האָבען געטריבען דעם נאַציאָנאַלען בעוואוסט־זיין צו בעפרייען זיך פון דער רעליגיע, הויבען איצט אָן צו טרייבען איהם, ער זאָל זיך בעפרייען פונ'ם פאַטריאָטיזם, ווייל אַקוראַט אַזוי גוט, ווי עס קאָנען איצטער ניט צונויפפאַלען אין איינעם „פאָלק“ און „רעליגיע“, אַזוי ווערט אַלץ שווערער, אַז עס זאָלען צונויפפאַלען אין איינעם „פאַטערלאַנד“ און „פאָלק“.

דער פאַטריאָטיזם גופא טרייבט דערצו, אַז עס זאָלען פאַנאַנ־דערגעשפּאָלטען ווערען די בעגריפען „נאַציע“ און „פאַטערלאַנד“. אין מיין ליעבע צו מיין אייגענעם לאַנד ליעגט שוין דאָס שטרעבען צו מאַכען עס גרעסער, אַרויפצוצווינגען זיין מאַכט אויף אַנדערע פעלקער און לענדער. וואָס גרעסער עס ווערט מיין „פאַטערלאַנד“, אַלץ מעהר פרעמדע פעלקער געהען אין איהם אריין, און אַלץ ווע־ניגער ווערט מיין לאַנד אַ סימן פון מיין פאָלק. ס'איז אמת, אַז פאַר דעם הערשענדען פאָלק הערט דאָס לאַנד ניט אויף צו זיין אַ סימן

פון זיין נאַציאָנאַליטעט, אפילו, ווען אין איהם וואוינען א סך אַנדערע פעלקער. דער רוס איז א רוס ווייל ער שטאַמט פון רוס־לאַנד, און צו זיין „מאַטושקאַ רוס" געהערען מאָסקווע און וואַרשאַ און טיפליס און אָדעס. אָבער דער אַרמעניער פון טיפליס קאָן שוין ניט זאָגען: איך בין אַן אַרמעניער דערפאַר, ווייל איך שטאַם פון רוסלאַנד. אויב „פאַטערלאַנד" זאָל ווערען דער מהות פון נאַ־ציאָנאַליטעט, יעמאָלט מוזען אַלע אַנדערע פעלקער פון וועלכען עס איז לאַנד פערליערען זייער נאַציאָנאַלען מהות, א חוץ, פער־שטעהט זיך, דעם הערשענדען פאָלק.

אָבער אויך דאָס הערשענדע פאָלק איז ניט אַלע מאָל אין גאַנ־צען ביי זיך אין דער היים. דייטשען וואוינען אין דייטשלאַנד, רוסלאַנד, שווייצאַריע און עסטרייך (איך רעכען דאָ ניט אַמעריקאַ, ווייל איך האַלט מיך אַלץ נאָך פאַר מיין אַלטען כלל: „אין מביאין ראיה מאַמעריקאַ"). פראַנצויזען וואוינען אין פראַנקרייך, בעלגיען און שווייצאַריע. אַלע פראַנצויזען זיינען קינדער פון איין פאָלק, אָבער זיי זיינען פאַנאַנדערגעריסען געוואָרען דורך דעם פרינציפּ פון „פאַטערלאַנד".

וואָלט זיך די מענשהייט געקאָנט אַזוי איינאָרדנען, אַז יעדעס פאָלק זאָל האָבען זיין אייגען לאַנד, און קיינער זאָל ניט וואוינען אין דער פרעמד, וואָלט יעמאָלט „נאַציאָנאַליזם" און „פאַטריאָ־טיזם" אַלע מאָל געקאָנט געהן האַנד אין האַנד. אָבער וועגען אַזאַ אוטאָפּיע קאָן מען גאָר ניט חלום'ען און עס וואָלט אויך ניט געווען קיין איבעריגס שעהנער חלום. מען קאָן ניט פאַנאַנדעררייסען די ערד אויף שטיקלעך און צוטיילען זי צווישען פערשיידענע פעלקער. מענשען האָבען א רעכט צו וואוינען, וואו זיי ווילען, וואו עס פּאַסט פאַר זיי בעסער, און זיי האָבען א רעכט אויף זייער נאַציאָנאַליטעט, וואו זיי זאָלען ניט זיין.

יע, א סך א שעהנערער חלום איז, — און אפשר גאָר ניט אין גאַנצען א חלום, — אַז מיט דעם נאַציאָנאַלען „פאַטערלאַנד" זאָל פּאַסירען דיזעלביגע זאַך, וואָס מיט דעם נאַציאָנאַלען „גאָט". פון די נאַציאָנאַלע געטער איז אויסגעוואַקסען איין גאָט פאַר אַלע פעל־קער; און פון די „פאָטערלענדער" קאָן אויסוואַקסען איין „פאָטערלאַנד" פאַר דער גאַנצער מענשהייט, — די מוטער ערד!

על־כל־פנים זיינען די איצטיגע „פּאַטערלענדער" אַ צופע־ליגע זאַך, און די גרעניצען פון אַ לאַנד קאָנען אַלץ שווערער און שווערער צונויפפאַלען מיט די גרעניצען פון אַ פאָלק.

דאָס נאַציאָנאַלע בעוואוסטזיין מוז דעריבער אויסקלייבען אַ נייעם פּרינציפּ, אַרום וועלכען ער זאָל זיך קאָנען קאָנצענטרירען, און אָט דער נייער פּרינציפּ פאַר דעם נאַציאָנאַלען זעלבסט־בע־וואוסטזיין האָט אין די זעכציגער יאָהרען פון דעם פאָריגען יאָהר־הונדערט פּראָקלאַמירט פאַר דער וועלט דער מאָדערנער אינטערנאַציאָנאַלער סאָציאַליזם.

דער סאָציאַליסטישער גרונד־פּרינציפּ פאַר דעם נאַציאָנאַלען בעוואוסטזיין איז — די שפּראַך און די קולטור־אוצרות, וואָס ווערען געזאַמעלט און געשאַפען אין דער שפּראַך.

אין די פּרינציפּען דערקלערונגען, וואָס דער ערשטער „אינ־טערנאַציאָנאַל" האָט אַרויסגעלאָזען, געפינען מיר אויך אַזאַ דער־קלעהרונג.

„עס דאַרפען ניט זיין קיין אַנדערע נאַטירליכע גרעניצען, אַ חוץ די גרעניצען פון דער שפּראַך, קיין אַנדער נאַציאָנאַלע אָבגעזונ־דערטקייט אַ חוץ די, וואָס ווערט בעשאַפען דורך די פּראָדוקטען פון אַן אַלגעמיינער ליטעראַטור." („דער פאָרבאָטע", 1871, נומ. 3. פערגלייך מיין ביכעל: „דער סאָציאַליזם און די נאַציאָנאַלע פראַ־גע", ז. 16).

עס פערשטעהט זיך, אַז דער סאָציאַליזם האָט דעם נייעם נאַ־ציאָנאַלען פּרינציפּ ניט פון די פינגער אויסגעזויגען. ער איז שוין לאַנג געווען אין לעבען און אַרום איהם האָט זיך שוין לאַנג גענומען קאָנצענטרירען דאָס נאַציאָנאַלע בעוואוסטזיין פון יענע פעלקער, וואָס האָבען ניט געקאָנט בויען זייער נאַציאָנאַלע עקזיסטענץ ניט אויף דעם יסוד פון דער רעליגיע, ניט אויף דעם יסוד פון אַן איי־גענעם פרייען לאַנד.

די טשעכען, צום ביישפּיעל, האָבען שוין מיט אַ פינף־הונדערט יאָהר צוריק, אין הוס'עס צייטען, פערשטאַנען, אַז זייער נאַציאָנאַ־לער לעבען האָט ניט קיין ממשות, האָט ניט קיין הייליגטום, פאַר וועלכען יעדער איינער זאָל זיך מקריב זיין, אויב זיי זאָלען ניט אָנ־הויבען צו פערגעטערען זייער פאָלקס־שפּראַך, ווייל אויף פּאָליטישע

זעלבסטשטענדיגקייט האָבען זיי ניט געקאָנט רעכענען, און אין זייער רעליגיע האָבען זיי זיך ניט אָבגעשיידט פון אַלע אַנדערע קאַטאָליקען.

אויך די אידישע ראַדיקאַלע משכילים פון דעם סוף אַכטצעהנ־טען און דעם אָנהויב נייצעהנטען יאָהרהונדערט, וואָס זיינען פרעמד געוואָרען צו זייער רעליגיע און וואָס האָבען נאָך ווענינער, איידער ווער עס איז אַן אַנדערער, געקאָנט טראַכטען וועגען אַן אייגען לאַנד, האָבען זיך אָנגעכאַפּט אָן דעם ה ע ב ר ע א י ש, ווי אָן אַ נייעם היילינגטהום, וואָס זאָל פערבינדען אַלע קינדער פון דעם אידישען פאָלק צו איין איינהייטליכען אָרגאַניזם.

שפּראַך, — און די ליטעראַטור אין דער שפּראַך, — איז איצ־טער שוין אומעטום געוואָרען דער נאַציאָנאַלער גרונד־פּרינציפּ פאַר אַלע יענע אונטערדריקטע פעלקער, וואָס קעמפען פאַר זייער נאַ־ציאָנאַלער גלייכבערעכטיגונג אין עסטרייך, רוסלאַנד און אַלע אַנ־דערע פיעל־פעלקערליכע מדינות.

דער סאָציאַליזם האָט אויפגענומען דעם נייעם נאַציאָנאַליס־טישען פּרינציפּ, דער עיקר דערפאַר, ווייל ער איז דער איינציגער נאַציאָנאַלער פּרינציפּ, וואָס געהט ניט נאָר ניט להיפך צו די פאָר־דערונגען פון דעם אַלגעמיין־מענשליכען פּראָגרעס, נאָר וואָס איז, אדרבה, ענג אויסגעבונדען מיט דער פּראָגרעסיווער ענטוויקלונג פון אַ וועלכען עס איז פאָלק: וואָס רייכער די שפּראַך און וואָס רייכער די אוצרות, וואָס זענען אָנגעזאַמעלט אין איהר, אַלץ העכער איז די קולטור־מדרגה פון דעם פאָלק.

בוי איך מיין נאַציאָנאַליזם אויף דער רעליגיע, אָדער איבער־הויפּט אויף אַ וועלכער עס איז „נאַציאָנאַלער אידעע", יעמאָלט מוז איך אַריינלעגען אין חרם אַלע קינדער פון מיין פאָלק, וואָס קאָ־נען ניט אָננעהמען ניט יענע רעליגיע, ניט יענע „נאַציאָנאַלע אי־דעע".

בוי איך מיין נאַציאָנאַלען זעלבסטבעוואוסטזיין אויף אַ בע־שטימטען לאַנד, יעמאָלט מוז איך זיך אָבזאָגען פון יענע קינדער מיינע, וואָס פאָהרען פון איהם אַרויס, און, ווייל איך זיין קאָנסע־קווענט, טאָר איך ניט אַריינלאָזען קיין קינדער פון אַ „פרעמדען" פאָלק אין „מיין" היים.

ווערט אָבער מיין נאַציאָנאַליזם בעגרינדעט אויף מיין שפּראַך און אויף דער קולטור אין מיין שפּראַך, איז יעמאָלט בעגרעניץ איך ניט קיינעמ׳ס געדאנקען־פרייהייט און מיין נאַציאָנאַליטעט ווערט אונאבהענגיג פון דעם צופעליגען לאַנד, אין וועלכען איך וואוין.

דער נייער נאַציאָנאַליזם — דער שפּראַך־נאַציאָנאַליזם — ווערט איצטער געבויט פון אַלע פעלקער. אָבער זיין פולע הערשאַפט אין לעבען וועט אריינטרעטען ערשט יעמאָלט, ווען עס וועלען אָב־געשאַפט ווערן די „שטאַאטען“ און ווען דער בילדונגס־צושטאַנד פון די פעלקער וועט זיך אויפהויבען אויף אזא מדרגה, אז זיי וועלען אָנהויבען צו פערשטעהן, אז „שפּראַך און ליטעראַטור“ פער־דיענען צו ווערען הייליגטימער פאַר א פאָלק אין א סך א גרעסערען גראַד, איידער די רעליגיע אָדער דאס פאָטערלאַנד.

בוי איך מיין נאַציאָנאַלען זעלבסטבעוואוסטזיין אויף א בע־מען די רעליגיע מוז בלייבען א פּריוואַט־זאַך, זיין געצוואונגען איינ־צופונדעווען זייער נאַציאָנאַלע עקזיסטענץ אויף דעם יסוד פון אן א י י ג ע נ ע ם ל א נ ד מיט פּאָליטישער זעלבסטשטענדיגקייט. אין דעם לאַנד גופא אָבער וועלען זיי מוזען אָנווענדען אַלע זייערע כחות, כדי וואָס רייכער צו ענטוויקלען זייער שפּראַך און זייער ליטעראַטור און אָנפילען זייער נאַציאָנאַל־בעוואוסטזיין אָט מיט דעם נייען פּראָגרעסיווען פּרינציפּ.

4־טען אויגוסט, 1915.

דר. ח. זשיטלאָווסקי

העגרי בערגסאָן און דער נאַציאָנאַליזם

אין דער ענגלישער פּרעסע איז אָבגעדרוקט אַן אינטערעסאַנ־טער אינטערוויו פון סענאַטאָר אַלבערט בעווערידזש מיט איינינע גדולים פון פראַנקרייך וועגען דער פראַגע: פאַרוואָס פראַנקרייך פיהרט דעם קריעג. צווישען די גדולים געפינט זיך אויך דער אידי־שער פילאָסאָף העגרי בערגסאָן, וועמעס נאָמען עס איז אין דער לעצ־טער צייט געוואָרען בעריהמט איבער דער גאַנצער ציוויליזירטער וועלט.

בערגסאָן׳ס מיינונגען וועגען דעם איצטיגען קריעג זענען שוין אָפטמאָל איבערגעגעבען געוואָרען אין דער טעגליכער פּרעסע, אויך אין דער אידישער. זיי בעשטעטיגען אַן איבעריגען מאָל די כאַראַק־טעריסטישע ערשיינונג פון דעם איצטיגען קריעג: יעדער „פּאַט־ריאָט פון זיין פאַטערלאַנד" האַלט, אַז אין דעם קריעג איז שולדיג דער צד שכנגד, און אַז די מלחמה, וואָס זיין לאַנד פיהרט, איז אַ מלחמת מצוה, ווייל איהר צוועק איז — פערטיידיגען די היילינסטע אינטערעסען פון דער מענשליכער ציוויליזאַציע און קולטור. עס פערשטעהט זיך, אַז די דאָזיגע היילינע אינטערעסען זענען אוועק־געשטעלט געוואָרען אין געפאַהר דורך דער עגאָאיסטישער פּאָליטיק פון דעם געגנער.

דער עקאָנאָם בעלייכט דאָס מיט די נויטען פון דער אַלגעמיין מענשליכער אינדוסטריעלער ענטוויקלונג, דער שטאַאַטס־מאַן — מיט דער בעדערפניס פון אַ לאַנג־דויערנדען וועלט־פריעדען, דער פילאָסאָף מיט די פאָדערונגען פון די העכערע אידעאַלע גיטער, פאַר וועלכע די מענשהייט קעמפט אין איהר פּראָגרעסיווען גאַנג.

איך בין ליידער ניט בעקאַנט מיט אַלע מיינונגען פון אַלע „גדולים", וואָס זענען פערעפענטליכט געוואָרען אין דער פּרעסע וועגען דעם איצטיגען קריעג. אָבער עס וואָלט מיך ניט געוואונדערט,

ווען מען וואָלט מיר דערצעהלט, אַז צווישען די אינטערוויוואירטע בעריהמטקייטען געפינען זיך אויך אויטאָריטעטען אין דער מאַטע־מאַטיק, אָדער אין דער מוזיק, אָדער אין דער מאַסאַזש־קונסט, אָדער אין שאַך־שפּיעל, וואָס האָבען פון דעם שטאַנדפּונקט פון זייער וויסענשאַפט אָדער קונסט בעוויזען, פאַר וואָס זייער פאַטערלאַנד האָט זיך געמוזט אריין ווארפען אין קריעג און פאַר וואָס די אינטערעסען פון זייער פאַך, וואָס איז אַזוי וויכטיג פאַר דער מענשהייט, זענען אַזוי ענג צונויפגעבונדען מיט'ן נצחון פון זייער פאַטערלאַנד.

און איך וואָלט גרייליך געוואָלט בעקאַנט ווערען מיט אַזעלכע אינטערוויו'ען. וויסען וואָלט איך לכתחילה געוואוסט, אַז דער צו־נויפבונד פון זייער ליעבלינגס־פאַך מיט דעם איצטיגען קריעג וואָלט זיך ארויסגעשטעלט אַן אויסגע'מוח'טער, פון פינגער אויסגעזויגענער פּלפּול. אָבער אגב אורחא וואָלט איך מסתמא בעקאַנט געוואָרען מיט אַן אינטערעסאַנטער מיינונג פון אַ פאַך־מאַן וועגען זיין פאַך.

ווער רעדט, אַז מען האָט פאַר זיך ניט אַ מומחה אין מאַסאַזש אָדער שאַך־שפּיעל, נאָר אַ ריעז פון דער אַלץ־ארומנעהמענדער פי־לאָסאָפיע, און דערצו נאָך איינעם, וואָס טראָגט דעם נאָמען בערגסאָן, קאָן מען אודאי זיין זיכער, אַז וואָס פאַר אַ נאַר... (איך האָב שיעור ניט געזאָגט: „נארישקייטען"!), אַז וואָס פאַר אַ משונה'דיגע גע־דאַנקען ער זאָל ניט ארויסזאָגען וועגען דעם שאַדען, וואָס דייטש־לאַנד וואָלט אָנגעטאָן דער מענשהייט, ווען פראַנקרייך זאָל עס ניט האָבען געכאַפּט ביי דער האַנד, וועט ער פון דעסטוועגען אגב אורחא ענטוויקלען אַן אינטערעסאַנטע אַלגעמיינע פראַגע.

דאָס מאָל האָט בערגסאָן פערבונדען זיינע געדאַנקען וועגען דייטשלאַנד'ס אומרעכט און פראַנקרייך'ס יושר מיט דער פראַגע וועגען דעם נאַציאָנאַליטעטען־פּרינציפּ אין דער פּראָגרעסיווער ענט־וויקלונג, — אַ פראַגע, וואָס איז טעאָרעטיש נאָך עד היום אַ ברע־נענדיגע פאַר דעם שרייבער פון די שורות און פאַר אַ סך פון אונ־זערע לעזער.

מיר וועלען דעריבער, אויף וויפיעל מעגליך, ארויסלאָזען בערג־סאָן'ס בעשולדיגונגס־אַקט אַנטקעגען דייטשלאַנד און זיינע שבחים פאַר זיין ליעבען פאַטערלאַנד און ארויסנעהמען פון דעם אינטערוויו נאָר יענע שטעלען, וואָס האָבען אַ דירעקטע שייכות צו דעם נאַציאָ־

נאַלען פּראָבלעם: די מיינונג פון אַ בערגסאָן וועגען דעם ענין איז לכל הדעות ווערטה, זי זאָל אויסגעהערט ווערען.

„מיר דענקען״, זאָגט בערגסאָן, און אונטער „מיר״ פערשטעהט ער: „מיר די פראַנצויזען״, — „מיר דענקען, אַז יעדע נאַציע, וואָס האָט ענטוויקעלט אַ קולטור, האָט אויפגעטאָן עפּעס ווערטפולעס פאַר דער גאַנצער מענשליכער ראַסע. לאָז דייטשלאַנד אָנהאַלטען איהר קולטור און ענטוויקלען זי; אָבער לאָז אויך פראַנקרייך אָנהאַלטען איהר קולטור און ענטוויקלען זי, און ענגלאַנד זאָל אויך אָנהאַלטען איהר קולטור און ענטוויקלען זי. אָט די מאַניפעסטירונג פון דער מענשליכער ענטוויקלונג פון פערשיידענע גענזיכטס-ווינקלען בעצייכענט דעם פּראָגרעס. עס וואָלט אָבער געווען שלים פאַר דער וועלט, ווען איין סיסטעם זאָל ווערען אוניווערסאַל. און דאָס שלימע ווערט דורכגעפיהרט איבער געוואַלד״.

„מיר, פראַנצויזען, גלויבען, אַז ווען אַ פאָלק האָט זיך ענטוויקעלט צו אַ נאַציע, האָט דאָס דורכדעם בעוויעזען זיין רעכט אויף אַ בעזונדערע עקזיסטענץ און אַז דער געדאַנק, דער אידעאַל, די קולטור פון יענער נאַציע, גראַד ווי זיי האָבען זיך ענטוויקעלט, איז אַ ביי־טראַג צו דער סומע פון דעם מענשליכען אוצר פון גליק. דעריבער זאָגען מיר, אַז קיין נאַציע, קיין חילוק ניט, ווי מאַכטפול זי איז, האָט ניט קיין רעכט און טהוט ניט קלוג, ווען זי צווינגט אַרויף איהר אינטעלעקטועלע הערשאַפט איבער אַן אַנדער נאַציע, קיין חילוק ניט, ווי שוואַך אָדער קליין זי זאָל ניט זיין. נעהמט, צום ביישפּיעל, עלזאַס-לאָטערינגען. דייטשלאַנד האָט זיך געמיהט אַרויפצוצווינגען איהר געדאַנק און איהרע לעבענס-מעטאָדען אויף עלזאַס-לאָטעריג־גען. וואָלט דאָס פאָלק פון אָט די פּראָווינצען אָנגענומען יענע דייטשע גייסטיגע און מאַטעריעלע הערשאַפט, וואָלט געווען וואויל און פיין. אָבער זיי האָבען דאָס ניט געטאָן. זיי זענען געבליבען פראַנצויזען און זענען פראַנצויזען״.

ביי די ווערטער האָט סענאַטאָר בעווערידזש אוועקגעשטעלט איהם אַ קלאָץ-קשיא, איבער וועלכער דער גרויסער דענקער איז שיער ניט געשטרויכעלט געוואָרען. ער האָט זיך אָבער גאַנץ פיין אַרויס־געדרעהט, לפּחות, אין דעם געשפּרעך.

„אויב איך פערשטעה אייך גוט, הערר בערגסאָן״, האָט איהם

דער אינטערוויוער אַ זאָג געטאָן, „איז דאָס, וואָס איהר זאָגט, אויך ביי אונז, אַמעריקאַנער, אַ פּרינציפּ; און פון דעסטוועגען האָבען מיר אריינגענומען אַ גרויסען טייל פון אונזער טעריטאָריע און זיך ניט גערעכענט מיט איהם. האָט איהר ניט געטאָן דאָס אייגענע מיט אייערע בעזיצונגען און קאָלאָניעס — אַלזשיר, מאַראָקאָ און די אנדערע?"

„מען קאָן ניט זאָגען", האָט געענטפערט הערר בערגסאָן, „אַז דאָס זענען געווען נאַציעס. דאָס זענען געווען קריעגערישע שבטים. ביי זיי איז ניט געווען ניט קיין סאָלידאַריטעט, ניט קיין נאַציאָנאַלער בעוואוסטזיין. זיי האָבען ניט בעוויעזען פאַר דער וועלט די ניצליכקייט פון זייער שטורעמדיג־אומרוהיגען צושטאַנד אפילו פאַר זיי גופא. אונזער טעאָריע וועגען אַ פאָלק, וואָס האָט זיך צונויפגעשמאָלצען אין איינעם אזוי, אַז ער איז געוואָרען אַ קאָלעקטיווע מענשליכע איינהייט, קאָן ניט אָנגעווענדעט ווערען אויף באַנדעס אינדיווידועז אין אַ צושטאַנד, אין וועלכען עס האָבען זיך געפונען די איינוואוינער פון אלזשיר, מאַראָקאָ, איידער פראַנקרייך האָט גענומען זאָרגען וועגען זיי".

איך זאָג: הערר בערגסאָן האָט זיך דאָ פיין ארויסגעדרעהט. פריהער האָט ער גערעדט קלאָרע דבורים. אַ נאַציע, וואָס האָט אַ קולטור, מעג די נאַציע זיין ווי קליין און שוואַך, האָט אַ רעכט אויף אַ בעזונדער עקזיסטענץ. קיינער וועט ניט לייקענען, אַז די „באַנדעס אינדיווידועז" פון מאַראָקאָ, אַלזשיר און די אנדערע פראַנצויזישע קאָלאָניעס, האָבען, יעדערע בעזונדער, געהאַט זייער אייגענע קולטור, ווייל עס איז ניטאָ קיין גרופּע מענשען אויף דער וועלט, ווי ווילד זי זאָל ניט זיין, וואָס זאָל ניט האָבען קיין קולטור. אַ גרופּע מענשען איז דערפאַר אַ גרופּע פון מענשען און ניט פון חיות, וואָס זי ענטוויקעלט קולטור. די „באַנדעס" אָדער די „קריעגערישע שבטים" האָבען ניט געקאָנט זיין קיין אויסנאַהם פון יענעם כלל. זיי האָבען גאַנץ געוויס געהאַט זייער קולטור און יעדער שבט האָט זיך געמיהט צו פיהרען זיין אייגענע קולטורעלע באַלעבאַטישקייט. דער גאַנצער חטא פון אָט די קליינע פעלקערלעך איז בעשטאַנען אין דעם, וואָס זיי האָבען זיך תמיד געריסען צווישען זיך. איז וואָס? זענען זיי דערפאַר חייב מיתה? פערליערען זיי דערפאַר

זייער רעכט אויף א נאַציאָנאַלער עקזיסטענץ? קומען דען ניט פאַר אַזעלכע זאַכען ביי די גרויסע, די גאָר ענטוויקעלטע נאַציעס?

הערך בערגסאָן פיהלט, אַז זיין ערשטע פאָרמולירונג פון א פאָלק און זיין רעכט אויף עקזיסטענץ, קאָן בשום אופן ניט פערענטפערן פראַנקרייך'ס געוואַלדזאַמע אַנעקסיע פון יענע לענדער און די געוואַלדזאַמע אַרויפצווינגונג פון דער פראַנצויזישער קולטור אויף יענע שבטים. דעריבער שטעלט ער אַרויס נייע סמנים פון א נאַציע, נייע בעדינגונגען פאַר נאַציאָנאַלע רעכט. „א נאַציע", זאָגט ער, „איז א קאָלעקטיווע מענשליכע איינהייט, וואָס איז געקומען צו סאָלידאַריטעט און צו א נאַציאָנאַלען בעוואוסטזיין". די בעפעלקערונג אין די פראַנצויזישע קאָלאָניעס איז אָבער בעשטאַנען פון „באַנדעס אינדיווידועז", „קריעגערישע שבטים".

בערגסאָן'ס תירוץ, קאָן זיין, איז ריכטיג פאַר זיך, ווי אַן ענטפער אויף דער שאלה, וואָס איז א נאַציע? ער האָט אָבער קיין ברעקעל וואָג ניט, ווי אַן ענטפער אויף דער פראַגע, וואָס סענאַטאָר בעווערידזש האָט אוועקגעשטעלט.

ערשטענס, איז יעדער שבט, ווי קליין און שוואַך ער זאָל ניט זיין, א קאָלעקטיווע מענשליכע איינהייט, וואָס האָט סאָלידאַריטעט און א נאַציאָנאַלען בעוואוסטזיין, ד. ה., דאָס בעוואוסטזיין פון דעם, אַז ער איז פאַר זיך א „מענשליכער קאָלעקטיוו", וואָס שיידט זיך אָב סאַי פון דער גאַנצער מענשהייט, סאַי פון אַנדערע שבטים אין איין לאַנד. און צווייטענס — ווייס דען ניט בערגסאָן, אַז אַלע גרעסערע נאַציעס האָבען זיך ענטוויקעלט פון אַזעלכע איינצעלנע שבטים? און אויב פאַר איהם איז אַזוי טייער די עקזיסטענץ פון יעדער נאַציע, וואָס קאָן אַרויסברייינגען אַן אייגענע קולטור, האָט ער געדאַרפט פּראָטעסטירען אַנטקעגען דעם, וואָס פראַנקרייך האָט פערכאַפּט יענע לענדער און וויל מיט גוואַלד אָבשטעלען ביי יענע שבטים דעם פּראָצעס פון צונויפוואַקסען אין א גרעסערען נאַציאָנאַלען קאָלעקטיוו.

עס איז שוין אָבער אַן אַלטער כלל: כמעט אַלע פּראָגרעסיווע נאַציאָנאַליסטישע טהעאָרעטיקער ווערען אונטריי צו זייערע אייגענע טהעאָריען, ווי נאָר מען הויבט אָן צו רעדען וועגען די רעכט פון יענע פעלקער, וועלכע זייער פאָלק האָט איינגעשלונגען אָדער קלייבט זיך איינצושלינגען. וויפיעל יושר און אמת ליעגט אין די

טענות פון די פּוילישע נאַציאָנאַליסטען אַנטקעגען רוסלאַנד! און ווי ווערען יענער יושר און יענער אמת געטראָטען פון זיי מיט די פיס, ווי נאָר מען ברענגט אַרויף די רייד אויף די נאַציאָנאַלע רעכט פון דעם אידישען פאָלק!

נאָר — לאָמיר דאָס מאָל לאָזען אָט די טרויעריגע ערשיינונג אָן אַ זייט. עס איז וויכטיג פאַר אונז בעקאַנט צו ווערען מיט בערג־סאָן׳ס מיינונג ניט ווען ער ווערט אַ פראַנצויזישער פּאַטריאָט און פאַלט אַראָב פון זיין אייגענער טהעאָרעטישער הויך, נאָר ווען ער בלייבט דער דענקער מיט דעם ברייטען בליק אויף דעם גורל פון דער גאַנצער מענשהייט.

בערגסאָן גלויבט, אַז דער הויפּט פּונקט, פאַר וועלכען עס ווערט געקעמפט אין דעם איצטיגען גרויסען קריעג איז דאָס — פּראָבלעם פון „בעזונדערע פערשיידענע ענטוויקלונגען פון בעזונדערע און פערשיידענע פעלקער אַנטקעגען דער שטייפער און אומנאַטירליכער איינפאָרמיגקייט". „דאָס איז אַ קאַמף", זאָגט ער, „צווישען פרייהייט און אַבסאָלוטיזם. זאָל אייראָפּאַ און די גאַנצע וועלט ווערען פון איין מין, אָדער זאָלען די נאַציעס, וואָס זיינען פער־שיידען איינע פון דער אַנדערער, אָדער פון וועלכען יעדע שטייגט אַריבער די אַנדערע אין אַ וועלכען עס איז פּרט, פּראָגרעסירען אין די נאַטירליכע ליניען פון זייער אייגענער ענטוויקלונג?"

בערגסאָן מאַכט אפשר אַ געוואַלדיגען טעות, ווען ער זאָגט, אַז דאָס איז דער פערבאָרגענער פילאָסאָפישער זין פון דעם איצטי־גען וועלט־קריעג. אָבער ער איז בלי ספק גערעכט, ווען ער מיינט, אַז דאָס איז דאָס גרויסע פּראָבלעם, וואָס שטעהט איצטער פאַר דער מענשהייט, און עס קאָן אונז נאָר פרעהען, ווען אויך אַזאַ גרוי־סער דענקער, ווי בערגסאָן, שטעהט צו צו יענעם ענטפער אויף דער פּראָבלעם, וואָס איז אין דער מאָדערנער צייט אַרויסגערוקט געוואָרען פון דעם אידישען סאָציאַליזם אין דער געניאַלער טהעאָריע פון משה העסס און זיינע נאָכפאָלגער — די טהעאָרעטיקער פון דעם ערשטען אינטערנאַציאָנאַל.

24־טען מאַי 1915.